

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Երեւան

Հոռիպոս

Եւրոպայի

201
Ե-21

1809

160

701
E-21

ԵՂՆԸԿԱՅ

ՉԱՐԻԱՊԵՏԻ

ԿՈՂԲԱՅԻՈՅ

ԱՎ ԵՂԾ ԱՂԱՆԿՈՅ

ԵՐՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

1869

~~30933-41~~

128-42

(5022
47)

14108-58

Ե Ձ Ն Ը Կ Ա Յ

Վ Ա Ր Դ Ա Պ Ե Տ Ի

Կ Ո Ղ Բ Ա Ց Ի Ո Յ

Գ Ի Ր Ք Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն .

Ե Ղ Մ Ա Ղ Ա Ն Դ Ո Յ Հ Ե Ք Ա Ն Ո Ս Ա Յ Ն .

Ա . **Յ** ՈՐԺԱՄ զաներևութէն և զնորին զմշտնջենաւոր զօրութենէն նառիցէ որք , բանզի մարմնաւոր լեալ է , պարտի զմիտս յատակել և զխորհուրդս սրբել , զյոյզս շարժմանց պարզել , զի յայն զոր առաջի եղ' հասանել կարասցէ : Նա և որ քնդ նառագայթս արեգականն հայել կամիցի , պարտի զպղտորութիւն աչացն' զաղտն և զքիժն ի բաց պարզել , զի մի մթարբն' որ զբբօքն շողայցեն , արգել հայելոյ ի յատակութիւն լուսոյն լիցին :

Եւ արգ քանզի մի էութիւնն անբնին է և անհաս բնութեամբ, առ նորա անբնութիւնն ընծայութիւն անգիտութեան մատուցանելի է, և առ էութիւն նորին դաւանութիւն գիտութեան և ոչ բնութեան: Զի որ էն՝ պարտի զի մշանջենաւոր իցէ և անակիզքն, որոյ ոչ սկիզբն յովեքէ առեալ լինելոյ, և ոչ ունի զոր ի վեր քան զինքն, զոր պարտ իցէ նմա պատճառ կարծել կամ խմանալ՝ եթէ ի նմանէ իցէ առեալ սկիզբն էանալոյ: Զի ոչ որ է առաջին քան զնա, և ոչ որ է յետոյ նման նմա, և ոչ ընկեր հաւասար նորին, և ոչ էութիւն հակառակ նմա, և ոչ գոյութիւն ընդդիմակաց, և ոչ բնութիւն հիւթարեք ի պէտս նորա, և ոչ նխածինն՝ յորմէ առնիցէ զոր առնելոց իցէ. այլ ինքն է պատճառ ամենայնի, որ ի լինելն և ի գոյանալ եկին ի չգոյէ, և ի գոյէ. որպէս երկինք վերինք և որ ինչ յերկինա. և երկինք երևելիք որ ի ջուրց. և երկիր, և ամենայն ի նմանէ, և ի նմա. յորմէ ամենայն, և ինքն ոչ յովեքէ: Որոյ ըստ իւրաքանչիւր կարգաց տուեալ է սկիզբն

լինելոյ աներևութիցն անսարմնոց , և
երևելեացն մարմնաւորաց . որ բաւականն
է որպէս ի տալն զկենդանութիւնն , նոյն-
պէս և ի գիտութիւն իւրոյ անարար էութեանն
ժամանեցուցանել , և յիւրոց արարածոցն
ի հաստու մն ըստ իւրաքանչիւր բնութեանց
ածել : Որ ոչ այնու միայն զարմանալի է ,
զի ածն ի չգոյէ ի գոյ զչգոյսն , և եցոյց
յոչնչէ յինչ զչէսն , այլ զի և անարատ
և անխախուտ պահէ ըզլեալան . որոց
և յառաջնումն իսկ աննախանձ
ես զկենդանութիւնն , առ ի յայտնելոյ
զիւրոյ զբարերարութեանն հանդէս :

Քանզի ոչ եթէ կարօտ ինչ որ իւր էր ,
եթէ վասն այնորիկ խնայիցէ՝ իւր միայնոյ
սեպհականեալ զկենդանութիւնն . և անգոր
և տկար , եթէ զանձին եւեթ խորհիցէ
զգօրութիւնն : Եւ ոչ նիազ ի գիտութեանէ ,
եթէ ինքեան եւեթ պահիցէ զգիտութիւնն
և ոչ կարօտ յիմաստութեանէ , եթէ
յորժամ այլոց բաշխիցէ զիմաստութիւնն
իւր , կարծիք ինչ կարօտութեան ի ներքս
մտանիցեն : Այլ կենդանի է և աղբիւր
կենդանութեան . տայ ամենայնի

կենդանութիւն, և ինքն կայ լի և յանըս-
պառ կենդանութեան. և զօրացուցանէ
զանզօրս մեծազօր զօրութեամբ, և ինքն
ոչ թերանայ ի զօրացուցիչ զօրութենէն.
և պարգևէ գիտութիւն ամենայն անգի-
տաց, և ինքն բաւանդակ ունի յինքեան
զամենագէտ գիտութիւնն. և բղիւէ յամե-
նեսին զանպակաս իմաստութիւնն, և ին-
քըն մնայ անխախուտ յամենահնար իմաս-
տութեանն:

Եթէ աղբերք մշտաբուխք, որք ի նո-
րա հրամանէ կարգեցան, հանապազ բղի-
խեն և ոչ պակասեն, որոց բղիւմունքն
զայլոց կարօտութիւնս ընուն, և ինքեանք
ի նմին յորդութեան կան մշտնջենաւորք,
որչափ ևս առաւել այն՝ որ նոցա գյոր-
դութիւն բղիւմանցն յօրինեաց, որ աղբիւրն
է բարութեան. որ զամենայն զոր արար
զեղեցիկս արար, այս ինքն զբանաւորս
և զանբանաւորս, զմտաւորս և զանմտա-
ւորս, զխօսունս և զանխօսունս, զասունս
և զանասունս: Եւ բանաւորաց և մտա-
ւորաց յիւրաքանչիւր առաքինութեանց
կարգեաց ստանալ զբարութիւն, և ոչ ըզ-

գեղեցկութիւն . զի գեղեցկութեանն տուիչ
ինքն է , և բարութեանն՝ զանձնիշխանու-
թիւնն արար պատճառ :

Բ . Ապա եթէ ինչ յարարածոց՝ որ գե-
ղեցիկ է՝ այն ի բարւոյ արարչէ կարծիցի
ոմանց , որպէս Յունացն հեթանոսաց և
արանցն մոզուց և հերձուածողաց , որ
չար իմն էութիւն հակառակ բարւոյ դնեն ,
զոր հիւղն կոչեն՝ որ Թարգմանի նիւթ ,
մեր առաջին և նախաբարբառ պատաս-
խանի այն է՝ եթէ ի բարերար արարչէն
չար ինչ չիք լեալ . և չիք ինչ չար որ
բնութեամբ չար իցէ . և ոչ է արարիչ
չարաց իրաց , այլ բարեաց :

Եւ արդ զոր ինչ յարարածոցն բարի
կարծիցեն , կամ զոր չար . զի բազում
անգամ զոր բարին կարծիցեն , միայն
առանձինն՝ առանց ընկերին խառնու-
թեան՝ վնասակար լինի , յամենեցունց տու
հասարակ վկայեալ : Արեգակն թէ բարի
է , և առանց օդոյ խառնուածոյ այրիչ և
ցամաքեցուցիչ է . նոյնպէս և լուսին խո-
նաւական բնութիւն , առանց խառնուա-
ծոյ ջերմութեան արեգական , վնասակար

և ապականիչ է : Եւ օղ, առանց ցօլոյ
խոնաւութեան և ջերմութեան, վրասա-
կար և ապականիչ է, և ջուրք զհող
երկրի ողողանեն և ապականեն . և եր-
կիր առանց ջուրց պատարի և խորխոլի :
Եւ այսպէս չորերին բնութիւնքն, ուստի
աշխարհս կազմեալ և կայ, առանձինն՝
ապականիչք են միմեանց, և խառնեալ
ընդ ընկերին՝ օգտակարք և շահաւորք :
Եւ զի այս այսպէս է, ամենեցուն յայտ-
նի է՝ որ կամին ուսանել :

Ապա ուրեմն է ինչ զօրութիւն ծածուկ,
որ զապականիչսն միմեանց խառնուա-
ծովք արար օգտակարս իրերաց : Եւ որ
առողջ միտս ունին, ոչ զշարժունսն՝ այլ
զշարժիչն պարտին փառաւորել . և ոչ
ընդ արբանեակսն, այլ ընդ վարիչն պար-
տին զարմանալ . և ոչ ընդ գնայունսն,
այլ ընդ գնացուցիչն . քանզի և նորին իսկ
իւրաքանչիւր փոփոխմամբք յայտ առ-
նեն, եթէ է ոմն՝ որ փոփոխէ զնոսա :
Արեգակն ծագելովն և վերանալով և ի
մուտն դառնալով . և լուսին ածմամբ լըն-
լով և նուազելով . և այլք ևս յարարա-

ծոցն ըստ իւրաքանչիւր բնուծեանց շար-
ժելովն և դադարելովն : Եւ արդ չէ անողջ
մտաց՝ զշարժիչն և զփոփոխիչն թողուլ ,
և շարժնոցն և փոփոխելեաց պաշտօն
տանել և երկրպագութիւն մատուցանել .
զի որ շարժին և փոփոխի՝ չէ էական .
այլ կամ լեալ յումեքէ և յիմեքէ , և կամ
հաստեալ ի չգոյէ : Եւ որ էն և շարժէ
զամենայն , ինքն ոչ շարժի և ոչ փոփո-
խի . քանզի էական է և անշարժական է :

Գ. Եւ զի մի էութիւն մշտնջենաւորա-
կան է և պատճառ ամենեցուն լինելոյ ,
այնմ՝ և որ զբազմատուածեան պաշ-
տամունսն մութին՝ վկայեն , և պատճա-
ռեն այսպէս : Մեք , ասեն , քանզի չեմք
բաւական մերձենալ յամենեցունց պատ-
ճառն , յէն ի Գոյն ի մշտնջենաւորն և
յանմատոյցն , վասն այնորիկ այլովքն խո-
նարհագունիւք նմա պաշտօն մատուցա-
նեմք . և որովք նմա զպաշտօնն մատուցա-
նեմք , հարկ է և զնոսա ողորքել զոհիւք
և նուիրօք :

Եթէ որպէս վկայենն՝ մի է պատճառ
ամենեցուն , և նոյն էական և մշտնջենա-

ւոր, յայտ է թէ այլքն ոչ էականք են և
ոչ մշտնջենաւորք : և զիւրդ չէականքն
և չմշտնջենաւորք ընդ էականին և ընդ
մշտնջենաւորին երկրպագութիւն առնու-
ցուն : Եւ մանաւանդ մարմնաւորք և երե-
ւելիք, որպէս արեգակնդ և լուսինդ և
աստեղք և հուր և ջուր և երկիր, որ ի
մոզուց և ի հեթանոսաց պաշտին :

Ապա եթէ ասիցէ որ յայնպիսեացն .
Բարիոր է, զի մի էութիւն պատճառ ամե-
նայնի ասէք . արդ եթէ մի էութիւն է՝ որ
զամենայն յամենայնի ազդեցուցանէ, և
չիք ինչ նմա հակառակ, մեզ զերախտա-
ւորան և զբարերարան՝ որ ի նմանէ կար-
գեալ են՝ զիւրդ հրամայէք անարգել :

Ասասցուք, եթէ զերախտաւորան և
զբարերարս՝ որ ի նմանէ կարգեցան՝ մեք
ոչ հրամայեմք անարգել . բայց դարձեալ
և ոչ զպաշտօն արարչին՝ արարածոցն
մատուցանել . զի չիք որ բարերար և
երախտաւոր, բայց միայն ոչ արար և ոչ
խնայեաց . և պահէ կենդանի զբանաւոր-
սըն աներևոյթս, և ոչ նախանձի . զհրեշ-
տակաց ասեմ և զհոգւոց մարդկան, և

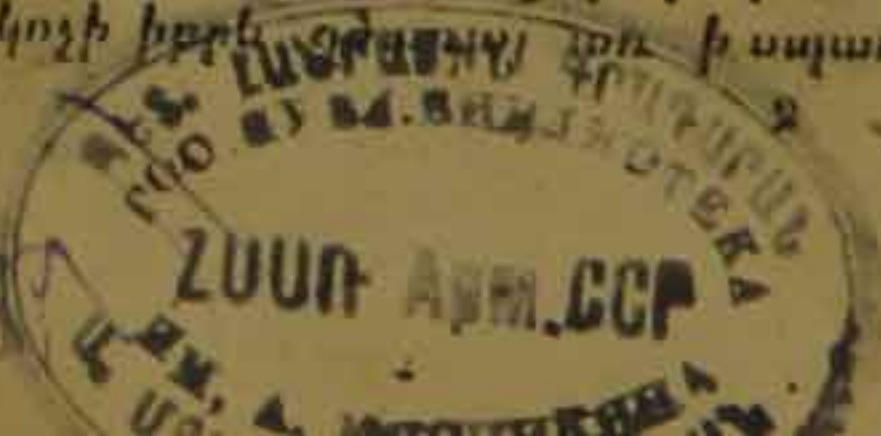

զգայականացն անշնչից յիւրաքանչիւր
կայանի:

Արդ բարիոք է արեգակն և գեղեցիկ
բնութեամբ. և մեզ և ամենայն արա-
բածոց՝ որ ի ներքոյ երկնից՝ յօգուտ և ի
զարման, իբրև ճրագ մի ի մեծի տան ի
մէջ ձեղուան և յատակի լուցեալ՝ առ ի
զխաւարն և զստուերն զերկուց մեծացն
անօթոց ի բաց ի միջոյ փարատելոյ. բայց
ինքն եթէ իցէ և եթէ չիցէ՝ զայն ոչ զի-
տէ, զի չէ ի բանաւորաց և ի մտաւորաց.
նոյնպէս և այլքն յանշնչոցն արարածոց:
Եւ թէ ջուր թէ հուր թէ երկիր թէ օդ,
թէ իցեն և թէ չիցեն՝ զայն ոչ զիտեն,
և զսպասաւորութիւնն՝ յոր կարգեցան՝
անդադար մատուցանեն, վարելով այնր՝
որ կազմեացն զնոսա: Եւ մեք ոչ անար-
գեմք զնոսա, և ոչ պաշտօն մատուցանեմք
նոցա. այլ հայեցեալ ընդ նոսա՝ փառա-
ւորեմք զկարգիչն նոցա և զյօրինիչ, զի
մեզ ի պէտս են, և կարգչին իւրեանց
ի փառս:

Զիւրդ պաշտիցեմք զարեգակն, որ
մերթ կոչի իբրև զմեզմէս առ ի սպասան՝

25-80171

քոր կարգեցաւ՝ հասանելոյ, և մերձ եր-
թայ դողէ իբրև զարհուրեալ, և տայ
տեղի խաւարին ընուլ զմիջոց ի մեծի
տանս. և ընդ ժամանակս ժամանակս ի
խաւար դառնայ՝ առ ի յանդիմանութիւն
և յամօժ իւրոցն պաշտօնէից. յայտ ա-
րարեալ եմէ չեմ ես արժանի պաշտա-
ման, այլ այն՝ որ զիս և զամենայն տիւ
լուսաւոր պահէ, և զցայգ զողեցուցանէ,
և երբէք երբէք խաւարեցուցանէ՝ և իբ-
րև իսօտն բերանով անշշունչն բողոքէ՝
եմէ չեմ արժանի պաշտօն առնլոյ այլ
պաշտօն հարկանելոյ: Կամ զլուսին՝ որ
ամսոյ ամսոյ հիւժանի, գրեմէ և մեռա-
նի, և ապա սկիզբն առնու կենդանա-
նալոյ, զի քեզ զյարութեան օրինակն
նկարիցէ: Կամ զօդ՝ որ մերձ գոչիցէ
վարագացեալ՝ հրամանաւ, և մերձ սար-
սէ ի գոչելոյն՝ սաստիւ: Եւ կամ զհուր՝
որում և զքեզ իսկ երկրորդ արարիչ
կազմեաց յօրինիչն, զի յորժամ կամիցիս՝
վառիցես, և յորժամ կամիցիս՝ խափու-
ցանիցես: Կամ զերկիր՝ որ հանապազ
քրեմք, և ցանկ կոխեմք, և զաղբ զմեր

և զանաանոց մերոց ի նա հեղուճք: Կամ
զցուրս՝ զոր հանապազն ըմպեմք, և զա-
նուշուծիւն նոցա ի ժանտահոտուծիւն
ի փորի մերում դարձուցանեմք, և զնեք-
րին և զարտաքին աղտեղուծիւնս մեր
նորօք սրբեմք:

Յւ այսու ամենայնիւ յայտ է՝ թէ զոր
առ սատուածսն ունին, անարգեն շատք
և անպատուեն: Նա և դողումն և սոսկու-
մքն ունի զարարածսն, յորժամ զպատիւ
արարչին որ նոցա մատուցանիցէ, և յայտ
առնէ երկիր շարժելովն, և լուսաւորքն
խաւարելովն, և օդքն գժղմելովն և քրտ-
մնելով, և ծով սաստկուծեամբ ալեացն
սպառնալեօք: Զի թէ ոչ սաստ արարչին
նահանջէր զնոսա, մի մի ի նոցանէն բա-
ւական էր զամենեսին սատակել՝ առ ի
խնդրելոյ զվրէժ անարգանաց հասարա-
կաց արարչին: Կամ ծով ծածկելով, որ
տկար աւազովն պաշարեալ՝ չիշխէ ան-
ցանել ըստ հրաման: Կամ երկիր կլանե-
լով, որ ի վերայ ոչ ընչի կայ հաստատեալ,
և յոչինչ դառնալ և դարձուցանել չէ
պատշաճ գիւր բնակիչսն: Կամ հողժ պաշ-

տասեցուցանելով, որ կենդանութիւնն է
ամենայն շնչաւորաց, և չիշխէ արգելու
զկենդանութիւնն՝ առանց հրամանի կեն-
դանապահին: Կամ օդք երբեմն զսառնա-
մանիսն շնչելով, և երբեմն զխորշակն
բերելով. և լինէր ամենայն ինչ ոչ ինչ:

Այլ նա աւասիկ իբրև զկառս իմն լը-
ծեալ ի չորից երիվարաց զաշխարհս
տեսանեմք. ի ջերմութենէ ի ցրտութենէ
ի ցամաքութենէ և ի խոնաւութենէ. և
զօրութիւն իմն ծածուկ կառավար, որ
զչորս կազեցողսն ընդ միմեանս ի հաշ-
տութեան և ի հաւանութեան պահեալ
նուաճէր: Ամենայն կառք ի համազգեաց
երիվարաց լծին, բայց միայն այսց կա-
ռաց՝ որ ի չհամազգեաց լծեալ են. և որ
ի համազգեացն լծեալ են՝ երբեմն սայ-
թաքին, երբեմն օձտեն և ի տազնապի
զկառավարն և զանձինս կացուցանեն.
և երբեմն խորտակումն իսկ կառացն գոր-
ծեն. և յորժամ ողջ կառքն իցեն, և ողջ
կառավարն, և վարժ երիվարքն, ուշ
եղեալ ի հանդէպ երեսացն և եթ արշա-
քին. և այս կառք զարմանալիք ի հա-

կառակ և յաննման երիվարաց լծեալ և ծածուկ ձեռամբ ուղղեալք, ոչ ի մի միայն կողմն ի հանդէպ երեսացն և եթ արշաւին, այլ յամենայն կողմանս վարգին, և ընդ հանուր արշաւին, և ընդ բնաւ ալանան, և ամենայնի բաւական են: Յորժամ ընդ արևելս ընթանան, չէ ինչ արգել՝ թէ ընդ արևմուտս ոչ արշաւիցին, և յորժամ ընդ հիւսիսի վարգին, չէ ինչ արգել՝ թէ ընդ հարաւ ոչ սուրայցեն. զի ձեռն կառավարին բաւական է յամենայն կողմանս դիմեցուցանել, և ընդ չորս անկիւնս տիեզերաց արշաւեցուցանել:

Դ. Դարձեալ առ այսպիսի ճշմարիտ ասացածս անպատշաճ հարցուածս մատուցանեն. ուստի իսկ բնաւ են, ասեն, այդպիսի անհարթութիւնք. զի թէ Աստուած բարեաց արարիչ է և ոչ չարաց իրաց, ուստի է խաւար, ուստի են չարիք, ուստի են աշխատութիւնք. ուստի են լլկանք՝ մերթ ի ցրտոյ մերթ ի խորշակէ: Կամ ուստի են անզգամութիւնք, զի տեսանեմք երկուս արս միազգիս ընդ միմեանց զրգռեալ, միմեանց մահու և

Եւ յեամք ծարսաւի են: Եւ այլք զգերեզ-
մանս կրկտեն, և զԹաղեալ մարմինս
ընդ հողով՝ մերկացեալ խայտառակեալ՝
արևու ցուցանեն. և զմեծարեալ դին,
առ փուծի չծածկելոյ, Թերես և շանց
ևս կուր արկանեն: Եւ է երբէք զի մին
փախուցեալ երթայցէ անձնապուր ուրեք
զկեանս անձինն շահել, և միւսն ցա-
մամբ բորբոքեալ՝ սրով զկնի ընծա-
ցեալ, ոչ դադարէ՝ մինչև յազեցուցանէ
զցասունն, ուստի է այն անյազ ցասում-
նըն: Եւ ոմն մերկանայ զհանդերձս ըն-
կերին, և Թէ ընդդէմ դառնայցէ յարևէ
ևս արկանէ: Եւ ուրումն ի մտի եղեալ
զողանալ զայլոյ ամուսնութիւն, և ելեալ
անօրէնութեամբ յօտար մահիճս, չտայ
լինել հայր որդոց այնմ՝ որ օրինօքն
ամուսնացեալ իցէ: Եւ երբէք երբէք պա-
տերազմունք շարժին, ուր մեղաւոր և
արդար առ հասարակ կտտորին, և մահք
տարածամբ և ախտք չարաչարք: Եւ զի
պիտոյ է մեզ բնաւ մի ըստ միոջէ Թուել,
այլ համառօտ իսկ ասել՝ Թէ ուստի է
այս ամենայն, և ոմ է սկիզբն և գործիչ

այնպիսի անպատեհից, բայց եթէ իցէ
ինչ չար գորութիւն՝ որ զայն ամենայն
անհարթութիւնս տայցէ գործել, և ինքն
իսկ արարիչ իցէ նոցա. զի զԱստուած
արարիչ ասել այնպիսի իրաց անպատ-
շան է. և ոչ ի նմանէ ունել զգոյութիւն
չարեաց: Չիմնող մարթ է զայնպիսիսն
յԱստուծոյ կարծել. զի Աստուած բարե-
բար է և լաւութեանց արարիչ, և ի չար-
ութեանց ինչ ի նա ոչ մերձենայ, և ոչ
խնդալ ընդ այն ախորժէ, այլ և խոտէ
ևս զգործան և զգործելիս. զի անընտանի
են չարիք ի բնութենէ նորա:

Վասն որոյ կարծի՝ թէ էր ինչ ընդ
նմա, որում հիւզն անուն էր՝ որ է նիւթ,
ուստի զամենայն արարածս արար և
զատոյց ամենարուեստն իմաստութեամբ,
և զարդարեաց վայելչութեամբ. և յայնմ
նիւթոյ պարտ է կարծել զչարիս, որ
անիրան և անկերպարան էր և խառն ի
խուռն օձտելով երթևեկէր, և կարօտէր
Աստուծոյ արուեստգիտութեանն: Եւ Աս-
տուած ոչ եթող զնա հանապազ խառն
ի խուռն վարել, այլ եկն յառնել զա-

բարածս, և ի յոռութեանցն նորա յագ-
նուագոյնսն զատուցանել կամեցաւ, և
այնչափ ինչ արար ի նմանէ՝ որչափ Աս-
տուծոյ վայելէր առնել արարածս, և
որ ինչ մրրախառն էր ի նմանէ, և չէր
պատշաճ արարչութեան, զայն եթող, և
յայնմ մրրոյ են չարիք մարդկան:

Ն. Պատասխանի. արդարև իսկ չա-
րիքն որ լինին՝ ի տարակուսի կացուցա-
նեն զբազումս, և բազում արք աւագք
վասն նորին խնդիրս մեծամեծս արարին:
Կէսք անակգրնակից ինչ ընդ Աստուծոյ
կամեցան դնել, և կէսք ըստ նմանէ նիւթ
ինչ, զոր հիւղն անուանեն, Թէ ի նմանէ
արար զարարածս, և կէսք հրաժարեցին
քնաւ ի խնդրելոյ, որպէս Թէ ամենևին
այնմ խնդրոյ չիք սպառուած: Բայց մեզ
հարկ եղև ի սիրոյ բարեկամաց, և յոչ
ուղիղ հայելոյ ընդդիմակացն, ըստ մե-
րում տկարութեան ապաւինեալ յԱստու-
ծոյ շնորհսն, միսել ի խնդիր ճառիցս.
Մանաւանդ զի յուսացեալ ևս վստահ
իցեմք յուղղոց ունկնդրաց ի կամացն մը-
տաղիւրութիւն, ուստի և լինիցի նոցա

զճշմարիտն ուսանել, և մեզ ոչ ի զուր
ինչ զբանս ծախել : Քանզի ոչ եթէ անի-
բաւուծեամք ինչ յաղծել ջանամք, այլ
իրաւամբք զճշմարիտն ուսանել :

Որով յայտ է թէ երկուց անարարաց
ի միասին չէ մարմ լինել : Զի ուր երկու
ոք ի միասին իցեն, հարկ է թէ իցէ ինչ՝
որ զստանիցէ ի միջի : Արդ զիմարդ հա-
մարիցին զԱստուած . իբրև ի տեղուոջ ինչ
յամենայն ի հիւղն լինել, եթէ ի միում ինչ
ի մասին նորա : Եթէ զամենայն զԱստուած
յամենայնի ի հիւղն լինել ասիցեն, որչափ
մեծ ևս ասիցեն զԱստուած, գտանի հիւղն
մեծ քան զնա : Քանզի յորում իցէ ոք, այն
յորում էն, քան զայն որ ի նմա էն՝ մեծ
գտանի, զի բաւական եղև տանել բոլոր
զնա, և եթէ ի մասն ինչ միայն ի նմանէ,
և այնպէս բիւրասպատիկ իսկ մեծ քան
զնա հիւղն գտանի, զի սակաւ ինչ մասն
նորա բաւական եղև ընդունել զամենայն
զնա : Եւ եթէ ոչ ի նմա, և ոչ ի մասին
ինչ նորա, յայտ է՝ թէ այլ ինչ էր ան-
ջըրպետ ընդ մէջ երկոցուն, մեծ քան
զերկոսին, և ոչ միայն երկու անսկզբնա-

կիցք գտանին, այլ երեք. Աստուած, և հիւզն, և անջրպետն, և մանաւանդ մեծ ևս անջրպետն քան զերկոսին:

Իսկ եթէ էր երբէք հիւզն անզարդ և անարդ և անկերպարան, և զարդարեաց զնա Աստուած, քանզի ի յոռութեանցն նորա ի լաւն դարձուցանել կամեցաւ, ապա ուրեմն էր երբեմն՝ զի յանզարդս և յանարդս և յանկերպարանս էր Աստուած, և հարկ էր թէ իբրև զհիւզն իսկ և նա խառն ի խուռն վարէր:

Եւ թէ յամենայն ի հիւզն՝ որպէս ասենն՝ էր Աստուած, յորժամ զնա ի զարդ և ի յարդ և ի կերպարանս ամէր, ինքն յո՞ մարթ էր ամփոփել, զի չէր ուրեք մարթ ամփոփելոյ: Մի թէ և զինքն ընդ հիւզին ի զարդս ի յարդս և ի կերպարանս ամէր, քանզի չգոյր ուրեք տեղի ամփոփելոյ. որ յետնոյ ամպարշտութեանն է:

Ապա թէ ասիցեն՝ թէ հիւզն ի յԱստուած էր, ըստ նմին օրինակի պարտ էր խնդրել՝ որպէս զմտ ինչ՝ ի նմանէ,

---

* Զատիլ:

որպէս զանասունս ի մէջ օղոյ՝ որք ի նմա
են և զատուցեալք ի նմանէ, թէ իբրև ի
տեղւոջ՝ որպէս և ջուրք յերկրի:

Եւ զհիւղեայն ասեն՝ թէ անճաճ և ան-
զարդ և անարդ և չար էր, եթէ ըստ նո-
ցա մտացն իցէ, ապա չարեաց տեղի էք
Աստուած. զի անհեղեղքն և անզարդքն
ի նմա էին. որ աննարին անօրէնութիւն
է, կարծել զԱստուծոյ թէ երբեմն աս-
պընչական չարեաց էր, և ապա արարիչ
չարեաց. նա և բաժանելի ևս՝ թէ ի նմա
իբրև ի տեղւոջ էր:

Զ. Արդ հարկ է ի պատճառս չարեացն
գալ, և ցուցանել՝ թէ ուստի լինին չա-
րիքն, և չէ պատճառ չարեաց Աստուած՝
այնու զի առընթեր նմա զհիւղն դնեն:

Եւ արդ զ՞որ հիւղ առ ձեռն դնիցեն
Աստուծոյ. ոչ ապաքէն զայն՝ ուստի զաշ-
խարհս արար. որ անկերպարանն և ան-
զարդ և անարդ էր: Զի տեսանեմք զաշ-
խարհս ի պէտպէս կերպարանս և ի զար-
դըս և ի յարդս. ապա ուրեմն կերպա-
րանաց և զարդուց և արդուց արարիչ է
Աստուած, և ոչ բնութեանց: Իսկ եթէ

արարչի այն գործ է՝ զբնութիւնս առնել,
և ոչ միայն արդս և զարդս և կերպա-
րանս, յայտ է եթէ աւելորդ է կարծել՝
թէ ի նիւթոյ ինչ իմեքէ յընթերակացէ
արար Աստուած զաշխարհս, այլ յոչընչէ
և ի չգոյէ :

Նա և զմարդիկ տեսանեմք, զի ի չգոյէ
առնեն ինչ. որպէս շինողքդ ոչ ի քա-
ղաքաց քաղաքս առնեն, և ոչ ի տաճա-
րաց տաճարս : Նորա քանզի ամենևին
յոչընչէ չկարեն ինչ առնել, քարինքն՝
զոր ի շինածսն յօրինեն՝ ոչ ևս քարինք
կոչին, այլ կամ քաղաքք կամ տաճարք .
զի ոչ եթէ բնութեան գործ է քաղաքս
կամ տաճարս, այլ արուեստին է՝ որ ի
բնութեանն : Եւ արուեստն ոչ եթէ յըն-
թերակացէ ինչ իմեքէ՝ որ ի բնութիւնսն
իցէ՝ առնու զարուեստգիտութիւնն, այլ
ի դիպացն որ դիպին ի բնութեանցն :
Քանզի ոչ եթէ անձնաւոր ինչ յանձնաւո-
րաց զարուեստն կարէ ցուցանել, այլ ի
դիպացն որք դիպինն, որպէս ի դարբնու-
թենէ դարբինն, և ի հիւսնութենէ հիւսն :
Զի մարդ և յառաջագոյն քան զարուեստն

է. քայց արուեստն չէ՛ եթէ ոչ նախ
մարդն իցէ. ուստի զարուեստն յոչընչէ
ի մարդիկ պատշաճեալ հարկ է ասել: Եւ
եթէ առ մարդկան այսպէս, որչափ ևս
առաւել պատշաճ իցէ զԱստուծոյ իմա-
նալ՝ թէ ոչ միայն արդուց և զարդուց և
կերպարանաց արարիչ է, այլ յոչընչէ
առնել բաւական է բնութիւնս, և ոչ
արգասիս նիւթ՝ յորմէ Աստուած ընտ-
րեաց զբարին ի մի թեր, և զչարն մըր-
բախառն ի միւս կողմն, ուստի ջանա
մրբախառն զյստակն պղտորել:

Է. Չարիքս որ լինին ուստի իցեն:

Հարցցուք և մեք. չարիքն որք լինին
անձինք ինչ իցեն, թէ արգասիք անձանց:

Ասեն. ի դէպ է կարծել՝ եթէ արգա-
սիք անձանց:

Եւ հիւղն, զոր ասեն անարգասաւոր և
անկերպարան, զիմրդ անարգասաւորն
և անկերպարանն՝ յայլս կարէր արդիւնս
ծնուցանել, եթէ ոչ ի դիպացն լինիցին
չարիքն, և ոչ ի նմանէ: Զի սպանու-
թիւնն, չէ անձն ինչ, և ոչ շնութիւնն
անձն ինչ է, և ոչ դարձեալ այլքն մի

ըստ միողէ ի չարեացն . այլ որպէս ի
դարութենէ դպիր կոչի, և ի ճարտարու
թենէ ճարտար, և ի բժշկութենէ բժիշկ,
և այն ոչ կէ անձինք ինչ են, այլ յիրաց
անտի առնուն զանուանս, նոյնպէս և
չարիքն ի դիպացն առնուն զանուանումն:

Ապա եթէ և զայլ ոք իմանայցեն դրո
դիչ և զրգուիչ՝ որ արկանիցէ ի միտս
մարդկան զչարիան, և նա ի գործոյն՝ զոր
գործէ՝ առնու զանուն չարութեան: Բայց
զայն սարտ է գիտել, թէ զոր գործէ ինչ
ոք՝ ոչ ինքն նոյն է, որպէս բրուան յոր
ժամ անօթս գործիցէ՝ ոչ ինքն անօթ լինի,
այլ գործիչ է անօթոցն, ուստի և զա-
նուանումն արուեստին առնու. նոյնպէս
և չարագործն ի չարն գործելոյ առնու
զանուն չարութեանն՝ եթէ շուն իցէ և
եթէ սպանօղ: Ապա ուրեմն յիրաւի սսին
մարդիկ արարիչք չարեաց, զի ինքեանք
են պատճառք առնելոյ և չառնելոյ: Եւ
զչարիան ոչ սարտիմք անձինս անուա-
նել, այլ արգասիս անձանց և չար:

Իսկ եթէ ի նմին յամառութեան կաց-
ցեն՝ թէ արդարեւ անպիղ և սնարգատար

էր հիւղն, և Աստուած ամ զնա ի զարդ և
ի կերպարանս և յարգասիս, ապա զԱս-
տուած դնեն պատճառս չարեացն : Լաւ
էր լեալ՝ Թէ նոյնպիսի կացեալ էր անհե-
ղեղ և անարգասաւոր, քան զալ յարգա-
սիան և ի կերպարանս, և լինել պատճառ
չարեաց այլոց : Քանզի զհնչ մարմի ոք
լինել՝ որ իցէ Թէ անկերպարան իցէ. նա
և ասելն անկերպարան՝ զկերպարանացն
յայտ առնէ : Իսկ եթէ էր ինչ անձնաւոր
և կերպարանաւոր, աւելորդ է ասել
արարիչ զԱստուած :

Այլ այնու, ասեն, զի յանարդութենէն
և յանհեղեղութենէն դարձոյց ի զարդ և
ի կերպարանս, յիրաւի կոչի արարիչ :

Արդ այնմ նման է, յորժամ ի բարանց
որ շինուածս առնիցէ՝ պատշաճելոյն և
յորինելոյն միայն արարիչ է, և ոչ բնու-
թեանն : Եւ արդ յի՛նչ ինչ արդեօք արար
Աստուած զանկերպարանն . ի լմու ինչ
Թէ ի յոռի : Եթէ ասիցեն՝ եթէ ի լաւ,
զչարիան՝ որ լինին՝ պարտին խնդրել,
Թէ ուստի լինին : Ուրեմն արգասիքն ոչ
նոյնպիսի մնացին՝ որպէս և էինն, այն

զի ի լաւն դարձեալ՝ լաւք եւեթ երևեացին: Ապա եթէ ի յոռի ինչ դարձան, իշխեսցեն ասել՝ Թէ չարեացն պատճառ Աստուած է, զի նա զազասիսն ի լաւանդր դարձոյց:

Այլ ասեն՝ Թէ զյստակն ի մի կողմն ընտրեաց, ուստի զարարածսն արար, և զմրրախառն եթող:

Ասասցուք. որպէս զի Թէ կարող էր և զայն յստակել և զչարիսն ի միջոյ բառնալ, և ոչ կամեցաւ զայն ի միջոյ բառնալ, ապա պատճառս չարեացն պարտ է զնա ասել. զի ի կիսոյն նորա արար բարի արարուածս, և զկէսն նորա եթող նոյնպիսիս՝ յապականութիւն լինելոյ բարւոք արարածոցն: Եւ եթէ ճշմարտիւ ոք քննիցէ զիրսն՝ գտանէ յանհնարին վտանգս եկեալ զհիւղն քան զառաջին անկազմութիւնն, զի նախ քան զընտրելն և զզգալն զվտանգսն չարեաց՝ յապահովի և յանհոգութեան կայր. և արդ յառնլոյ զազդմունս չարեացն՝ ի տագնապի և ի տարակուսի կայ: Եւ Թէ կամիս՝ ի մարդոյ իսկ առ օրինակ. զի նախ քան ըզ-

պատկերանալն և լինել կենդանի, անմասն էր ի չարեաց . և յորժամ գայ ի չարի հասակի մարդոյ, յայնժամ միտի ի չարիս յիւրմէ անձնիշխանութենէ : Նոյնպէս և ի բարերարութենէն, զոր սսեն յԱստուծոյ եղեալ հիւղեայն, գտանի՛ զի ի յոռութիւնս եկն :

Ապա եթէ ի չկարելոյ Աստուծոյ բառնալ զչարիսն՝ եթող նոյնպիսի, այնու տկարութիւնս ամեն զԱստուծով՝ կամ թէ բնութեամբ տկար իցէ, կամ թէ առ երկիւղի յաղթեցաւ յայլմէ զօրագունէ քան զնա : Եթէ յաղթեալ կասկածանօք ի մեծագունէ քան զնա ասիցեն, հարկ է թէ զչարիսն բռնադատիչս կամաց նորա դրնեն : Եւ ընդէր ըստ նոցա բանիցն չարիքն ոչ լինէին աստուածք, որ Աստուծոյն յաղթել կարէին :

Ը. Իարձեալ հարցցուք զհիւղայն, պարզ ինչ բնութիւնս իցէ, եթէ յօղուածով. զի ազգի ազգի գործուածք իրացն յայսպիսի քննութիւնս ամեն զմեզ : Զի եթէ պարզ բնութիւն էր հիւղն, և մենակերպ, և զաշխարհս ի յօղուածոց և ի պէս պէս

բնութեանց և ի խառնութեանց հաստատեալ է, անհնարին է ասել՝ եթէ հիւղեայն լեալ իցէ: Վասն զի չէ մարդ յօղութեանցն ի միջէ պարզ բնութենէ, ունել զհաստատութիւնն. քանզի յօղութեանցն ի պարզական բնութեանցն յօղին:

Եւ եթէ ի պարզական բնութեանցն յօղեցաւ, ապա էր ժամանակ՝ յորժամ հիւղին իսկ չէր ի միջի, զի ի պարզականացն յօղելոյ եղև հիւղն. ուստի լեալ իսկ երևի հիւղն, և ոչ անարար: Զի եթէ յօղութեամբ էր հիւղն, և յօղութեանցն ի պարզականացն ունին զանձնաւորութիւն, ապա էր երբէք՝ զի չէր իսկ հիւղն, մինչ չև պարզականացն ի միմեանս յարեալ էր. և եթէ էր ժամանակ՝ յորժամ զի հիւղն չէր, ապա չդոյր ժամանակ յորում չէր անարար: Զի եթէ Աստուած անարար էր, և պարզականքն ևս անարարք ուստի հիւղն յօղեցաւ, յայտ է թէ չէին երկուքն միայն անարարք, այլ հինգ:

Եւ արդ տեսցուք, հաւանք ինչ ընդ միմեանս էին բնութիւնքն, ուստի հիւղն յօղեցաւ, թէ հակառակք իրերաց. նա

աւասիկ տեսանեմք զբնութիւնսն մի-
մեանց հակառակս . քանզի ընդդիմակաց
է հրոյ ջուր , և լուսոյ խաւար , և ցրտոյ
ջերմ , և ցամաքի խոնաւ : Եւ ինքեան
ինչ հակառակ և մնասակար չէ , բայց
ընկերին . և անտի յայտ է՝ Թէ չեն ի
միոջէ նիւթոյ , և ոչ մի նիւթն ի չորից
հակառակորդաց : Արդ եթէ մինչ էր նիւ-
թըն՝ ոչ եթէ ինքեան հակառակ էր ,
այլ ընկերին . որպէս սպիտակ թիտոյ , և
քաղցր դառին :

Թ . Եւ արդ զհիւղեայն խնդիր թողեալ՝
զոր նիւթն ամենայնի կոչեն , ի չարեացն
խնդիր եկեսցուք՝ զոր ի նմանէն իմանան :
Զի յորժամ չարիքն յայտ լինիցին՝ Թէ
չեն անձնաւորք , անտի և հիւղն յանդի-
մանի՝ Թէ ոչ էր երբէք , և ոչ բնութիւն
անձնաւոր :

Արդ զմարդկան իսկ չարեաց հարցցուք .
արգասիք անձանց իցեն , և եթէ անձինք
ինչ չարիքն . զի որ ինչ ի մարմինս և ի
հոգիս շարժմունք խաղան , ոչ մարմի
ասել՝ Թէ այն մարդ իցէ , այլ կամական
շարժմունք . զի մարդն անձնաւոր է , և

բարբն չանձնաւորք , որպէս սպանութիւն կամ շնութիւն՝ որ ի բարուցն գործիցին :

Արդ եթէ այնք՝ արարածք ինչ անձնաւորք իցեն , հարկ է և զպատճառն զորդնեն՝ արարած անձնաւոր կարծել . զի որոյ մասն ինչ արարած է , յայտ է եթէ նա ամենեին իսկ արարած է . և որոյ մասնն չէ արարած , նա բնաւ իսկ չէ արարած : Ապա ուրեմն էր երբէք՝ զի բնաւ չէր ամենեին ինչ արարիչ բովանդակ , մինչ չև Աստուծոյ զմարդն արարեալ էր , ուստի չարիքն լինին : Քանզի մասանց չարեաց գտանի մարդն արարիչ , անտի յայտ է թէ և բավանդակ իսկ չարեացն արարիչ Աստուած է , զոր ամենեին մի երբէք լիցի ասել՝ թէ Աստուած չարեաց պատճառ իցէ , այլ այն որ իւրով կամօք զգործ չարեացն գործիցէ . և յուսմէ չարն գործի՝ յիրաւի նմին և անուն չարութեան դնի , որպէս և յառաջագոյն իսկ ասացաք :

Ժ . Եւ արդ եկեացուք յիրացն իսկ իքնին , զի յորժամ ճշդիւ մրցութիւնք լի-

նիցին՝ դիւրաւ զյայտնութիւն ճառիցն
յանդիման կացուցանիցեն :

Արդ զԱստուած բարի և բարերար
ասիցեն : Հարկ է թէ բարի և բարերար
ասեն, և չարութիւն ինչ ի նա ոչ մերձե-
նայ : Եւ եթէ այն այնպէս իցէ . նախ
զշնութենէ և զպոռնկութենէ հարցցուք,
և ապա զայլոցն նոյնպիսեաց : Եթէ Աս-
տուծոյ կամօք գործէին այնպիսի չարիք,
ընդէր ի գործելեաց չարեացն վրէժս պա-
հանջէ . այլ այնու զի ըստ չարեաց գոր-
ծոցն վրէժս պահանջիցէ՝ յայտ է եթէ ոչ
ախորժէ զչարիան, այլ ատեայ, և պա-
տիժս պատուհասից ի վերայ գործելեացն
ածէ . որոց, ըստ իւրեանց անմտու-
թեան, խրատք նորա՝ չարութիւնք կար-
ծին . որպէս և աժմ սպանողք յորժամ ի
պատիժս մտանեն՝ ոչ բարերարս զպատ-
ժածունս կոչեն, այլ չարարարս . քանզի
այնպիսի բարք են չարագործաց՝ զիրա-
ւունսն անիրաւութիւն ասել : Բայց մեզ
մի լիցի այնպիսի ինչ ասել . այլ զչարիան
ոչ անձնաւորս կարծել, այլ կամածինս :
Ապաքէն պոռնկութիւն և շնութիւն՝ ի

մերձենալոյ ի միմեանս առն և կնոջ լինին . եթէ յիւր կին որ օրինօք ամուսնացեալ մերձենայցէ վասն որդէժնութեան և զաւակի սերելոյ, բարիօք է մերձաւորութիւնն . ապա եթէ ուրուք թողեալ զիւր կին , զայլոյ ամուսնութիւնն թշնամանիցէ, գործ չարութեան գործէ : Եւ թէպէտ մերձաւորութիւնն նոյն է , և օրինակ մերձաւորութեանն ոչ նոյնպիսի . քանզի մին բուն հայր լինի որդոց , և միւսն գործունի : Նոյն բանք են և վասն պոռնկութեան . եթէ վասն որդէժնութեան որ մերձենայցէ յիւր կին , յիրաւի է . ապա եթէ առ ցանկութեան օտար մարմնոց ցանկանայցէ , կարի իսկ անիրաւութիւն : Եւ յայտ է՝ թէ իրքն չարք յայնժամ լինին , յորժամ պէտքն օրինօք ոչ վճարեացին :

Նա և զսպանութենէ նոյն բանք են . յորժամ զըմբռնեալն ի շնութեան որ բսպանանիցէ , պատուհաս ի վերայ ամեալ վասն յանդգնութեանն , չառնէ չար ինչ : Ապա եթէ զանմեղն որ , որոյ ոչ ինչ ի վճռականացն գործեալ իցէ՝ սպանանիցէ , կամ վասն ինչս զերժանելոյ , կամ վասն

ստացուածս հատանելոյ, չարութիւն գործէ. և գործն նոյն է երկոցունց, բայց օրինակն ոչ նոյնպիսի:

Նա և յինչս առնուլ նոյն բանք են. որ պարզև ի տեսունէ կամ ձիր ի բարեկամէ առնուցու, ոչ ինչ չարութիւն գործէ. իսկ որ բռնաբար յանաւագէն հանիցէ, չարութիւն գործէ. և առնուլն երկոցուն նոյն է, բայց օրինակ առնլոյն ոչ նոյնպիսի:

Նոյնպէս և աստուածպաշտութեան յօրինակէ անտի ցուցանի չարութիւնն. եթէ զճշմարիտն Աստուած որ պաշտիցէ, գործ ազնուական գործէ. ապա եթէ թողեալ զճշմարիտն, քարանց և փայտից՝ որպէս թէ Աստուծոյ՝ պաշտօն մատուցանիցէ, անհնարին վնաս գործէ. զի զօրինակ պիտոյիցն յանպատեհ իրս դարձոյց: Եթէ պատկեր որ գործիցէ, և ոչ վասն սիրոյ սիրելոյն՝ որ մահուամբ յաչացն վրիպեցաւ, կամ վասն զճարտարութիւն ցուցանելոյ, այլ ի պաշտօն առեալ երկիր պագանիցէ իբր Աստուծոյ, գործ չարութեան գործէ:

Եւ այսպէս կազմածոյ իրաց ինչ ևս՝ միտք գործողին գործեն զչարն, որպէս և երկամ մերթ ի բարիս պաշտի, և մերթ ի չար. զի եթէ խոփ և գերանդի և մանգաղ ոք գործիցէ, ի բարւորք իրս պաշտեցաւ, ապա եթէ սուսեր և գեղարդն և սլաք, և այլ ինչ զէն՝ որ մնասակար մարդկան է, գործ չարութեան գործէ, և պատճառ չարութեանն գործելին, և ոչ երկամն :

ԺՍ. Իսկ մարդիկ ասեն, յանձանց ինչ ունիցին զայնպիսի շարժմունս, թէ յԱստուծոյ լեալ իցեն, կամ թէ այլ ոք իցէ՞ որ զայն ի մարդիկ արկանիցէ :

ՅԱստուծոյ մարդկան այսպիսի ինչ լինել՝ չթուի պատշաճ ասել, այլ ունել անձնիշխանութիւն և ազատութիւն առաջնոյ մարդոյն եղելոյ յԱստուծոյ, և ի նմանէն զնոյն իւրոց պայազատացն ժառանգել : Եւ արդ առեալ զանձնիշխանութիւնն, հւմ կամի՞ ծառայանայ, որ մեծ շնորհն պարգևեալ է նմա յԱստուծոյ. քանզի այլն ամենայն ի հարկէ ծառայէ աստուածական հրամանին, եթէ զերկնից

ասիցես, կայ հաստատեալ, և ոչ շարժի ի սահմանելոյ նմա տեղւոյն. և եթէ զարեգականէ կամիցիս ասել, սակայն և նա կատարէ զզատուցեալ նմա զշարժումն, և չիշխէ խուսափել յընթացիցն՝ այլ ի հարկէ ծառայէ տէրունական հրամանին: Նոյնպէս և զերկիր սեղմացեալ տեսանեմք, և բարձեալ բերէ զհրաման հրամանատուին. և զայլսն ամենայն համակերտս ծառայացեալս հրամանաց արարչին, և չիշխեն այլ ինչ քան զայն՝ յոր կարգեցանն՝ գործել. վասն որոյ զովեմք զնոսա՝ յաղագս զսահմանս հրամանացն սլահելոյ:

Բայց մարդոյ առեալ զանձնիշխանութիւն, ում կամի՝ ծառայանայ. ոչ ի հարկէ բնութեան բռնադատեալ, ոչ ի զօրութենէն՝ որ նմա վասն լաւութեանց շնորհեցաւ՝ կասեալ, այլ ի հնազանդութենէ միայն շահի զօգուտն, և յանհնազանդութենէ զվնաս. և զայն ոչ եթէ առեղեռանէ ինչ լեալ ասեմք մարդոյն, այլ վասն լաւութեանց: Զի եթէ իբրև զմի ինչ յայլոցն բնութեանց լեալ էր՝ զոր ի հար-

կէն ծառայեն Աստուծոյ, ապա և վարձա
ընդ կամակարութեանն առնլոյ չէր ար-
ժանի, այլ իբրև գործի մի էր արարչին,
զոր Թէպէտ ի չար վարէր և Թէպէտ ի
բարի, ոչ պարսաւանք ինչ էին նմա և
ոչ գովութիւնք, այլ պատճառ այն էր՝
որ զնա այնպէսն վարէր. նա և ոչ զլաւ
ինչ գիտէր այնուհետև մարդն, քանզի
չէր հմուտ այլ իմիք, բայց այնմ ևեթ՝
յոր պատշաճեալն էր: Այլ Աստուած
այնպէս պատուել զմարդն կամեցաւ, զի
առ լաւութեանցն խելամուտ լինելոյ՝
զանձնիշխանութիւնն պարզեաց նմա,
որով կարող իցէ առնել զինչ և կամեսցի,
և զանձնիշխանութիւնն նորա ի լաւն
խրատէ դարձուցանել:

Որպէս հայր ոք յորժամ զորդի իւր
խրատիցէ՝ որ կարող իցէ ուսումն ինչ
ուսանել, չծուլալ յուսմանէն՝ այլ յառա-
ջադէմ լինել ի լաւն ստիպէ. վասն զի
գիտէ՝ եթէ կարող է յառաջադէմ լինել,
պահանջէ զուսումնն՝ յոր աւանդեցաւ:
Նոյնպէս և զԱստուծոյ պարտ է իմանալ՝
եթէ յօժարեցուցանէ զմարդն անապ հրա-

մանաց նորա . բայց զկամակար իշխանութիւնն ոչ հանէ ի նմանէ , որով կարողն է անսալ և չանսալ հրամանացն . այլ խրատէ և յօժարեցուցանէ զմարդն , զի լաւութեանցն ցանկացող լիցի , որովք արժանաւոր մեծաց պարգևաց լինիցի , եթէ անսայցէ Աստուծոյ . այլ զի և չանսալոյն իշխանութիւն ունիցի . քանզի ոչ եթէ վայրապար ինչ կամէր Աստուած զայնպիսի պարգևս տալ , որ յաւիտենակիան անեղծութիւնն է . զի վայրապար իսկ էր այնպիսոյն տալ՝ որ ոչ ունէր իշխանութիւն երկոցունց , անսալոյ այնմ՝ զոր Աստուածն կամէր , և չանսալոյ այնմ՝ զոր նայն չախորժէր : Բայց իրաւամբք այն է , յորժամ արժանի ըստ որոց գործեացն որ ինչ առնուցու :

Եւ արդ զիմարդ երևէր ընտրութիւն գործոցն , եթէ ոչ ունէր մարդն իշխանութիւն երկոցունց , և անսալոյն և չանսալոյն : Եւ արդ յայտ է թէ անձնիշխան եղև մարդն՝ առնել զբարի և ժտել ի չար . իբր ոչ եթէ չար ինչ առաջի կայր՝ յոր ժտիցի , այլ այն ևե՞ծ առաջի կայր՝ կամ

անսալ Աստուծոյ կամ չանսալ, և զնոյն
ևեթ պատճառ չարին իմանալ: Քանզի
լեալ մարդն առաջին՝ առնոյր պատուէր
յԱստուծոյ, և չհնազանդեալ աստուա-
ծական հրամանին՝ մտաբերէր ի չարիս,
և անտի լինէր սկիզբն չարեաց:

Ուստի ոչ որ կարէ անարար ինչ* և
անձնաւոր զչարն ցուցանել, և դարձեալ
ոչ յարարչէն, այլ յանաստութենէ դի-
պեալ ստունգանողին, և յուրոք վարդա-
պետութենէ դրդեալ, զի ոչ եթէ այնպիսի
ինչ հաստատեալ բնութեամբ զմարդն
ցուցանել կարէ որ: Եթէ այնպիսի ինչ
բնութիւն մարդոյն առեալ էր, ապա ոչ
ի բնութենէ արարածոյ և յաստուածեղէն
գրոց նմա վարդապետութիւն ընծայա-
նայր, որպէս ասէ ուրեք աստուածական
բարբառն, եթէ ի մանկութենէ մարդիկ
ի ինամս չարի միտեալ են, զի ցուցցէ
Թէ որ միտին՝ կամօք միտի, և ոչ ուրուք
բռնութեամբ:

Արդ անաստութիւնն ևեթ՝ որ արտա-

---

* Անարարիչ:

քոյ Աստուծոյ կամացն զործիցի՝ պատ-
ճառ չարեաց իմանալի է. և նմին զայլ
որ վարդապետ ծածուկ հաշուել, դրդիչ
և ոչ բռնադատիչ, որ զմարդն ի լաւու-
թեանցն մերկանալ կամեցաւ: Ապա եթէ
զպատճառն ևս կամիցին խնդրել, զնա-
խանձն՝ որ առ մարդն եղև՝ իմասցին
զպատճառն: Եւ եթէ զնախանձուէն ևս
ճշդիւք քննիցեն՝ թէ ուստի եղև, ասաս-
ցուք՝ եթէ յառաւելուծենէ զմարդն պա-
տուելոյ. քանզի միայն մարդ ըստ պատ-
կերի և ըստ նմանութեան Աստուծոյ եղև:
Իսկ եթէ այնու զԱստուած պատճառ չա-
րեաց կամիցին ասել, անկանին յիմաստ-
նարար խորհրդոյ: Եթէ զնորա ինչ հա-
նեալ էր, և մարդոյն շնորհեալ, Թերևս
յիրաւի պատճառ չարեաց կարծէր տուի-
չըն, ապա եթէ զնա նոյնպէս որպէս եղևն
պահեաց, և զմարդն այսպէս կամեցաւ
առնել, պատճառ չարեաց նախանձորդն
է: Քանզի ոչ եթէ յորժամ իցեն ուրուք
երկու ծառայք, և զմինն ի ծառայու-
թեան ունիցի, և զմիւսն յորդէգիրս գը-
րիցէ, և միոյն յարուցեալ ի վերայ զմիւսն

սպանանիցէ, մի թէ պատճառ չարեան
զտէրն պարտ իցէ իմանալ, որ ոչ եհան
ինչ ի ծառայէն և շնորհեաց միւսոյն :

ԹՎ. Արդ և զայն ևս հարցանեն. եթէ
չար ինչ չկայր առաջի, ուստի օձն՝ զոր
սատանայ կոչէք՝ իմացաւ զհանգամանս
չարին :

Ասեմք, եթէ սատանայ չար զատուն-
գանելն մարդոյն Աստուծոյ իմացաւ,
վասն որոյ զմարդն յայն յօժարեցոյց : Որ-
պէս յորժամ իցէ որ ուրուք Թշնամի, և
Թագուցեալ զԹշնամուԹիւնն՝ գաղտ կա-
միցի վնասել, և չգիտիցէ զհանգամանս
վնասակարուԹեանն, և շուրջ եկեալ յա-
ծիցի հնարս խնդրել. ապա գտեալ ժա-
մանակ՝ յորժամ որ ի բժշկաց Թշնամւոյն
նորա պատուէր տայցէ յայս ինչ չհպել,
և յայս նիշ կերակրոց չճաշակել, որո
առողջութեանն կարիցէ հասանել, և նո-
րա լուեալ՝ վաղվաղակի ի կեղծիս բա-
րեկամութեան կեղծաւորեալ՝ զբժիշկն
պարսաւիցէ, և զօգտակարսն նմա վնա-
սակարս Թելադրեալ կարծեցուցանիցէ,
և հակառակ պատուէրս հրամանաց բժըշ-

իին տայցէ, և այնու առնիցէ նմա վնաս. որ ոչ եթէ յառաջագոյն զիտէր զհանգամանա վնասակարութեանն, այլ ի պատուիրելոյ բժշկին գտեալ հնարս՝ եղև վնասակար: Նոյնպէս կարծի և զատանայէ՝ նախանձելն նմա ընդ նախատեղծ մարդոյն, և չզիտել զհանգամանա վնասակարութեանն. քանզի ոչ եթէ չար ինչ առաջի կայր՝ ուստի զհանգամանան մարթէր առնուլ. ուսեալ յԱստուծոյ պատուիրանէն՝ որ մարդոյն տուաւ արգելուլ զնա ի ճաշակելոյ ի տնկոյ իմեքէ ի մահաբերէ, զայն յառաջագործաց մարդոյն. որ ոչ եթէ անպիտան ինչ ի կերակուրս մարդոյ էր, և ոչ բնութեամբ տունկն մահաբեր, և վասն այնորիկ ինչ արգելաւ մարդն ի ճաշակելոյ ի նմանէ, այլ յանսատուծիւնն եղև պատճառ մահուան մարդոյն, իբրև յանցաւորի՝ որ անցանիցէ զհրամանաւ հրամանատուի՝ որ նմա կարգեալ իցէ:

Արդ ժտեցոյց Թշնամին զմարդն անցանել զհրամանաւն Աստուծոյ, որպէս զի ոչ եթէ ստուգեալ զիտէր՝ եթէ այնու

Նմա վնաս ինչ գործել կարիցէ, այլ կարծեօք ի թեթուս մատուցեալ, եթէ լիցի և թէ չլինիցի. և յետոյ յԱստուծոյ պատուհասէն՝ որ առ մարդն եղև վասն պատուիրանազանցութեանն՝ իմացաւ եթէ պատուիրանք նորա մահ գործեցին, և յիրաւի պատժեցան և նա և մարդն՝ զոր յօժարեցոյց յանաստութիւնն, ճաշակել ի փայտէն՝ որ ոչ բնութեամբ մահաբեր էր, այլ յԱստուծոյ սպառնալեացն եղև այնպիսի իրաց պատճառ:

Եւ որպէս բժշկի ոչ կարեմք մեղադիր լինել՝ վասն յառաջագոյնն զգուշացուցանելոյ որով օրինակաւ կարիցէ մարդն առողջանալ, և նորա թողեալ զպատուէրս բժշկին՝ անսայցէ թշնամւոյն՝ որ զվնասարար խրատսն տայցէ նմա, որով ոչ ըզպատճառս վնասուն ի բժշկէն՝ որ յառաջագոյնն գուշակեաց նմա՝ իմանալի է, այլ ի թշնամւոյն որ ի պատուիրանէ բժշկին նմա զվնասն հնարեցաւ. նոյնպէս և զսատանայէ ասեմք լեալ թշնամի մարդկան՝ որ չև ևս գիտէր զհանգամանս չարեաց, այլ ի պատուիրանէն Աստու-

ծոյ ուսեալ՝ կամեցաւ փաստել մարդոյն .
որպէս զի եթէ առանց Աստուծոյ կամաց
ի ծառոյն ճաշակիցէ՝ առնուցու պատիժ
զմահ : Քանզի եթէ յառաջագոյն չէր գու-
շակեալ Աստուծոյ մարդոյն շուտել ի կե-
րակրոյ ծառոյն , և նորա յանգէտս կե-
րեալ , չլինէր նմա պատիժ մահ . կամ
որպէս թէ առ ի չգիտանա եկեր , կամ թէ
առ չժուժալոյ ի կերակրոյ ծառոյն , չէր
ինչ պատժի պարտական : Քանզի և մա-
նուկ կամնակեր՝ որ յայլ ինչ կերակուր
մտարերիցէ , ոչ պատժելի է՝ այլ ար-
գահատելի , որպէս թէ առ ի չգոյէ կա-
թին յայն յօժարեաց : Նա և օձն , որ է
սատանայ , յիրաւի պատժեցաւ՝ փասն
ընդ անագորոյն թշնամութեան ընդ մար-
դոյն ունելոյ :

Եւ արդ սկիզբն չարեաց զնախանձն
ասեմք , և զնախանձն յառաւել զմարդն
պատուելոյ , և զչարիսն յանհնազանդու-
թենէն : Զի Աստուած այնպէս առաւել
զմարդն պատուեաց , և նորա անաս-
տեալ՝ զընկէց զպատուիրանն : Ուստի
զամենայն ինչ որ լինի չար , ոչ բնու-

Յեամբ չար գիտեմք, այլ զի առանց կամացն Աստուծոյ զործին իրք ինչ՝ լինին չար :

Նա և ընդ լինելն իսկ սատանայի յԱստուծոյ, գիտաց՝ եթէ անաստել ումեք Աստուծոյ՝ չար է և ոչ բարի. քանզի ոչ եթէ անմիտ ինչ որ եղև նա յԱստուծոյ՝ եթէ չգիտէր, եթէ որ ինչ ըստ Աստուծոյ կամացն լինի՝ բարի է, և որ ինչ արտաքոյ քան զնորա կաման՝ այն չար է, և վասն այնորիկ յիրաւի տանջէ զնա Աստուած, զի գիտէ նա զբարին, և ոչ առնէ, և հմուտ է չարին, և ոչ խորշի : Եւ ոչ չար և չարչարիչ հաստատեաց զնա Աստուած. և ոչ փորձիչ՝ եթէ նովաւ փորձեալ զարդարս զտեսցէ, և ոչ ինքն յանձնէ չար գտեալ, և ոչ անարար և հակառակ Աստուծոյ. այլ մտաւոր եղեալ յԱստուծոյ, և հմուտ գիտութեան՝ թէ չար է հակառակ կալ Աստուծոյ հրամանին, և յայն զոր գիտէրն՝ թէ չար է՝ յանդգնեցաւ, զանսաստուծենէն ասեմք. և անաստուծիւնն ոչ եթէ անձնաւոր ինչ յառաջագիւտ էհաս ի գիտութիւնն

սատանայի, այլ իբրև զմի ինչ եղեալ ի
դիպաց կամեցելոյն :

Նա և զմարդոյ յիրաւի, ասեմք, կրել
պատուհաս ընդ որոց գործիցէ. քանզի
կամաւ երթայ յուսումն այնպիսի իրաց,
յորոց յորժամ և կամիցի՝ և մեկնել կա-
րող է. քանզի և կամելոյն և չկամելոյն
ունի իշխանութիւն, զորոյ զհետ երթայ
և կարելն զոր ինչ կամիցի առնել :

ԺՊ. Որովհետև, ասեն, չարեաց ա-
րարիչ զԱստուած չկամիք ասել, այլ ի
մարդկանէ եղեալ Թելադրութեամբ սա-
տանայի ի հնազանդելոցն նորա և ի խա-
բեցելոց, և յիրաւի կրեն պատիժս. զի
կարէին հատանել և ընկենուլ ի բաց
զչարիսն, և ոչ կամեցան, և արդ վասն
նորին իսկ սատանայի հարցցուք. այն-
պիսի արդեօք արար զնա Աստուած, եթէ
ինքնին այնպիսի չէր՝ և յօժարեաց ի չա-
րաբարել :

Եթէ այնպիսի արարեալ էր զնա Աս-
տուծոյ, պատիժս ի նմանէ չէր պարտ
պանհանջել, զի պահեաց զպայման բնու-
թեանն՝ յոր արարն զնա Աստուած. և որ

որ ոչ կամօք ինչ գործէ, ընդ այնր պատիժ չպարտի կրել. բայց որ կամօք կարող է գործել, և գործ ինչ յոռութեան գործիցէ, յիրաւի պատժի, զի ոչ եկաց այնմ՝ զոր Աստուածն կամի. ապա եթէ յԱստուծոյ բարւոք եղև, և անձամբ յանձնէ դարձոյց զկաման ի չար՝ հեռացուցեալ զինքն ի լաւէն, յիրաւի պահանջի ընդ որոց յանդգնեցաւն՝ պատիժս. զի զսատանայ մեր ոչ յԱստուծոյ սատանայ եղեալ զխտեմք. այլ զսատան անուն՝ վասն խոտորելոյն էառ իւր անուն. քանզի սատանայ յԵրրայեցւոց և յԱսորւոց լեզուէ խոտորեալ Թարգմանի. այլ զօրութիւն իմն զգայուն լաւութեանց հաստատեցաւ յԱստուծոյ, և ի Թշնամութենէ ընդ մարդոյն ունելոյ՝ իւրն կամօք եղև բանսարկու. Թողեալ զԱստուծոյ հպատակութիւն՝ սկսաւ անսաստել, և հակառակ կալ Աստուծոյ հրամանացն ուսուցանել մարդկան, և իբրև զապստամբ յետս կացեալ Թիւրեցաւ յԱստուծոյ: Եւ վկայէ բանիս աստուածական բարբառն, որ ապստամբ վիշապն կոչէ զնա՝ եթէ

հրամանաւ սպան զապստամբ վիշապն :
Եւ արդարեւ իսկ բանն Աստուած սպան
զսատանայ, այնու զի կոխելոյն զնա ետ
իշխանութիւն : Արդ ապստամբ կոչէ զնա
զիր. եթէ նոյնպիսի՝ որպէս եղևն յԱս-
տուծոյ՝ կացեալ էր, սպա ոչ ապստամբ
կոչէր զնա. զի որ ապստամբի ոք, թողու
զիւր պայմանն՝ որով ոչ անարար իսկ
ցուցանի : Զի եթէ անարար էր, սպա
ոչ յիւրմէն բնութենէն փոխէր. քանզի
չմարտի բնութեան իմիք՝ առանց կամաց՝
մերթ բարի լինել, մերթ չար :

ԺԴ. Իսկ արդ եթէ ոչ էր անարար,
ասեն, ըստ ձեզ սատանայ, և ոչ այն-
պիսի եղեալ յԱստուծոյ, և անձամբ զան-
ձրն դարձոյց ի լաւէ անտի ի յոռին, որ
է ի հնազանդութենէ յանհնազանդութիւն,
արդ զայն ասացէք. զիտէր Աստուած՝
եթէ այնպէս լինելոց էր, եթէ չգիտէր.
Թէ գիտէր և արար, ինքն է պատճառ՝
նորա ի լաւութեանցն դառնալոյ. սպա
եթէ ոչ գիտէր, զիմարդ առնէր զայն զոր
ոչն գիտէր՝ Թէ որպիսի ինչ ոք լինե-
լոց իցէ :

Անգիտութիւն կարծել զԱստուծոյ՝ անհնարին յիմարութիւն է . քանզի միայն ինքն կանխագէտ է հանդերձելոց : Այլ քանզի բարերար էութիւն է Աստուած, ոչ կամեցաւ զազնուականութիւնն իւր ծածկել . վասն որոյ յառաջագոյն զիտէր զսատանայէ՝ եթէ թիւրելոց է, և զմարդիկ յանցուցանելոց՝ առ ի չունկնդիր լինելոյ հրամանաց նորա, որով միանգամայն վասն անձնիշխանութեան մարդոյն երեւելոյ արար զնա Աստուած . զի առաւելութիւն բարերարութեան նորա յայտնի լիցի մարդկան, վասն թողութեան տալոյ մարդկան յառաջագոյն գործելոցն մեղաց : Զի յորժամ զսատանայ ամպարշտացեալ տեսանիցեն և չբարձեալ ի միջոյ, և վասն իւրեանց մեղացն իմանայցեն՝ թէ գոյ հնար թողութեան ապաշխարութեամբ . զի Աստուծոյ բարերարութիւնն ցուցանիցի, և մարդիկ զչնորհն նորա գիտացեն . զի եթէ այն այնպէս չէր լեալ, և ոչ բարերարութեանն նորա որ խելամուտ լինէր :

Նա բնաւ իսկ, ասեն, յետ թիւրելոյն

սատանայի և խաբելոյ զմարդն՝ ընդէր
իսկ ոչ եբարձ ի միջոյ, զի մի զբազումս
սպանանիցէ :

Ոչ եթէ չէր կարող Աստուած բառնալ
զսատանայ ի միջոյ, քանզի չիք ամենե-
ւին տկարութիւն զԱստուծով. այլ զի
չէր ինչ մեծ գործ Աստուծոյ զսատանայ
ինքնին անձամբ սպանանել, և զարա-
րած մի զիւր փոքր յոչինչ դարձուցանել,
զի մի կարծիցի՝ թէ վասն չժուժալոյ չա-
րութեանն նորա սպան զնա : Երկրորդ
անգամ՝ զի անժանօթ ևս լինէր առ յա-
պայ մարդկան Աստուծոյ բարեբարու-
թիւնն, թէ յառաջագոյն սպանանէր ըզ-
սատանայ. զի ոչ ոք ունէր նշանակ ինչ
յայտնի բարեբար կոչելոյ զԱստուած :
Այլ թերևս և կարծիք ինչ ի մէջ մտանէին՝
թէ հաւասար ինչ ոք էր նա Աստուծոյ,
և աճապարեաց ի միջոյ եբարձ. վասն
որոյ պահեաց զնա, և ոչ կորոյս ի միջոյ,
զի մարդիկ յորժամ լաւութեանցն հմուտ
լինիցին, յաղթեցեն նմա՝ փոխանակ
այնոցիկ՝ որք յառաջնումն յաղթեցան ի
նմանէ :

Այն իսկ մեծ և զարմանալի է, զի Ֆարդն Աստուծոյ՝ վառեալ Աստուծոյ օգնականութեամբն, պատերազմեալ յաղթիցէ սատանայի: Որպէս մարտուսոյց որ ամենայն հնարիւք հնարեալ զիւր աշակերտան թեքել, առ ի ցուցանելոյ զհանգամանս մարտիցն, որով մարթիցեն յաղթել ախոյանից, և առաքիցէ զնոսա ի հրահանգս մրցել ընդ ախոյանան, և յաղթութեանցն ուշ առնել խրատիցէ, մինչև զկեանս անգամ արհամարհել. զի լաւ համարի թէ վասն անուան բարիոր մեռանիցին, քան թէ կենդանի կայցեն և վատանուն լինիցին: Եւ նոցա զթելադրութիւնս վարդապետին ի մտի եղեալ, և զպարզևս ընդ յաղթութեանն, գեր ի վերոյ լինիցին ախոյեանին, և պատկեալ առ վարդապետին հասանիցեն, և նշանակ նգնութեան ընդ ախոյանին՝ առ նա զպատկն բերիցեն: Ապա եթէ զմարտուսոյցն զմտաւ ոչ ածիցեն, և յաղթութեան և պատկի ոչ ցանկանայցեն, կործանին վատանուն յախոյանէ անտի. յիրաւի այնուհետև թշնամանին և տանջին, և

Ճահու պատիժ փոխանակ ընդ վատու-
թեանն կրեն :

Նոյնպէս և զԱստուծոյ իմանալի է ,
Թէ իւրովք պատուիրանօք վառէ գեղե-
ցիկ զմարդիկ՝ առ ի պսակելոյ զյաղթողն,
և յամօթ առնելոյ զվատացեալն . իսկ
եթէ որ յոչինչ զԱստուծոյ զպատուի-
րանսն համարիցի , յորժամ մրցել ընդ
քանսարկուն մարտնչիցի , վաղվաղակի
կործանի , քանզի չունի զնշանակս յաղ-
թութեանն . և յիրաւի կրէ պատիժ պա-
տուհասից այնպիսին , զի ոչ նմանեաց
ընկերին՝ որ կռուեցաւ և յաղթեաց :

Արդ վասն այնորիկ թողեալ է Աստու-
ծոյ զսատանայ իբրև ի հրահանգս կռուա-
նոցաց յաշխարհի , զի յորժամ իւր նա-
հատակեալքն կռուիցին և յաղթիցեն նմա՝
պարծանք առաջնոյ յաղթութեանն նորա
քակեսցին յայժմուն յայնպիսեացն մարդ-
կանէ , որ լաւութեանցն ցանկութեամբ
պարտիցեն զնա , և նշան յաղթութեան
զնահատակութեանն կանգնիցեն : Քանզի
կոխան արկեալ ընդ ոտիւք մերովք՝ ան-
կեալ զնի մեռեալ , և կործանի՝ առ ի

լաւութեանցն ցանկութեան մերոյ ի պարտութիւն մատնեալ :

ԺԵ. Արդ յետ այսր ամենայնի հաւանութեանց յամառեալ զնոյն ի մէջ բերեն. բնութեամբ են՝ ասեն՝ չարիք, և ոչ կամածինք :

Ասեմք. եթէ բնութեամբ իցեն, ընդէր օրէնք ի Թագաւորաց զնիցին, և սաստք ի յիշխանաց, և պատիժք ի դատաւորաց. ոչ ապաքէն վասն կարճելոյ չարեացն : Եւս, եթէ բնութեամբ իցեն չարիքն, ոչ պարտի օրէնսդիրն օրէնս զնել, և ոչ իշխանն պատիժս ի վերայ չարագործին ածել : Ընդէր պատժիցեն զայն՝ որ ոչ կամօքն չար իցէ, որում արգահատելն պարտ էր, և ոչ պատիժս ի վերայ հասուցանել :

Եւ արդ այնպիսոյն եթէ կին շնայցէ, չպարտի մեղադիր լինել. բանզի ոչ կամաւ՝ որպէս ասենն՝ յօժարեցաւ ի չարն, այլ բնութեամբ բռնադատեցաւ : Եւ եթէ որդւոյ իւրոյ սուր առեալ՝ ի վերայ խաղայցէ, մի լիցի նմա մեղադիր. զի ոչ իւր կամաւ երթայ, այլ չարն տանի զնա

յայն : Եւ եթէ ի դրացւոյ և ի բարեկամէ
Թշնամանեացի՝ մի փոխարէն Թշնամա-
նեացէ, այլ առաւել արգահատեացէ ևս.
զի ոչ եթէ նա ինչ Թշնամանէ, այլ չարն՝
որ բռնաբար վարէ զնա : Նոյնպէս՝ յոր-
ժամ դուստր զմայր անարգիցէ, և նու
զկեսուր իւր, և կին զայր, և ծառայ
զտէր, և եղբայր զեղբայր, մի ինչ տար-
ցին ընդ միտ, որք անարգեցանն, այլ
արգահատեացեն նոցա որպէս ի չարէն
բռնադատելոց :

Իսկ եթէ տեսանեմք՝ Թէ Թագաւորն զիւ-
րոց օրինաց վրէժս պահանջէ, և պահանջ-
մամբ վրիժուցն զվնասն կարծէ, և դա-
տաւորն զգողն և զաւազակն պրկէ և
քերէ՝ վասն զվնասակարուԹիւնն ի միջոյ
բառնալոյ, և հայր զորդի դժնեայ մահա-
պարտեալ՝ դատաւորաց մատնէ, և այլքն
ամենեքեան զիւրաքանչիւր զանցնիւր
զարգանաց վրէժս պահանջեն՝ կամ ան-
ձամբ կամ իշխանօք, յայտ է Թէ չարիքն
որք գործին՝ կամածինք են և ոչ բնա-
կանք : Բայց աղէ՛ դու զկարին իսկ զորք
շռայլեալ ցանկուԹեամբ՝ պրկեա և մտրա-

կեա, տես թէ բնաւ ամենեին գտանիցի
ի նմա յիշատակ ցանկութեանն : Եւ ար-
դարեւ ոչ ինչ ընդ վայր ասացեալ է բան
իմաստնոյն , թէ ծառայ որ ընդ ունկն ոչ
լսէ՝ ընդ մկանունս տան լսել նմա :

Նա և յայլուստ ևս մարթեմք իմանալ,
զի մարդոյ բնութիւն բարեաց ցանկացող
է, և ոչ չարեաց : Զի շունն, որ շնայ,
մինչ դեռ իսկ ի գործ շնութեանն իցէ՝
եթէ որ շուն կոչէ զնա, ըմբոստանայ .
պոռնիկն, որ յայտնի պոռնկի, զանուն
պոռնկութեանն չախորժէ լսել . նոյնպէս
և գողն և աւազակն, և այլ ևս չարա-
գործքն, թէպէտ և զգործ չարագործու-
թեան գործեն՝ զանուն չարագործութեանն
յանձն ոչ կամին առնուլ : Նա և կեղծա-
ւորն կեղծաւորեալ, որ մեղմեխանօք ըն-
կերին կամիցի վնաս առնել, Թագուցանէ
զկեղծաւորութիւնն, և որպէս թէ բարւոյ
ինչ խրատ տայցէ՝ հրապուրեալ արկանէ
ընդ վնասի ք զանմեղն . և եթէ ոչ զբար-
ւոյ զղէմս զգեցեալ մեղմեղիցէ, չկարէ
ըստերիւրել յիրաւանց զիրաւագէտն :

Նա և յորժամ զխիստ ոք իշխան կամիցի

ի քաղցրութիւն ածել, չկարէ յայտ եր-
թալ ասել՝ Թէ դու խիտ ես, այլ քաղց-
րախառն բանիւք մատուցեալ ողորէ՝ Թէ
դու, տէր, քաղցր ես և բարերար ամե-
նեցուն, ամենեքին զոհ են զքէն, բոլորք
առ իրաւագէտս ունին. և այնպէս կարէ
մեղմով քաղցրացուցանել զխստութիւն
իշխանին, և խոնարհեցուցանել ածել
յիրաւն և յարժան: Նոյնպէս և առ ցա-
սուցեալն և տրտմեալն և առ նախանձո-
տըն քաղցրութեամբ ոք մատչի և ցածու-
ցանէ. և անտի յայտ է՝ Թէ բարեաց
ցանկացող է բնութիւն մարդկան, և ոչ
չարեաց:

Եւ եթէ զազանացն զազանութիւն չար
ինչ բնութեամբ կարծեցուցանիցէ նոցա,
գիտասցեն՝ զի կէսքն յանասնոցն ի պէտս
արարան, որպէս և արջառ և ոչխար և
ամենայն ինչ որ ուտելի է և կրելի է.
և կէսքն վասն երկիւղ ի միտս մարդկան
ծնուցանելոյ: Զի Թէ զազանք ահագինք
են, և վիշապք և օձք և այլ ճճիք վնա-
սակարք, և մարդն այնչափ հպարտա-
ցեալ է՝ մինչ ըստ Աստուծոյ երկիւղին

սահմանս արտաքոյ ելեալ անսաստէ,
եթէ այնպիսի զարհուրեցուցիչք չէին՝
հրչափ ևս առաւել չկայր երբէք յա-
կաստանի :

Նա և նոքին իսկ, որ չարքն կարծին
անմտաց, երբէք երբէք օգտակարք լի-
նին և զերծուցիչք ի մահուանէ : Չինչ
չար քան զօձ կայցէ, և ի նմանէ թերի-
ակէ. և ի սպանող դեղոց, որք ի նեն-
գութենէ մարդկան կազմեցան, չև հասու-
ցեալ և անդէն բուժէ : Եթէ բնութեամբ
չար ինչ էր օձ, կամ չարի իրիք արա-
րած, ապա չգտանէր ինչ ամենևին ի
նմա օգտակար, և ոչ զգօնանայր երբէք
ի գազանութենէ անտի իւրմէ. նա աւա-
նիկ տեսանեմք ի հնարագիտութենէ թով-
չաց զգօնացեալ, և իբրև զչուան խաղա-
լիկ է նոցա, և բազում անգամ բնակեալ
ի տան՝ չմեղանչեն բնակչացն :

Եւ արդ եթէ հեծանոս իցէ՝ որ չար
ինչ բնութեամբ կարծիցէ, յանդիմանեացի
յիւրոց արուեստակցացն օձապաշտացն.
որ այնչափ զգօնացուցանել զօձս զիտեն,
մինչև կոչել յուռթիւք ի տունս, և կերա-

կուրս մատուցանել, որպէս բարիլացիքն
վիշապին՝ զոր պաշտէինն. և սպան զնա
Աստուծոյ սիրելին՝ նովին ընտելական
կերակրովն :

Եւ եթէ մոգ իցէ, և չարի արարած
զգազանսն վասն գազանութեանն ասիցէ.
ի հասարակաց մտաց փաշաման կրեալ
ըմբերանեսցի : Զի եթէ գազանքն չարի
արարածք իցեն, և երկիր բարւոյ. զի-
մրդ բարւոյն արարած չարին արարա-
ծոց դայեակ մտեալ՝ սնուցիչ լինիցի, որք
ի նմանէ կերակրին և ի ծոց նորա հանգ-
չին. զի երկու հակառակք իրերաց՝ մի-
մեանց ծախիչք են, որպէս խաւարի
լոյս, և ջեր սառամանեաց :

Արդ եթէ գազանք չարի արարածք
էին, և երկիր բարւոյ, ծախել պարտ էր
զնոսա երկրի՝ և ոչ սնուցանել, սպառել
և ոչ սերել. ապա եթէ երկիր և զգազան-
սըն սնուցանէ և ոչ ապակամէ, յայտ է՝
եթէ յորմէ արարչէ երկիր լեալ է, ի նմա-
նէ և գազանքն արարեալ են. և չիք ինչ
չար բնութեամբ. քանզի չիք ինչ չար
արարիչ բնութեամբ : Եւ մանաւանդ թէ

և գազանք իսկ, զորոց ասեն՝ Թէ ի չարէ
արարչէ եղեալ են, ցուցանեն Թէ չեն
ուստեք՝ այլ յերկրէ, այնու զի յերկրէ
կերակրին և ի նմա բնակեն, և անդրէն
ի նոյն շրջեալ հողանան :

Նա Թէ և ի չարէ ինչ էին չարք արա-
րեալք, ոչ ինչ ի նոցանէ օգտակար գտա-
նէր, այլ ամենևին իսկ վնասակար: Իսկ
արդ եթէ տեսանեմք, զի կիսոցն մորթքն
պատսպարան մերկուծեան մերոյ լինին,
և կիսոցն ճրագուն դեղնեղի լինի, և այլ
ինչ յանդամոցն, որպէս առիւծուն և ար-
ջոյ և այլոցն՝ ըստ իւրաքանչիւր մի ըստ
միտջէ, յայտ է՝ եթէ ի բարւոյ արարչէ
լեալ են, վասն միոյ իրիք օգտակարին
գտանելոյ ի նոսա: Զի որ չար ինչ է, նո-
րա և ամենայն ինչ վնասակար է, և մորթ
և միս. այլ նոցա որպէս զմորթն զգե-
նումք, և ոչ վնասէ, և զմիսն եթէ սիրտ
ուրուք առնոյր և ուտէր՝ ոչ վնասէր. որ-
պէս վարազի՝ որ գազանագոյն է քան
դամենայն գազանս՝ ուտի միսն, և ոչ
վնասէ. նոյնպէս և նոցայն՝ եթէ ուտէր
ոք՝ չվնասէր:

Եւ յարջառ, զոր ասեն՝ եթէ ի բարւոյ
արարչէ արարեալ է, գտանի ինչ վնաս
ասկարուծիւն: Զցլու միս ուտել՝ դար-
ման է մարմնոյ, բայց եթէ զարիւնն որ
ըմպիցէ՝ սատակի: Նոյնպէս և ի բան-
ջարս է ինչ՝ որ առանձին սատակիչ է, և
խառնեալ ընդ այլ բանջարս՝ բժշկիչ
պէսպէս ցաւոց լինի: Զմանրագորն եթէ
որ լոկ ուտիցէ՝ սատակիչ է, և խառ-
նեալ ընդ այլ արմատս՝ քնածու լինի բը-
նահատաց: Եւ զհազար՝ եթէ ի տօթ ժա-
մանակի ուտիցէ որ, քանզի զովացուցիչ
է, զտապս ի փորոյն փարատէ, և եթէ
ի հով ժամանակի ուտիցէ որ, վնասէ.
և եթէ զջուրն քամեալ անապակ ըմպիցէ
որ, սատակի. և եթէ զսերմն աղացեալ՝
ջրով ըմպիցէ որ, ի ցանկուծենէ արկանէ:
Եւ կանեփուկն թուփ ինչ է, որոյ սերմն
նորա դեղ է, և նոյն դարձեալ կասեցու-
ցիչ ցանկուծեան: Եւ մոլախինտդ, որ
առանձինն ի յայտնի ինչ ժամանակի ըս-
պանող է, նովիմք զմաղձս հնացեալս հը-
նարին բժիշկք հատանել: Եւ կաղանջա-
սան ազգ ինչ՝ առանձինն սպանող է, և

խառնեալ ընդ այլ դեղոյ՝ մաղձադեղ է
բուժիչ ի մահուանէ :

Արդ յայսպիսի իրս անհարժս առ ոչ
ուղիղ հայելոյ, կարծեցին եթէ չար ինչ
բնութեամբ իցէ . բայց Ատուած այսպէս
իմաստուն զմարդն կազմեաց, զի և ի դար-
մանիչսն մարթիցէ վայելել . և որք զնա-
սակարքն կարծիցին, և անտի ևս հնա-
րիւք օգտակարութիւնս կարիցէ գտանել,
առ ի յանդիմանելոյ զբարս անմտացն՝
Թէ չիք ինչ որ բնութեամբ չար է :

ԺՁ. Բայց Թէպէտ և նորս աստուա-
ծական օրինացն ոչ հաւատան, մեք յուղ-
ղորդ պատասխանելոյ զմեր ընտանիս մի
զրկեսցուք :

Այնչափ ինչ չար ի գազանացն բնու-
թեամբ ոչ գոյր, մինչև ամեալ զնորա-
բարսն առ նորաստեղծն՝ նմա նոցա ա-
նուանս հրամայէր դնել . և եթէ մօտ ոչ
գային, զխնորդ միոյ միոյ ըստ իւրաքան-
չիւր ազգաց անուանս յօրինէր . ապա
եթէ մօտ գային, և ընտելութիւն ընդ
մարդոյն ունէին, յայտ է՝ Թէ ոչ չարք էին,
և ոչ մարդոյն զնասակարք . այլ յետ յան-

ցանելոյ մարդոյն զԱստուծոյ պատուի-
րանաւն՝ տուան նմա զարհուրեցուցիչք,
առ ի չհապարտանալոյ հողեղինին՝ որ ի
հողոյ եղև, և ի հող դառնալոց էր :

Եւ առաջնոյ չվնասակարուծեան դա-
զանացն մարդոյ՝ ածմու համբոյրս և ըն-
տելութիւնս վկայեն : Զի ոմն զգայլոյ կո-
րիւն սնուցանէ, և իբր զշան կորիւնս՝
առ ընտելութեան ընդ անձն անկանին :
Եւ միւսն զառիւծու կորիւն սնուցեալ՝
ածէ ի համբոյր և ի քծինս, մինչև պա-
տել զսնուցանելեան. և եթէ այլ որ
ի նա հուպ գայցէ, չմռացեալ զբարս
զազանութեանն՝ ի վերայ յարձակի. և
նորս սաստեալ զազանին իբր շան,
ցածուցանէ յանասատ զազանութենէն :
Եւ այլ որ զարջոյ Թոժիւն սնուցեալ՝ կա-
քաւիչս ուսուցանէ, և նմանեցուցեալ
բարուց մարդկան՝ զզազանարարոյն ցա-
ծուցանէ : Եւ այլ որ զկապիկս սնու-
պատականս ըմբռնեալս՝ հտպիտս և ըն-
չապտուկս և ամենաչար ուսուցանեն :
Եւ այլոց զբարբս իզակերպս կուլեալ
Թովչութեամբք յընտելութիւն մարդկան

ածեն, ջրեցուցեալ զՅոյնսն սպանողս :

Արդ եթէ չար ինչ էին գազանքն բնութեամբ, չէր հնար վնասակարացն ընդ իւրեանց վնասակարին ընտելութիւն ունել : Եւ եթէ զխորշակս և զսառամանիս ի վնասակարութեանն ի չարէ արարչէ կարծիցեն, գիտացեն. եթէ ոչ ձիւն և սառամանիք պնդէին զլերինս, արմատք խոտոց ոչ պարարէին. և եթէ ոչ սոթ ջեռուցանէր զանդաստանս, պտուղք ոչ հասանէին :

Ժէ. Եւ եթէ զախտս և զհիւանդութիւնս և զմահս տարածամս, և զբնաւ զմահ իսկ ի չարէ ինչ արարչէ իմանայցեն, եթէ սատուածական օրինաց հաւատային՝ անդատին յօրինացն առնէաք պատասխանի : Բայց որովհետև ի չարէ արարչէ դնեն զայսպիսի անհարթութիւնս, հարցցուք և մեք ցնոսա. բարեացն արարիչ և չարեաց՝ ո՞քան զո հարուստ իցեն : Եթէ ասիցեն՝ եթէ բարեացն արարիչ հարուստ է, ասեն. զի եթէ հարուստ ոք էր նա քան զչարեացն արարիչ, ոչ տայր նմա զվնասակարութիւնսն յիւր ի բարի

արարածսն արկանել . նա և տեղի ևս
չէր պարտ տալ նմա յիւրումս վայրսն :
Զի եթէ կարող որ ինչ էր , նախ իւր տե-
ղիս զատ ի նմանէ առնէր , և ապա զար-
արածս՝ զինչ և կարող էր առնել :

Արդ զայն ասասցեն . կարող էր զնա
մերժել բարին յիւրոց ի բարիորք արարա-
ծոցն , եթէ չէր կարող : Եթէ ասիցեն՝
եթէ կարող էր , լուիցեն . եթէ կարող էր
մերժել զչարն և ոչ մերժեաց , ինքն է
պատճառ մնասուն . և եթէ ոչ էր կարող
մերժելոյ զչարն , գտանի՝ զի հարստա-
գոյն բան զնա էր շարն , որ բռնաբար
նեղէ և ապականէ զբարիորք արարածս
նորա : Դարձեալ և այն ևս սուտ է , զոր
ասենն , թէ ի վախճանի յաղթէ նմա բա-
րին . զի որ յառաջնումս չկարաց յաղ-
թել , յայտ է՝ թէ և ի վախճանին չկարէ
յաղթել :

Այլ մեք զցաւոց և զմահուան բազում
ինչ պատճառս ունիմք ճշմարիտ բանիւ
ի մէջ բերել : Նախ այն իսկ՝ զի յորժամ
մարդն զԱստուծոյ պատուիրանաւն անց ,
ապա եղև ընդ ցաւովք և ընդ մահուամբ .

քանզի ցկինն ասաց՝ Թէ ցաւովք և տրտմութեամբ որդիս ծնչիր, և ցայրն՝ Թէ աշխատութեամբ և քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո, մինչև լիցի քեզ դարձ անդրէն յերկիր՝ ուստի առար, զի հող էիր, և ի հող դարձչիր : Որով յայտ է, զի Թէպէտ և բնութիւն մարդոյ՝ քանզի մարմնապատ է՝ ընդ ցաւովք և ընդ մահուամբ կարծէր, այլ Թէ կացեալ էր ի պատուիրանին՝ պահէր զնա կենդանարարն կենդանի, որ յոչընչէն կարող եղև զշունչ մարդոյն առնել, և պահէ միշտ կենդանի և անմահ, նոյն և զմարմինն՝ զոր յերկրէ ստեղծ՝ կարող էր պահել կենդանի :

ԹՂ. Այլ իբրև զայս լսեն Թշնամիք ճշմարտութեանն, ազգի ազգի զինուք վառին ընդդէմ ստուգութեանն, զի կէսքն ասեն՝ Թէ չէր մարմ մարմնաւորի անմահ կալ, և այլքն ասեն, վասն զի ոչ տեէր մարմինն ընդ շնչոյն յերկար ժամանակս կեալ, հարկ է անտևականին մեռանել :

Այլ զառաջինսն յանդիմանեն Նդիայ և

Ենովք, որ ցայժմ կենդանի են . և զայլան՝
հասարակաց համօրէնն յարուծիւն : Զի
եթէ այժմ վասն զի անտեսական են մար-
մինք՝ յայն սակս մեռանին, ապա և ի
յարուծեան՝ ըստ նոցա բանին՝ չտոկան
ընդ շնչոյն . և այսու յայտ առնեն՝ Թէ
զյարուծիւն իսկ մարմնոյ խափանել կա-
մին, ուր աստուածական զիրք և արա-
րածոց բնութիւնք անդադար վկայեն զյա-
րուծենէ մեռելոց :

Այլ ասեն . Թէ ոչ մահկանացու իսկ էր
մարմին, զիմքդ էր՝ զի վասն դոյզն յանց-
մանն անկանէր ընդ մահուամբ, և ոչ
արգահատէր նմա արարիչն և ներէր
յանցմանն :

Զի ներող և արգահատող է արարիչն,
այն ամենեցուն իսկ յայտնի է . և առա-
ւել յայնմանէ, զի յետ յանցանելոյ մար-
դոյն՝ իջեալ անմարմինն՝ իբր զմարմնա-
ւոր որ ոտնաձայն առնէր ի դրախտին .
և մեղմով և աղերսալից բարբառով ասէր
ցյանցուցեալն՝ զուր ես Ադամ, զի մի
տազնապեցուցեալ՝ չտացէ ուշաբերել
նմա ապաշխարութեան . և զի չեկն ի

զղջունն յանցուցեալն , յիրաւի կրեաց
պատիժ զմահ :

Դարձեալ և այլազգ ևս . զի իւրոյ
արարչին յառաջագոյն պատուիրեալ էր
նմա՝ Թէ յորում աւուր ուտես ի պտղոյ
ծառոյն , ի նմին աւուր մեռանիս . և
Թշնամին յետոյ եկեալ ասէր՝ ոչ մեռա-
նիս , այլ իբրև զաստուածս լինիս : Եւ
արդ իյր բանից պարտ էր հաստատուն
լինել , մայր՝ որ յառաջագոյն զգուշա-
ցոյց , և կամէր ունկնդրութեամբ պա-
տուիրանին զնա անմահ պահել , եթէ միւ-
սոյն՝ որ պատրանօք ջանայր զնա մահկա-
նացու առնել :

Եւ եթէ չէր արարչին յետ յանցանելոյ
զպատուիրանաւն զմարդն մահկանացու
արարեալ , հանապազ մարդն սատանայի
հաւատայր , և ոչ Աստուծոյ . զի սա
ասաց՝ եթէ ուտես ի պտղոյն , մեռանիս .
և նա ասէր՝ Թէ ուտես , չմեռանիս , այլ
իբրև զաստուածս լինիս : Արդ եղ մահ ի
վերայ բնութեանս մարդկան արարիչ բը-
նութեանն . զի իւր բանն հաստատեացի ,
և չար իբրատտուն պարտաւորեալ զտա-

Նիցի . զի Թէպէտ առ ժամանակ մի վասն
այսց երկուց պատճառանաց ընդ մա-
հուամբ անկանիցի , այլ ըստ իւրում կա-
րողութեան յարուսցէ միւսանգամ , և
յանսպառ յաւիտեանս կենդանի և անմահ
պահեսցէ : Եւ որ զհրեշտակս և զհոգիս
մարդկան յոչընչէ արարեալ՝ կենդանիս
և անմահս պահէ , նոյն և զմարմինս կա-
րող էր կենդանի պահել՝ Թէ չէր առաջնոց
մարդոյն զԱստուծոյ հրամանն զընկեցեալ :

ԺԹ . Այլ զի Աստուած մահուան չէ
պատճառ , վկայեսցէ ամէնարուեստ ի-
մաստունն , որ ասէ՝ Եթէ Աստուած զմահ
ոչ արար , և ոչ խնդայ ընդ կորուստ
մարդկան . այլ հաստատեաց Աստուած
զմարդն յանեղծութիւն պատկերի իւրոյ
մշտնչենաւորութեանն , և նախանձու բան-
սարկուին եմուտ մահ յաշխարհ : Եւ դար-
ձեալ ինքն իսկ ասէ . ես ասացի՝ Թէ
աստուածք իցէք , և որդիք բարձրելոյ
ամենեքին : Այսինքն՝ Եթէ ես գձեզ ան-
մահս արարի , Եթէ կացեալ էիք յիմում
հրամանին . բայց որովհետև ոչ կացէք
չիմում պատուիրանին , զուք իբրև զմար-

դիկ մեռանիք, իբրև զմի յիշխանաց անկանիք. ես ոչ ընդ ձեր մահ կամէի, և ոչ ընդ իշխանին վատ խրատառուին անկանել:

Այլ բնաւ իսկ, սսեն, ընդէր եմոյծ զնոսա ի կռիւս ընդ միմեանս:

Այսու զանձնիշխանութիւնն սատանայի և զմարդոյն կամին խափանել. զի Աստուած՝ որ աննախանձն արար զնոսա անձնիշխանս, ոչ կամէր թէ որպէս զանասունս ի հարկէ վարիցին, և սպա անձնիշխանութիւնն այնուհետև չլինէր անձնիշխանութիւն:

Բայց Աստուած թէպէտ և ունէր իշխանութիւն զիւրոյ արարածոյն զհանդէսն տեսանել, այլ ոչ ինքն դրդեաց ըզնոսա անկանել ընդ միմեանս: Իբրև ետես զսատանայ նախանձու բորբոքեալ, Թոյլ ետ անձնիշխանին ընդ անձնիշխանին ոգորել. քանզի գիտէր՝ եթէ ոչ ինչ տկարագոյն է սորա անձնիշխանութիւնս քան զնորայն. և ոչ նա կանխագէտ, և սա ոչ կանխագէտ. և ոչ նա բռնաւոր, և սա տկար որ: Եւ զի չէր բռնաւոր որ,

յայնմանէ յայտ է՝ զի ցկինն պատրասնօք մատուցեալ հարցանէր, և ոչ բռնութեամբ զարհուրեցուցանէր: Եւ զի չէր կանխագէտ, ասէ. զի՞նչ է այդ՝ զոր ատաց Աստուած, զի ի նմանէն ուսցի զհանգամանսն:

Դարձեալ և ի Յոբայ փորձանացն է ուսանել՝ Թէ չէ սատանայ բռնաւոր և կանխագէտ: Զի եթէ բռնաւոր ոք ինչ էր նա, ոչ յԱստուծոյ խնդրեալ առնոյր օծան, և ասպա միւէր ի փորձութիւնսն, և եթէ կանխագէտ էր, ոչ մատչէր փորձել. քանզի գիտէր՝ Թէ յորժամ ոչ կարէ յաղծել, յամօթ լինելոց է:

Նա և ի տէրունական իսկ ի փորձանացն իմանալի է՝ Թէ չէ կանխագէտ, այնու զի ասէր ինքն իսկ՝ Թէ որդի ես Աստուծոյ, և յայտ առնէր, Թէպէտ և լուեալ էր ի մարդարէիցն՝ Թէ զալոց է որդին Աստուծոյ, այլ զժամանակ գալլատեանն ոչ գիտէր: Եթէ գիտացեալ էր՝ եթէ արդարեւ որդին Աստուծոյ էր այն, որ նմա իբրև զմարդ երևէր, ոչ փորձէր զնա և ոչ յամօթ լինէր, որ Թէ-

ալէտ և յաստուածեղէն զօրութեանցն իմացաւ զգալուստ որդւոյն Աստուծոյ , և տազնապեալ աղաղակէր , Թէ գիտեմ զքեզ ով ես սուրբդ Աստուծոյ :

Դարձեալ Թէ կանխագէտ ինչ ոք էր նա , ոչ զրգուէր զՀրեայսն՝ զնա ի խաչ հանել , Թէ գիտացեալ էր՝ Թէ մահն Քրիստոսի ընկենոյր զնա յիշխանութենէ . ըստ այնմ զոր ասաց Տէրն՝ Թէ իշխան աշխարհիս այսորիկ ընկեսցի արտաքս , և դարձեալ՝ Թէ տեսանէի զսատանայ իբրև զփայլակն անկեալ յերկնից . և դարձեալ՝ Թէ իշխան աշխարհիս այսորիկ տրդէն իսկ դատապարտեալ է . զի ցուցցէ Թէ և յիշխանութենէ անկաւ՝ որ աստուածանալն կամեցաւ , և յաւիտենակոն դատաստանացն պարտական եղև :

Ի . Արդ որովհետև վասն մահու և ցաւոց ի վերայ մարդոյն դնելոյ ցուցաւ յաստուածատուր զրոց՝ Թէ վասն անցանելոյ զպատուիրանաւն Աստուծոյ մտին յաշխարհ , ասասցուք և զայլ ևս զպատճառսն՝ վասն որոյ տարածամ մահիք լինին :

Բազում անգամ Թերևս չարիք ինչ մե-

Ճամեծք առաջի մարդոյն կայցեն, կամ
նեղութիւնք՝ որոց ոչ կարէ ժուժալ, կամ
փորձութիւնք՝ որոց ոչ լիցի բաւական
տանել, Աստուած կանխագէտ և մարդա-
սէր զթացեալ յիւր արարածն՝ տարածամ
մահուամբ զերծուցանէ զմարդն յայնպի-
սի չարեացն. ըստ այնմ զոր գիրն ասէ, Թէ
յառաջ քան զչարն ժողովեսցի արդարն:

Դարձեալ և այլազգ ևս, առնին մահք
տարածամբ, զի յամենայն տիս և ի բո-
լոր ժամանակս պատրաստական մար-
դոյն գտեալ՝ չզեղծիցի յաստուածպաշ-
տութենէ:

Իայց Թէպէտ և յանիծից մտին ցաւք
յաշխարհ, տակայն են և այլ ինչ պատ-
ճառք: Երբեմն վասն մեղաց, ըստ այնմ՝
զոր ցանդամալոյժն ասաց Տէր, Թէ ող-
ջացար՝ այսուհետև մի մեղանչեր: Եւ
հայեցեալ քնդ հաւատս մատուցանելեացն,
ասէ ցմիւս անդամալոյժն՝ Թէ Թողեալ լի-
ցին քեզ մեղք քո. զի յայտ արասցէ, Թէ
են ինչ ցաւք՝ որ վասն մեղաց լինին.
և են ինչ ցաւք՝ որ ոչ վասն մեղաց. որ-
պէս յորժամ աշակերտքն հարցին զՏէր:

վասն կուրին՝ Թէ ոյր մեղ է վասն կուրու-
Թեանդ, դորն Թէ ծնողաց իւրոց, և նա
ասէ Թէ ոչ դորա և ոչ ծնողաց իւրոց,
այլ վասն փառացն Աստուծոյ՝ զի փառա-
ւորեացի ի դմա Աստուած : Եւ են ցաւք՝
որ ոչ վասն մեղաց են, և ոչ յԱստուծոյ
ինչ ի փառս, այլ ի չկշռելոյ խառնուա-
ծոցն : Քանզի մարդոյ մարմին ի չորից
տարերց խառնեալ է, ի խոնաւութենէ, ի
ցամաքութենէ, ի ցրտութենէ, և ի ջեր-
մութենէ, և Թէ մի ինչ պակասիցէ կամ
ոչովիցէ, ցաւս գործէ ի մարմնին . և
այն կամ ի շատ ուտելոյ և յլմայելոյ լի-
նի . կամ ի սաստիկ պահոց, կամ յան-
խաիր կերակրոց, կամ յոյժ ի տօժի աշ-
խատելոյ, կամ կարի ի ցրտոյ լլկելոյ,
կամ յայլոց ինչ այնպիսեաց հակառակոր-
դաց՝ որովք անհարթութիւնք ի մարմնս
գործիցին :

Եւ պատերազմաց սկիզբն յազահու-
թենէ մարդկան եղև, ուստի յափշտա-
կութիւնք սահմանաց են և զիւղից և
օտար քաղաքաց, ընչից և ստացուածոց :

Նոյնպէս և պոռնկութիւնք՝ առ ի չկա-

լոյ ի սահմանս ամուսնութեանն , զոր Աստուած ի բնէ կարգեաց՝ Թէ Թողցէ այր զհայր և զմայր իւր , և երթիցէ զհետ կնոջ իւրոյ : Զհետ կնոջ իւրոյ՝ ասէ , և ոչ զհետ կանանց . զի և զառաջին սահման բնութեանն հաստատեսցէ , ասաց Տէր ի սուրբ սուտարանսն՝ Թէ զոր Աստուած զուգեաց , մարդ մի մեկնեսցէ :

Եւ ղիւահարութիւնք վասն հպարտութեան մարդկան լինին . քանզի եթէ որդի ուրուք մտաւարժ իցէ , զան ոչ ըմպիցէ . և որ չէն մտաւարժ՝ բազում անգամ զժառայ այր առաջի նորա զան հարկանեն , զի ի նա հայեցեալ՝ ընդ այն լինիցի մտաւարժ , ապա եթէ և այնու ևս ոչ խրատիցի , ի նա իսկ մատուցանեն զտանջանսն :

ԻՅ. Այս ասացաւ վասն հարցանելոյ ոմանց , Թէ մեղաւորք վասն մեղաց տանջիցին ի ղիւացն , տղայոցն անմեղաց ընդէր տիրիցեն ղեքն :

Զամենայն մարդիկ յորդէգրութիւն կոչէ Աստուած , որպէս մարգարէիւն ասէր , որդի անդրանիկ իմ Իսրայէլ . և դարձեալ

Թէ որդիս ծնայ և սնուցի: Թէ առաքի-
նացեալքն ընդ օրինօք՝ որդիք կոչէին,
որչափ ևս առաւել զորոց ասէ՝ Թէ ետ
նոցա իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ
լինել:

Արդ քանզի իբրև յորդիս մատուցեալ
է ի մեզ Աստուած խրատել, երբեմն
հարկանէ առաջի մեր իբրև զժառայ՝
զանասունս մեր, և երբեմն զանդս և
զայգիս. զի ընդ այն հայեցեալ՝ մտցուք
ընդ լծով Աստուծոյ երկիւղին. ապա եթէ
այնու ևս ոչ խրատիցիմք, ի մեզ իսկ
մատուցանէ զտանջանան, կամ ցաւովք,
կամ խեղութեամբք, կամ դիւօք: Տանջին
և անմեղք՝ զի ի մտի կալցին այլքն զբան
Իմաստնոյն՝ որ ասէ. եթէ արդարն հազիւ
կեցցէ, ամպարիշտն և մեղաւորն ուր
զտանիցին: Եւ այն յայն սակս լինի՝ զի
մի արդարն յարդարութենէն ծուլասցի, և
մի մեղաւորն միշտ ի մեղան կայցէ: Եւ
չէ այնմ պարտական Աստուած, այլ չար-
իք մարդկան անձն զԱստուած այնպիսի
տանջանօք խրատել զմարդիկ, զի որպէս
այլոց հաւատովք հաստատեաց զանդա-

Վալոյծն, և շնորհեաց նմա Թողուծիւն մե-
ղաց, նոյնպէս և այլոց սակաւուց տան-
ջանօք՝ ածէ յերկիւղ և ի խրատ զբազումս,
յորժամ դիպիցէ անմեղօք, և յորժամ դի-
պիցէ մեղաւորօք, որպէս ինքն միայն
ճարտար գիտէ: Եւ ոչ եթէ ի դատապար-
տուծիւն ինչ ոգոց լինի մարդոյն տան-
ջանքն դիւաց, այլ առաւել ևս յարգա-
հատուծիւն, մանաւանդ՝ Թէ անմեղ ոք
իցէ, և վասն այլոց երկիւղ ի միտս ար-
կանելոյ՝ յայնպիսի տանջանս մատնիցի,
զոր իբրև զմտրակ կախեալ ի մեծի տանս՝
ցուցանէ Աստուծոյ տեսչուծիւնն, զի հա-
յեցեալ ընդ այն բազմաց՝ ամփոփեսցին
և մտցեն երկիւղիւ ընդ Աստուծոյ հնա-
զանդուծեամբ:

Եւ է երբէք՝ զի վասն մեղաց իսկ լինին
այսպիսի տանջանք. և է երբէք՝ զի պա-
տահարք պատահեն, և ապաւինեալք ի
սրբոց մարտիրոսացն նշխարս՝ փրկին
մարդիկ յայնպիսի տանջանաց, որով զօ-
րուծիւնն Աստուծոյ՝ որ ի սուրբսն է՝
երևի, և ինքեանք յոգիս ինչ ոչ վնասին:

Այլ զի դև զդև ոչ հանէ, զայն իսկ

յայտ արար . Թէ սատանայ , ասէ , զսատանայ հանէ , ապա ուրեմն բաժանեալ է յանձնէ իւրմէ . այլ ես ասէ հոգևով Աստուծոյ հանեմ զղևս : Եւ ընդէր ինքն որ Աստուածն էր՝ ասէր , հոգևով Աստուծոյ հանեմ զղևս , այլ զի մարդկան ուսուցէ , եթէ ոչ արժանաւորք շնորհաց հոգոյն սրբոյ լինիցին , ոչ կարեն հանել զղևս . որպէս առաքեալքն մինչ ոչ նախ առին իշխանութիւնն ի Տեառնէ , ոչ կարէին հանել զղևս : Նա և նմին իսկ , որ ի տանջանան իցէ , ետ իշխանութիւն հանելոյ զղևն . ասէ , այդ ազգ ոչ ելանէ իւրք՝ եթէ ոչ պահօք և աղօթիւք : Ոչ եթէ մի ինչ ազգ իցէ ղիւաց՝ որ պահօք և աղօթիւք ելանիցէ , և այլքն ոչ , այլ ամենայն իսկ գունդքն ղիւաց ի պահոց և յաղօթից փախստական զնան :

ԻՖ . Այլ կախարդք , ասեն , յղեն զևս և հանեն զղևս :

Զի կախարդք զղևս ոչ կարեն հանել՝ բաւական է մեզ հաւանեցուցանելոյ բանն Տեառն , զոր ասաց՝ Թէ սատանայ զսատանայ ոչ հանէ . զի կախարդն եթէ հա-

նէր, ապաքէն դիւօք հանէր. և զդիւէ
ասաց Քրիստոս՝ Թէ դև զդև ոչ հանէ.
ապա յայտ է Թէ այլազգ իմն իրք լինին,
որպէս ի նոցանէն իսկ ելեալ է քանն՝ և
ոչ ի մէնջ: Ասեն. հանել չկարեն, բայց
անդէն կապել մարմեն, զի հանապազ
խեղդ ընդ անձն հոգւոց մարդոյն դևն լի-
նիցի: Եւ այն յԱստուծոյ արժանիցն յի-
րաւի լինի. զի եթող ոմն զԱստուած,
զսուրբս, զպահս, զաղօթս, և ի կա-
խարդն՝ որ և անձին չկարէ օգնել՝ ապա-
ւինեցաւ. զի ո՞ որ ի կախարդաց անցաւ
և անդև և անմահ իցէ: Նա և տեսանեմք
իսկ զկախարդսն միշտ ծնկեալս ի դիւա-
ցըն, և մանաւանդ մոլիբն. զի նախ ին-
քեանք դիւահարին, և ապա այլոց իմն
իմն խոստանան տալ, որ չիցէ ի ձեռս՝
ոչ նոցա և ոչ դիւացն, որոց քանիւ խօ-
սին տալ ինչ ումեք, բայց միայն Աստու-
ծոյ որ արարիչն և տուիչն է:

Եւ արդ քան անդէն կապել կախար-
դացն զդևն՝ որպէս ասենն, և խեղդ ընդ
անձն միշտ ոգւոց մարդոյն առնել, լաւ
էր Թէ յայտնէր, և սրբովք աղաչեցեալ

զԱստուած՝ օգնականութիւն զտանէ՛ր զսե-
ժեւոյ ի չարէն :

Այլ մեք ասեմք, թէ մտանելոյ ի մտող
չունի իշխանութիւն՝ առանց Աստուծոյ
Թուլացուցանելոյ . և այնք պէսպէս պատ-
ճառք են, որպէս ինքն միայն զիտէ, և
յայտ անտի է՝ զի յորժամ ի խոզից երա-
մակն մտաբերեցին մտանել, ոչ կարացին
մտանել՝ եթէ ոչ նախ ի Քրիստոսէ առին
հրաման : Եւ յորժամ զՅորն կամեցաւ
փորձել սատանայ, ոչ իշխեաց ժտել՝ եթէ
ոչ նախ յԱստուծոյ առ հրաման փորձելոյ :
Եւ զՅուդայէ ասէ՝ թէ ընդ պատառոյն
եմուս սատանայ : Զի թէ չէր Քրիստոսի
Թուլացուցեալ և սատանայի՝ որ զըզուէրն,
և Յուդայի՝ որ վասն կծծութեան եկն
յայն, ոչ իշխէր մտանել ի նա . այլ վասն
յանդիմանելոյ զանձնիշխանութիւն երկո-
ցուն՝ Թուլացոյց ըստ կամաց երկոցունց :

Նա և մինչ դեռ տանջին իսկ ոմանք
ի դիւէ, եթէ ոչ յԱստուծոյ տեսչութիւն
լինէր նմա, չարաչար մահուամբ սատա-
կէր : Նա և զպաշտօնեայսն իսկ իւրեանց՝
եթէ ոչ Աստուծոյ սաստ պահէր, ազգի

ազգի խեղութեամբք խեղէին, և անհնա-
րին մահուամբք սպանանէին . բայց վասն
զի ոչ են ձեռնհաս, ոչ իշխեն յայնպիսի
իրս մտաբերել : Եւ այս յայտ անտի է,
զի Թէպէտ և կանխաւ զիտէ Աստուած՝
Թէ ոմն կռապարիշտ լինելոց է, ոմն կա-
խարդ, և ոմն սպանանող, ոչ արգելու
զնկարիլ սաղմիցն նոցա, և զփշումն հոգ-
ւոցն նոցա, զի նորա բարերարութիւնն
երևեսցի, և նոքա յիւրաքանչիւր անձնիշ-
խանութեանն պարտաւորեսցին :

Եւ յայտ է՝ Թէ որպէս առնելոյն ինքն
տէր է, նոյնպէս և ի դարմանսն վայելե-
ցուցանելոյ, և ի լլկանաց չարին ապրե-
ցուցանելոյ . զի ոյր իւր ինչ որ է՝ յիւրն
զընդայ և ինայէ . և որ ոչ է իւր, նա
զօտարին օցտէ և ցրէ . որպէս ասէ յաւե-
տարանին՝ Թէ գայլ ոչ վասն այլ իրիք
գայ, այլ զի յափշտակեսցէ և ցրուեսցէ .
այլ նշմարտից հաւատացելոց ոչ սատա-
նայ փորձութեամբքն կարէ ստնանել, և
ոչ կախարդք դիւօք . որպէս ինքն Տէրն
ասաց ցիւր աշակերտսն՝ եթէ անա ետու
ձեզ իշխանութիւն կոխել զօձս և զկա-

րիճս, և զամենայն զօրութիւն թշնամոյն :
Եւ դարձեալ՝ թէ նշանք հաւատացելոց
այս են . զդևս հանիցեն, և օձս ի ձեռն
առցեն, և զդեղ մահու ըմպիցեն, և ոչ
մեղանշիցէ : Եւ միանգամայն իսկ ասա-
ցեալ, թէ անմեղի ումեք ոչ դեւք մեղան-
շել կարեն, և ոչ գազանք սպանանել յօ-
ժարեն . որպէս ոչ Դանիէլի գազանքն
իլտասեցին, և ոչ երից մանկանցն հուր
հնոցին :

Որպէս առաջնոյ մարդոյն՝ մինչ չև յան-
ցուցեալ էր՝ հնազանդ էին, և ոչ մեղան-
շականք . և որպէս առ առաքելովքն
վատմարեալ էր սատանայ, մինչև կա-
խարդացն յահէ նշանացն՝ զոր առնէին՝
բերել զգիրս կախարդանացն զժանրա-
գինս՝ և այրել առաջի առաքելոցն, և
դիւացն աղաղակել՝ թէ դոքա են ծառայք
Աստուծոյ բարձրելոյ : Որոց նշանացն
նշխարք՝ և այժմ ի սուրբ եպիսկոպոսս
և ի ճշմարիտ վանականս երևին . և զայնք
զփորձ ոչ միայն բրիստոնեայք, այլ և
հեթանոսք և մոզք գիտեն :

ԻՎ. Բայց և զայն ևս սխարտիմք զի-

տել, Թէ հրեշտակք և դևք և ոգիք մարդկան անմարմինք են. զի զհրեշտակաց ասէ՛ արար զհրեշտակս իւր հոգիս, և զպաշտօնեայս իւր բոց հրոյ : Հոգիս կոչէ զնոսա վասն արագութեանն, որպէս զի ասիցէ՛ Թէ քան զհողմս Թեթևք են. քանզի ոգւոյ և հողմոյ անուն երբայեցերէն և յունարէն և ասորերէն նոյն է. նա Թէ և հայերէն որ մանր միտ դնիցէ՛ նոյնպէս գտանի. յորժամ տազնապէալ որ յումեքէ իցէ՛ ասէ, չեստ ոգի կլանել, չեստ ոգի առնուլ. և այնու զօղոյս՝ զոր միշտ ծըծեմք՝ յայտ առնէ : Եւ բոցեղէնս կոչէ զնոսա վասն սաստկութեանն. որպէս այլուր ասէ, հզօրք են զօրութեամբ առնել զկամս նորա. այլ ոչ եթէ ի բնութենէ հողմոյ և հրոյ են. զի եթէ ի բնութենէ հողմոյ և հրոյ էին, ապա և նոքա յիրաւի մարմնաւորք կոչէին, և ոչ անմարմինք. քանզի որ մարմնաւոր է՛ ի չորից հիւժից յօղեալ է, որպէս մարմինք մարդկան և բնաւ անասնոց. և որ ինչ անմարմին է՛ նա պարզ բնութիւն է, որպէս հրեշտակաց և դիւաց և ոգւոց մարդկան :

Եւ արդ ո՛ւր իշխիցեն շնչել, որք
ասեն՝ Թէ հրեշտակք ընդ կանայս ամուս-
նացան. զի նոքա հրեղէնք կոչին, և
մարդիկ խոտեղէնք: Ուստի յայտ իսկ է՝
Թէ հրոյ ընդ խոտոյ ոչ ամուսնութիւն
լինի, այլ ծախումն: Եւ երեքեան ջոկքս
այսոքիկ, քանզի համաքնեայք են, նմա-
նագոյնս և նովին իսկ անուամբ անուա-
նին: Ասի հրեշտակ ոգի, այլ ոգի հար-
կաւոր՝ որ է հնազանդ և կամակատար,
ասի և դե ոգի, այլ ոգի չար վասն ան-
հնազանդութեանն և ապատամբութեանն.
զոր Թէպէտ և ի մեր լեզու՝ այս չար
ասեմք, որպէս ի խտրանաց հարցն մերոց
առաջնոց ըստ սովորութեան ի մեզ կար-
գելոյ, այլ գիտեմք՝ եթէ այսն հողմ է,
և հողմն՝ ոգի, ըստ յառաջագոյնն ասա-
ցելոյ: Քանզի յորժամ մեք ասեմք՝ Թէ
սիք շնչէ, ասորնեայք ասեն՝ այս շնչէ.
և վասն տարածութեանն միայն և արա-
գութեան կոչին հրեշտակք և դեք և հո-
գիք մարդկան ողեղէնք, որ է հողմեղէնք:
Որպէս վասն սաստկութեանն բոցեղէն
կոչին հրեշտակք. նոյնպէս և վասն արա-

գութեանն և տարածութեան հոգեղէնք,
որ է հողմեղէնք. բայց բնութիւն նոցա թ
վեր է քան զհողմ և քան զհուր, նուրբ
և արագ քան զմիտս :

Եւ չեն ինչ զարմանք՝ թէ նոքա մերոց
դրացեաց արարածոց անուամբքս անուա-
նին, ուր և նոցա արարիչն ոչ գարշի
զայնպիսի անուանս զինքեամբ առնուլ՝
վասն իրիք իրիք տեսչութեանց : Կոչի Աս-
տուած հոգի, այլ կայ ընտրութիւն ի
միջի. ասէ, Աստուած հոգի կենդանի է.
որ է կենարար. կոչի և հուր, ըստ այնմ՝
Թէ Աստուած քո հուր ծախիչ է : Եւ արդ
տեսցուք՝ Թէ հուր միայն ծախիչ իցէ Աս-
տուած. նա աւանիկ նորին հոգւոյ միւ-
սով մարգարէիւ յայտ արարեալ՝ Թէ լոյս
է. ըստ այնմ՝ Թէ Տէր լոյս իմ և կեանք
իմ, ես յուսմէ երկեայց :

Եւ թէ հուր ծախիչ ևեթ էր, զիւրդ կո-
չէր լոյս կենարար. ոչ սպաքէն յայտ է՝
Թէ ուր սաստկութիւնն պիտոյ է, անդ
հուր կոչի. և ուր քաղցրութիւն՝ անդ լոյս
կենարար, այս ինքն ի վեր է քան զհուր
և քան զլոյս, և այլ ինչ բազում անուանա

առնու զինքեամբ վասն պէսպէս դարմանից :

Եւ յորժամ երևել սբբոց իւրոց կամէր, ոչ այլով իւիք կերպարանօք՝ այլ միայն մարդոյ կերպարանօք, զոր ըստ իւրում պատկերին արար, յայտնէր. և այն ոչ վայրապար ինչ լինէր, այլ զի զառաւել սէրն իւր՝ զոր ընդ մարդկան ունէր՝ ցուցանիցէ. և դարձեալ՝ զի յառաջագոյն կրթեսցէ զմարդիկ ածել ի գիտութիւն. զի յորժամ զորդին իւր իբրև զմարդ յաշխարհ առաքեսցէ, մի օտարոտի ինչ զիրան համարեսցին. մանաւանդ զի զխտիցեն՝ Թէ ինքն իսկ այն կերպարանօք յայտնէր: Որպէս իջեալ ի դրախտն առ Ադամ՝ ոտնաձայն իբրև զմարդ առնէր: Եւ եկեալ որդւոյ առ Աբրահամ երկուք հրեշտակօք, արժանի առնէր ճաշ ի վրանի նորա ուտելոյ: Եւ ի խօսս մատուցեալ ի լերինն ընդ Աբրահամու, զերկուս պատանիս իւր՝ զհրեշտակս մարդկակերպեալս՝ ի Սողոմ առ գեղեցիկ ասպնջականն առ Ղովտ արձակէր: Եւ հրացուցեալ և չայլայլեալ զհրեշտակն ի մորենւոջն, ի մարդկեղէն

բարբառ ամեալ, տայր ընդ նախընծայե-
ցելոյ առն Աստուծոյ ընդ Մովսէսի խօսել:
Եւ այրակերպեալ զգորավարն իւր զՄի-
քայէլ, զօրագլխին իւրում Յեսուիայ ի
դաշտին ցուցանէր: Եւ առաքեալ հրեշ-
տակ ի տուն Մանուէլի խօսել ընդ նմա,
մարդկօրէն ընծայեցուցանէր: Եւ երբէք
երբէք զրէ՞ծէ մարդացեալ խակ՝ բերան ի
բերան և ձեռն ի ձեռն ընդ բարեկամին
իւրում ընդ Մովսէսի խօսէր: Եւ առնն
Թագաւորի ըստ սրտի իւրում գտելոյ,
Թաղծելոյ ի հարուածոցն, հրեշտակ ի
կերպարանս մարդոյ սուսեր ի ձեռն ցու-
ցանէր: Եւ Եզեկիէլի հրատեսիլ և բոցա-
լեզու ի կառս ազգի ազգի կերպարանօք
յօղեալ, և կառավար մարդկակերպարան
երևեցուցանէր, և քերոքէս ազգի ազգի
գազանօք յօղեալ, և ձեռն ձգեալ իբրև
զմարդոյ բրոքէի ի միջոյ բրոքէից ցու-
ցանէր: Եւ իւր իսկ երբեմն իբրև զհինօ-
րեայ, երբեմն իբրև զմատաղօրեայ, վասն
այլ և այլ տեսչութեանց կերպարանեալ՝
ցանկալւոյ առնն երևէր: Եւ այնպէս իւր
և իւրոց ծառայիցն նոյնգունակ երևելով՝

դառաւել շիրոյն, զոր ընդ մարդոյն ունէր, յայտ առնէր :

Այս ամենայն ասացաւ, զի ցուցցի թէ որ ինչ երևի՝ մարմնաւոր է, և որ ինչ ոչ երևի՝ անմարմին. և ի մարմնաւորացն են որ թանձրամարմինք են, և են որ անօսր մարմինք. որպէս առաքեալ ասէ, թէ այլ մարմինք երկնաւորացն, և այլ մարմինք երկրաւորացս : Երկրաւորաց՝ մարդկան և անասնոց, թռչնոց և սողնոց, և երկնաւորաց՝ արեգական և լուսնոյ և աստեղաց : Եւ զի զնոցանէ ասէ, և ոչ զհրեշտակաց, անդէն զնովիմք ամեալ ասէ՝ թէ այլ փառք արեգական են, և այլ փառք լուսնի :

Եւ միանգամայն իսկ ասացեալ, թէ որ ինչ ի զգայնոցս շօշափի կամ զննի կամ ազդի՝ այն մարմնաւոր է, և որ զգայնոց ոչ ազդի՝ անմարմին : Նուրբ է տարր լուսոյ, այլ զի ակամբ զննի՝ մարմնաւոր է. նուրբ է տարր օդոյ, այլ զի ցրտութեամբն ազդի մարմնոյ՝ մարմնաւոր է. նուրբ է տարր հրոյ, այլ զի ջերմութեամբն ազդի մարմնոյ մարմնաւոր է. նոյնպէս և ջրոյ՝

որ քան զժանուանս նրբագոյն է, և քան զՅեթեան թանձրագոյն :

ԻՄ. Եւ արդ քանզի անմարմինք են հրեշտակք և դևք, յայն սակա և ծնունդք ոչ գոն նոցա :

Այլ, ասեն, համբարուաց ծնունդք գոն և սեռանին :

Նախ զայն տեսցուք, թէ բնաւ գուցէն այլ ինչ արարածք բանաւորք քան զհրեշտակս և զդևս և զմարդիկ. և սպա եկեսցուք յայնր ի քնին, թէ իցէն ի դիւաց կէսք մարմնաւորք կէսքն անմարմինք : Զի չիք ինչ արարած բանաւոր արտաքս քան զայս երիս ջոկս, զհրեշտակաց, զդիւաց և զմարդկան, յամենայն աստուածատուր գրոց և ի բնութենէ արարածոց յայտնի է : Բայց թէպէտ և ասին ինչ անուանք ի դրոց յուշկապարկաց կամ համբարուաց կամ պարկաց, ըստ կարծեաց մտաց մարդկան ասին, և ոչ ըստ բնութեան. քանզի դիւաց է կերպարանս կերպարանս ցուցանել, և մարդիկ ըստ կերպարանացն անուանս դնեն. որպէս յորժամ քաղաքք և գիւղք աւերեսցին, և

անդ դեք բնակիցեն , և կեղծս ի կեղծս
յայտնիցին , և մարդկան ըստ կեղծեաց
նոցա անուանս եղեալ՝ զոմն յուշկապա-
րիկ , զոմն պարիկ , զոմն համբարու կո-
շիցեն . նոյնպէս և զրոց ըստ մարդկան
կարծեացն եկեալ՝ առ ի նշանակելոյ ըզ-
սաստկութիւն աւերածի աշխարհին , յուշ-
կապարկաց ասեն բնակել յաւերական ,
զոր յոյն լեզու իշացուլս ասէ :

Արդ ցուցցեն թէ գտանիցին իշացուլք
ի Բաբիլոնի . ապա ուրեմն յայտ է՝ եթէ
անուանք առանց անձանց են յուշկապար-
կաց և իշացլուց . և զիրք ըստ սովորու-
թեան մարդկան կարծեաց եկեալ , նոյն-
պէս անուանեցին՝ առ ի զաւերն Բաբի-
լոնի նշանակելոյ . իբրև զծովացուլն՝ զոր
ի կովէ ելեալ ասեն , և զպայն հմն ի մարդ-
կանէ , և զառլեզն ի շանէ . և այն ոչ եթէ
անձինք ինչ են , այլ անուանք զբանգտա-
նաց , և բաշաղանք մոլորելոց մտաց ի
դիւաց : Զի ի մարմնաւորէ աներևոյթ ինչ
ոչ ելանէ , որպէս ոչ յաներևութէ խեբէ
մարմնաւոր . ոչ երբէք ի մարդկանէ
ելեալ պայն՝ եթէ առ երես արարած իցէ ,

և ոչ ի կովուց ծովացուլն ելեալ՝ եթէ ի
ծովակս բնակիցէ: Ձի մարմնաւորի չէ
հնար՝ թէ ի ջուրս կեցցէ, որպէս և ոչ
ջրականին՝ թէ ի ցամաքի կեցցէ. և ոչ
ի շանէ ինչ ելեալ, եթէ ընդ աներևոյթ
զօրութիւնս ինչ կեցցէ, և յորժամ վիրա-
ւոր որ անկեալ ի պատերազմի դնիցի՝
թէ լիզիցէ և ողջացուցանիցէ, զոր արա-
լէզն կոչեն. այլ ամենայն՝ առասպելք
են, և պառաւաց դրոշխներ, և մանա-
ւանդ թէ ի դիւաց իսկ մոլորութենէ:

Եւ. Այլ և վիճեալ ևս պնտին ի բանիցն
վերայ: Մին ասէ՝ թէ ի մերում գեւղ ծո-
վացուլ զկով զործեաց, և զգոչիւնն հա-
նապազ մեր լսեմք ամենեքեան: Եւ միւսն
ասէ. զպայն իսկ իմ աչօք տեսեալ է:

Մի՞թէ և զարալիզէն ևս որ կարիցէ
ասել՝ թէ և զայն ուրուք տեսեալ իցէ,
և թէ յառաջին ժամանակսն արալէզք լի-
զէին զվիրաւորս և ողջացուցանէին, արդ
ընդէր ոչ լիզիցեն և ողջացուցանիցեն.
նչ նոյն պատերազմունք են, և նոյնպէս
վիրաւորք անկանին:

Այլ յայնժամ, ասեն, դիւցազունք էին:

Եւ մեր զղիցն իսկ պահանջեսցուք ի նոցանէ: Մարմնաւորք էին արդեօք դիքն, Թէ անմարմինք: Եթէ մարմնաւորք էին, յայտ է Թէ մարդիկ էին, և զմարդկան ուրուականս ի պաշտօն առեալ՝ դիս անուանէին, ապա եթէ անմարմինք էին, չէր մարթ անմարմնոցն ընդ կանայս մարմնաւորս ամուսնանալ: Զի եթէ այնմ հնարինչ էր, ոչ երբէք դադարէր սատանայ ի կանաց սատանայածինս ծնուցանել. զի որ անմարմին ոք է, նա և անսերմն է. վասն զի սերմն մարմնաւորաց է, և ոչ անմարմնոց. և առանց սերման ի կընոջէ ծնանել միումն ևեթ մարթ եղև՝ որ արարիչն է բնութեան մարմնոյ. և որպէս կամեցաւ, կարող եղև ի կուսէ ծնանել առանց ամուսնութեան:

Ուստի ամենայն իմաստնոց արտաբնոց յիւրաքանչիւր դիցն տկարութիւն հայեցեալ, չիշխեցին ասել՝ Թէ ի կնոջէ ոք առանց ամուսնութեան ծնաւ: Եւ որպէս ոչ գոն ծնունդք դիւաց, նոյնպէս և ոչ մահ. Թէպէտ և անմահ բնութեամբ Աստուածութիւնն ևեթ է՝ որ մշտնջենաւորն

է, և ոչ յումեքէ առեալ սկիզբն լինելոյ .
այլ և սկզբնաւորացն և քանաւորաց պար-
զեեաց աննախանձ զանմահութիւն, զհը-
րեշտակաց և զղիւաց ասեմ, և զոգւոց
մարդկան: Յորոց մարդիկ, քանզի յեր-
կուց բնութեանց են՝ ի մարմնաւորաց և
յանմարմնոց, յիրաւի սերին ծննդեամբ,
և զան յաճումն ամուսնութեամբ. և մե-
ռանին մարմնովք, և ոչ ոգւովք, վասն
պատուիրանազանցութեանն:

Այլ հրեշտակք և դեք ոչ յաւելուած
ծննդեամբ առնուն, և ոչ պակասութիւն
մահուամբ. այլ որպէս հաստատեցանն՝
նոյնպէս և նովին թուով կան, առանց յա-
ւելուածոյ և նուազութեան: Եւ ոչ այլ
ինչ արարած գոյ՝ որ կարիցէ ի կերպա-
րանս կերպարանս լինել, որպէս զվի-
շապացն և զնհանգացն համբաւեն. այլ
միայն հրեշտակք և դեք՝ որք կարող են
զօղս զնդել և պարզել, և ազգի ազգի
կերպարանս երևեցուցանել:

Այլ և վիշապք, ասեն, և նհանգք
կեղծս ի կեղծս լինին. յորոց մին անձ-
նաւոր է, և միւսն ոչ անձնաւոր:

Վիշապն՝ որ մարմնաւոր է, զիւր կերպարանսն ոչ կարէ փոխել: Զի եթէ հնարինչ էր մարմնաւորաց զկերպարանս փոփոխել, նախ մարդ՝ որ առաւել քան ըզնոսա է՝ փոխէր զկերպարանսն յինչ և կամէր. այլ որպէս մարդոյ ոչ է հնար փոխել ի կերպարանս ինչ՝ յոր և կամիցի, նոյնպէս և ոչ վիշապին:

Նա և ոչ նհանգ ինչ անձնաւոր գոյ, քայց եթէ ղև ի տեղիս բնակեալ իցէ, և մերժ կերպարանիցի, և մերժ վնաս գործիցէ: Եւ ոչ վիշապք զտոհմականա արդեանց կրեն, և ոչ զբաստ գոյ նոցա՝ եթէ զարդիւնս ի կալոց ուրեք կրիցեն, և ի զուր է կնլ կնլն՝ սսել ումեք ի կալս՝ և ոչ մռ մռ: Զի վիշապն որ ինքն զբաստ է, այնու զի անասուն և անխօսուն է, զիմրդ՝ որ ինքն զբաստ է՝ զայլ զբաստ վարիցէ. զի վիշապի այլազգ ինչ բնութիւն չէ՝ եթէ ոչ օձի, այն յայտ իսկ է: Եւ զօձ յաղթանդամ, կամ զգազան ինչ ծովածին, կոչեն զիրք վիշապ. որպէս զմարդ յաղթանդամ հսկայ անուանեն, նոյնպէս և զօձ ցամաքային անճոռնի, և

զգազանն ծովական լեռնաձև, զկիտացն
ասեմ և զդելփինաց, վիշապս անուանեն.
ըստ այնմ՝ թէ դու ջաղջախեցեր զգլուխ
վիշապացն ի վերայ ջուրց. և ետուր կե-
րակուր ժողովրդոց եթովպացւոց :

Տեսանես, զի զձկունս մեծամեծս ծո-
վածինս՝ վիշապս կոչեն զիրք. և յայտ
անտի է՝ թէ զձկանց ասէ, այնու եթէ
ետուր կերակուր ազգաց եթովպացւոց.
Թէպէտ և աստ այլք ի սատանայ առա-
կեցին զվիշապն, որպէս և զայն՝ զոր
Յոթն գրեալ է: Եւ այլ ինչ ոչ են վիշապք՝
բայց կամ օձք մեծամեծք ցամաքայինք,
կամ ձկունք անարիբ ծովականք. զորոց
ասեն, թէ լեռնաբերձք և մեծամեծք են.
և որս և կերակուր նոցա մանր ձկունք են,
որպէս և օձից մեծամեծաց մանր մանր
ինչ ճճիք կամ անատունք: Եւ ոչ որս եր-
բէք՝ որպէս մարդկան՝ արարեալ են վի-
շապաց, կամ առնիցեն. և ոչ տանարք
իրբև մարդկան են նոցա ի բնակութիւն.
և ոչ զոք ի թագաւորազգեաց և ի դիւ-
ցազանց ունին կապեալ առ իւրեանս
կենդանի. զի կենդանիք ի մարմնաւո-

րաց երկուսն է՛մ կան, Ենովք և Եղիա :

Այլ որպէս զԱղեքսանդրէ խաբէին դեք՝
Թէ կենդանի կայցէ, որոց ըստ եզիպտա-
կան հնարողութեանն կապեալ արկեալ
կախարդանօք զդե ի շիշ, կարծեցուցա-
նէին Թէ Աղեքսանդրոս կենդանի իցէ և
մահ խնդրիցէ. և գալուստն Քրիստոսի
խայտառակեաց զխաբէութիւնն, և եբարձ
ի միջոյ զգայթակղութիւնն : Նոյնպէս և
մոլորութիւնն դիւաց խաբեաց զդիւցա-
պաշտս Հայոց, եթէ զոմն Արտաւազդ
անուն արգելեալ իցէ դիւաց, որ ցայժմ
կենդանի կայ, և նա ելանելոց է և ունե-
լոց զաշխարհս, և ի սնոտի յոյս կապեալ
կան անհաւատք. որպէս և Հրեայք՝ որ
ի զուր ակնկալութիւն կապեալ կան, եթէ
Դաւիթ գալոց է՛ շինել զՆրուսաղէմ և
ժողովել զՀրեայս, և անդ Թագաւորել
նմա նոցա :

Եւ այնպէս ջանայ սատանայ՝ զի զա-
մենայն ոք ի բարւոք ակնկալութենէ վրի-
պեցուցէ. և ի սնոտի յոյս կապիցէ :
Մեծացուցանէ յաչս մարդկան զվիշապս,
զի յորժամ ահագինք երևեսցին ոմանց՝

առնուցուն զնոսա ի պաշտօն : Կարծեցուցանէ թէ և նհանգք ինչ իցեն գետոց , և շահապետք վայրաց . և յետ կարծեցուցանելոյ՝ ինքն կերպարանի կամ ի վիշապի կերպարանս կամ ի նհանգի իմն և ի շահապետի , զի այնու զմարդն յիւրմէ արարչէն թիւրեացէ : Զի եթէ էր ինչ նըհանգն անձնաւոր , ոչ երբեմն ի կնոջ կերպարանս երևէր , և երբեմն փոկ լինէր և լուղորդաց ընդ ոտս անկեալ՝ հեղձուցանէր . այլ կամ կինն կին կայր , կամ փոկն փոկ :

Նոյնպէս՝ և զոր շահապետ վայրաց կոչեն , ոչ մերթ մարդ երևէր և մերթ օձ , որով և զօձապաշտութիւնն հնարեցաւ յաշխարհ մութանել : Նոյնպէս և վիշապն ոչ մի անգամ օձաձև երևէր , և միւս անգամ մարդկակերպ , որպէս յառաջագոյնն իսկ ասացաւ՝ թէ որ մարմնաւոր ինչ է , քայլ կերպարանս չկարէ փոխել ,

Այլ թէ ի կալս ջորիք և ուղտք երևիցին՝ դիւաց կերպարանք են այն , և ոչ վիշապաց . և եթէ ի դաշտս երազազանք ձգիցին , և հեծեալք իբրև զմարդիկ սեն

երէոյ արշաւիցեն, կեղծիք դիւաց են և ոչ ճշմարտութիւն ինչ իրաց. և եթէ ի գետս ի կանաց ինչ ի կերպարանս երեւիցին, սատանայի կերպարանք են: Քանզի նհանգ ինչ անձնաւորք չիք, և ոչ ի մարդ իբրև զղև մտանէ վիշապ. որպէս ոմանք ի շչելոյ դիւահարին կարծեցին. քանզի մարմնաւորի ի մարմնաւոր չէ հընար մտանել: Եւս եթէ բառնայցի ի վերայնպիսի վիշապն, ոչ եթէ եզամբք ինչ անուանելովք՝ այլ ծածուկ զօրութեամբ իւիք յԱստուծոյ հրամանէ, զի մի շոգին մարդոյ կամ անասնոյ մեղանչիցէ. որպէս որ բասիլիսկոսն կոչի ազգ ինչ օձից՝ հայելով միայն սատակէ զմարդ կամ զանասուն. ուստի յորժամ ի ջրհորս գտանիցի՝ ճրագ առեալ իջանեն ի ներքս ըմբռնել, զի հայեցեալ ընդ ճրագն՝ ոչ մեղանչիցէ մարդոյն օձն:

ԻՋ. Այլ մեք ըստ գրոց սրբոց՝ զհրեշտակս արբանեակս գիտեմք յօգնականութիւն մարդկան, ազգաց և Թագաւորութեանց. ըստ այնմ զոր ասէն՝ Թէ կացոյց սպհմանս ազգաց ըստ Թուոյ հրեշտակացն

Աստուծոյ : Եւ դարձեալ այնու զոր ասէ յաւետարանի, Թէ մի արհամարհէք զմի ի փոքրկանց, զի հրեշտակք նոցա հանապազ տեսանեն զերեսս հօր իմոյ՝ որ յերկինս, այսպէս իմն երևի՝ Թէ իւրաքանչիւր մարդոյ հրեշտակ առանձինն պահապան կայցէ. Թէպէտ և այլք զաղօթից կարծեցին ասացեալ ի Տեառնէն, որպէս Թէ աղօթք նոցա՝ որ հանապազ մտանեն առաջի Աստուծոյ՝ կոչին հրեշտակք : Այլ և Առաքեալն ասէ. ոչ ամենեքեան հոգիք հարկաւորք են առաքելացուք ի սպասաւորութիւն վասն այնոցիկ, որք ժառանգելոց են զփրկութիւն. որ ի հարկի նմա կան, և փրկութեան օստարք մեզ լինին :

Իէ. Այլ Թէ սատանայ է, ասեն, զըրզըռիչ չարեաց, յայլս արարածոցն ընդէր մաղթէ զերկրպագութիւն հեթանոսութեան, և ոչ յինքն միայն կորզիցէ :

Զի բամբասեալ ի չարութենէ սատանայ, այն ամենեցուն յայտնի է : Արդ եթէ իւր միայն խնդրէր զպաշտօնն, վաղվադակի խրտուցանէր զպաշտօնեայսն իւր,

այնու զի չար և չարչարիչ կարծիցի նոցա
այլ յօժարեցոյց զկէսն՝ լուսաւորաց եր-
կիր պագանել, և զայլս՝ օդոյ և հրոյ,
երկրի և ջրոյ և հասակաց և փայտից և
քարանց, մինչև օձից և գազանաց և ճը-
ճեաց անգամ. զի միայն զնախանձն՝ զոր
ի մտի եղեալ էր գոռալոյ ընդ մարդոյն՝
կատարեսցէ : Եւ արդ մի ինչ վերտես-
ցին, որ արարածոցն երկիր պագանեն՝
Թէ զսատանայի զկամս ոչ առնիցեն. զի
արարածոց պաշտօն մատուցանելոյ վար-
դապետ այլ ոք չէր, բայց միայն սա-
տանայ :

Եւ արդ զիւրդ կարիցեն նզովել զսա-
տանայ, որք զկամս նորա կատարեն .
զի եթէ որք զճշմարիտն Աստուած պաշ-
տեն, և վարուք ինչ զեղծիցին, բամբա-
սին յաստուածական բարբառոյն՝ եթէ
խոստանան զիտել զԱստուած, և զոր-
ծովք իւրեանց ուրացեալ են ի նմանէ,
ճրչափ ևս առաւել նոքա առանց պա-
տասխանատուութեան են, որոց առեալ
զպաշտօն ճշմարտին՝ անշնչոց և անմռն-
չից արարածոցն մատուցանեն :

ԻԸ. Բայց Թէպէտ և պէսպէս զինուք
վառեցաւ Թշնամին ճշմարտութեան, Յու-
նաց իմաստնոցն կարծեցուցանելով՝ Թէ
նիւթ ինչ միշտ առընթերակաց կայր Աս-
տուծոյ՝ ուստի զարարածսն արար: Եւ
քանզի նիւթոյ անուն ի նոցա լեզու ի
մրուր՝ մերձ է, վասն այնորիկ զչարեացն
սկիզբն անտի կարծեցին:

Եւ Պարսից քէշին գտիչք առ ի տա-
րակուսելոյ՝ Թէ ուստի չարիքն լինիցին,
ընդ նոյն արահետս վրիպեալք ի ճշմար-
տութենէն՝ զնոյն բազաղանս այլովք պատ-
մութեամբք կարկատեցին, որպէս Թէ ի
միտչէ ի հօրէ երկու որդիք ծնան. մին
բարի՝ և բարեաց արարիչ, և մին չար՝
և չարեաց գործօն: Ի նոյն խարափ ան-
կեալ և աղանդոցն, զոր Թշնամին իբրև
զորումն ի մէջ ցորենոյ սերմանեաց, զի
կէսքն երիս արմատս դնէին, բարւոյ և
արդարոյ և չարի. և այլքն երկուս բար-
ւոյ և չարի. և ոմանք եօթն:

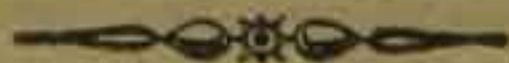
Եւ արդ եկեղեցւոյ Աստուծոյ գործ այն

---

* «Մէջ նիւթ. Անչ մրուր:

է, զարտաքինան իրօք ճշմարտութեան
առանց գրոց յանդիմանել, և զկարծեալսն
ներքինս և ոչ ճշմարտեալս՝ գրովք սըր-
բովք յանդիմանել:

Զհիւղայն կարծիս, որովք Յոյնքն մոլո-
րեցան, բաւական համարեսցուք առաջնոց
բանիցն յանդիմանութեամբ վճարել. և
ընդ Պարսից քէշին գտողս, ապաւինեալ ի
շնորհան Աստուծոյ մատիցուք ի պայքար:

ԳԻՐՔ ԵՐԿՐՈՐԴ.

ԵՂԾ ՔԷՇԻՆ ՊԱՐՍԻԾ.

Ս. **Մ**ԻՆՁ չե բնաւ էր ինչ, ասե՛ն,
ոչ երկինք և ոչ երկիր և ոչ այլ ինչ արա-
րածք՝ որ յերկինս կամ յերկրի, Ջրուան
ոմն անուն էր, որ Թարգմանի բախտ կամ
փառք: Ջհազար ամ յաշտ արար՝ զի Թե-
րևս որդի մի լինիցի նմա, որում անուն
Որմիզդ, որ զերկինս և զերկիր և զամե-
նայն որ ի նոսա՝ առնիցէ. և յետ հազար
ամի յաշտ առնելոյ՝ սկսաւ ածել զմտաւ,
ասէ. օգնւտ ինչ իցէ յաշտս զոր առնեմ,
և լինիցի ինձ որդի Որմիզդ, եթէ ի զուր
ինչ ջանայցեմ: Եւ մինչ դեռ նա զայս
խորհէր, Որմիզդ և Արհմն յդեցան յար-
գանդի հօր իւրեանց. Որմիզդն ի յաշտն
առնելոյ, և Արհմն ի յերկուանալոյ ան-
տի: Ապա իմացեալ Ջրուանայ, ասէ.
երկու որդիք են յորովայնի անդ, որ որ
ի նոցանէ վաղ առ իս հասցէ՝ զնս. Աս

գաւոր արարից . և ծանուցեալ Որմզդի
զխորհուրդս հօրն՝ յայտնեաց Արհմենին .
ասէ, Ջրուան հայր մեր խորհեցաւ՝ Թէ
ոք ի մէնջ վաղ առ նա երթիցէ, զնա
Թագաւորեցուցէ: Եւ զայն լուեալ Արհ-
մենին՝ ծակեաց զորովայնն, և ել եկաց
առաջի հօրն: Եւ տեսեալ զնա Ջրուա-
նայ, ոչ գիտաց եթէ ո՞րք իցէ, և հար-
ցանէր՝ եթէ ո՞վ ես դու: Եւ նա ասէ. ես
եմ որդին քո: Ասէ, զնա Ջրուան. իմ որ-
դին անուշահոտ և լուսաւոր է, և դու
խաւարին և ժանդահոտ ես: Եւ մինչ դեռ
նորա զայս ընդ միմեանս խօսէին, ծնեալ
Որմզդի ի ժամու իւրում լուսաւոր և
անուշահոտ, եկն եկաց առաջի Ջրուա-
նայ: Եւ տեսեալ զնա Ջրուանայ, գի-
տաց՝ եթէ Որմիզդ որդի նորա է, վասն
որոյ գյաշտն առնէր, և առեալ զբարս-
մունան՝ զոր ի ձեռին իւրում ունէր, որովք
գյաշտն առնէր, ետ ցՈրմիզդ և ասէ.
ցայժմ ես վասն քո յաշտ առնէի, յայսմ
հետէ դու վասն իմ առնիցես: Եւ ի տալ
Ջրուանայ զբարսմունան ցՈրմիզդ և օրհ-
նել զնա, մատուցեալ Արհմենի առաջի

Զրուանայ՝ ասէ ցնա . ոչ այնպէս ուխտեցեր՝ թէ ո ոք յերկուց որդոցն իմոց յառաջ առ իս հասցէ , զնա թագաւոր արարից : Եւ Զրուանն առ ի չջրելոյ զուխտն՝ ասէ ցԱրհմնն . այ սուտ և չարագործ , տուեալ լիցի քեզ թագաւորութիւնն ինն հազար ամի , և զՈրմիզդ ի վերայ քո արքայ կացուցեալ , և յետ ինն հազար ամի Որմիզդ թագաւորեսցէ , և զինչ կամիցի առնել՝ արասցէ : Յայնժամ սկսան Որմիզդ և Արհմնն առնել արարածս . և ամենայն ինչ՝ զոր Որմիզդն առնէր՝ բարի էր և ուղիղ , և զոր ինչ Արհմնն գործէր՝ չար էր և թիւր :

Բ . Այսպիսի անհաւատ և դանդաշանաց բանից տխմարաց մտաց կարկատելոց՝ չէր պարտ ամենեին բնաւ առնել պատասխանի . զի բաւական էր իւրեանց իսկ անմտութիւնն յանդիմանել զնոսա անդատին ի նոցին բանից՝ որ ընդ միմեանս կռուին , և միմեանց հակառակ են : Բայց քանզի այսու իմն մեծարոյ երևին առաջնորդք քէչին իւրեանց հնազանդեցելոցն , և խեղդ ընդ անձն ար-

Կեալ՝ ձգեն զնոսա ի խորխորատ, հարկ է տալ պատասխանի, և ցուցանել՝ Թէ ոչ ինչ աւելի քան զոր Մանի, զոր ինքեանք մորթեցին, ասեն :

Ձի նա երկու արմատս բարւոյ և չարի ասէ, և զայն ոչ յղութեամբ և ծննդեամբ, այլ ինքնակացս՝ միմեանց հակառակ, և նոքա զնոյն ասեն՝ տենչանօք Զրուանայն յղութեամբ և ծննդեամբ: Եւ եթէ նոյն քէշ է երկոցունց, ընդէր ատիցեն մոզք զզանդիկս, եթէ ոչ զի վաշուքն զատ են ի միմեանց. Թէպէտ և կերպարանօք և ոչ ճշմարտութեամբ: Այլ ի քէշին մի են երկոքեան, նոքա երկարմատեանք, և սոքա նոյնպիսիք. նոքա արևապաշտք, և սոքա ծառայք արեգական. նոքա ամենայն անշնչոց շունչ կարծեն, և սոքա նոյն օրինակ զնոյն իմանան:

Բայց զի Մանի կամեցաւ վերագոյն քան զնոցայն կեղծեօք վարս ցուցանել՝ Թէ ամենևին իսկ ազատ ի կարեաց ցանկութեանց իցէ, և ոչ քան զնոցայն միայն՝ այլ և քան զամենայն քէշից սնտաի յանդիմանել յաղջկանց խաղտելոյ մորթա-

զերծ մահուամբ պակասեցաւ ի կենաց :

Որով յայտ է թէ վարուք և եթ մեկնեալ են ի միմեանց . զի նոքա կերպարանողք են , և սոքա զեղխք , և յայտ յանդիման ակնադիւրք , և կրօնիւք նոյնք և նոյնպիսիք :

Արդ՝ մեր թողեալ զնոսա հարցցուք ըզսոսա . Զրուանն , զոր յառաջ քան զամենայն ինչ ասեն , կատարեալ հր էր , թէ անկատար :

- Եթէ ասիցեն , թէ կատարեալ էր , լուսիցեն . եթէ կատարեալն , յումմէ կարօտանայր խնդրել որդի , որ գայցէ , և զերկինս և զերկիր առնիցէ . զի եթէ կատարեալ էր , ինքն իսկ կարող էր առնել զերկինս և զերկիր : Ապա եթէ անկատար էր , յայտ է , թէ էր ոմն ի վեր քան զնա . որ զնորա թերակատարութիւնն չնուլ կարէր : Եւ եթէ էր ոք ի վեր քան զնա , նմա պարտ էր առնել զերկինս և զերկիր , և զամենայն որ ի նոսա , առ ի ցուցանել զիւր բարերարութիւնն և զօրութիւնն , և ոչ Զրուանայ որդի շնորհել որ զերկինս և զերկիր , և զամենայն որ ի նոսա արասցէ :

Այլ ասեն, փառաց առնէր զյաշտն :
Հարցցուք . փառքն յուսմէ՞ յաջողեալ
էին նմա . թէ վասն զի մշտնջենաւոր էր՝
փառաւոր էր : Եթէ յուսեքէ պարգևեալ
էին նմա փառքն, հարկ է կարծել՝ թէ էր
ոմն ի վեր քան զնա զօրագոյն և փառաւո-
րագոյն, ուստի ի նա փառքն հասին : Ապա
եթէ չէր ոք ի վեր քան զնա, ի զուր էր
զյաշտն հազարամեան առնել, զի փառքն
ոչ եթէ անձնաւոր ինչ են, այլ ի յաջո-
ղութենէ ուրուք անուանին փառք, որ-
պէս ի չաջողութենէ ուրուք անուանի
Քշուառութիւն . և երկոքին ի դիպաց ար-
գասիք են, և ոչ անձանց հաստատութիւնք :

Եւ այլ ևս . զի եթէ արեգակն և լուսին
չև ևս էին լեալ, որով ժամքն և աւուրք
և ամիսք և տարիք կարգին, հազար ամն
ուստի երևէր . զի չէին ի միջի լուսա-
ւորքն, որք զթիւ աւուրց և ամսոց և տա-
րեաց կարգէին . այլ յայտ է՝ թէ անմտու-
թեամբ լի են բազաղանքն :

Դարձեալ թէ երկինք և երկիր և որ ի
նոսայն՝ չէին, ո՞ւր առնէր զյաշտն կամ
լի : Յորժամ երկիր չէր և ոչ տունկք ինչ

որ ի նմանէ, զքարսմունսն ուստի գտանէր ունել ի ձեռին. կամ բնաւ զինչ իսկ յազէր, զի անասունք չեւ ևս էին արարեալ: Եւ որ քան զամենայն անմտագոյն է, զհազար ամ, ասեն, յաշտ արար, և յեա հազար ամին յերկուացաւ, ասէ՛ թէ լինիցի ինձ որդի Ռրմիզդ, և եթէ չլինիցի, և ի զուր ինչ վատտակիցիմ: Եւ այնուցուցանէ՛ թէ տկար էր Զրուանն և կարօտ և առանց գիտութեան, և պատճառք չարեացն նոյն է, և ոչ Արհմն: Զի եթէ նորա չէր յերկուացեալ, որպէս ասենն, Արհմնն ոչ լինէր՝ զոր չարեացն արարիչ համբաւեն. այլ ինքն երկմտեաց, որ անհաւատն է և լի անկարգութեամբ:

Զի ոչ երբէք ի միտջէ աղբերէ երկու բղխմունք ելանեն, մինն քաղցր և միւսն դառն, և ոչ ի միտջէ ծառոյ երկու պլտուղք՝ մին անոյշ և մին դաժան: Արդ եթէ քաղցր գիտեն զԶրուանն, ոչ պարտին զդառն պտուղն զԱրհմն ի նմանէ համարել, և եթէ դառն հաշուին, չէ պատճառ զքաղցր պտուղն զՌրմիզդ ի նմանէ դնել: Եւ ի դէպ ելանէ նոցա աստուա-

ծական բարբառն, որ ասէ. կամ արարէք զծառն քաղցր, և զպտուղ նորա քաղցր. և կամ արարէք զծառն դառն, և զպտուղ նորա դառն. զի ի ծառոյ անտի պտուղն իւր ճանաչի :

Եւ թէ արարածք յիւրաքանչիւր յօրինուածս կան, և երբէք զսահմանօքն եղելօք նոցա ոչ անցանեն, որչափ ևս առաւել Զրուանն՝ եթէ մշտնջենաւոր ոք էր՝ և արարածս առնելոյ հնարս խնդրէր՝ եթէ անձամբ և թէ այլով և թէ որդով՝ որպէս ասենն, պարտ էր կարգ ինչ ցուցանել և ոչ անկարգութիւն :

Զի ոչ երբէք տեսաք՝ թէ կովք էշս ծընան, և էշք եզինս, և ոչ գայլք մաքիս, և ոչ մաքիք աղուէսս, և ոչ առիւծք ձիս, և ոչ ձիք օձս. բայց միայն մի ինչ ծնունդ է՝ զոր մարդիկ հնարեցան արտաքոյ կարգաց բնութեան, ծնուցանել ի ձիոց և յիշոց ջորիս. և նոյնք անսերինս և անծնունդ են. զի ոչ յԱստուծոյ կարգեցան՝ այլ ի մարդկանէ հնարողութենէ : Արդ Զրուանն եթէ արջառ էր, զկարիճն զԱրհմն զիւրոյ ծնանէր. և եթէ գայլ էր

զգառնն զՈրմիզդ հիմ ծնանէր . ոչ սպա-
քէն մարդկան մտաց բաջադանք են :

Զի և Զրուանն իսկ մարդ լեալ է, այր
մի քաջ առ Տիտանօքն . և որպէս սովոր
են Յոյնք և Արիք և ամենայն ազգք հե-
ծանուսաց՝ զքաջս առ դիւցազունս ունել,
հայեցեալ ընդ այն քէշակարկատին Պար-
սից՝ թէ որովհետև մարդիկ աշխարհիա
զնա առ աստուածս ունին, ես զերկնից
իսկ և զերկրի և զամենայն արարածոց
արարչութիւնն ի նմանէ կարծեցուցից :

Եւ զի նշմարիտ է բանս, յայտ անտի
է՝ զի մարդկօրէն բարուք զքէշն կարկա-
տէ, և յղութեամբ և ծննդեամբ զկրօնան
կցկցէ : Զի նախ երկուց արարչաց՝ զբար-
ւոյ և զչարի ի միոջէ հօրէ զծնունդսն համ-
բաւէ . և ապա մայրենի և քուրական
առականօք զարարած լուսաւորացն մու-
ծանէ : Եւ զայն ոչ վասն այլ իրիք, այլ
վասն մարմնասիրութեան և ախորժական
ցանկութեանն : Քանզի հայեցեալ յազգն
արիական՝ թէ իզասէր էր, ըստ նմին նո-
րին Վեղկ բարուցն նմա օրէնս կցկցեաց .
զի յորժամ զաստուածոցն իւրեանց իր-

ցեն՝ Թէ յանարժան խառնակութիւնս մը-
տաբերեցին, և նորա նոցին նմանեալք՝
զնոյն անառակութիւնս անխտիր գործեա-
ցեն. յորմէ աստուածականն հեռի՝ որ ի
վեր է: Զի Աստուծոյ որդի ունել՝ ոչ ա-
մուսնութեամբ վայելէ, այլ մշտնջենաւո-
րութեամբ, որպէս մտաց զբան, և աղբեր
զգետ, և հրոյ զջերմութիւն, և արեգա-
կան զլուսաւորութիւն: Եւ ոչ որպէս նո-
քայն ժտին՝ Թէ կարօտեալ էր՝ զի որդի
Վի լինիցի նմա, որում անուն իցէ Որմիզդ:

Ո՛վ մորոսութիւն. չև ուրեք որդի ի
միջի, և նա չյղացելոյն և չծնելոյն անուն
դնէր: Ամենայն ծննդոց յետ ծննդեանն
դնին անուանք, և նա զիմորդ յառաջ քան
զծնանելն դնէր նմա անուն Որմիզդ,
բայց Թէ հաւատայր՝ Թէ և արդարև լի-
նէր նմա որդի. և եթէ հաւատայր՝ ընդէր
երկմտեաց, և եղև երկմտութեամբն
պատճառ ծննդեան Արհմենի, ուստի չա-
րիքն յաշխարհ մտին: Եւ այն են զար-
մանք՝ զի մինն ի հազարամեայ յաշտն
առնելոյ հազիւ լինէր, և միւսն յառժա-
մայն յերկմտութենէ անտի:

Դարձեալ որ զայն գիտաց՝ եթէ երկու
որդիք են յորովայնի անդ, զայն ընդէր
ոչ ծանեաւ՝ թէ մինն բարի և միւսն չար:
Եւ թէ գիտաց և ոչ եղծ զչարն, ինքն է
պատճառ չարին. ապա եթէ զայն չգիտաց,
զիւրդ իցէ հաւատալի՝ եթէ զմիւսն ծա-
նեաւ. և եթէ յայնժամ ոչ իմացաւ, յոր-
ժամ խաւարին և ժանդահոտ ետես զնա՝
և յայնժամ արդեօք ոչ գիտաց: Այլ և
գիտաց և ետես և արար զխաւարինն
Թագաւոր. ինքն է պատճառ չարեացն՝
այնու զի ոչ եղծ զչարն, այլ և Թագաւո-
րու թիւնն ևս ետ նմա ինն հազար ամի:
Եւ հւմ Թագաւորեցոյց զնա, եթէ ոչ բա-
րիօք արարածոցն եղելոցն յՈրմըզդայ առ
ի չարչարելոյ զնոսա՝ խառնելով ի նոսա
զիւր չար արարածս:

Այլ և զՈրմիզդ, ասեն, Թագաւորեցոյց
ի վերայ նորա:

Եթէ Թագաւոր նորա իցէ Ռրմիզդն, զի-
ւրդ զբարիօք արարածսն իւր տայցէ
չարչարել: Եթէ հայրն յորդոյն արարածս
ոչ ինայեաց՝ այնու զի ի ձեռս չարին
մատնեաց, որդին զիւրսն զիւրդ ոչ զըն-

դայցէ : Առ տկարութեան ինչ, թէ առ
չարակամութեան : Եթէ առ տկարութեան
չզեմեղիցէ, ապա ոչ այժմ Թագաւորել
է նմա, և ոչ ի վախճանի՝ որպէս ասենն՝
յաղթել կարէ : Իսկ եթէ առ չարակամու-
թեան իցէ, զտանի զի ոչ միայն հայրն՝
որ Թագաւորեցոյց զչարն՝ է պարտ չա-
րեաց, այլ և որդին՝ որ կամակից եղև
հօրն և համարձակիչ չարին :

Դարձեալ զի զԹագաւորութիւնն որդոցն
ետ, միում զինն հազարամեան, և միւ-
սումն զանապառականն, ինքն յորում
կարգի կայցէ : Զի մինչ չէրն ինչ՝ չէր
իմիք Թագաւոր, քանզի և ոչ արարիչ
իրիք էր. և յորժամ որդիքն եղեն, նորա
եղեն արարիչք՝ ոմն բարեաց և ոմն չա-
րեաց, և նորին Թագաւորք՝ ոմն ժամա-
նակեան և ոմն յաւիտենական. և մնաց
Զրուանն դատարկ յարարչութենէ և ի
Թագաւորութենէ, զի արարիչ չէ, քանզի
չէ իւր արարեալ. և Թագաւոր չեղև,
քանզի ոչ արարածոց լինէր Թագաւոր :
Եւ յայտ է՝ Թէ ոչ էր երբէք Զրուանն,
և ոչ է : Զի որ է ոք, կամ արարիչ է կամ

արարած : Արդ սա քանզի ոչ արարիչ է
և ոչ արարած , ոչ երբէք նա Աստուած,
և ոչ է և ոչ լինի :

Գ. Այլ իբրև Զրուանն, ասեն, զայն
ի մտի խորհեցաւ՝ Թէ որ յորդոցն իմոց
վաղ առ իս հասցէ՝ զնա Թագաւոր արա-
րից, գիտաց Որմիզդ և զխորհուրդն յայտ-
նեաց Արհմենին :

Թէ զհօրն խորհուրդ ծանեաւ Որմիզդ,
զեղբօրն չարածնոյ զխորհուրդ ընդէր ոչ
գիտաց՝ Թէ ծակէ զօրովայնն և ելանէ,
և յառաջ երթայ առնու զԹագաւորու-
թիւնն, որ լինելոց էր առ եղեռանէ նմա
և արարածոցն իւրոց, զի նախ յառաջ-
նումն իսկ յետս հարեալ վատթարիցէ ըզ-
նա, և ապա գինն հազար ամն զեղջ և
ապաշաւ լինիցի առ ի գար հայելոյ իւր
յուզիդ յարարածան, զոր աղաւաղեալ
կամակորիցէ : Եւ կամ Զրուանն, որ զեր-
կուց որդւոց զյղութիւնն գիտաց յօրովայ-
նի, յորժամ եկեալ առաջի կայր Արհմեն՝
ընդէր ոչ ծանեաւ զնա :

Դարձեալ որ զիւր որդին Որմիզդ անու-
շահոտ և լուսաւոր անդէն յօրովայնին զի-

տէր, զմիւս որդին՝ թէ ժանգահոտ և խա-
ւարին իցէ, իբր ոչ գիտաց: Ո՞չ ապաքէն
յայտ է՝ եթէ ոչ իբր հաւաստիք պատմին
ի նոցանէ, այլ առասպելք կարկատունք:

Եւ միւսն ևս՝ որ քան զամենայն ան-
հաւատագոյնն է, զի մին ի հազարամեայ
յաշտն առնելոյ հազիւ լինէր. և միւսն
յառժամայն յերկուանալոյ անտի: Եւ
եթէ ի յերկուանալոյ անտի եղև Արհմնն
որդի, ոչ պարտ էր զնա իւր որդի կոչել.
զի եթէ իւր որդի էր, նմին նման գոյր և
նոյնպիսի. կամ թէ բարի էր՝ բարի, կամ
թէ չար էր՝ չար: Մի՞թէ և նոյնպէս հայրն
Զրուան և բարի էր արդեօք և չար. և ի
բարիօք երակէն նորա բարւոք որդին
եղև, և ի չար մայռէն նորա չարն: Եւ
թէ այնպէս ինչ ոչ էր, ապա և ոչ նա ըզ-
չարն իւր որդի կոչէր, և ոչ Թագաւորու-
Թիւն տայր նմա: Այլ թէ ինքն բարի էր,
զչարն եղծանէր և բարւոյն տայր զԹա-
գաւորութիւնն, որով ինքն քաջանուն լի-
նէր, և զբարի որդին իւր զՌամիզդ չառ-
նէր միշտ սրտառուչ: Այլ յայտ ամե-
նայնէ յայտ է՝ եթէ ոչ երբէք լեալ է

Զրուանայ հայր աստուածոց, և ոչ տուիչ
Թագաւորութեանց :

Ե. Դարձեալ ասեն. զբարամուկն զոր
ի ձեռին ունէր՝ զորդին իւր զՈրմիզդ ետ,
և ասէ. ցայժմ ես վասն քոյ յաշտ առ-
նէի, յայսմ հետէ դու վասն իմ առնիցես :

Արդ եթէ նա վասն նորա յաշտ առնէր,
զի որդի լինիցի նմա, իսկ Որմիզդ վասն
նորա յոր սակա առնէր. մի՞թէ կասկած ինչ
ուստեք էր նմա, և այնր աղազաւ պա-
տուիրէր նմա վասն իւր յաշտ առնել,
մի՞թէ յորմէ զորդին խնդրեաց, թէ զուցէ
ընդ որդոյն տալոյ՝ զնա բաժ առնուցու :
Եթէ այն ինչ ի մտի էր նորա, բարս-
մուկն ինչ ոչ կարէին օգնել. և ի տալ
զբարամուկն չասաց սա՛ թէ դու ինձ
յաշտ առնիցես. զի ցուցցէ թէ էր ո՛նն՝
որում նա վասն որդոյն յաշտ առնէր. և
որդոյն պատուիրեաց վասն իւր նմին
յաշտ առնել :

Եւ եթէ էր ոք ի վեր քան զնա և քան
զորդին, որում զյաշտն առնէին, զնա
պարտ էր իմանալ պատճառ իւրեանց և
արարիչ ամենեցուն, և ոչ զԶրուան պատ-

ճառ Ռրմըզդի և Արհմենի, և զնորա արարիչ չարեաց և բարեաց: Քան Ջրուանայ որդի արարիչ տայր, որ ի վերն քան զՋրուանն էր, ինքն իսկ իւրովի չկարէր զերկինս և զերկիր և որ ինչ ի նոսա՝ առնել, որպէս յառաջագոյնն ասացաւ, և զիւր զօրութիւնն և զբարեբարութիւնն ցուցանել: Կամ թէ յորդոյն իւրմէ Արհմենայ կասկած ինչ էր նմա, և վասն այնորիկ զբարամուճանն յՌրմիզդ տայր, զի նորօք յաշտ արարեալ վերագունին՝ անկասկած լինիցի, ապաքէն պարտ էր ումեք ի միջի լինել, որում զյաշտն առնէր: Եւ եթէ էր ոք ի միջի՝ որում օրէն էր զյաշտն առնել, ապա Ջրուանն չէր մըշտընջենաւոր, այլ յումեքէ եղեալ: Եւ պարտ է ինդրել յումմէ նայն եղև, և ո՛վ էր՝ ում ինքն զյաշտն առնէր. և ո՛վ այն՝ որում որդոյն հրամայեաց վասն իւր յաշտ առնել: Զի ոչ է մարթ ումեք սկիզբն առնուլ լինելոյ, եթէ ոչ յայլմէ առնուցու զլինելն. և Աստուած միայն կարող իցէ առնել յոչընչէ ինչ որպէս և կամի: Եւ արդ ո՛վ իցէ որ զՋրուանն արար, եթէ

ոչ Աստուած, որում և զյաշտն առնէր .
որ և որդի այնպիսի ետ նմա, զի զեր-
կինս և զերկիր և որ ի նոսա՝ առնիցէ :
Եւ այն են զարմանք՝ զի ինքն ոչ արար, և
որդոյն Զրուանայ կարող է տալ զառնելն :

Այլ չէր որ ի միջի, ասեն, որում Զը-
րուան զյաշտն առնէր . եթէ այնպէս իցէ,
և ոչ Զրուանն իսկ էր . և մեծի ծաղու
արժանի է, զի չէրն չէին վասն չէին
յաշտ առնէր :

Զ. Այլ թէ և բախտ ևս էր՝ որպէս
ասենն՝ Զրուանն, ապաքէն ուրուք բախտ
էր . և ո՞վ էր արդեօք՝ ոյր բախտն էր :
Զի բախտ անձնաւոր ինչ չէ, այլ դէպք
աջողութեան . որպէս յարդարութենէն
արդարն կոչի, և ի քաջութենէն քաջն,
նոյնպէս և ի փառաւորութենէ անտի
բախտաւոր : Արդ եթէ բախտ էր Զրուա-
նըն՝ չէր ինչ անձնաւոր . ուստի յայտ է՝
թէ բնաւ և էր իսկ ոչ Զրուանն :

Եւ եթէ՝ որպէս ասեն՝ ի յերկուանալոյ
անտի յղացաւ Արհմնն, յառաջնումն իսկ
պարտ էր նմա յերկուանալ՝ զի թող ան-
դէն ետ ընդ ետ լինէր նմա որդի, և ոչ

հազար տմ տառապել և յաշտ առնել զի որդի ծնցի: Սակայն եղև նմա թէ չար և եթէ բարի, և զչարութիւնն յիւրոց բարուց առ, և ոչ ի ծննդենէ անտի. քանզի չէր մարթ միում արգանդի զչարեացն գործօնեայ և զբարեացն արարիչ ընդունել: Զի եթէ չար էր, չարին և եթ պարտէր սասնջական լինել. և եթէ բարի էր, բարւոյն: Քանզի բարին և չար ի միում անկանել ոչ մարթէին, որպէս զի ոչ գայլք և գառինք ի միոջէ արգանդէ ծնանին. զորոց զբարւոյն կողմն յՈրմըզդէ դնեն, զարջառաց և զոչխարէ և գայլոց պիտանացուաց. և զչարին կողմն յԱրհմնայն, զգայլոց և զգազանաց և ըզհօեաց վասակարաց: Եւ զայն ոչ գիտեն՝ թէ որպէս վասակարացն ընդ անվիւստակարան չմարթի բնակել, նոյնպէս և ոչ բարւոյն ընդ չարին մարթէր ի միում արգանդի յղենալ: Զի զոր օրինակ չէ մարթ զհուր և զջուր ի մի վայր առնել՝ թէ գուցէ յոլովեալ կողմնն սպականիչ ընկերին իւրում լինիցի, նոյնպէս և ոչ բարւոյն և չարի ի մի վայր մտանել հնար էր.

ապա թէ ոչ, կամ նա զսա ապականէր,
կամ սա զնա :

Արդ եթէ ի սերմանէ իցեն որդիքն,
չմարթէր միումն երկուս սերմանս հակա-
ռակ միմեանց արկանել. նա և ոչ միում
արգանդի երկուս սերմանս այլ և այլս
ընդունել: Զի թէպէտ և բազում արք ի
մի կին մերձենայցեն՝ այլ ոչ եթէ ամե-
նեցուն սերմանքն կուռիցին. քանզի
առաջին անկեալ սերմնն զայլսն իբրև
զաւելորդս ի բաց թքանէ: Եւ զիմարդ էր՝
զի այն արգանդ երկուս սերմանս մի-
մեանց թշնամիս ընդունէր :

Եւ դարձեալ ընդէր ոչ յաղթեաց յաշ-
տածին ծնունդն, և եղև արգել յերկուա-
կան ծննդեանն. այլ իշեալ միմեանց թըշ-
նամիքն հաշտութեամբ խաղալիկ ի միում
արգանդի գառէին: Նա և հայրն եթէ եր-
կուս որդիս գիտէր յորովայնին՝ զմին
բարի և զմինն չար, ոչ խառն ի խուռն
պարտ էր խոստանալ զթագաւորութիւնն,
այլ այնմ միայն՝ վասն որոյ զյաշտն
առնէր :

Բայց ապաքէն և Որմիզդն մինչ չև ծը-

նեալ էր՝ Թերակատար էր, և զիւնրդ Թե-
րակատարն զխորհուրդն հայրենի իմա-
ցաւ . զի որ զխորհուրդս ուրուք ճանաչել
կարէ, նա ի վեր է քան զնա . որ Աս-
տուծոյ միայն է, և ոչ մարդոյ : Ուստի
Որմիզդ վերագոյն է քան զհայրն և հզօր
և իմաստուն . զի մինչ դեռ յորովայնի էր՝
զխորհուրդ հօրն զիտաց . և ելեալ յորո-
վայնէ անտի՝ կարօղ եղև զերկինս և զեր-
կիր առնել, զոր հայրն ոչ կարաց առնել :

Եւ արդ՝ որ այնչափ հզօր և իմաստունն
էր քան զհայրն, գտանի վատթարագոյն՝
զի ի վատթարէն խաբեցաւ, այնու զի
զխորհուրդ հօրն յայտնեաց նմա՝ ընդ
որում անհաշտ Թշնամուծիւնն պարտ էր
ունել և ոչ բարեկամութիւն :

Դարձեալ՝ Թէ ծակել ևս պարտ ինչ էր
զորովայնն և ելանել, նմա պարտ էր՝
որ զխորհուրդ հօրն իմացաւ . զի Թող
ինքն նախ երթայր և առնոյր զԹագաւո-
րութիւնն, և ոչ Արհմենայ՝ որ ոչ զխոր-
հուրդ հօրն զիտէր, և ոչ Թագաւորու-
թեանն ինչ անգ էր : Բայց Թէ ծակեաց
զորովայնն, Թերևս և սպան իսկ զմայրն .

գոր պարտ է խնդրել՝ Թէ արդարև արդեօք մայր գոյր նոցա :

Այլ ուստի յայտ իցէ՝ Թէ մայր գոյր . մանաւանդ զի ասեն իսկ՝ Թէ մինչ չև էր ինչ բնաւ, ոչ երկինք և ոչ երկիր, Զըրուան միայն էր . որ մեծի ծաղու արժանի է՝ եթէ ինքն հայր իցէ և ինքն մայր, և նոյն սերմանարկու և նոյն սերմնընկալ : Եւ որ ևս վատթարագոյնն է, իբրև ծակեաց, ասեն, Արհմնն զորովայնն և եկն եկաց առաջի հօրն, ոչ ծանեաւ զնա հայրն : Արդ զիմորդ ոչ ճանաչէր, զի որ ուրեք չէր՝ մինչ ինքնն միայն էր . ոչ ապաքէն յայտ էր՝ Թէ որ առ այն եկն, մի որ յորդոցն նորա էր . և գտանի վատթարագոյն ևս քան զվատթարն, զի նա զսա ծանեաւ, և սա զնա ոչ ծանեաւ, և յուրաստ էր յորդոյ անտի՝ Թէ իմ որդին անուշահոտ և լուսաւոր է, և դու խաւարին և ծանդահոտ ես : Եւ զիմորդ ոչ էր նորա որդի, որ ընդ բարւոք որդոյն նորա ի նմին արգանդի յղացեալ էր . և զնմանէ յուրաստ էր՝ Թէ չես դու իմ որդի, և զմիւսմէն խոստուկ՝ Թէ որդի իմ է : Եւ

եթէ իբրև ի չարէ յուրաստ էր, ապա
և յղութեանն զնա չէր պարտ արժանի
առնել, այլ անդէն իբրև ի չարէ խոր-
շել և սատակել. և ոչ միայն զնա, այլ և
զՈրմիզդ՝ որ զխորհուրդսն ի վեր եհան :

Է. Այլ և միւսն ևս անպիտանագոյն է՝
զոր ասեանն, թէ և զբարամուսնն ետ նմա՝
առնել վասն իւր յաշտ, իբր ոչ եթէ յՈր-
մըզդի կամ ի յազելն էր զօրութիւնն՝ այլ
ի գաւազանսն : Զի եթէ ինքն հաւատա-
րիմ էր լսելի լինելոյ, ապա աւելորդ
իմն էր զգաւազանսն ի ձեռին ունել. և
եթէ ինքն չէր արժանի, և ոչ գաւազանքն
բաւական էին արժանի առնել յազելոյ
զանարժանն. զի բարամուսն ունել և
յաշտ առնել՝ մարդկան գործ է և ոչ Աս-
տուծոյ : Իսկ եթէ նա Աստուած էր, և
կարող էր զերկինս և զերկիր առնել,
զինչ պիտոյ էր նմա բարամուսն ունել և
յաշտ առնել, զի զհայրն ի կասկածա-
նացն ապրեցուցէ : Որ զերկինս և զեր-
կիր կարող էր առնել առանց բարամանցն,
զհայրն զիմարդ ոչ կարէր անհոգ առնել
առանց գաւազանացն : Եւ արդ յայտ եղև՝

Յէ և հայրն անմիտ և տկար և յայլ
ապաստան էր, և որդին նոյնպէս տկար
և անմիտ. զի ոչ նա՛ որդի առանց յաշտ
առնելոյ կարաց ծնանել, և ոչ որդին՝
առանց զգաւազանսն ի ձեռն առնելոյ կա-
րաց զնա ազատ առնել ի կասկածանաց:

Ը. Նա և լկանաց ևս չարին երկօքին
պատճառք եղեն, չարչարելոյ զբարւոր
արարածս բարւոյն: Զի Որմիզդ, ասեն,
որ ինչ բարի էր՝ զայն առնէր, և արս
արդարս և բարեգործս, և Արհմնն զչար
արարածս և զղևս:

Արդ՝ եթէ դեքն չարի արարածք և
չարք էին բնութեամբ, և ոչ մի ոք ի նո-
ցանէ բարի ինչ երբէք իմանալ կարէր.
նա և ոչ Արհմնն իսկ զլխովին: Բայց արդ
տեսանեմք, զի միումն՝ որ կարի վայե-
լուչն իսկ է ի մէջ արարածոց, որպէս
ասեն, Արհմնն եղև հնարագիւտ լինելոյ:
Իբրև ետես, ասեն, թէ արարածս գեղե-
ցիկս արար Որմիզդ, և լոյս չգիտաց
առնել, խորհեցաւ ընդ դևս՝ ասէ, զինչ
օգուտ է Որմըզդի, զի այնպիսի գեղե-
ցիկ արարածս արար՝ և ի իսուարի կան,

զի լոյս ոչ գիտաց առնել: Արդ եթէ իմաստուն էր, ընդ մօրն մտանէր, և արեգակն որդի լինէր. և ընդ քունն անկանէր, և չուսին ծնանէր. և պատուէր տայր՝ զի մի ոք զխորհուրդն ի վեր հանցէ: Զայն լուեալ Մահմեայ զիւի՝ վաղվազակի առ Որմիզդ հասանէր, և զխորհուրդն նմա ի վեր հանէր: Ո՛վ անմտութիւն և անհամ մորտսութիւն. որ զերկնից և զերկրի և զամենայնի՝ որ ի նոսա՝ զհանգամանսն առնելոյ կտրաց գտանել, զսակաւիկ ինչ զհայթայթանացն հնարս չմարծէր իմանալ: Եւ այնու ոչ միայն զՈրմիզդ անմիտ առնեն, այլ և զԱրհմնն՝ բարի բարի արարածոցն հնարագիւտ:

Որպէս և զմիւս ևս ասեն՝ Թէ Արհմնն ասաց, ոչ եթէ չկարեմ առնել բարի ինչ, այլ չկամիմ, և առ ի հաստատուն զբանն առնելոյ՝ արար սիրամարդ: Տեսանես զի կամօք է չար՝ և ոչ ի ծնէ:

Արդ զինչ պայծառագոյն բան զլոյս կայցէ, որում Արհմնն հնարագիւտ եղև. կամ զինչ զեղեցկագոյն բան զսիրամարդ՝ զոր առ ի ցուցանելոյ զզեղեցկագործու-

Թիւնն արար: Եւ այսու յայտ է՝ զի Թէ
չար ոք էր բնութեամբ Արհմնն, ոչ հնա-
րագիւտ լուսոյ լինէր, և ոչ արարիչ գե-
ղեցկութեան: Նա և Թէ դէք բնութեամբ
չարք էին, չէր հնար Մահմեայն հանգա-
մանաց լուսոյն առնելոյ գուշակ լինել,
որում ցայժմ պաշտօնեայք այնր քէշի
երիցս յամի զոհս մատուցանեն. ուստի
յանդիմանեալ կշտամբին՝ Թէ և նորա դի-
ւապաշտք են. և դէքն ոչ չարք ի բնէ,
այլ կամօք: Եւ եթէ ինքեանք դիւի զոհս
մատուցանեն, որովք երեսօք զդիւա-
պաշտան հալածիցեն: Տեսանեսս զի ամե-
նայն ինչ, որ ի նոցանէ ասի, առասպելք
են և սնտի պատմութիւնք:

Թ. Իարձեալ նորին որ զլուսաւորացն
արարած յայսպիսի պատճառանաց դնեն,
չրջեալ զայս բանս՝ այլ իմն պատճառ
լինելոյ արեգական մութանեն: Արհմնն,
ասեն, զՌամիզդ ի ճաշ կոչեաց. և եկեալ
Ռամիզդի՝ չկամեցաւ զճաշն ուտել, եթէ
ոչ նախ որդիքն նոցա կռուիցեն: Եւ ի
խեթկել որդոյն Արհմննի զորդին Ռամիզդի,
և ի խնդիր եղեն դատաւորի և ոչ զտիւն.

ապա առեալ արարին զարեգակն, զի լիցի նոցա դատաւոր:

Արդ հնարագիւտ լինելոյ արեգական ասե՛ն զԱրհմնն, և աստ յայտնի իսկ արարչակից լուսոյ: Եւ եթէ այլ ոք չգոյր դատաւոր, և առ հայրն չկարէին երթալ, կամ առ այն՝ որում հայրն և որդին յաշտ առնէին ըստ առասպելին:

Եւ արդ զիմարդ իցեն թշնամիք միմեանց Որմիզդն և Արհմնն՝ որք ի միում արգանդի գայռացին, և ի միմեանց ճաշ երթային, և իրերաց գործակցութեամբ զարեգակն ստեղծեալ՝ դատաւոր կացուցանէին: Արդ զմին՝ Զրադաշտ ոմն զեղխագործութեան դնէ, եթէ ի մայրենի և ի քեռական առականաց արեգակն և լուսին արարան, զի ընդ այն հայեցեալ ազգին՝ ի նոյն պղծութիւնս անխտիր լինիցին, և զմիւսն՝ վասն զամօհնն ծածկելոյ համբաւէ՝ թէ վասըն դատաւորութեանն արարին: Եւ քանզի ընդ գրովք չեն կրօնքն, երբեմն զայն ասեն, և այնու խաբեն, և երբեմն զայս, և սովին պատրեն զտխմարս: Բայց թէ աստուած էր Որմիզդն, յոչընչէ կարող

էր առնել զլուսաւորսն՝ որպէս զերկինս
և զերկիր, և ոչ ի ժանդագործութենէ,
կամ առ ի չգոյէ դատաւորի:

Թ. Դարձեալ միւս ևս իմն ասեն, որ
ամենեին չէ հաւատալի, Թէ իբրև մե-
ռանէր Որմիզդ՝ զսերմն իւր յաղբիւր մի
արկ, և մօտ ի վախճան յայն սերմանէ
կոյս մի ծնանելոց է, և ի նմանէ որդի
եղեալ՝ հարկանէ զբազումս ի զօրացն
Արհմենի. և երկու ևս նոյնպիսիք նոյն-
գունակ եղեալք, հարկանեն զնորա զօրսն
և սպառեն:

Նախ այնու յանդիմանին, զի ջուր՝
սերման ոչ պահիչ է, այլ կորուսիչ: Եւ
ապա միւսովն կշտամբին. քան աղբերն
զսերմնն կենդանի տայր պահել՝ զինքն
ընդէր ոչ զօրեաց պահել կենդանի, այլ
այնպիսւոյ բարւոյ աստուծոյ որդի՝ ի
չարէն որդւոյն սատակեցաւ: Եւ յայտ է՝
Թէ որք յանկածութեանն յաղթեցին բար-
ւոյն և որդւոյ նորա, և ի վախճանի նո-
քին բռնանալոց են, որոց այնչափ ան-
չափ զօրս համարեն:

Դարձեալ՝ եթէ աստուածք նոցա մահ-

կանացուք իցեն, ինքեանք յարութեան
ակն զխնորդ ունիցին . և մանաւանդ երեք-
մատեանն յարութեան՝ զոր չէ պարտ
յարութիւն համարել, այլ չյարութիւն :
Բայց թէ արդարեւ՝ որպէս ասենն՝ թէ որ-
դին մեռաւ, և յՈրմըզդէ և ի միւսմէ
որդւոյն նորա ի Խորաշէտէ չէր օրէն թե-
րահաւատ լինել՝ թէ չմեռանիցին . որով-
հետեւ միանգամ ամուսնաւորաց և մահկա-
նացուաց ազգ է տոհմ աստուածոց նոցա :

Եւ զայնպիսի աստուածս ոչ առ աս-
տուածս պարտ է ունել, այլ առ չաս-
տուածս : Զի որ ճշմարիտ Աստուածն է,
զամենայն ինչ զիւր մշտնջենաւորութեամբ
ունի . որպէս զէութիւնն, նոյնպէս և զյա-
ւէժ կենդանութիւնն, և զորդին միշտ
ընդ իւր ունել՝ առանց իրիք պատճառա-
նաց և միջնորդութեան . և զարարչութիւնն
ոչ ի հայթայթանաց, այլ ի կամակար կա-
րողութենէ : Եւ ոչ զոր ունի իւր հակա-
ռակ՝ թէ ինքն բարեաց արարիչ իցէ և
միւսն չարեաց . որպէս նորա Որմըզդի
զբարի արարածսն զնեն և Արհմենի զչար-
ւըն . զոր ոչ կարեն ցուցանել, թէ հաւաս-

տեսաւ հայիցին, չար ինչ արարած՝ որ ի
բնէ չար իցէ, ոչ զԱրհմնն և ոչ զգլխօ՝ զոր
նմա արարածս դնեն. որպէս բազում
անգամ յոգնագոյն օրինակօք ոչ մտացաք
յառաջին ճառսն յայտ առնել :

Այլ թէ Արհմնն չար կարծիցի նոցա,
վասն զԽարամանի անունն յանձին կրե-
լոյ՝ առ ի յարևէ զարեգակնատեննչիկան
արկանելոյ, ուստի և զանունն իսկ զԽա-
րամանոյ առ, նոյնպէս և սատանայն
անուն՝ ոչ բնութեան ինչ անուն, այլ
բարուց, որպէս ի բարութենէ որ բարի
կոչի, և ի չարութենէ չար. և այն ոչ
հօէ բնածին բարբ են, այլ եկամուտս :
Եւ յայտ անտի է, զի բազում անգամ
զբազում անզգամս տեսանեմք զգօնա-
ցեալս, և զզգօնսն անզգամեալս. զլլկ-
տիս զգաստացեալս, և զզգաստս լկտե-
ցեալս. այն՝ որ ի բանաւորաց ի կողմա-
նէ անտի է :

ԺԱ. Նա և անբանաւորացն անասնոցն
վասն այլ և այլ բարուցն ոչ երկուս արա-
բիչս պարտ է իմանալ, որպէս նորայն
առ տիմարութեան կարծեցին՝ թէ Որ-

Ճիգղն զանասունս, զչորրորտանիս և ըզ-
Թռչունս և զձկունս և զամենայն ինչ՝ որ
բարի և գեղեցիկ է՝ արար. և Արհմնն
զգազանս չարս և զԹռչունս պիղծս և
զսողունս և զօձս և զկարիճս և զամենայն
իշասակար ճճիս: Եթէ երկինք և երկիր
և օդք և ջուրք Որմըզղի արարածք իցեն,
զինորդ իշասակարքն արարեալք յԱրհմե-
նայ ի նորս երկրի բնակիցեն, և զնոյն
օդս ծծիցեն, և նովին կերակրովք՝ որ
յերկրէ են՝ բուծանիցին, և ի նոյն ջուրս
պիղծ ճճիքն ընդ սուրբ ձկունսն սնանի-
ցին, և ի նոյն օդս զիշակեր Թռչունքն
ընդ ազնուագոյն Թռչունսն շողայցեն:
զորս պարտ էր Որմըզղի բարիօք արա-
րածոցն սատակել և ոչ սնուցանել. բան-
զի նորս է երկիր և ջուրք և օդք:

Եւ եթէ զազանք վասն իշասակարու-
Թեանն ի չարէ ումեքէ արարչէ կարծի-
ցին, զմարդիկ առաւել արժան է ի չարէ
արարչէ իմանալ, և ոչ զնոսա: Զի սորս
աւելի իշասակար են զազանացն՝ բան
Թէ զազանքն սոցա. զի սորս ելեալ ի
բաղարաց և ի գիւղից՝ հետամուտք լի-

նին կոտորելոյ զգազանսն, և սորա սրացեալք ի լերինս և յափափայս ճեպեն անկանել փախստականք. յորոց կիսոցն և մորիքն արտաքոյ ընտելուծեան մարդկան են:

Նոյնպէս և սողնոցն զխօշիւն միայն ըզմարդոյն առեալ, է որ ի ծակս, է որ ի սորս, է որ ընդ փապարս երկրի մտեալ ղօղեն. և եթէ ի կարի նեղելոյ զնոսս մարդկան՝ մեղանչիցեն, այն մարդկան ինաս է և ոչ նոցա: Եւ այնու ոչ ի չարէ ումեքէ պարտ է զգազանսն և զճճիս իմանալ, այլ ի միոզէ բարւոյ արարչէ. ըզկէսան ի պէտս, և զկէսսն ի զարդ, և զկէսսն զարհուրեցուցիչս՝ վասն զտարապարտ հպարտութիւն մարդոյն ցածուցանելոյ: Դարձեալ ի նոցա ինասակարութիւնն հայեցեալ՝ միմեանց չմեղանչել. զի եթէ զնոցայն ինասակարութիւնն՝ որ ոչ խորհրդով լինի՝ ատեալ պարտ իցէ, հրչափ ևս առաւել զմարդկան մեղանչականութիւն՝ որ խորհրդով և նենգութեամբ լինիցի:

Նա և չքուտեօքն զկծեցուցանէ զմեզ,

որպէս լուսին և օճանձիւ և մժիտով և գո-
ռեխով, մնով և մկամբ, և այլովք նոյն-
պիսեօք, որք չնչիկքն են, և զմեզ աշ-
խատ կարեն առնել: Զի է ի նոցանէ՛ որ
զմեզ աշխատ առնէ, և է ինչ՛ որ մերու-
մըն վնասակար լինի. որպէս և մուկն
և ցեց և որդն, և որ ինչ նոցա նմանող
իցէ: Եւ նոքօք ցածուցեալ զնատուցանէ
զմիտս մեր. զի յորժամ զիտիցեմք՝ Թէ
և փոքունքն կարող են մեզ վնասակար
լինել, իջցուք ի տարապարտ հպարտու-
թենէ՛ չունել զանձինս առ մեծարգիս:

Դարձեալ՝ և զխնամն ևս Աստուծոյ
զմտաւ ածել՝ Թէ ուր փոքունքն կարեն
մեղանչել մեզ, զխնորդ կարէսք ապրել՝
Թէ ընդ սողունս և ընդ գազանս բնակա-
կիցս արարեալ էր զմեզ: Այլ և յայն ևս
հայել պարտիմք՝ Թէ որչափ անասունս
վասն մերոց պիտոյից ընդ մեօք հնազան-
դեաց, զձիս և զուղտս և զփիղս և զար-
ջառ և զոչխար. և ի լերանց և ի դաշտաց՝
զայծեմունս և զեղջերուս և զառինս և
զվարազս, որոց կէսքն կրելիք են և կէսքն
ուտելիք:

Եւ զայն ևս դիտել ետ մեզ, Թէ որոց
նա կամի՝ յաղթականք կարեմք լինել.
և որոց ոչ կամի՝ չկարեմք յաղթել՝ ոչ մի-
այն արգաւորացն, այլ և չնչենոցն :
Զինչ վատթարագոյն քան զլուն և զմուկն
կայցէ. և զայն ոչ սպառել կարեմք, և
ոչ յաշխարհէ մերժել : Եւ այլն ևս ինչ
մի ի ջուրս է, և զմեր սէտս ոչ հարկա-
նիցէ, բայց միայն զի զկծեցուցանիցէ.
յորժամ տեսանիցեմք՝ Թէ չեմք բուական
զնոսա սպառել, ծանիցուք զանձանց
տկարութիւն, և զիջցուք ի զուր հպար-
տութենէ, և նմա միայն տացուք զյաղ-
թութիւնն, որ չնչենովքն զմեզ աշխատ
առնէ, և զմեծամեծսն հնազանդէ մեզ.
զոր օրինակ զփիղս և զուղտս և զա-
ռիւծս և զինծս և զյովազս. զորոց զկէսան
ի կրելիս, և զկէսան ի զբոսանս ընտե-
լացուցեալ համբուրեցուցանէ :

ԺԲ. Իսկ այլք այլազգ կարծեցին զսա-
տանայէ, Թէ Աստուած իսկ զնա չար
արար :

Արդ եթէ Աստուծոյ զնա չար արարեալ
էր, ընդէր հարածէ եկեղեցի զդեա. և Թէ

Վրէժխնդիրք չարեաց հաստատեցան դեք,
ապա փրատ առնէ եկեղեցի այնոցիկ՝ որ
նորօքն խրատիցին, և հակառակ կամացն
Աստուծոյ կայ. զի նա ի խրատ արար
զնոսա, և սա հալածէ: Բայց զի զհալա-
ծելն ոչ յանձնէ ինչ ունի՝ այլ յԱստուծոյ,
յայտ անտի է. եթէ ոչ նախ փշեաց Տէրն
յերկոտասանն հոգի, և ետ իշխանութիւն
Եօթանասնիցն, ոչ կարէին հանել զդև:
Նա և ինքն իսկ եթէ խրատիչ գիտէր զնո-
սա, ոչ սաստէր ի նոսա. և ոչ աշակեր-
տացն իւրոց հալածել հրամայէր, որոց
իւրն հրաման տուեալ էր մտանել ի
ճարդիկ:

Եւ զիմարդ իցէ, զի հրեշտակք երբ լը-
սեն զանունն Աստուծոյ՝ ուրախ լինին,
և դեք ոչ երբէք. այլ առաւել, իբրև
լսեն, քստմնին: Եթէ կարծիչք յանցանաց
էին դեք, ոչ երբէք զճարդիկ ի կու-
պաշտութիւն յօժարեցուցանէին, և ոչ
ի պէսպէս աղանդս փիլիսոփայից և հեր-
ձուածողաց. ոչ ի բաշխս բախտից, և ոչ
ճակատագրաց, և ոչ կապելոց հրամա-
նաց. ոչ ընդ աստեղս պշուցանել՝ թէ

նորա ինչ իցեն պատճառք բախտաւորութեան և չուառութեան :

Եւ զի դիւաց զիւտ է կռապաշտութիւն, վկայէ Դաւիթ՝ Թէ ամենայն աստուածք հեթանոսաց դեր են : Եւ երանելին Պօղոս ասէ, Թէ զինչ հաղորդութիւն կայ Քրիստոսի ընդ բելիարայ : Եւ ահաւանիկ, որպէս ասենն, հաղորդութիւն կայ նոցա ընդ միմեանս . զի եթէ վասն զի չար արար զնա Աստուած՝ չարչարիցէ, չէ օրէն զնա չար կոչել՝ այլ վրէժխնդիր . զի չար յայնժամ էր, Թէ զհրամանն ոչ կատարէր :

Բայց ընդէր ոչ նա, այլ հրեշտակ Աստուծոյ էհար զանդրանիկսն եգիպտացւոց, և բազում անգամ զՀրեայսն յանապատի անդ : Զի եթէ նա յայն եղեալ էր, ընդէր ոչ նայն հարկանէր՝ այլ հրեշտակ : Եւ յաւուրս Դաւթի՝ եօթանասուն հազար յերկոտասան ցեղիցն Իսրայէլի, և ի բանակէ ասորեստանոյն՝ հարիւր եօթանասուն և հինգ հազար զօրս էհար հրեշտակ Աստուծոյ, և ոչ դեր : Ընդէր և յաւուրս Յետովայ որդւոյ Յուսեղեկայ՝ հրեշտակ ասէր

ցրանասրկուն, որ կայր նմա հակառակ ,
Թէ սաստեցէ ի քեզ Տէր' սատանայ : Ըն-
դէր և որդիք սատանայի կոչին Հրեայքն'
վասն զօրինօքն անցանելոյ, եթէ նա
կայցէ ի հրամանին' զոր առ, և նոքա
անցին զպատուիրանաւն : Եւ քնաւ իսկ
սուտ ընդէր կոչիցի, որ արդարն կայցէ
ի կարգին . զի ոչ ի նմանէ է չարութիւնն,
այլ յայնմանէ' որ զնա այնպիսի արար .
և զմէ առաքիցի ի խաւարն արտաքին :

Այլ, ասեն, հանգիստ է նմա խաւարն :
Նա աւանիկ ոչ զայն աղաղակէր լէզէոնն
դիւաց, այլ Թէ տանջանք պատրաստեալ
են նմա : Զի կայ մեր և քո, ասէ, Որդի
Աստուծոյ, զի եկիրդ այսր յառաջ քան
զժամանակն տանջել զմեզ : Եւ զի զվատ-
Թարութիւնն նորա յայտ առնիցէ, ասէ .
ոչ ոք կարէ առնուլ զգործիս հզօրին,
եթէ ոչ նախ զհզօրն կապիցէ : Արդ ըն-
դէր կապէր զնա, եթէ ոչ' զի գիտէր Թէ
կամօք չարանայ, և յորժամ կամի' կարող
է զգօնանալ :

Եթէ ի բնէ ի չարչարել եղեալ էր զնա'
ընդէր բամբասէր չարի անուամբ, որ

զբնութիւնն նոյնգունակ որպիսի եղևն՝
պահէր: Նա և ոչ պատժոց արժանի էր,
վասն ստուգելոյ զբնութիւնն. քանզի
և ոչ զհուր որ պատժէ, թէ ընդէր այրես.
և ոչ զջուրս, թէ ընդէր հեղձուցանէր:
Եւ միանգամայն և հրամանացն ևս հար-
ցուածք սովին մտօք լուծանին:

ԺԳ. Հրամանու, ասեն, մեռանիցին
մարդիկ, թէ առանց հրամանաց:

Նախ պարտիմք գիտել՝ թէ զինչ հրա-
մանքն իցեն, և ուստի բան հրամանացն
ընդ աշխարհ տարածեալ իցէ:

Հրաման կապեալ վասն մահուան՝ յա-
տուածատուր գիրս ոչ ուրեք գտանեմք.
քանզի Տէրն մահու և կենաց՝ և կարճել
իշխէ զհրամանն իւր և երկայնել: Որպէս
առ ջրհեղեղան ասէ. եղիցին աւուրք
կենաց մարդկանս այսորիկ հարիւր և քը-
տան ամ. և վասն բազմութեան անօրէնու-
թեանն պակասեցոյց ի նոցանէ զքսանն:
Եւ որպէս առ Ադամամքն ասէ. յաւուր
յորում ուտես ի պտղոյ ծառոյն, ի նմին
մեռանիս. և առ իւրում բարեբարու-
թեանն, և վասն որդէ՛մնութեան և մարդ-

կան յաշխարհի սերելոյ, ներեաց նմա
ինն հարիւր և երեսուն ամ, զի մի գեղե-
ցիկ ստեղծուածն իւր համօրէն ջնջեացի :
Եւ վասն արտասուացն Եզեկիայի ար-
քայի՝ յաւելաւ նմա հնդետասան ամ : Եւ
վասն ապաշխարութեան նինուէացւոցն՝
ոչ կորոյս զքաղաքն յաւուրն երրորդի
ըստ քարոզութեան մարգարէին իւրոյ :

Եւ ոչ որպէս քաղեայքն աստեղանըշ-
մարք, որ և զժննդոց պատհառս և զմա-
հուանց՝ յաստեղաց իբրև ի կենդանեաց
դնեն : Որպէս Թէ յորժամ ծնանիցինն ,
անդէն և մահուանքն իւրաքանչիւր ու-
րուք անվրէպ սահմանիցին . և ըստ այն
ոչ յառաջել ումեք մեռանել հնար իցէ ,
և ոչ յամենալ :

Այլ յանդիմանեն զնոսա և պատերազ-
մացն դէպք . զի ի միում աւուր բիւրք
բիւրուց մարդկան կոտորին այլ և այլ
տիովք, կէսք մատաղօրեայք, և կէսք
երիտասարդք, և այլք ի կատարեալ հա-
տակի ծերութեան . որոց ծնունդքն ի մի-
ում ժամու չէին, և մահքն ի միասին
եղանին :

Եւ դարձեալ՝ Թէ յաստեղաց էին պատ-
ճառք ծննդոց, ընդէր ի հնդիկս ոչ ոք
երբէք սպիտակ ծնաւ, և ոչ յայլ աշ-
խարհս այնպիսի ինչ երևակ. մի Թէ
անդր միայն ոչ էհաս աստղն սպիտակա-
րար, և ոչ յայլ աշխարհս աստղն սևա-
գործ: Եւ աստամուկն հնդկին ուստի
իցեն այնչափ սպիտակ:

ԺԴ. Դարձեալ բախտաւորութեանց և
չուառութեանց՝ զաստեղան դնեն պատ-
ճառս. որպէս Թէ աստեղատուկք ինչ
իցեն, և ըստ դիպելոյ պատճառաւորաց
աստեղացն յաստեղատուկսն՝ նոյնպիսիք
և ծնունդքն լինիցին:

Մինչ դեռ առիւծն, ասեն, յաստեղա-
տանն իցէ՝ և ծնանիցի ոք, Թագաւոր լի-
նելոց է. և մինչդեռ եզն է՝ և ծնանիցի
ոք, հզօր և բարենշան գալոց է. և մինչ
դեռ խոյն է՝ և ծնանիցի ոք, մեծատուն
լինելոց է, և որպէս նայն Թաւ և ասուեղ
է. և յորժամ կարիճն է՝ և ծնանիցի ոք,
չար և մեղանչական լինելոց է: Եւ այլքն
ևս այլոց ազգի ազգի իրաց պատճառք
լինին: Որպէս Թէ յորժամ Կրոնոսն յաս-

տեղատունն մտանիցէ, Թագաւոր մեռա-
նի . որ եղևն իսկ երկիցս, որպէս ասենն,
առ Թէոդոսիւ կայսերք . և քաւղեայքն
պնդեալ էին՝ Թէ մեռանի Թագաւորն, և
նա ոչ մեռաւ, զի յամօթ լիցի սափասուտ
արուեստգիտութիւնն :

Արդ նախ զայն ասասցեն . ո՞ն եհան
զայնպիսի երկրական անուանս՝ զզիշա
կեր և զխոտակերս յերկինս, զի պատ
ճառք ծննդեան մարդկան լինիցին . զի որ
որ ուրուք պատճառ ծննդեան կարիցէ լի
նել, նա ի վեր քան զնա՝ որոյ պատճառն
է՝ պարտի լինել իմաստութեամբ : Արդ
հասարակաց մտօք հայեցեալ, տեսցուք
ո՞ն ի վեր իցէ, մարդն՝ որ անասնոյն տիրէ,
Թէ անասունն՝ որ մարդոյն ի հարկի կայ .
և ոչ միայն ի հարկի կայ, այլ և կերա-
կուր նորա է : Եւ գազանացն զկէսան
փախստականս եղեալս տեսանեմք, և
զկէսան յանտառախիտ մայրիս ամբա-
ցեալս՝ յորժամ զբարբառ միայն մարդոյն
լսիցեն : Քանզի զահ և զերկիւղ մարդոյն՝
արկեալ է արարչին ի վերայ գազանացն
և սողնոցն և անասնոցն և Թռչնոց, վասն

առաւել զնա պատուելոյն, զորոյ և զարարածն նորանշան իմն ընծայեցուցանէ, թէ ստեղծ որպէս ձեռօք, և փշեաց շունչ կենդանի որպէս թէ բերանով. և այնու, զի առաւել պատուական ցուցանիցէ ըզնա, յայտ առնէ:

Այլ զի Աստուած ի յօղապատ մարմնոց ի վեր է, այն յայտնի է ճշմարտից: Եւ եթէ վասն նորա եղեն զազանքն և անասունքն, որպէս փորձ իրացն իսկ ցուցանէ, զիսորդ էր՝ զի յերկինս ելանէին և մարդկան ծննդեան պատճառք լինէին. որք այնչափ հեռի են. ի կենդանութենէ, որչափ ճրագ մի՝ որ ի մարդկանէ կազմեալ իցէ լուսատու լինել տան ի գիշերի: Եւ չկենդանիքն զիսորդ կարիցեն կենդանեացն պատճառ ծննդեան լինել:

Այլ թէ չէին կենդանիք, ասեն, և ոչ զնայունք էին. բայց զի զնան, յայտ է՝ թէ կենդանիք են:

Արդ լուիցեն. եթէ ամենայն ինչ որ զնայուն է՝ կենդանի իցէ, ապա և ջուրք որ զնան՝ կենդանի համարեսցին. և կրակ վասն շարժելոյն՝ կենդանի կարծեսցի:

և օղբ և հողմք վասն շնչելոյն՝ կենդանի
հաշուեսցին . և տունկք և խոտոց բոյսք ,
որ թէպէտ յամրագնացք են , սակայն ա-
ծելովն երևին՝ թէ զնայունք են . և արդ
որպէս ոչ ամենայն զնայուն՝ կենդանու-
թիւն մտաւոր և բանաւոր ունի , նոյնպէս
և ոչ արեգակն , և ոչ լուսին և աստեղք ,
և ոչ երկինք իսկ՝ ընդ որով նոքա շրջին՝
կենդանութիւն ինչ մտաւոր և բանաւոր
ունին : Այլ երկինք և երկիր անօթք ետե-
ղակալք են հաստատեալք յարարչէն , ու-
նել ամփոփ ընդ ինքեամբ զամենայն՝ որ
ի միջի նոցա է . և լուսաւորքն իբրև ճը-
րագունք լուցեալք , վասն զխաւարն ի
միջոյ մեծի տանս փարատելոյ : Եւ են
հարկաւորք բնակաւորք , հրամանաւ ա-
րարչին իւրեանց , ի վայելս ամենայն
կենդանեաց . և իւրեանց ինքեանք չեն ,
բանզի ոչ գիտեն՝ թէ իցեն և թէ չիցեն :
Որպէս և երկինք և երկիր և ջուրք և
փայտք և քարինք են վասն որոց եղենն ,
և իւրեանց ինքեանք չեն . բանզի ոչ գի-
տեն՝ եթէ իցեն և թէ չիցեն , այնու զի
չեն մտաւորք և բանաւորք :

Դարձեալ, որպէս ասենն, Թէ յորժամ առիւծն իցէ յաստեղատանն՝ Թագաւոր ծնանելոց է. Թէ այնպէս էր, բազում անգամ բազում Թագաւորաց պարտ էր ծնանել. զի ոչ մի միայն ծնանի՝ յորժամ առիւծն յաստեղատանն իցէ, այլ բազումք:

Եւ եթէ արդարեւ առիւծն էր պատճառ ծննդեան Թագաւորաց, ապա ոչ Թագաւորի որդի Թագաւոր լինէր, այլ ոյր ուրուք և դիպէր ծնունդն մտանելոյ առիւծուն յաստեղատունն: Իսկ եթէ տեսանեմք՝ եթէ Թագաւորի որդի Թագաւոր լինի, որպէս Դաւթայ որդի Սողոմոնն ի հօրն ամոռ նատաւ, և նորա որդին ի նորա ամոռ. և մի ըստ միտքէ կարգ Թագաւորացն Յուդայ ձգեցաւ մինչև ցմակաբէացիսն: Նոյնպէս զասորեստանեայցն և զբաբելացւոցն՝ որդի ի հօրէ առնուին կարգաւ զԹագաւորութիւնն: Որպէս և ի Սասանայն ումեմնէ՝ սասանականքն որդի ի հօրէ կարգաւ առին մինչև ցայսօր զԹագաւորութիւնն սասանականացն. և չըզտաւ առիւծն յերկինս մտեալ յաստեղատունն, զի զԹագաւորութիւնն յայլ ազգ

ուրեք կարասցէ փոխել յերկրին արևելից՝
ԺԵ. Եւ յայտ է՝ Թէ որպէս Թագաւո-
րութեանն չէ աստղն պատճառ, նոյնպէս
և ոչ զօրութեանն, և ոչ մեծատուն ասնե-
լոյ. մանաւանդ իսկ զի տեսանեմք զմե-
ծատունս աղքատացեալս, և զաղքատս
մեծացեալս: Մի Թէ զայն ևս կարիցեն
ասել՝ Թէ մի և նոյն աստղ մեծութեան և
աղքատութեան կարէ պատճառք լինել,
և զօրութեան և տկարութեան. քանզի
և զհզօրս երբէք երբէք տկարացեալս
տեսանեմք, և զտկարսն զօրացեալս. և
զչարսն զզօնացեալս, և զզզօնս չարա-
ցեալս: Եւ հւր իցէ այն, զոր ասենն,
եթէ որ ինչ ի ճակատագրին գրեալ է
հրամանացն, այնմ չէ հնար վրիպել. այլ
որ փառաւորն գրեցաւ՝ փառաւոր է, և
որ չուառն՝ չուառ. և ուր հրամանքն
իցեն և յուսմէ հրամանքն, ըստ այնմ և
մեռանին. և վրիպել չէ հնար ի սահմա-
նելոյ հրամանէն:

Ո՞ հրաման տկար, և անզօր սահման,
զոր և զողքն և աւազակքն կարեն խախ-
տել, յորժամ ի վերայ հասեալ՝ զոմն

յընչից և յարևէ արկանիցեն: Եւ եթէ ի սահմանելոյ ինչ հրամանէ իրքն գործիցին, չէ պարտ' ոչ Թագաւորաց մահու հրաման տալ, և ոչ դատաւորաց քերել և սպանանել զմարդասպանն. որք զպատուհասն ի վերայ ածելով յայտ առնեն' Թէ ոչ ըստ սահմանելոյ ինչ հրամանացն եղանին մեղքն մեղանչականացն, այլ ի բռնաւորութենէ չարագործութեանն:

Եւ կամ յորժամ հէն յաշխարհ արշաւիցէ՝ տեռազերծ առնել և կոտորել զմարդիկ, մի՛ զօրս ժողովեացեն, և մի՛ գունդս առ գունդս կազմեացեն՝ հանելոյ զհէնն յաշխարհէ. այլ իրաւունս տացեն՝ Թէ հրամանք են աշխարհին ի հինէ կոտորել, մեք ընդէր դառնայցեմք ընդդէմ հրամանացն. այլ դումարելով զզօրսն և հանելով զթշնամին յաշխարհէ, ցուցանեն՝ եթէ ոչ ըստ սահմանելոյ ինչ հրամանի կոտորածքն գործիցին, այլ ի բռնաւորութենէ հինին՝ որ եկեալ ժլատութեամբ կոտորէ զաշխարհ, և մերկանայ յընչից և յստացուածոց:

ԺԶ. Բայց զայն ևս զիտել պարտ է՝

Թէ զամենայն ինչ զվնաս, որ ի վնասա-
կարաց գործիցի, յառաջագոյն գիտէ
Աստուած :

Եւ եթէ գիտէ, ասեն, զվնասս՝ որ գա-
լոց են ի վերայ մարդկան, ընդէր ոչ ար-
գելուցու :

Եթէ որչափ վնասս արգելու Աստուած
ի մարդկանէ՝ այն ոչ ամենեցուն յայտնի
է, այլ նմա միայն՝ որ զամենեցուն զխը-
նամս ըստ իւրաքանչիւր պիտոյից բաշ-
խէ : Կարճէ երբէք և զվնասս վնասա-
կարացն, զի մի այնպէս երևեսցի՝ Թէ չը-
կարիցէ արդելուլ զվնասսն : Դարձեալ
Թուլացուցանէ և վնասակարին՝ յագեցու-
ցանել զկամս իւր յընկերին, զի մի Թուի-
ցի ընդ հարկաւ վարել զբանաւորան, այլ
զի յիւրաքանչիւր գործոց անձնիւր հան-
գէսք երևիցին :

Եւ կանխաւ գիտէ զամենայն, և կան-
խագիտութիւնն չէ պատճառ չարեաց :
Քանզի և ոչ յորժամ տեսանիցէ որ զըն-
կեր իւր ընդ լպիրժ տեղիս զնացեալ, և
ասիցէ՝ Թէ գլորելոց է, նա ինչ եղև
պատճառք գլորման ընկերին : Եւ ոչ,

յորժամ ընդ աւագակուտ տեղիս դիմեալ
զընկերն որ տեսանիցէ, և ասիցէ՝ Թէ
եղեռն գտանէ, նա ինչ իցէ պատճառք
վնասուն: Եւ ոչ, յորժամ զազնուականի
ուրուք զորդի յաղակատանս հասեալ տե-
սանիցէ որ, և ասիցէ՝ Թէ կորուսանելոց
է զինչսն հայրենիս, նա ինչ իցէ պատ-
ճառք վատնելոյ ընչիցն: Նոյնպէս և ոչ
Աստուծոյ յառաջգիտութիւնն է պատ-
ճառք բարեաց կամ չարեաց:

Գիտէ Աստուած կանխաւ զամենայն.
այլ է ինչ՝ զոր կամի, և է ինչ՝ զոր ոչ
կամի: Կամեցաւ ամել ջրհեղեղ, և ոչ
իւր այն կամք էին՝ Թէ ջրհեղեղաւ մարդիկ
և անասուն առ հասարակ սատակիցին,
այլ անարժան խառնիցն ազգին յանդըզ-
նութիւնն ամ զնա յայն՝ առնել զոր ոչն
կամէր. որպէս ինքն իսկ ուխտէ մար-
գարէիւն՝ Թէ ոչ կամիմ զմահ մեղաւորին,
այլ զդառնալն նորա և զկեալ:

Կամէր՝ Թէ չէր յանցուցեալ Ադամայ,
և քանզի կանխաւ գիտէր զյանցանելն,
յառաջագոյն պատուիրեաց նմա՝ չուտել
ի պտղոյ ծառոյն. և զի ոչ անաւց հրաւմա-

նին, յիրաւի պատժեցաւ: Կանխաւ զի տաց զՅակոբայ՝ Թէ առաքինի լինելոց է, և զԵսաւայ՝ Թէ յանպիտանութիւնս կործանելոց է. և վասն այնորիկ մինչ չե ծնեալ էին, և մինչ չե մի ինչ բարի կամ չար գործեալ էին, ասէ. զՅակոբ սիրեցի և զԵսաւ ատեցի: Եւ յառաջագոյն հայեցեալ ի նախանձաւորութիւնն Յովսիայ արքայի Յուդայ, ազդ արար կանխագոյն մարգարէիւն՝ Թէ յառնելոց է ի նոցանէ Թագաւոր, որ զկռապաշտութիւնն որդւոցն Իսրայէլի եղծանիցէ: Եւ յառաջագոյն ծանուցեալ զազնուականութիւնն Կիւրոսի պարսկի, կանխաւ գուշակեաց՝ եթէ արձակելոց է զգերիս ժողովրդեանն: Եւ յայտ է՝ Թէ կանխաւն զիտել առաւելութիւն է սքանչելի էութեանն:

Թէ. Զբարին կամել և ոչ զչար՝ բարերարութիւն մարդասէր բնութեանն էր. յառաջագոյն հայեցեալ ի հետտութիւն Փարաւոնի, ասէ. Էս խստացուցից ըզսիրտն Փարաւոնի:

Եւ Թէ նա խստացոյց, ասեն, ընդէր եհար հարուածովք զնա և զերկիրն եզխլտացւոց:

Այլ Առաքեալ մտանէ շատագով Տեառ-
նըն իւրոյ՝ Թէ ոչ նա խատացոյց զՓարա-
ւոն, այլ ինքն անձամբ զանձն: Եւ ասելն
Աստուծոյ՝ Թէ ես խատացուցի, այնպիսի
ինչ է՝ որպէս որ յորժամ զընկեր իւր
կամ զծառայ մեծարիցէ, և նա հպար-
տացեալ արհամարհիցէ զմեծարիչն. և
և նա ասիցէ՝ Թէ զի դնեմ նմա մեղ, ես
անձամբ արարի ինձ Թշնամանս՝ զի ամի
ի պատիւ զանարժանն: Նոյնպէս և զԱս-
տուծոյն իմանալի է՝ Թէ ես ներելովն
իմով եղէ պատճառք խատանալոյն նորա,
զի ոչ յառաջնումն սատակեցի զանդրա-
նիկն նորա:

Այլ կամեցաւ, ասէ, Աստուած ցուցա-
նել զբարկութիւնն իւր, և յայտնի առնել
զզօրութիւն իւր, զոր ամ բազում երկայն-
մտութեամբ ի վերայ ամանոցն կազմելոց
ի կորուստ: Ուստի յայտ է՝ Թէ երկայն-
մտութիւնն Աստուծոյ եղև պատճառ խրս-
տութեան սրտին Փարաւոնի, այնու զի
զվերջին հարուածսն յառաջնումն ոչ ամ
ի վերայ նորա:

Այլ զի չէր քարացուցեալ Աստուծոյ

զսիրտն Փարաւոնի, այնու իմանալի է՝
զի մերթ հաւանէր արձակել զժողովուրդն,
և մերթ չհաւանէր: Եւ անօծս կազմեալս
ի կորուստ ինքեանք զանձինս արարին,
և ոչ Աստուած, զորմէ ասէն Առաքեալ՝
եթէ կամի, զի ամենայն մարդիկ կեցցեն,
և ի զիտուծիւն ճշմարտութեան եկեսցեն:
Եւ ոչ ապաքէն և նորա յամենայն մարդ-
կանէ էին:

Եւ ոչ որպէս ընդդիմակաց կողմն ասէ՝
եթէ ոչ ըստ կամել է, և ոչ ըստ ընծա-
նալ, այլ ըստ Աստուծոյ ողորմելոյն, զի
որում կամի՝ ողորմի, և որում կամի՝ խըս-
տանայ: Եւ ըմբերանեալ զդիմակաց
կողմնն Երանելոյն, ասէ. դու ո՞վ ես,
ո՞վ մարդ, որ պահանջես պատասխանի
յԱստուծոյ. եթէ և այնպէս ինչ էր, դու
ո՞վ էիր՝ որ համարս պահանջէիր յԱստու-
ծոյ. մի թէ ասիցէ կաւն ցրրուտն՝ թէ ըն-
դէր այդպէս ստեղծեր զիս: Բայց զի ոչ
այնպէս է, նորին իսկ ի նմին Թղթի գը-
րեալ՝ ասէ. Թէ որում կամիք, ընծայեցու-
ցանէք զանձինս ձեր ի հնազանդութիւն,
եթէ արգարութեան, և եթէ հնազանդու-

Քեան մեղաց : Եւ առ Տիմոթէոս գրեալ՝
ասէ . եթէ որ սրբէ զանձն իւր , եղև նա
անօթ կազմեալ պիտանացու ի գործ
տեառն իւրոյ : Եւ մարգարէն ասէ . եթէ
ախորժեսցիք և լուիջիք ինձ , զքարու-
ծիւն երկրի կերիջիք :

Եւ այսու ամենայնիւ և այլովք բազմօք
յայտ է՝ եթէ ոչ նա անօթս բարկութեան
կազմէ ի կորուստ , և ոչ անօթս ողորմու-
թեան ի փառս , այլ ինքեանք զանձինս
կամ ի կորուստ կամ ի փառս : Եւ զի
չիք ակնառութիւն առ ի յԱստուծոյ , ասէ .
մի՞թէ Հրէից միայն Աստուած իցէ՝ և հե-
թանոսաց ոչ . այո՛ և հեթանոսաց . զի
նոյն Աստուած է՝ որ արդարացուցանէ
զԹլփատութիւնն հաւատովք , և զանձըլ-
փատութիւնն նովին հաւատովք : Եւ դար-
ձեալ՝ թէ զորս կոչեաց ոչ միայն ի Հրէից ,
այլ և ի հեթանոսաց : Եւ այլուր՝ թէ մի
է Տէր , և մի հաւատ , և մի մկրտութիւն ,
և մի Աստուած ի վերայ ամենեցուն և
ընդ ամենեսեան , և ամենայնիւ :

Բարձեալ՝ յառաջագոյն սպառնացեալ
գերութիւն ժողովրդեանն , ուխտէր՝ թէ

ես խօսեցայ, արդ արարից և ոչ դարձուցից: Եւ ոչ թէ իւր այն կամք էին, այլ նոցա ամպարշտութիւնն ամ զնա յայն՝ որ ոչն կամէր: Եւ եթէ ի նմին հետառութեան յետ սպառնալեացն՝ նոցա չէր աղուացեալ, ոչ մատնէր զնոսա ի ձեռն թշնամեացն: Լաւ համարէր զիւր բանն շրջել, քան զնոսա ի ձեռս այլազգեաց մատնել. որպէս ի նինուէացւոցն ասպաշխարութիւնն հայեցեալ, ոչ կործանեաց զքաղաքն:

Դարձեալ և զՆրեմիա յառաջագոյն նըկատեալ՝ ասէ, մինչ չև նկարեալ էիր յորովայնի, ծանեայ զքեզ: Ծանեայ զքեզ, ասէ. զի ցուցցէ՛ եթէ յառաջագոյն զիտէր թէ որպիսի որ լինելոց է. և դրոշմեաց զնա ընդ սուրբս այնու՝ զոր ասէ, թէ մինչ չև ելեալ էիր յարգանդէ, սրբեցի զքեզ, և մարգարէ ասգաց ետու զքեզ:

Նոյնպէս և զՍամուէլ և զՅովաննէս և զՊօղոս. որպէս և ասէ իսկ՝ Թէ ընտրեաց զիս յորովայնէ մօր իմոյ աւետարանել զՌդիին իւր ինև. և զամենայն իսկ սուրբս, որպէս ասէ Առտրեալ՝ Թէ

զորս յառաջագոյնն ճանաչէր, յառաջագոյն սահմանեաց կերպարանակից լինել պատկերի Որդւոյն իւրոյ: Եւ դարձեալ՝ Թէ ընտրեաց զմեզ յառաջ քան զլինելն աշխարհի:

Եւ զի բարեաց կամեցող է Աստուած, ուսուցանէ Տէր մեր յասելն՝ Թէ այս են կամք Հօր իմոյ, որ յերկինա է, զի ամենայն որ տեսցէ զՈրդի և հաւատասցէ ի նա, ընկալցի զկեանսն յաւիտենից: Եւ դարձեալ՝ Թէ իմ կերակուր այն է, զի արարից զկամս Հօր իմոյ, և այս են կամք հօր իմոյ, զի զամենայն զոր ետ ցիս Հայր՝ ոչ կորուսից ի նմանէ, այլ յարուցից զնա յաւուրն յետնում:

Արդ կամի՞ զի ամենեքեան որ հաւատան յՈրդի, մի կորիցեն. այլ զի յարիցեն յաւուրն յարուժեան: Եւ գործն յարուժեան յետ ազգաց բազմաց լինելոց է: Բայց Աստուած զբարեոք կամսն և ունէր ի բնէ, և ունի. և ոչ են եկամուտ ի նա կամքն, այլ բնակաւորք ըստ անճարարեբարութեանն: Եւ որպէս յառաջագոյն ասացաք, իւր կամքն միշտ բարեա-

խորժք, և կամի՛ զի և իւր բանաւոր
արարածքն ցանկացողք բարեաց և գոր-
ծօնեայ արդարութեան լինիցին :

Բայց բանզի զիտէ՛ թէ կէսք զան ըստ
կամաց նորա , և կէսք ոչ զան , վասն
այնորիկ զկիտոցն առաքինութիւն՝ վասն
զայլս ի բարւոք նախանձ յորդորելոյ՝
անդատին յորովայնէ քարոզէ . նոյնպէս
և զայլոցն զանպիտանութիւն . իբր ոչ թէ
ինքն զոմն յորովայնէ անպիտան ստեղ-
ծանիցէ , և զոմն պիտանի : Եւ թէ այն-
պէս ինչ էր , զի պիտոյ էր զպիտանին
գովել և զանպիտանն պարտաւել , թէ
ինքն արարիչ է պիտանութեանն և անպի-
տանութեան , նա և ոչ մեղադիր պարտ
էր լինել անպիտանութեանն , թէ իւր
զնա այնպէս ստեղծեալ էր յորովայնէ :

Եւ արդ յայտ է՛ եթէ ասելն Աստուծոյ,
Թէ զՅակոբ սիրեցի և զՆսաւ ատեցի,
կանխաւ զիտել է՛ թէ սա սիրելի լինելոց
է յիւրոց բարուց , և նա ատելի : Եւ զի
յիւրոց բարուց եղև ատելի Նսաւ , ասէ
Առաքեալ . մի՛ ոք պոռնիկ կամ պիղծ
իբրև զՆսաւ . և մի՛ ոք արմատ դառնու-

Պեան ի վեր երևեալ զայլս նեղիցէ : Եւ
յայտ արար՝ Թէ յիւրոց կամաց եղև այն-
պիսի Եսաւ, և ոչ Սասունձոյ ստեղծուա-
ծոց. որպէս և այլուր ասէ՝ Թէ արար
Սասունձ զմարդն ուղիղ, և նորա խորհե-
ցան խորհուրդ չարութեան: Եւ մարգարէ-
իւն ասէ. ես տնկեցի զքեզ որթ վայելուչ,
և զիւնրդ դարձար ինձ ի դառնութիւն որ-
թըղ խոպանացեալ:

ԹԸ. Ռեստի յայտ է՝ Թէ Սասունձ
զգործուածն ամենեցուն գեղեցիկ գործէ.
և ի բարութիւն և ի չարութիւն դառնալոյ
գանձնիշխանութիւնն արար կամակար,
զի յոր կողմն և կամիցի՝ կարող իցէ դառ-
նալ. և ըստ գործոցն և զհատուցումնն
նոյնպիսի առնուցու. և մի իբրև զանա-
սուն վարիցի, որոց ոչ գործք ինչ բարիք
կան, և ոչ հատուցման ակնկալութիւն,
այնու զի անասունն է, և չգիտէ ընտրել
զչար ի բարւոյ խորհրդիւ, բայց ի բնա-
կան բարուցն. որովք յիշատակօք միայն
վարի յօգտակարն, և խորշի ի վնասա-
կարէն:

Յորս են և ազդմունք ինչ բնականդ՝

որովք հանգերձելոց իրիք իրաց ազդ լինիցի նոցա . որպէս ձիոյն՝ ի սմբակէն վարելոյ . և եզինն՝ ձմերանի ընդ ալուց կողմն նստելոյ, և մօտ ի գարունն ընդ դրաց կողմնն դառնալոյ . և ծիծռան՝ յառաջ քան զաշունն ի ջերին տեղիս ի ձմերոց երթալոյ . և խորդոյն՝ իմանալ յառաջագոյն զձմերունս կարևորս, և վաղ ի մարմանդ տեղիս փութալոյ . և նայից՝ վաղագոյն տարմատարմ շրջելոյ . և ազաւնեաց՝ համադունդ երամ երամ խաղալոյ . և ազոաւուց՝ ի ծմակաց վաղագոյն ի ջերին տեղիս գնալոյ . և անգեղց՝ ի հեռաստանէ զգիշոյ ականելոյ դիտաւորութեան :

Եւ այլոցն ևս ամենայն անասնոց և թռչնոց . որպէս և մրջեան՝ յամարանոյն պատրաստելոյ զկերակուր , և ընդ երկու զհատն կտրելոյ՝ զի մի բուսանիցի , և ի ջեր ժամանակս հանելոյ զկտիկն յորջէ անտի և ցամաքեցուցանելոյ . և մեզուաց՝ զդուրս մեղուանոցացն յառաջ քան զցուրտն ականամոմով խնելոյ . և արջոյ՝ յառաջագոյն քան զձմեռն ի բայոց մտանելոյ . և էրէոյ՝ կանուխ ի լե-

բանց ի դաշտ դիմելոյ . և եղջերուաց՝ զը-
տակաւ զժամանակ խառնիցն իմանալոյ .
և իշափայրաց քինացելոց՝ զարու յաւա-
նակս ի մատաղութեան կտրելոյ : Եւ այս
ամենայն ազդեցութիւնք բնականք են
յանասունսն , և ոչ խորհրդականք , որ
յարարչէն նոցա տնկեալ են ի նոսա՝ առ
ի յօժարելոյ յօգտակարն և խորշելոյ ի
վնասակարացն :

ԺԹ . Եւ ոչ միայն յանասունսն են բը-
նական ազդեցութիւնք , այլ և ի մարդ-
կան , որ խօսունք և իմաստունք են : Որ-
պէս յորժամ ակն խաղայցէ , բնական
ազդեցութեամբ վասն զնորոգ որ տեսա-
նելոյ լինի՝ ասեն՝ նշանակ , որք այնմ
ստէպ միտ դնեն : Յորժամ յերանս կամ
յայլ անդամս միս խաղայցէ , նշանակ
հեծանելոյ ուրուք է՝ ասեն , կամ հան-
դերձս ազնիւս ազանելոյ , կամ սիրել-
ւոյն պատահելոյ , կամ զան ըմպելոյ :
Նոյնպէս և յորժամ ոտն կծիցէ կամ ձեռն ,
մին՝ ասեն՝ ճանապարհի գնալոյ նշանակ
է կամ անձրևի , և միւսն՝ առնելոյ ինչ
յուսեքէ կամ տալոյ : Նոյնպէս և փնջելն ,

և լեզուին կծել, և ունկանն հարկանել,
և ըմբանին կծել, ոչ եթէ յայսոյ իմերէ
լինի, այլ ի բնական ազդեցութենէ ան-
տի՛ զոր անկեալ է արարչին յանդաման :
Զի յորժամ ի խորհրդական զգուշութե-
նէն զեղծիցի, բնական ազդեցութեամբն
պատասպարեսցի :

Եւ յորանջելն և ձգտել, որպէս կարծե-
ցին ոմանք, ոչ ի դիւէ լինի՛ այլ ի մեղ-
կութենէ և ի թուլութենէ մարմնոյն : Ուս-
տի զստէպ յորանջելն և ձգտելն՝ հմուտ
բժիշկք ի մթերելոյ մաղասոց ասեն, զոր
և փորձն իսկ յայտ առնէ. զի յորժամ
ստէպ ոք յորանջիցէ, սարսափիւն զայ
զոսկերօքն և քստմունք գնան ընդ ան-
դաման :

Եւ ոչ փնջելն ի հրեշտակէ, այլ կամ ի
ցրտոյ՛ կամ վասն այլ իրիք բնական ազ-
դեցութեան : Նա և յոգոցն հանել՛ երբեմն
յիշատակաւ լինի, և երբեմն առանց յի-
շելոյ զոք : Եւ զի բնական ազդեցութիւնք
են և ոչ ի դիւաց, յայտ անտի է՛ զի և
յանասնոց բնութիւնս գտանին նոյնք : Եւ
յոգոցն հանել՛ յորժամ ոչ զոք կամ զինչ

ինչ բարի կամ զկարիս յիշելոյ լինիցի՝
բնական ազդեցութիւն է, առ ամփոփե-
լոյ զոմն ընդ երկիւղիւ արարչին, և ճա-
նաչելոյ զիւրոյ բնութեանն տկարութիւնն:
Եւ յորժամ յիշատակաւ լինիցի, կամ
առ սիրոյ սիրելւոյ լինի, կամ առ անար-
ժանս ինչ և զվսասս աշխարելոյ: Որ-
պէս յորժամ ի լրջեաց ծուլայցէ, զիշերա-
կան երազովքն ամփոփի ընդ երկիւղիւ:

Ի. Եւ երազոցն այլ և այլ պատճառք
են: է ինչ՝ զոր ցերեկ ընդ բերան ածիցէ
մարդն, ի նոյն և ի դադարել մարմնոյն
և ի բունն զբաղնուն միտքն. և է ինչ՝
զոր բնաւ չիցէ ածեալ զմտաւ, և տեսանէ
յերազի: Եւ այնք երկու պատճառք են:

Կամ հաստատուն ինչ տեսանել իբր
ընդ հայելի օրինակաւ՝ յԱստուծոյ շնոր-
հացն ազդեցութենէ, վասն ի լաւութիւնս
զմարդն յորդորելոյ, և ոչ յայտ յանդիման
ճշմարտութեամբ. որպէս Յովսեփայ և
Դանիէլի մեծամեծ իրաց տեսիլք յայտ-
նեցան:

Եւ մի իմն ի հակառակորդէն. քանզի
նա անմարմին է, որպէս շունչ մարդոյն

անմարմին . և ամենալ կերպարանս կերպարանս առաջի նկարէ , մերժ զկանաց՝ վասն ի ցանկութիւն գրգռելոյ , և մերժ զահագին գազանաց և զսողնոց՝ վասն զարհուրեցուցանելոյ . որպէս և Յորն ասէ՝ Թէ և երազովք զարհուրեցուցանես զիս : Եւ բազում անգամ ի կանաց կերպս եղեալ , զարս խարէ յերազի . և է երբէք՝ յարանց կերպս դարձեալ , զկանայս յանցուցանէ : Իբր ոչ եթէ արուական և իզական անդամք կայցեն նորա , այլ խտղըտեալ զաման ցանկութեանն՝ տայ հեղուլ ի բաց զարութիւնն : Եւ ոչ , յորժամ ի մարդ մտեալ իցէ , և յարուական կամ յիզական բարբառս պատճառիցի , պարտ է հաւատալ՝ Թէ արութիւն կամ իզութիւն գուցէ նորա : Եւ ոչ , յորժամ ցուցանէ՝ Թէ ի գանէ կամ ի սրոյ երկնչիցի , հաւատալի է . զի նմա դան՝ Աստուծոյ սաստն է , և սրբոց շնորհք՝ զոր ի Հոգւոյն սրբոյ ունիցին : Կամ ի յարժնութեան կամ ի բողջբարուն հանդստեանն ցուցանէ՝ Թէ ի գանէ և ի սրոյ երկնչիցի , զի զմարդիկ յայն ապաստան արարեալ՝ ծուլա-

ցուցանիցէ խնդրելոյ յԱստուծոյ զօգնու-
կանութիւնս . զոր և Տէրն իսկ յայտ
արար ասելովն , եթէ այս ազգ ոչ ելանէ՝
եթէ ոչ պահովք և աղօթիւք :

Եւ ոչ ամենայն Թալանալ և ցնորել
մարդկան ի դիւէ է , այլ է՝ որ ի մաղ-
ձոյ է , և է՝ որ ի մաղասէ , և է՝ որ յուղ-
ղոյն սնանալոյ , և է՝ որ ի ստամոքսէ
խանգարելոյ , և է՝ որ յորովայնէ խստա-
նալոյ , մինչև ցփրփրել անգամ և զաչս
յեղեղուլ :

ԻԱ . Այլ յուղղոյն սնանալոյ՝ և ի մտաց
իսկ անկանի մարդ , և խօսի ընդ որմս ,
և կազի ընդ հողմս : Ուստի բժիշկք յամա-
ռին՝ թէ բնաւ չիք դև որ ի մարդ մտա-
նիցէ . այլ ցաւք են այն , և մեք դարմա-
նովք կարեմք բժշկել :

Այլ մեք զայն ոչ ասեմք . բանզի ճըշ-
մարիտ է մեզ բան աւետարանին՝ եթէ
բազում դևք , իբրև տեսանէին զՅիսուս ,
աղաղակէին և ելանէին ի մարդկանէ . և
նա սաստէր ի նոսա և ոչ տայր խօսել
նոցա . հանդերձ այլովք նոյնպիսեօք : Եւ
լուսնոտքն որք ասին , ոչ եթէ լուսնոյ

մնասեալ՝ այնպիսիք կոչին, այլ դաս ինչ է զիւաց՝ որ ըստ լուսնոյ յայտնին :

Եւ փորձել այնչափ իշխէ սատանայ, որչափ հրաման առնու : Եւ յայտ ի Յորայ փորձանացն է . զի եթէ ոչ նախ առ հրաման յԱստուծոյ, ոչ ժտեցաւ փորձել զնա . և ի խոզից երամակէն, յոր ոչ իշխեցին մտանել զւրն՝ եթէ ոչ առին հրաման ի Տեառնէ :

ԻՅ . Այլ են ոմանք՝ որ վիճին, եթէ բնաւ իսկ սատանայ ոչ փորձէ զմարդ :

Այլ յանդիմանին յԱռաքելոյ, որ ասէ՝ Թէ բազում անգամ կամեցայ զալ առ ձեզ, և խարանեաց զիս սատանոյ : Եւ դարձեալ ասէ՝ Թէ ոչ է ձեզ մարտ ընդ մարմնոյ և ընդ արեան, այլ ընդ իշխանութիւնս և ընդ պետութիւնս և ընդ աշխարհակալս խաւարիս այսորիկ : Եւ յաւետարանին ասէ՝ Թէ սատանայի իսկ արկեալ էր ի սրտի Յուդայի սկարտլտացոյ, մատնել զնա : Եւ դարձեալ՝ Թէ ընդ պատառոյն եմուտ սատանայ : Դարձեալ խնդրեաց սատանայ իտարբալել զձեզ իբրև զցորեան :

Եւ փորձելոյն այնչափ տայ նմա իշխանութիւն, որչափ մարդն հանդուրժել կարէ. որպէս երանելի Առաքեալ ասէ՝ Թէ հաւատարիմ է Աստուած, որ ոչ արկցէ զձեզ ի փորձութիւն՝ առաւել քան զկարձեր, այլ արասցէ ընդ փորձութեանն և զելս՝ զի համբերել կարասցիք: Եւ Տէր մեր ուսուցանէ յաղօթան ասել մեզ՝ Թէ յի տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկեա զմեզ ի չարէ: Զի ցուցցէ Թէ և աղօթիւք կարեմք ապրել ի փորձանաց չարին:

ԻՊ. Եթէ այդպիսի իցէ, ասեն, փորձելոյ վասն հաստատեալ է զնա Աստուծոյ:

Այլ մեք ի վերագոյնսն իսկ բազում վրկայութեամբ գրոց սրբոց ցուցաք, Թէ ոչ ի չարչարել և ի փորձել արարեալ է զնա Աստուծոյ. այլ և նովաւ՝ որ ի չարութիւնն կործանեցաւ, զործ բարւոք զործէ Աստուած. Թէպէտ և չարն ոչ այնպիսի մտօք մատչի փորձել. այլ համարի յաղծել, և գտանի պարտաւորեալ: Թուլացուցանէ ըստ չարեաց կամաց նորա փորձել զառաքինիս. և մտեալ ի փորձութիւնսն նորա՝ իբրև ի բովս, զը-

տին և ընտրին իբրև զոսկի սուրբ ելեալ ի հայոցաց :

Արդ եթէ չարեաց արքանեակ արարեալ էր զնա Աստուծոյ, ոչ յաւուրսն Աքաարայ՝ հողի սուտ լինէր ի բերան մարգարէիցն ստոց. այլ նմա սլարտ էր հարկանել զայն սպասաւորութիւնն : Եւ ընդէր հողի՝ որ ոչ դաւանէ զՏէր Յիսուս՝ չիցէ՞ յԱստուծոյ, որ զԱստուծոյ սպասն ոչ խափանէ. և ընդէր մարդասպան կոչիցի, որ կեցուցիչն է փորձութեամբք. և ընդէր որք ոչն հաւատան ի Տէր Յիսուս՝ որդիք չարին կոչէին, եթէ նա Աստուծոյ բանիւ իցէ փորձիչ : Եւ եթէ չարին կամարարի Աստուծոյ որդիք իցեն Հրեայք, ընդէր և ոչ Արրահամայնպէս անուանիցի. և ընդէր սուտ և մարդասպան անուանիցի չարն, եթէ ի ճշմարտութեան կայցէ և ոչ ի ստութեան :

Եւ զրեւցուք՝ թէ Հրեայն յանձնէ խօսիցի սուտ, նա ընդէր կոչիցի հայր Հրէին՝ որ ոչ սուտ առնէ զբնութիւնն, այլ որ

պէս եղևն՝ այնպէս խօսի : Եւ ընդէր
ասիցէ Առաքեալ՝ Թէ հնազանդելոց է
փրկչին մերում հանդերձ մահուամբ և
սատանայ , և անկանելոց է յիշխանու-
թենէ և ի պետութենէ իւրմէ՝ որ աստուա-
ժանալն անձամբ կամեցաւ : Եւ ընդէր
կապիցի և ի տանջանս մատնիցի . ոչ
ապարէն՝ զի իւրովք կամօք զԱստուծոյ
սպանն խնդրէր առնուլ ի մարդկանէ , և
ի կռապաշտութիւնս ձգէ , և դիւթու-
թեամբք և հմայիւք և քաւդէութեամբ
վրիպեցուցանէ զմարդիկ յԱստուծոյ ճշ-
մարտութենէն :

Եւ Թշնամի կոչի՝ վասն զորոմնն ի մէջ
ցորենոյ սերմանելոյ . ուստի յայտ է՝ եթէ
ոչ բնութեամբ է Թշնամի , այլ կամօք :
Եւ եթէ բնութեամբ էր նմա չճանաչելն
զԱստուած Հայր , զՈրդին զիմրդ կարէր
ճանաչել և աղաղակել՝ Թէ դու ես Որդին
Աստուծոյ : Եւ դարձեալ զառաքելոցն նո-
րա ասել՝ Թէ արքն այնոքիկ ծառայք են
Աստուծոյ բարձրելոյ :

Եւ յայսմ ամենայնէ յայտ է՝ եթէ ոչ է
բնութեամբ չար , այլ կամօք . և ոչ չար

և չարչարիչ արարեալ է զնա Աստուծոյ,
այլ չարակամ բարութն նորա առաքինե-
ցուցանէ զարդարս, և նորա ոչ ինչ զոյ
յայնմ շնորհ:

ԻՊ. Եւ ոչ լուսաւորքն, որպէս յառա-
ջագոյն ասացաք, կենդանիք ինչ են և
պատճառք բարեաց կամ չարեաց, այլ
միայն յոր կարգեցանն՝ զայն սպասաւոր-
ութիւն հարկանեն: Որպէս ասաց Մով-
սէս, Թէ արար Աստուած զլուսաւորսն մե-
ծամեծս, և եղ զնոսա ի հաստատութեան
երկնից՝ լուսատու լինել յերկիր: Ուստի
յայտ է՝ Թէ վասն լուսատու լինելոյ միայն
արարան, և ի նշանս և ի ժամանակս և
յաւուրս, յամիսս և ի տարիս: Ոչ իբրև
զկենդանիս, այլ իբրև զլուսաւորս լու-
սատու լինել՝ որք ի ներքոյ երկնից, և
զնշանս աստուածգիտութեան ցուցանել,
և զանձրեաց և զօղոց փոփոխմանց: Որ-
պէս և Տէր մեր ասէ, յորժամ տեսանի-
ցէք ընդ առաւօտս զերկինս կարմրա-
ցեալ, ասէք՝ Թէ անձրև լինելոց է, և լի-
նի, և յորժամ հարաւ շնչիցէ, ասէք՝ Թէ
խորշակ մեծ լինելոց է, և լինի:

Քանզի ընդ ծագել արեգական, օդոյն զխոնաւութիւն շուրջ առեալ՝ զծառագայթիւք արեու արկանէ, և քանզի ջու ևս է, Թանձրացեալ և ամպացեալ օդն, սակաւիկ մի արգելլովն զնշոյլսն՝ կարմրացուցանէ միայն զարևն, և ոչ մթացուցանէ, ուստի երևի՝ Թէ անձրևի նշանակ է:

Նոյնպէս և լուսին ի խոնաւութենէ օդոց նեղեալ, ջանայ յիւրմէ զխոնաւութիւնն ի բաց պարզել. ուստի մերձեալ խոնաւութեանն, և ի նա շհասեալ՝ բակ առեալ ծրանայ շուրջ զնովաւ. որով յայտ առնի անձրևաց նշանակ: Եւ այն ոչ միայն ի լուսնի, այլ և ի նրազի՝ որ նուազագոյն լոյս է՝ ևս երեի:

ԻՆ. Եւ ոչ երկինք շրջին, զորմէ ասեն արտաքին իմաստունքն՝ Թէ մերթ ի շրջելն ծածկեն զլուսաւորսն, և մերթ յայտնեն: Եւ եթէ զամենայն օր շրջիցին՝ զիւրդ զարևն աւուր աւուր ի նոյն արևելս ամիցեն, և զլուսին յամսեան հազիւ ի նոյն տեղիս: Եւ այլ ևս աստեղք են, որ թ տարւոջ հազիւ մի անգամ հասանեն ի

Նոյն տեղի . և են , որպէս ասենն , յերկոտասան ամ ի նոյն տեղի . և է , որ ի տարւոջ և ի կիսում . և է , որ յերեսուն ամի :

Այլ ի փորձ իրացն այլազգ յայտ առնի : Ձի աստեղքն , որք զցայգ յերկինս են , և զցերեկ անդէն գտանին . թէ երկինք շրջէին , ոչ ի նոյն շաւիղս՝ յորս ցայգն տեսանէաք՝ ի նոյնս և զցերեկն գտանէին . այլ քանզի ընդ նոյն շաւիղս գնան , որպէս և տեսանեմք իսկ և զլուսին և զաստեղս ի նոյն շաւիղս , յայտ է՝ թէ նորա գնան , և երկինք կան անշարժ ետեղակալք : Որպէս և աստուածատուր իսկ զիրք հաստատուծիւն կոչեն զերկինս : Եւ որ ինչ հաստատուծիւն է , չէ շարժուն :

Իսկ այլոց ի գրոց պատճառս առեալ , ասեն . ի նոյն իսկ զիրս գրեալ է՝ թէ եղ զնոսա ի հաստատուծեան երկնից . ուստի յայտ է՝ թէ բեւոճեալք են , և ոչ զնայունք :

Այլ թէ այնպէս իցէ , յորժամ զԱդամայ ասէ՝ թէ եղ զնա ի դրախտին փափկուծեան , բեւոճեալ համարեացին , և մի

դնայուն : Իսկ եթէ զԱդամայ շրջելն՝ եղ
կոչեն աստուածատուր զիրք , յայտ է՝
Թէ և զլուսաւորացն զգնացս՝ եղ անուա-
նեն զիրք :

Մանաւանդ զի և ի բազում իսկ տեղիս
գտանեմք զգնացս լուսաւորացն . որպէս
յորժամ ասիցէ Յեսու որդի Նաւեայ , Թէ
կայցէ արեգակն հանդէպ ձորոյն Գարա-
ւոնի , և լուսին դէպ դաշտին էլոնայ :
Եւ չասաց՝ Թէ երկինք դադարեացեն ի
գնացից իւրեանց , այլ լուսաւորք . ուստի
յայտ է՝ եթէ երկինք ետեղակալ են , և
լուսաւորքն գնայունք : Եւ առ Եզեկիուս
ասէ . դարձցի շողն անդրէն յետս զտասն
աշտիճանօք արագեան ասպարանիցն :
Որով երևի՝ Թէ արեգակն դարձաւ յետս , և
ոչ երկինք : Եւ յէկլէսիաստէսն գրեալ է՝
Թէ ծագէ արեգակն , և մտանէ արեգակն ,
և ի տեղի իւր ձգի . ինքն ծագեալ անդ
գնայ առ հարաւով . և սլատի առ հիւսի-
սեաւ . զի ցուցցէ՝ Թէ ցերեկ առ հարաւա-
կողմամբ գնայ ընդ արևմուտս , և զցայգ
առ հիւսիսեաւ դառնայ յարևելս՝ ընդ
լերանց ստորոտովք , որպէս ասեն իմաս-

տուներ . և ոչ ընդ ծով , որպէս ասենն ,
և ոչ ի ներքոյ երկրի . զի ի ներքոյ երկ-
րի ոչինչ է , որպէս ասէ Յոր' Թէ ձգեաց
զերկիրս ի վերայ ոչընչի . և յԱսորիան
ասի' Թէ կացոյց զերկիր ի վերայ ոչընչի :
Եւ ընչի իմիք յոչընչի չէ հնար գնալ , և
ոչ ցամաքական բնութեան ընդ խոնաւո-
թիւն ջուրց :

Այլ , ասեն , մեր իսկ աչօք տեսանեմք ,
զի ի ծովէ ելանէ :

Եւ զայն ոչ գիտեն' Թէ վասն զի ցամաք
ուրեր ի ծովէ անտի ոչ երևի , յայն սակս
Թուի' Թէ ի ծովէ անտի ելանիցէ : Որպէս
յորժամ Թէ յարեւմուտս որ մօտ իցէ , և
լեառն ինչ յարեւելից կողմանէ կայցէ ,
Թուի նմա' Թէ ի լեռնէ անտի ելանիցէ
արեգակն : Եւ յամենայն տեղիս , որ ընդ
անբաւ ինչ որ ուրեր կայցէ , Թուի նմա'
Թէ անտի ուստեք ի մօտէ ելանիցէ արե-
գակն : Նոյնպէս և նոցա' որ մօտ առ ծո-
վուն կայցեն , քանզի ոչ կար է ակնբաց
ի ցամաք գործել , Թուի' Թէ ի ծովէ ելա-
նիցէ . որ ոչ ի ծովէ անտի ելանէ , այլ
ի ծագաց երկնից : Որպէս' և Դաւթի ի

Հոգւոյն սրբոյ ուսեալ, ասէ՛ թէ ի ծագաց
երկնից են ելք նորա, և հանգիստք նորա
մինչև ի ծագս նորուն:

Եյլ և ցօղ սաստիկ, ասեն, արկանէ
յաշխարհին. ուստի յայտ է՛ թէ ի ծովէն
ելանէ:

Եւ զայն ոչ գիտեն՛ թէ զօղոյն, որ
ցայգ առնու ի խոնաւութենէ ջուրց, հա-
սեալ ջերմութեան ճառագայթից արեգա-
կանն՝ շքեցուցանէ ի բաց զտամկութիւ-
նըն. ուստի ոչ միայն անդ, այլ յամենայն
երկրի ընդ արեւածայրս ցօղ անկանի:

Եւ եթէ երկինք շրջիցին, զիւրդ զԿող-
նայն և զայլոց աստեղաց պատճառաւ
բաց ասիցեն յաստեղատունան մտանել,
որոց մտանելն ապաքէն գնալով լինիցի,
և ոչ առանց գնացից:

ԻՋ. Այլ և երկիր, ասեն, ի միջոցի
կայ: Եւ տան օրինակ ինչ այսպիսի՝ Թէրզ-
փամփուշտ, յորժամ փչելկամիցիս, ընկեա
ի ներքս հատ մի կորեկան. և փուքն՝ որ
ի փամփուշտին արգելու՛ առնու զկորեկա-
հատն և ի միջոցի ունի, ոչ ի վերտայ գալ
և ոչ ի խոնարհ ձգել: Նոյնպէս, ասեն,

և օղս՝ որ է ի մէջ գնդին երկնից՝ փակեալ
կայ, և ունի զաշխարհս ի հասարակածի.
ոչ ի վեր տայ վերանալ և ոչ ի խոնարհ
հակել:

Նախ յիւրեանց իսկ բանիցն յանդիմա-
նին. զի ասեն՝ թէ որ ինչ թեթև է, ի վե-
րին կողմն գնայ. և որ ինչ ծանր է, ի
խոնարհ: Որպէս և փորձ իսկ իրացն
յայտ առնէ. զի ծուխ և շոգի երկրի՝ և
բոց հրոյ, քանզի թեթևք են, ի վեր կող-
մնն գնան. և զքար և զերկած և զփայտ
և զայլ ևս ինչ նոյնպիսիս, որչափ և ի
վերոք ձգիցէ՝ ի խոնարհ միտեալ իջանեն:
Եւ եթէ զսակաւ ինչ զծանրութիւնս ոչ կա-
րէ օղն ի վեր առնուլ ունել, որչափ ևս
առաւել զայնչափ ծանրութիւն երկրի չէ
հնար օղոյ ի վեր ունել, այլ Աստուծոյ
բանին՝ որ կացոյց զնա ի վերայ ոչընչի:

Եւ որ երկմտիցէ որ՝ թէ զխնորդ կա-
րիցէ այսչափ ծանրութիւն ի վերայ ոչընչի
կալ, հայեցեալ յերկնիցն հաստատութիւն՝
որ ոչ ի վերայ իրիք կայ, և հաւանեացի՝
թէ որ զերկինս բանիւ հաստատեաց ի վե-
րայ ոչընչի, նոյն և զերկիր կացոյց ի վե-

բայ ոչընչի, և նորին հրամանն ունի և
զերկոսին անշարժս և ետեղակալս : Ըստ
այնմ՝ թէ ինքն ասաց, և եղեն. հրա-
մայեաց, և հաստատեցան : Եւ կացոյց
զնոսա յաւիտեանս յաւիտենից, հրաման
եղ, և ոչ անցցէ :

Եւ այլ ևս ասեն : Թէ ի վերայ ոչընչի
կայ երկիր, զի՞ւրդ ասէ Դաւիթ՝ թէ հաս-
տատեաց զերկիր ի վերայ ջուրց, և դար-
ձլ սլ՝ թէ ինքն ի վերայ ծովու արկ զհի-
մու՝ ս նորա, և ի վերայ գետոց պատրաս-
տեաց զնա :

Որ զայդ ի Դաւթայ լուաւ, զմիւսն
ի Յոբայ և յԵսայեայ լուիցէ. զի նոքա ի
վերայ ոչընչի ասեն, և սա ի վերայ ջուրց :
Արդ ոչ եթէ հակառակ ինչ միմեանց են
զիրք, այլ զոր միոյն թողեալ է, միւսն
առնու նովին Հոգւով : Որպէս տեսա-
նեմք իսկ՝ զի որ ինչ Մովսէսի չէ ասա-
ցեալ, այլ մարգարէք լցին նովին Հոգւով :
Մովսէս ասէ. ետեղծ Աստուած զմարդն
հող յերկրէ, և փշեաց ինա շունչ կեն-
դանի : Եւ փշեւն դեռ ևս իմիջի կայ կար-
ծելոյ՝ թէ իցէ արարած շունչն թէ չիցէ :

Արդ գայ Զաքարիա մարգարէ նովին Հոգւով վարեալ, և ցուցանէ զարարած շնչոյն : Ասէ . որ հաստատէ զհոգի մարդոյն ի նմա . և Եսայիաս ասէ՝ Թէ զամենայն շուռչ ես արարի :

Նոյնպէս և ոչ զհրոյ, և ոչ զջրոյ, և ոչ զօդոյ, և ոչ զփայլատականց, և ոչ զորոտմանէ, և ոչ զխաւարէ ճառէ ինչ Մովսէս . զորս յերկուց ի մեծ անօթոցն, յերկնից և յերկրէ, պարտ է իմանալ՝ Թէ ամենայն ինչ որ ի միջի նոցա գտանի՝ հարկ է զի ընդ նովին արարեալ իցէ . ըստ այնմ՝ Թէ արար Աստուած զերկինս և զերկիր և զամենայն որ ի նոսա :

Ի է . Այլ զի մի պատուօք ինքնակացութեան տգիտաց կարծիցին, որոց արարածն ի Մովսէսէ ոչ ճառեցաւ, առ ի հատանելոյ զպատճառն պատճառախնդրացն՝ այլովք մարգարէիւք նոյն Հոգի ընծայեցուցանէ զարարածն նոցա :

Նախ Դաւիթ իսկ, որով զամենայն իմանալի զօրութիւնսն և զերեւելի արարածս ի փարատրութիւն արարչին կոչէ յորժամ տսիցէ . օրհնեցէք զնա երկինք և

Երկիր և հրեշտակք և զօրութիւնք և հուր
և հողմք և մրրիկք՝ որ առնեն զբաննո-
րա : Եւ որ ի պաշտօն մտանեն, և զար-
բանեկութիւնն հարկանեն, յայտ է՝ Թէ
արարածք են :

Եւ ձիւն և սառն և կարկուտ և մրրիկք՝
Թէ յայլմէ արարչէ էին, ոչ կոչէր զնոսա
Հոգին ի փառատրութիւն, այլ իբրև զօ-
տարոտիս մեկուսի դնէր : Բայց նա տեսա-
նեմք աւանիկ՝ զի ոչ զնոսա միայն, այլ և
զվիշապս և զզազանս և զխաւար և զփայ-
լատակունս, զոր ի չարէ դնեն, ի նոյն
փառատրութիւն նորին Հոգւոյ կոչեցեալ
և Դաւթաւ և Երեք մանկամբքն ի հնոցի
անդ ընծայեցուցանէ. զի ցուցցէ՝ Թէ
յուսմէ արարեալ են, ի նորին և ի փառա-
տրութիւն յիրաւի կոչին :

Եւ ոչ որպէս Մարկիոնն դանդաչէ՝ Թէ
արդարոյն արարածոց պարտ է օտարին
բարւոյ պաշտօն մատուցանել վասն բա-
րեբարութեան. զորոյ անհամութիւնն ի
դէպ ժամանակի յանդիմանեացուք :

ԻՋ. Եւ արդ Թէպէտ յայնմանէ իսկ
յայտ է՝ Թէ որ ինչ ի փառատրութիւն

արարչին կոչի, նորա արարած է, այլ և
զմիոյ միոյ իսկ ինոցանէ զարարած մարթի
ի գրոց ցուցանել :

Նախ զհրեշտակացն, որպէս ասէ Դաւիթ՝
Թէ արար զհրեշտակս իւր հոգիս, և զպաշ-
տօնեայս իւր բոց հրոյ : Ապա և զհրոյ,
և զայլոցն ևս մի ըստ միոջէ. զփայլա-
տակունս իւր յանձրևս արար : Եւ փայ-
լատակունք ոչ եթէ այլ ուստեք են, եթէ
ոչ ի բնութենէ հրոյ : Եւ զխաւարէ ասէ.
Եղիք զխաւար, և եղև զիշեր : Եւ զո-
րոտմանէ և զհողմոյ միանգամայն ասէ
Ամովս՝ Թէ որ հաստատէ զորոտումն և հաս-
տատէ զհողմ, Տէր ամենակալ անուն է
նորա : Եւ այսպէս զոր միոյ մարգարէի
Թողեալ իցէ՝ միւսովն լնու Հոգին սուրբ :

Արդ եթէ Դաւիթ ասէ՝ եթէ ի վերայ ջուրց
է երկիր, և Յորաւ և Նսայեաւ՝ Թէ ի վերայ
ոչ ընչի կայ, ոչ ինչ է ընդ այն զարմանալ,
և ոչ զմարգարէութիւնն հակառակ մի-
մեանց համարել. քանզի և այն ճշմարիտ
է, և այս հաստատուն : Եւ առ օրինակ ի
մարմնոյ. որոյ ի վերայ մորթ և միս է՝
և ի միջի երակք և խողովակք արեան, և

ի ներքոյ դարձեալ նոյնպէս մորթ և միս .
և է մարմին և ի վերոյ քան զերակս
արեանն և ի ներքոյ քան զերակսն : Ըստ
նմին օրինակի և երկիր ի վերայ ջրոց է :
Քանզի ի միջի իւրում ունի զջուրս , և ի
ներքոյ քան զջուրս . և ի վերայ ոչ ընչի հաս-
տատեալ կայ ետեղակալ , և ունի
յինքեան զամփոփ զլոյծ բնութիւն ջրոցն :
Եւ երկոցունց մարգարէութեանցն մի և
նոյն դիտաւորութիւն է , և չիք ինչ այլա-
բանութիւն ի միջի : Քանզի ոչ այլ և այլ
Հոգի ետուն զմարգարէութիւնն , այլ նոյն
և մի Հոգի , որ արժանի արար զմին պատ-
միչ առնել այլոց իրաց , և զայլսն մնացե-
լոցն ի նմանէ :

Արդ զի երկինք ոչ շրջին , զի ամենայն
ինչ որ չէր և եղև՝ արարած է և ոչ ինք-
նակաց , առաջին բնութեանցն օրինակք
և զրոց վկայութիւնք բաւական էին հա-
ւանեցուցանել զմտավարժս : Բայց քանզի՝
ի նմին յամառութեան կան՝ զամենայն ինչ
կենդանի և շնչաւոր համարելով , ոչ հեղ-
գասցուք ըստ մերում կարի և այնմ ևս
առնել պատասխանի :

Գ Ի Ր Ք Ե Ր Ր Ո Ր Դ .

ԵՂՄ ԿՐՕՆԻՑ ՅՈՒՆԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅՆ

Ա. **Լ**ՈՒՍԻՆ, ասեն, քան զարե-
զակն երեսուն օր անցեալ ընդ ամենայն
աստեղատունսն, այսինքն ընդ ամենայն
երկինս, հասանէ ի նոյն տեղի. և արե-
զակն ի տարւոջ : Եւ երկինք զմի տիւ և
զիշեր առածեալ զինքեամբք, շրջին ի
նոյն տեղի : Եւ եւթն աստղ միայն է
գնայուն, և այլն ամենայն բեւեռեալ են
յերկինս. և որ գնայուն աստեղքն են՝ արե-
զակն և լուսին, և այլ ևս հինգ աստեղք,
ոչ եթէ յարեւելից յարեւմուտս գնան՝ այլ
յարեւմտից յարեւելս :

Եւ տան օրինակ ինչ՝ որ ոչ նման է. եթէ
յորժամ անիւ շրջանակիցի, և մրջիւն մի
ի խեցին գնայցէ յարեւմտից կողմանէ ընդ
արեւելս, վասն անուին արագագոյն ընդ
արեւմտից կողմն շրջելոյ թուի՝ թէ մրջիւնն
յարեւելից յարեւմուտս կոյս ընթանայցէ .

որ ոչ յարեւելից յարեւմուտս կողմն
զՆոյնէ՛ այլ յարեւմտից յարեւելս, և
անիւն ստէպ շրջելոյն այնպէս երեւե-
ցուցանէ :

Եւ երկինք, ասեն, որչափ ի վեր են՝
դոյնչափ ի խոնարհ են, և դոյնչափ յա-
մենայն կողմանց շուրջ զերկրաւ, և զեր-
կիրս շուրջ ջուր պատէ, և զջուրն և զեր-
կիր՝ օդ, և զօդն և զջուր և զերկիր՝ հուր :
Եւ լուսնի չիք իւր լոյս առանձինն, այլ
յարեգակնէ զայ ի նա լոյսն . և յայտ ան-
տի է, ասեն, զի յորմէ կուսէ արեգակն
իցէ, յայնմ թերէ սկսանի ի նմա լոյս
ձնանել, և ըստ հեռաւորութեան արե-
գականն՝ սակաւ զայ ի նա լոյսն . և
ըստ տակաւ տակաւ մերձենալոյն՝ յա-
ճախէ ի նա լոյսն . և յորժամ մօտ հա-
սանէ ի նա՛ լնու . և յորժամ անցանէ զարե-
գակամբ՝ սկսանի տակաւ նուաղել . և որ-
չափ ի բացն հեռանայ՝ այնչափ պակասէ
ի նմանէ լոյսն, մինչև ամենեւին նուա-
ղէ . և յորժամ միւս անգամ հանդիպի,
ժագէ ի նմա սակաւիկ ինչ ի լուսոյն վասն
հեռաւորութեան . և որչափ մերձենայ,

այնչափ առ սակաւ սակաւ ան, ի նա
լոյսն :

Եւ լուսին, ասեն, ի ներքոյ է քան զա-
րեգակն և քան զամենայն աստեղս . և
քանզի ի ներքոյ է, յորժամ կշիռ դէպ
արեգական պատահիցէ՝ յայնժամ խաւա-
րի արեգակն : Եւ պատճառս փոփոխմանց
տարերաց չորից բնութեանցն զաստեղս՝
իբրև զկենդանիս ինչ՝ դնեն : Չայս
ամենայն ասեն հայժայժանօք, զի զեր-
կինս և զլուսաւորսն կենդանիս և աս-
տուածս կարծեցուսցեն :

Բ. Արդարև, որպէս երանելին Առա-
քեալ ասէ, Թէ իմաստութեամբն Աստու-
ծոյ ոչ ծանեաւ աշխարհ զԱստուած : Եւ
զինչ զարմանք են ընդ նոցա, Թէ զերկինս
վասն անչափ մեծութեանն, և զլուսաւորս
վասն առաւել պայծառութեանն աստ-
ուածս կարծէին, յորժամ ի փայտս և ի
բարինս և ի գազանս և ի ճճիս անգամ աս-
տուածս խնդրէին, զորս իւրեանց իսկ
բնութեան բարբն կշտամբեն . այնու զի
որարչախնդիր և աստուածախոյզ են, և
անկեալք ի միողէ ճշմարտէն՝ ի բազումս

տանառեցին, և ոչ ուրեք եղև կայ և հաստատութիւն : Զի խնդրելն զԱստուած, զովուժեան արժանի էր . և ոչ զմին ևեթ՝ այլ զբազումս մուծանել, անհնարին ամպարշտութիւն է :

Գ. Եւ առաւել Յունաց իմաստունքն դարովին, զի հասեալ ի վերայ իմաստութեանն, չժանեան իմաստութեամբն զարարիչն : Քանզի դնեն և նոքա մի ինչ ինքնակաց պատճառ ամենայնի, որոյ ոչ յումեքէ եղեալ, այլ ինքն անձամբ ինքնակաց առաջին գտեալ . և երկրորդ աստուած և արարիչ դնեն զմիտս . և երրորդ զշունչ, զոր ոզի ամենայնի կոչեն :

Զերկուսն ի միոջէ պատճառէ անտի գնելով, ցուցին՝ թէ մերձեցան ի դրունս ճշմարտի գիտութեանն . և ի նոցանէ այլ անթիւ իմանալիս երեւելիս աստուածս ծննդեամբ ստեղծանելով, անձամբ անձին փակեցին զդրունս հաւատոյ գիտութեանն՝ զի իբրև զարեգակն և զճառագայթս դնեն զԱստուած և զաստուածսն իմանալիս երեւելիս . և բնաւ իսկ զաշխարհ մշտնջենաւորակից նմա . և

յամենայնի, զնորա ոգին իբրև շունչ
ամենայնի, և յերկինս, և ի լուսաւորսն
և ի հուր և յօդսն և ի ջուրս և յերկրի,
մինչև ցքարինս և ցիւայտս և ցծառս և
ցարմատս խոտոյ անգամ: Եւ այնու կեն-
դանութեամբ, ասեն, ամենայն արարածք
զնորա բնութենէն կախեալ կան, որպէս
ծառագայթք արեգական զանուէն կա-
խեալ կան: Եւ ինքն մի է և բազում, և
բազում է և մի, որպէս արեգակն մի է և
բազում, զի մի անիւ է և բազում ծառա-
գայթք: Եւ զայս ոչ ամենեքին այսպէս
ասեն, այլ են բազում կրօնք փիլիսո-
փայից:

Դ. Պիւծագորեանքն և պերիպատի-
կեանքն՝ միութիւն և խնամակալութիւն
ասեն, և չզոհել աստուածոց: Եդ կրօնս
Պիւծագորաս՝ զշնչաւորաց միս չճաշակել
և ի գինւոյ ծուծկալել: Եւ ի լուսնոյ և ի
վեր զամենայն ինչ որ է՝ անմահ համարել,
և որ ինչ նորա ինեքքոյ՝ մահկանացուս:
Եւ փոփոխումն շնչոց ի մարմնոց ի մար-
մինս մինչ ցանասունս և ցճնիս անգամ:
Եւ լուծեան կրօնս սահմանեաց, և յե-

տոյ զիւր անձնն աստուած անուանեաց :

Իսկ սղատոնեանքն , աստուած և հիւղ
և իղոս , որ առաջին՝ նիւթ է , և երկրորդն՝
առանձինն ինչ ուրուք : Եւ զաշխարհս՝
արարած և եղծանելի : Եւ զշունչ՝ անա-
րար և անմահ և աստուածական , որոյ
երեք մասունք են՝ բանական , ցասնա-
կան և ցանկական : Եւ զկանայս հաստ-
րակաց ամենեցուն համարել , և մի ումեք
մի կին առանձինն ունել , այլ զոր արքն
կամիցին և կանայքն ախորժիցեն , այնց
ընդ այնս լինել : Եւ փոփոխմունս շնչոց
յայլ և այլ մարմինս մինչև ցճծիս և ցտո-
ղունս անգամ : Միանգամայն և աստուածս
բազումս ի միոջէ ելեալ սահմանէ :

Իսկ ստոյիկեանքն մարմին զամենայն
ինչ եղին , և զերեւելի աշխարհս աս-
տուած համարին : Իսկ ոմանք ի հրոյ
էութենէ համարին ունել ամա զբնութիւն :
Եւ աստուած զմիտս սահմանեցին , իբրև
Թէ շունչ ամենայնի իցէ տարերն երկնից
և երկրի . մարմին նմա՝ զամենայն ինչ սր
է՝ եղին , և աչս՝ զլուսաւորսն : Եւ զմաշ-
մինս ամենեցուն կորստականս , և զշուն-

չրս փոփոխելիս ի մարմնոց ի մարմինս :

Իսկ եպիկուրեանքն ասեն . անհատ և անբաժին մարմինք էին զառաջինն , և անտի եկաց ամենայն ինչ : Եւ վախճան լաւութեան զցանկութիւն սահմանեցին , Եւ թէ ոչ Աստուած գոյ , և ոչ խնամակալութիւն՝ որ վարիցէ զամենայն : Այս են կրօնք փիլիսոփայից :

Ն. Բայց հեծանոսութեան սկիզբն ի Սերուքայ ժամանակաց անտի եղև . զի որ լաւ որ եկեալ յաշխարհ մեռանէր , վասն յիշատակի քաջութեանն զպատկերն երանգօք ի նկարու հանէին . և անտի ուսեալ տխմարաց՝ տակաւ ի պաշտօն առնոյին : Եւ կռոց և դրօշելոց հանգամանք՝ առ Թարայիւ հարբ Աքրահամու , և անտի իւրաքանչիւր ոք իւրով արուեստիւ ըզնոյն դրօշէր . դարբինն՝ դարբնութեամբ , հիւանն հիւանութեամբ , արծաթագործն և պղնձագործ և քարակոփ և բրուտ՝ իւրաքանչիւր արուեստիւ : Եւ անտի կարգեալ հասանէր յեզիպտացիս և ի բարելոնացիս և ի փոխագացիս և ի փիւնիկեցիս գործ զրօշաշործութեան և խորհուրդք նորին .

և ապա ի Հելլէնս, որ են Յոյնք, առ Կեկ-
րոպեաւ . և ևս յետոյ առաւել աստիք
առ Կոոնաւն և Րէաւ և Դիաւ և Սպողոնիւ
և առ այլովք բազմօք, զորս մի ըստ միոջէ
աստուածս անուանէին :

Եւ Հելլէնք կոչին Յոյնք՝ յառնէ միոջէ,
որում Հեղինոս անուն էր յելլադացւոց
աշխարհին : Բայց այլք ասեն՝ եթէ ի ձի-
թենւոյն, որ յԱթէնս բուսաւ իւրովի .
վասն զի ձիթենի յունարէն ելէա * կոչի :

Բայց Յոյնք ի Յաւանայ, որ էր մի յա-
ռաջնորդաց աշխարակագործութեանն ,
վասնորոյ Մերովպս ամենեքին կոչին յա-
դագս բարբառոյն բաժանելոյ . բանզի
բաժանումն յունարէն մերիամոս ** կոչի :

Եւ առաջին կրօնք՝ խուժականք և սկիւ-
թականք և հեթանոսականք կոչէին, մին-
չև եկն Աբրահամու աստուածաշարու-
թիւնն և աղաւաղեաց զայն :

Եւ յուղայութիւն ի Յուդայէ, որ է հրէ-
ութիւն, ի չորրորդէ որդւոյն Յակոբայ .
յորմէ թագաւորութիւն էր, և կալաւ ա-

---

* ελαια.

** μερισμός.

Նուենն զամենայն ազգն յուղայական :

Եւ ի վախճանի հրէութեան, քրիստոնէութեան անուն ի Քրիստոսէ, որ նախ յԱնտիոք անուանեցաւ աշակերտելոցն :

Զ Արդ ի խնդրելն փիլիսոփայից զԱստուած ի բնական օրինաց՝ որ ի միտսն տնկեալ է, որպէս յառաջագոյնն ասացաք, գովութեան արժանի է. բայց ի բազում աստուածսն անկանել, և զաշխարհս նմա մշտնջենաւորակից դնել, անհնարին ամպարշտութիւն է : Եւ ի դէպ ելանէ նոցա առաքելական բանն՝ եթէ ծանեան զԱստուած, և ոչ իբրև զԱստուած փառաւորեցին :

Զի Աստուծոյ փառաւորութիւնն այն էր, թէ յարարածոցն մեկնեալ էր զպատիւ արարչին, որով և արարածքն իսկ իւրաքանչիւր շարժմամբք և փոփոխմամբք զարարչէն քարոզեն : Արդ եթէ աստեղքն ըստ նոցա բանդագուշանացն աստուածք իցեն, և երկինք և արեգակն և լուսին՝ որք անխօսքն և անմտունչ են, զի՞նչ աւելի իցէ պատճառն քան զպատճառաւորսն : Եւ մանաւանդ յորժամ զնորին իսկ զմիտ-

տըն և զշունչ, թէ մարմիցի Աստուծոյ
շունչ ասել, ամենայն արարածոց շնչա-
ւորաց և անշնչից բնութեամբ ի նորա էութեանն
դնեն. որ անհնարին ամպարշտու-
թեանն է, զԱստուծոյ զիւրոյ էութեանն
կենդանութիւն՝ հոգևորաց և շնչաւորաց
և անշնչից առ հասարակ համարել. և ոչ
առաւել արարած կենդանութիւն ի հրեշ-
տակս և ի դևս և ի մարդկան, որ բանա-
ւորքն և մտաւորքն են. և յայլ շնչաւորան՝
բնական կենդանութիւն ի չորից հիւժոց
խառնեալ և յօդեալ, որք յորժամ քակտի-
ցին, և կենդանութիւնն ի նոյն չորեսին
հիւժան լուծանի :

Են ոգիք հրեշտակաց և դիւաց, և
շունչք մարդկան : Արդ և յիւրեանց բա-
նիցն իսկ ոչ ամաչիցեն, որք զշունչն ա-
նարար անմահ և սատուածեղէն յԱստու-
ծոյ բնութենէ անտի ասեն. և դարձեալ
տանջանս և պատիժս շնչոցն յանցուցելոց
դնեն, որ յետնոյ հայհոյութեանն է՝ եթէ
էութիւնն Աստուծոյ ի մասունս բաժանիցի
և ի բազում շունչս կոտորիցի. և դարձեալ
զիւրոյ զկէս բնութիւնն միւս կէսն տան-

ջիցէ, և կէսն ի փառս և կէսն յանարգանս,
և մի Թերին յանոյշս և միւս Թերին ի
դժոխս :

Եւ դարձեալ ասեն. Թէ ոչ կենդանու-
Թիւն ինչ է յամենայնի, զիւրդ իցէ զի
ամենայն ինչ զարժի. և սերմանք և տուն-
կըք արկեալք յերկիր բուսանին. և յէգս
մարդկան և յանասնոց անկեալ սերմանք
զան ի ծնունդս և յածումն. զորմէ և ոչ
մեք յուրաստ ինչ եմք, վասն փորձոյ ի-
րացն զարդեանցն յայտ առնելոյ :

Այլ խնդիր այն է՝ Թէ այն կենդանու-
Թիւն ոչ Աստուծոյ էութեանն կենդանու-
Թիւն է, այլ արարած կենդանութիւն
այլազգ ի բանաւորսն և ի մտաւորս, և
այլազգ յանասունսն և յամենայն շնչա-
ւորսն և այլազգ ի բնականսն՝ որպէս ի
սերմանս և որ յէգս մարդկան և անաս-
նոց անկանին : Յորոց մարդկանն առաւել
և պատուականագոյն է. յորում և բնա-
կան կենդանութիւն է ըստ մարմնոյն, և
բանաւորն սքանչելի ըստ շնչոյն : Զի մար-
մինն և նոցա ի չորից հիւժոցն կայ. և
ոգին ոչ ի չորիցն հիւժոց յօղելոց, այլ ի

պարզական և խտուղական բնութենէ . և այլոց անասնոց ոչ նոյնպիսի , այլ ի բնական և յազդեցական բնութենէ . և սերմանց ոչ նոյնպիսի , այլ ի բնական և յանշնչական խաղացից :

Է. Նոյնպէս և ոչ ի լուսաւորան շնչաւորութիւն ինչ քանաւոր է , այլ բնական և խաղացական շարժմունք . ուստի ոմանք և հրեշտակս վարիչս եղին նոցա : Այլ մեր զգրոց սրբոց զհետ երթիցուք , որ զանձրեացն ասէ՝ Թէ չե ևս էր Աստուծոյ տեղացեալ յերկիր : Եւ ոչ որպէս ոմանք դանդաչեցին՝ Թէ սատանայ ունէր իշխանութիւն շարժելոյ և փոփոխելոյ զօդս , ըստ այնմ զոր Առաքեալն ասէ՝ Թէ ըստ իշխանի իշխանութեան օդոյս այսորիկ . Իշխան օդոյս այսորիկ կոչէ զնա՝ վասն յերկնիցն անկանելոյ և յօդս Թափառելոյ , և յայտ անտի է զոր ասէ՝ Թէ օդոյ խաւարիս այսորիկ . զի ցուցցէ՝ Թէ ի լուսոյ ի խաւալ կործանեալ է , և չէ օդոյն փոփոխիչ՝ մերթ յանձրեւս , մերթ ի ձիւն , մերթ ի կարկուտ :

Այլ զի Աստուծոյ զործ է այն , և ոչ

սատանայի, ասացէ Դաւիթ Հոգւովն
սրբով ի մօտոյ՝ թէ հանէ զամպս ի ծագաց
երկրէ, և զփայլատակունս յանձրևս ա-
րար. և հանէ զհողմս յըշտեմարանաց
իւրոց. և դարձեալ՝ թէ դնէ զձիւն իբրև
զասր, և զեղեամն իբրև զփոշի ցանեաց.
և արկանէ զսառն իբրև զպատառս. հան-
դերձ այլովքն : Եւ մի մարգարէն ասէ՝
Թէ կոչէ զջուր ծովու, և հեղու զնոսա
ի վերայ երեսաց երկրի : Եւ Յոր ասէ՝ Թէ
ո՞ ծնաւ զշիթս անձրևի, և յորովայնէ ո՞յր
ելանեն սառամանիք, և զեղեամն յերկինս
ո՞ ծնաւ, որ իջանէ իբրև զջուր ծորեալ,
զի ասիցէ՝ Թէ իմ գործ է, և ոչ այլ
ուրուք :

Նոյնպէս և զլուսաւորսն շարժել՝ նորա
բանին գործ է, և ոչ այլոյ ուրուք. և ոչ
միայն եւթն աստեղքն գնայունք են և այլքն
առանց գնացից, այլ ամենեքեան գնայունք՝
կէսքն յամրագնացք, և կէսքն արագ
գագնացք. և ոչ յերկինս բլեռեալ են,
որպէս յառաջագոյնն ասացաւ, թէ իբրև
զշորնչանն շրջիցին, և զնոսա մերձ յայտ-
նևոցն և մերձ ծածկեսցեն : Եւ որ առա-

ւել ծաղուն արժանի է, թէ արեգակն յարեմտից յարեելս գնայցէ . և ընդէր ոչ զարեմուտս արեելս կոչիցեն, և զարեւելս արեմուտս :

Այլ բնաւ իսկ, ասեն, ոչ ուրեք մտանէ արեգակն . և զի ոչ մտանէ՝ անտի յայտ է, զի ցայգ ի նորա լուսոյն ի լուսնի ամանն լոյս ծագէ . քանզի ինքն երթեալ հեռացեալ յայլ կողմանս երկնիցն զլտանի :

Եւ թէ ասիցես՝ թէ նա յերկինս իցէ ցայգ, խաւարս որ լինի՝ ուստի իցէ :

Ասեն, յերկրիս ստուերէ լինիցի :

Անդ որ ի վեր յերկինս խաւարն լինի, ուստի իցէ . ոչ ապաքէն յայտ է՝ թէ ուրեք ծածկի ցայգ . որպէս և ի մտիցն է տեսանել : Զի իբրև ի վերուստ ի խոնարհ իջանէ, և դարձեալ յելանելն՝ իբրև ի ներքուստ ի վեր ելեալ համբառնայ :

Եւ ի զուր է ճամարտակելն նոցա, զի այնչափ մեծութիւն երկնից տան քան երկրի . զի աստուածատուր զիրք զերկինս թզաւ ասեն և զերկիր քլաւ . և ոչ աւելի զթիզն քան զքիլն գտանեմք :

Ը. Դարձեալ և լուսնի՝ Թէ ոչ իւր առան-
ձինն իցէ լոյս, նախ նոցա բանն ստի՝ զոր
ասեն, եթէ ի յաճախելն յամենայն իմիք՝
աճէ հիւժն որ ինմանէ, և ի լնուլն՝ լնու,
և ի պակասելն՝ պակասէ : Որպէս փորձ
իրացն իսկ յուղիղս ամենայն մսեղեաց
ցուցանէ, և ի ծառս եւ ի տունկս խոնաւու-
թիւնն : Եւ յերոսլն տեղիք ինչ են ծովուց,
որոց ջուրն ըստ աճել լուսնին՝ աճէ, և ըստ
լնուլն՝ լնու, և ըստ պակասելն՝ պակա-
սէ : Եւ նորա այսչափ ժմերտեալք՝ մին-
չև զամենայն մարդկան աչս կամին ունել,
որ ցայգ ի մտանել արեգականն՝ առաւել
պայծառացեալ զլոյս լուսնի տեսանեն :

Զիսորդ արագագոյն բան զարեգակն
զչանձնաւոր լուսինն ասիցեն. զի նա,
ասեն, յերեսունաւուր կատարէ զընծաց-
արն, և արեգակն ի տարւոջ : Զորս փորձ
իրացն յանդիմանէ, և աստուածատուր
զիրքն, որ ասէ՝ Թէ արար երկուս լուսա-
ւորս մեծամեծս, և եղ զնոսա ի հաստա-
տուժեան երկնից : Եւ զի զառաւել պայ-
ծառութիւն արեգականն ցուցանիցէ, ասէ.
արար զլուսաւորն մեծ՝ յիշխանութիւն

տուրնջեան, և զլուսաւորն փոքր՝ յիշխա-
նութիւն գիշերոյ, և զաստեղս : Ուտի
յայտ է՝ թէ յիւրաքանչիւր իշխանութիւնս
կարգեալ են, և ոչ մի ի միոջէ առնու
զլոյսն :

Եւ զածելն և նուազել լուսնի՝ իրրև
ընդ պատենիւք իմն մտանել և ելանել
ասեն իմաստունք : Եւ նշանս անտի տան .
զի է երբէք՝ յորժամ յաճմունսն իցէ և
լնլոյն, շուրջ զանօթովն ծանրանայ, որ-
պէս թէ ընդ սակաւ ինչ փեռեկումն ծեր-
պից՝ նշոյլք երևեսցին :

Եւ դարձեալ խաւարելոյ արեգականն
եթէ լուսնին պատահել պատճառ իցէ,
յորժամ լուսինն մթանայցէ՝ նմա զինչ
պատահիցէ : Եթէ զաստղ պատճառ պա-
տահելոյն դնիցեն, ահա ոչ տեսանեմք
այնչափ մեծ աստղ յերկինս՝ որ պատա-
հելոյ լուսնին՝ ծածկել կարիցէ զլուսինն .
և ոչ աստղ ցածագոյն գոյ քան զլուսինն՝
Թէ ի ներքոյ նորա հանդիպեալ զնա խա-
ւարեցուցէ :

Նա թէ և զարեգական լոյսն արգելուլ
կարէր լուսինն, ապաքէն զիւր լոյսն

ծագէր յերկիր, զի գոնեայ իբրև զլուսնակայ երևէր տիւն և ոչ ամենևին խաւարչուտ :

Թ. Այլ ճշմարիտ է քան գրոյն, որ ասէ՛ թէ գարձոցից զարեգակն ի խաւար, և զլուսինն յարիւն : Զի ցուցցէ՛ թէ Տէր է լուսաւորացն, և լուսաւորելոյ և խաւարեցուցանելոյ, առ ի կշտամբութիւն արեապաշտացն և լուսնապաշտացն :

Եւ չէ հնար լուսնի յերկիր իջանել. որպէս կախարդաց տեսեալ ի ժամանակի հրամանաւ Աստուծոյ զլուսնոյն արիւնագոյն լինելոյ զկերպարանան՝ զիւր նմանել լուսնի քարբանջեն, թէ զլուսին իջուցանիցեն. որում չէն մարթ լինել, թէ որ քան զբազում աշխարհս մեծ է՝ թէ ի կալ մի փոքրիկ ամփոփիցի, եւ կ'ընդի անատինն :

Եւ քանի անթիւ բիւրուց կախարդաց են յերկրի. եթէ իւրաքանչիւր որ ի նոցանէ իջուցանել կարէր զնա, ոչ երբէք տային նմա ելանել յերկինս : Այլ զի ոչ երբէք իջանէ՛ յայտ անտի է, զի ոչ զիջանելն որ տեսանէ զնորա, և ոչ զամբառնալն : Եւ եթէ կազեալ միտ ղնիցես, անս

դէն անդէն մթացեալ անոթն լուսաւորի առ
սակաւ տակաւ, մինչև ամենեւին յարդա-
ջի: Զի թէ իջանելոյ ինչ հնար գոյր, թէպէտ
և զիջանելն ոք ոչ տեսանէր, սակայն
զհամբառնալն ամենեքեան տեսանէին:
Այլ լուսաւորացն այնչափ ինչ է, որպէս
աստուածատուր գիրք ասեն՝ թէ եղիցին ի
նշանս և ի ժամանակս և յաւուրս և ի
տարիս:

Արդ եթէ լինին ինչ ինշանս կամ ջեր-
մոց կամ ցրտոց աստեղք, ոչ եթէ իբրև
զկենդանիս ինչ լինիցին, այլ իբրև Աս-
տուծոյ կարգեալ յայն՝ զի մի դատարկք
ինչ յարարածոցն Աստուծոյ իցեն: Եւ
Յունաց իմաստունքն այնու դարովելի են,
զի թողեալ զպատճառն՝ պատճառաւորացն
պաշտօն մատուցանիցեն. որպէս երանելի
Առաքեալն ասէ՝ թէ սպասաւորեցան և
պաշտեցին զարարածս և ոչ զարարիչն:

Ժ. Եւ դարձեալ, ոչ որպէս ասենն է՝
եթէ զերկիրս ջուր պատիցէ, այլ ընդ
երկիր և ի վերայ երկրի են ջուրք. և ըստ
երկիր անդր ոչինչ է, և ոչ եթէ ջուրք:
Եւ վկայեացեն նոցա Հերակլի արձանքն՝

յորս գրեալ է, ասեն, Թէ յայսմ վայրէ ոք
անոր մի ժտեսցի երթալ :

Եւ օղ ընդ ջուրս և ընդ երկիր խառն
է. և զի ընդ ջուրս օղ խառն է՝ ի զեռնոցն
յայտ է, որ ի ջուրսն զօղոյն կենդանու-
թիւնն ծծեն : Եւ զի ընդ երկիր նոյն օղ
խառն է, յորժամ անձրև լեալ իցէ և
արև տայցէ, ի գոլորշոյն՝ որ ի սրտէ եր-
կրին ի վեր ցոլանայ՝ յայտ յանդիման
երեւի : Եւ զի ընդ օղս հուր խառն է, ի
փայլատականցն՝ որ ի շփելոյ ընդ միմեանս
հողմոյն և ամպոց արձակին՝ յայտ յանդի-
ման ցուցանին : Եւ դարձեալ, Թէ յապակի
սպիտակ ջուր արկեալ յարևու ունիցիօ,
լուսաւորութեան արևուն մտեալ ընդ
սպիտակութիւն ապակւոյն, և ընդ յատա-
կութիւն ջրոյն օղով Թափանցանց անցեալ՝
հուր ծնուցանէ : Եւ զի ընդ ջուրս հուր
խառն է, ի բարանցն հանելոյ ի ջրոյ՝ զոր
ընդ միմեանս շփիցեն և հանիցեն հուր՝
յայտ յանդիման ցուցանի. և զի շերի, յոր-
ժամ առ ծովեզեր կայցես և զջուրն ժքծի-
ցես, նշոյլք լուսոյն հատանին :

Եւ զեռունքն որ ի ջուրսն ի ներքս են,

իչորից հիւժոցն յօղեալ են, յերկրէ և ի ջրոյ, յօղոյ և ի հրոյ, որպէս և ամենայն մարմնաւորք՝ որ ի ցամաքին են: Չի այնպէս կազմեաց Աստուած զաշխարհ. նախ զչորս հիւժսն մեկնեալս արարեալ, ապա նորօք յօղեաց զամենայն. և միոյ արարչի գործ է ամենայն ինչ, և նոյն վարէ և տածէ զբնաւ:

ԺԱ. Եւ ոչ, որպէս զլուխ փիլիսոփայիցն նոցա Պիւթագորաս և պերիպատիկեանքն ասեն, մի միութիւն՝ պատճառ ամենայնի, և խնամակալութիւն. զոր ոչ ի նմանէ ասեն, այլ թէ զօրութիւն ինչ ինչ իցէ առանձինն խնամակալութիւնն: Եւ որպէս պատճառ ամենայնի ի միոջէ միութենէ տայ՝ և զխնամակալութիւնն ի ի նմանէ դնէր, զեղեցիկ և զովութեան արժանի կարգէր. բայց զի յայլմէ զպատճառսն կարգէ, և յայլմէ զխնամակալութիւնն, պարսաւանաց արժանի է և ոչ յարգանաց:

Եւ դարձեալ՝ զի աստուածոցն ոչ հրամայեաց զոհել, այնու գովելի է. բայց զի ոչ յայտնի քարոզեաց՝ թէ մի Աստուած է

և ոչ բազումք, այնու կարի դարովելի ։
Գովելի և առաւել գովելի, զի վասն
կարեաց և ցանկութեանց յաղծելոյ՝ ի կե-
րակրոցն կրօնաւորեցաւ. բայց զի փո-
փոխմունս ոգւոց ի մարմնոց ի մարմինս ետ,
այնու յոյժ եպերելի է ։ Որպէս թէ ար-
դարոցն մեռելոց ոգիք յայլ ի սուրբ մար-
մինս փոխիցին, կամ ի մարդկան կամ
յանասնոց սրբոց. և այն նոցա իբրև ընդ
հատուցման բարեաց գործոց լինիցի ։ Եւ
մեղաւորացն ոգիք յաղտեղի մարմինս փո-
խիցին, կամ ի մարդկան կամ ի գազանաց
և ի ճճեաց և ի սողնոց, և այն նոցա ընդ
հատուցման չարեաց գործոց լինիցի ։

Եւ զմիսն չուտել՝ եթէ վասն զկարիս
մարմնոցն խափանելոյ հրամայէր, բար-
ւոք և յիրաւի առնէր. ապա եթէ իբր ի
պղծոյ իմեքէ, արարածոց հրամայէր հրա-
ժարել, վատթարագոյն ։ Այլ յայտ են
պատճառքն՝ ուստի զմիսն շնչաւորացն
հրամայէր չուտել. որպէս թէ հոգի աս-
տուածեղէն իցէ ի մտեղիսն, և վասն այ-
նորիկ չիցէ պարտ ուտել զմիս կենդա-
նեացն ։ Վասն որոյ և մողքն նախ յաղեն,

և ապա սպանանեն զանասունսն , զի
յանզգայ ելանիցեն շունչքն ի մարմնոց
անտի : Եւ զայն ոչ գիտեն՝ Թէ երկուս
մահ սպանանեն . մի յազելովն , և միւս
ևս փողոտելովն :

Նոյնպէս և Պիւթագորաս ոչ հրամայէ
անասունս զոհել դից , որպէս Թէ չիցէ
պարտ զոհել աստուածս աստուածոց :
Քանզի հոգի Աստուածեղէն ասէ յանա-
սունսն . և յայտ անտի է՝ զի երկիր պա-
գանել հրամայէ , եւ զոհել ոչ :

Կարի անարժան գործ էր , և ի լուսնոյ
ի վեր զամենայն ինչ անմտի համարել :
Յայտ առնէ , Թէ զայն ամենայն աստուածս
կարծէր . և անտի և ի խոնարհ մահականա-
ցուս դնելով , ցուցանէր՝ Թէ հուրդ և օդ և
երկիր կենդանիք ինչ իցեն , և մեռանիցին .
որոց ոչ զկենդանութիւնն զգացեալ , և ոչ
զմահու ազդումն առնուն , որ շնչաւորացն
է և ոչ անշնչոց :

Եւ հինգամեայ լռութիւնն , զոր նոր յա-
շակերտութիւն եկելոցն սահմանեաց , Թէ-
պէտ և մեծի ժուժկալութեան օրինակ էր ,
քանզի և ոչ հարցանել ինչ իշխէին՝ բայց

Միայն լսել, այլ ոչ ինչ կարի յօգուտ էր :
Զի թէ յառաջ քան զհինգամեայ զժամա-
նակն վճարէր որ ի նոցանէ, թէպէտ և
կարի քաջ ի լսելոյն իմաստնանայր, ոչ
ինքն վայելէր յիմաստութեանն՝ քանզի
ոչ իշխէր խօսել, և ոչ այլ որ՝ վասն զի
ոչ լսէր զիմաստութիւնն :

Եւ որ անհնարին յիմարութեանն է,
յետոյ՝ ասեն՝ զիւր անձնն աստուած ա-
նուանեաց, որ յառաւել հպարտութենէն
դիպեցաւ նմա. զի ոչ եկն ըստ բանի
իմաստնոյն՝ թէ որչափ ի մեծութիւն հասա-
նիցես, ի խոնարհութեան կալջիւր զանձն :

ԺԲ. Իսկ Պղատոն, որ աստուածն և
հիւղ և իդոս դնէ էութեամբ, ցուցանէ թէ
կերպարանաց արարիչ է Աստուած, և ոչ
բնութեանց : Ուստի և աղանդացն առեալ
նովին դանդաչեն՝ թէ որպէս Աստուածն
էութեամբ էր, նոյնպէս և հիւղն և իդոսն՝
որ է առանձինն ինչ ուրուք. որպէս Աս-
տուծոյ արուեստգիտութիւնն՝ առանձինն
էր և հիւղեայն նիւթն, և ի կերպարանս
և եթ կարաց ամել զհիւղն՝ որ խառն ի
խուռն վարէր, և ոչ ի չգոյէ ի գոյ ամ

զամենայն՝ որպէս և կարող ամենայնի . որ տկարութիւն արկանէ զԱստուծով , թէ կարօտ եղև յայլմէ նիւթ մուրանալ . որով ոչ ինչ առաւել քան զարուեստագէտան գտանի , թէ իբրև զնոսա կարօտ նիւթոյ իցէ : Եւ զաշխարհ արարած և եղծանելի ասէ . և երբեմն նա և այլքն մշտնջենաւորակից Աստուծոյ :

Եթէ արարած և եղծանելի է , զիւրոյ մշտնջենակից Աստուծոյ իցէ . և եթէ մշտնջենակից իցէ , որպէս ասենն՝ թէ որպէս ստուեր իրիք ոչ երբէք հեռանայ յիմեքէն՝ նոյնպէս և ոչ աշխարհս երբէք զատ յԱստուծոյ , թէ այնպէս իցէ , զուր է ասելն՝ թէ արարած եղծանելի է աշխարհս . բայց թէ զայն ևս իշխիցեն ամպարշտել՝ թէ որ պատճառ ստուերին է , ի միջոյ բառնալոց իցէ : Ապա թէ այն ոչ լինիցի , քանզի և շլինի իսկ , և ոչ ստուեր ի միջոյ բառնալոց է . և տարապարտ են դանդաշանքն :

Եւ շունչքն , թէ վասն զի յԱստուծոյ էութենէն իցեն՝ անարարք և անմահք իցեն , երբք մասունքն ի նոսա ուստի իցեն՝

բանաւրանն և ցանաւիան և ցանկաւան :
Զի Թէպէտ և մինն է յԱստուած, զի նա
է աղբիւր ամենայն բանաւորութեան,
այլ ի ցասմանէ և ի ցանկանալոյ ի վեր և
ազատ է Աստուած. քանզի առանց կա-
րեաց և առանց մասանց է աստուածա-
կանն :

Եւ եթէ ինքն՝ որպէս ասենն՝ լաւու-
թեանց վասն կոյս լծարեցաւ յաշխարհէ,
այլոց զխնորդ հրամայէր զկանայս հասա-
րակաց համարել, և ոչ իւրում կնոջ և եթ
սկել :

Եւ զաստուածեղէն շունչսն ընդէր և
նա իբրև զառաջինսն փոփոխելիս ի մար-
մնոց ի մարմինս համարէր, մինչև ի սո-
ղունս անգամ և ի ծծիս : Որոյ հայհոյու-
թիւնն ի բունն իսկ գնայ, ըստ նորա ամ-
սրարչտութեանն. որպէս Թէ զկէսն յիւր
յինքեան ունիցի, և զկէսն իւր ի սողունսն
և ի ծծիս տանջիցէ. որ ոչ նորա է, որ
անբաժին և անբանակ և անհատ և ա-
ռանց մասանց է :

Սւ եթէ, որպէս դանդաչենն, քաղում
աստուած քիմիոջէ Աստուծոյն ելեալ իցեն,

ընդէր ոչ բազում աշխարհք իցեն, և ոչ բազում երկինք, և ոչ բազում արեգակունք, և ոչ բազում երկիրք : Այլ թերևս դատարկս աստուածս եհան յիւրմէ, և դատարկք աստուածքն ո՛ւմ պիտոյ իցեն :

ԺՄ. Իսկ ստոյիկեանքն մարմնապիշք հայեցեալ յերևելի աշխարհս, զամենայն ինչ մարմին կարծեցին, և զերևելի աշխարհս աստուած համարեցան . Որք ադանդամիտք զիտեն ի փիլիսոփայից, ոչ ինքեանք զիմանալի ինչ զմտաւ կարացին ածել, և ոչ յայլոց ուսանել կամեցան, և թէ է ինչ զօրութիւն՝ որ զերևելիսս շարժէ, և զշարժիչն պարտ է Աստուած իմանալ և ոչ զշարժունան :

Իսկ ոմանք ի նոցանէ ի հրոյ էութենէ ասեն զբնութիւն աշխարհիս, վասն զարեգակն առաւել զարմանալի համարելոյ, և զբնութիւն հրոյ սաստկագոյն իմանալոյ : Եւ հայեցեալ ի միտս թէ զամենայն է մտօքն նկատել մարմեն, վասն այնորիկ զմիտս աստուած համարեցան, իբրև ըզշունչ երկնից և երկրի և ամենայնի որ ի նոսա . և աչս զլուսաւորան, որը ըստ

անարժան անմտութեանն՝ և ոչ պատաս-
խանի առնելոյ արժանի են :

Եւ զմարմին իբրև զայլսն կորստական
համարին, և զշունչսն փոփոխելի ի մար-
մնոց ի մարմինս, զոր և ոչ նորա յայտնի
կարեն առնել, և ոչ այլքն աւագադոյնք
քան զնոսա : Զի ամենեքեան առասպելս
արկանեն, և թէպէտ և կէսքն հասին ճշմար-
տութեանն, չկացին ի ճշմարտութեանն :

ԺՎ. Իսկ եպիկուրայքն բնաւ ինքնա-
կաց իսկ համարին զաշխարհս : Որպէս
թէ նախ հողամաղբ ընծանային, որպէս
յորժամ շողն ընդ երդ մտանիցէ, և հողա-
մաղբ իմն երևին ի շողն, այնպիսի՝ սսեն՝
մարմինք անհատք և անբաժինք էին զա-
ռաշինն, և անտի Թանձրացեալ յողեցաւ
ինքն աշխարհս : Եւ թէ ոչ Աստուած և ոչ
ինասակալութիւն ինչ է, որ վարիցէ զաշ-
խարհս : Զորս և փիլիսոփայքն ինչ յըն-
չաց քերեն, և ամենեկին չհամարին զնոսա
աղանդս : Զորոց և Առաքեալ սսէ, թէ
սքանց Աստուծոյ շքէին յաշխարհի :
Որոց այնքան կամակոր յամառութիւն եղև,
մինչև յայնչստի ի բազում ի նախրաց փի-

լիստիայիցն աստուածոց և ոչ մի աս-
տուած ըմբռնել : Տեսանէս՝ զի զործ
ստահակութեան այնչափ բռնացեալ ըմ-
բռնելեացն , մինչև անաստուած հանել
յաշխարհէ :

ԺՆ. Առ Սերուքաւ եղև, ասեն, սկիզբն
հեթանոսութեան : Ուստի յայտ է՝ Թէ
ցայն վայր աստուածապաշտք էին, և
եկեղեցի Աստուծոյ ի սկզբանէ աշխարհի
էր : Զորմէ և Դաւիթ ի Հոգւոյն սրբոյ ու-
սեալ, մատուցանէր աղօթս՝ Թէ յիշեա զե-
կեղեցի քո զոր ստացար ի սկզբանէ :

Բայց Թէպէտ և հեթանոսութիւնն եմուտ
յաշխարհ, այլ աստուածապաշտութիւնն
ոչ ամենևին պակասեաց : Եւ յայտ անտի
է, զի գնացեալ Արրահամ ի հեթանոսացն
եկն աստուածապաշտաց պատահեաց. Մել-
քիսեղեկայ քահանայի Աստուծոյ բարձրե-
լոյ, և քահանայ ոչ երբէք անուանի՝ և Թէ
ոչ ժողովուրդ գուցէ նորա . և Աբիմելե-
քայ՝ որ Աստուծոյն և եթ խօսէր ընդ Ար-
րահամու, և ոչ դիւօք : Եւ բարեկամքն
Յորայ և Եղիուս Աստուծով միայն ամե-
նակալաւ խօսէին ընդ նմա :

Եւ այնպէս ոչ եթող երբէք Աստուած
զաշխարհս առանց վկայութեան . որպէս
մարգարէն առ հրէութեամբն ասէր իբրև
յերեսաց Աստուծոյ՝ Թէ յամենայն տեղիս
արկանեն խունկս և մատուցանեն պատա-
րագս անուան իմում : Զի ցուցցէ՛ Թէ յա-
մենայն դարս աստուածապաշտք գտանէ-
ին , որք յանդիմանէին զհեշմակապատան :

ԺԶ. Այլ , ասեն , ընդէր յամեաց գա-
լուստն Քրիստոսի , և կորեան այնչափ
ազգք առանց աստուածապաշտութեան :

Եթէ չէր աստուածաբարոզս աս-
տուածապաշտութեանն յամենայն դարս
առաքեալ , թերևս գոյր մուտ այնպի-
սի բանից . բայց զի ոչ երբէք դա-
դարեաց ի վկայութիւն տալոյ , անձանց
մեղ դիցեն չհաւանողքն , և մի Աստուծոյ :

Զեկն Քրիստոս ի տղայութեան աշխար-
հի . զի տղայոցն կամն պիտոյ էր , և ոչ
հաստատուն կերակուր . և ոչ յեռանդան
երիտասարդութեանն , յորժամ ելեալ զե-
ղոյր մոլորութիւն դիւապաշտութեանն :
Այլ նախ կրթեաց քարոզովքն և մար-
գարէիւք՝ իբրև կամամբ , և ապա եկն

տալ զկատարեալ վարդապետութիւնն ,
իբրև հաստատուն կերակուր : Քանզի և
ոչ տղայոյ ոք հաստատուն կերակուր տայ ,
և ոչ մեծամեծ խորհուրդս յայտնէ , և ոչ
աւագ բանս խօսի , մինչև ի կատարեալ
չափ հասակին հասանիցէ :

Որպէս Առաքելոյ՝ առեալ զինքեամբ
զերեսս ամենայն մարդկութեան , ասէ .
մինչ տղայն էի , իբրև զտղայ խորհէի .
այլ իբրև եղէ այր , զտղայութեանն խա-
փանեցի : Զի ցուցանիցէ՝ Թէ ի հասուն
հասակի եկն յաշխարհ ի կատարեալ գի-
տութիւնն , որպէս յայսմ աշխարհի մար-
Թի հասանել զխտութեան : Այլ ի վայելու-
մըն կատարելոյ գիտութեանն , և զանձն
և զայլս անդր հրաւիրեաց ասելովն՝ Թէ
այժմ փոքր ի շատէ գիտեմք , այլ յորժամ
եկեսցէ կատարումն՝ դէմ յանդիման տե-
սանեմք :

Ուստի յայտ է՝ Թէ առ ամենայն կա-
րող է Աստուած , և յամենայնի բաւական :
Կարող էր ևս վաղ յառաջին յաւիտեանսն
տունել զաշխարհ . այլ այնպէս կամեցաւ՝
զի ոչ կարի վաղ ուռնիցէ , և ոչ յոյժ անա-

զան, այլ յորժամ դէպ և պատշաճ իցէ :
Զի մի վաղն առնելով՝ լեալքն վնասիցին,
կարծեալ թէ մշտնջենակիցք նորա իցեն .
և մի դարձեալ անագանն առնելով՝ կար-
ծիք տկարութեան լինիցին և առաջին և
միջին և վերջին խորհրդոցն :

Նա և զմարդն, զոր ժառանգ ամենայ-
նի կամեցաւ առնել, ոչ նախ քան զժա-
ռանգութիւնն արար . այլ նախ զերկինս
և զերկիր, զջուրս և զհուր և զօդ և զբոյսս
և զտունկս, զգազանս և զանասունս և
զթռչունս : Նախ զտունն, և ապա զտնա-
կալն . նախ զստացուածսն, և ապա զըս-
տացողն . նախ զժառայսն, և ապա զտէրն .
զի մի, յորժամ յետոյ լինիցին՝ որոց իշ-
խանն եղև, կարծիս վնասու առնուցու՝
Թէ իւր արարած ք իցեն : Այլ յորժամ նախ
զնոսաարարեալս տեսանիցէ, ծանուցեալ
առնուցու ի միտ՝ Թէ է իմն զօրութիւն,
որ արար և ետ զնոսա ընդ ձեռամբ նորա .
և զպատիւ փառաւորութեանն մի անձին
առնել խորհիցէ, այլ իւրում տիրարարին՝
որ ձրի նմա զայն շնորհեաց :

Նոյնպէս և զգալուատ Որդւոյն իւրոյ

յայնմ ժամանակի պատշաճեաց, յորում
գիտէր թէ յօգուտ լինելոց է: Եւ եթէ բը-
ժիշկ ըստ պէսպէս հիւանդութեանց՝ ազգի
ազգի դեղս ախտացելոցն մատուցանել,
զի որ սկզբան ցաւոյն դէպ իցէ՝ զայն ի
սկզբանն մատուցանեն, և որ յընդմիջելն
զայն ի միջոցի, և որ ի պառաւել ցաւոյն՝
զայն հուսկ յետոյ, որչափ ևս առաւել
ամենահնարն՝ յորմէ ամենայն հանգամանք
հնարողութեան բաշխեալ են, ի դէպ ժա-
մանակի առնէ զոր առնէ. ոչ առաջին և
երկրորդ և վերջին խորհրդով, այլ մի-
անգամայն ըստ կամելոյն՝ զգործն ար-
դեանցն կատարէ: Եւ ոչ յետոյ ծնանի ի
նմա կամելն. այլ իրրև կանխագէտ գիտէ
զամենայն, մինչ չև ինչ լեալ իցէ, թէ
որպէս պարտ իցէ առնել, և յոր ժամա-
նակի, և յոր պէտս: Եւ ոչ խառն ի խու-
ռըն ինչ առնէ, թէ առ ապա զղջանայցէ
և եղծանիցէ զստեղծուածն իւր: Եւ ոչ
իմիք կարօտանայ, թէ առնլոյ ինչ յուժե-
քէ կամ յուժեքէ ակն ունիցի. այլ բա-
ւանդակ յինքեան ունի զամենայն կարո-
ղութիւն առնելոյ և հաստատելոյ զամե-

նայն, և անխարխար պահելոյ : Եւ չունի
զոք ընդ իւր զովողակից՝ իբրև զեղբայր,
կամ իբրև զընկեր, կամ իբրև զօտար ոք
գործակից . այլ միայն զիւր զօրումիւնն
և զիմաստութիւնն, որ իւրոյ էութեանն
ծնունդ է և մշտնջենաւորակից . և զիւրոյ
զընտութեանն Հոգին, որ ի նմանէ է և
միշտ առ նմա անբակ և առանց բաժա-
նելոյ :

ԺԷ. Եւ յայսմ ամենայնէ յայտ է՝ եթէ
ոչ հիւղ ինչ, որ է նիւթ, էր ընծերակաց
Աստուծոյ, ուստի ասեն Յունաց իմաս-
տունքն զարարածս արարեալ, և ի նմանէ
չարեաց յաշխարհ մտեալ, որպէս ասեն
աղանդքն՝ որ ի նոցանէ առին պատճառս
զհիւղեայն աստուածացուցանել, ղնել
աստուած հակառակ Աստուծոյ : Եւ ոչ
այլ ոք արարիչ էր չարեաց, որպէս մոզքն
խաբին՝ Թէ Խարամանն արար զչարիս .
այլ մի միայն Աստուած է արարիչ, և
նոյն բարեաց և ոչ չարեաց, և մշտըն-
ջենաւոր արարիչ : Զի և մինչ չև արա-
րեալ էր զարարածս ի մտի իւրումունէր
յառաջգիտութեամբ զպայման կազմածոյ

շատաժող: Եւ չէր երբէք յորժամ չէր
ատասիս, այնու զի ունէր յինքեան զկա-
րողութիւնն ամենեցուն բաւական լինելոյ:

Եւ ասգում պատճառք էին Աստուծոյ,
որովք եկն զարարածսն առնել: Նախ
ժնշմատութեանն խելամտութիւն չէր
զարտ դատարկ թողուլ. զի մի իբրև ըզ-
տկար ոք պարտեալ ինչ գտանիցի՝ առ ի
չկարելոյ առնել զայնս, զորոց խելամը-
տութիւնն յինքեան ունէր կանխակալ զի-
տութեամբ: Երկրորդ անգամ, քանզի բա-
րերար է բնութեամբ, չէին իրաւունք ըզ-
բարեբարութեանն անօգտակար պահել:
Եւ այլ ինչ բազում նման սոցին էր զԱս-
տուծով, վասն որոց կազմածոյ աշխարհի
արար սկիզբն:

Որպէս որ եթէ ճարտարութիւն իրաց
ինչ զխտիցէ, եթէ զնուագածութեան և
եթէ զբժշկութեան, եթէ զհիւանութեան, և
արդեամբք զճարտարութիւնն չցուցանի-
ցէ, ի գուր ունի զհանդամանս ճարտա-
րութեանն՝ ուստի ոչ ինքն վայելեսցէ, և
սչ այլոց զգիտութիւն արուեստին ցուցա-
նիցէ: Նոյնպէս և որ բարեբար ոք իցէ,

Եթէ բարերարութեանն վայելելիք չիցեն,
նա շահ իցէ բարերարութիւնն: Զի բա-
րերարութեանն առաքինութիւն այն է՝
յորժամ այլքն ի նմանէ վայելեսցեն. եթէ
չիցեն որք վայելիցեն ի բարերարութեանն,
զինչ շահ իցէ ի բարերարութենէ անտի:

Նոյնպէս և Աստուծոյ որ զամենայն
ճարտարութիւն արուեստագիտութեան ու-
նէր յինքեան, եթէ չէր արարածս ա-
ռարեալ՝ ի զուր կարծէր ունել զճարտա-
տութիւնն, յորժամ չէին, որք ի ճարտա-
րութենէ անտի երևէին: Նա և ոչ բարե-
րարութիւնն բարերարութիւն ցուցանէր,
եթէ արարածս չէր արարեալ՝ որք ի բա-
րերարութեանն վայելէին: Այլ նա այն-
պէս բարերար է, զի ոչ միայն զառնելն
չնորհեաց նոցա, այլ և յուրախութիւնս
լաւութեանցն վայելել:

Դարձեալ՝ Թէ չէր Աստուծոյ արարածս
արարեալ, և զիտէր իսկ ոք ոչ՝ Թէ բնաւ
իցէ Աստուած, յորժամ չէին ի միջի՝ որք
զկարողութիւն զիտութեանն ստանային:
Ուստի քանզի յիւր զիտութիւնն ածել
կամեցաւ, և Թէ է ինքն՝ ցուցանել, յօ՞

ժարեաց արարածս առ իւրոյ զխտութեանքն ընծայեցուցանելոյ, զի վայելիցեն ի բարերարութեանն նորա: Եւ զպէտս աշխարհիս վասն մարդոյ արար ի սպասաւորութիւն ամենայն իրաց կարևորաց. և զմարդն յիւր փառս, զի փառաւորեսցէ զՏէրն և ծանիցէ զբարերարութիւնն:

Եւ այսպէս ոչ երբէք էր Աստուած դատարկ յարարչութենէ. քանզի միշտ ի մտի նկարեալ ունէր զորս առնելոցն էր: Եւ զի չէր ի դէպ կամօքն և եթ և խորհրդօք ունել զկարողութիւնն, վասն այնորիկ առ յայտնելոյ զկամսն և զխորհուրդս՝ ած յայտ զարարածս, զի իւր կարողութիւնն երևեսցի և արարածքն ի նորա բարերարութեանն վայելեսցեն:

Արդ մի որ ինքնակաց զաշխարհս իշխեսցէ համարել, և մի ընծերակաց ինչ Աստուծոյ, զի մի զմեծութիւն զօրութեանն նորա խախտիցէ. այլ ամենեցուն նա շընորհեաց զլինելն, որք ոչն էին յառաջագոյն: Ընդէր զզօրութիւնն նորա ի միջոյ բառնալ կամիցին, և արուեստագէտ միայն նիւթոյ խմիք զնա համարիցին, և

ոչ ի չգոյէ ի գոյ ածել զհասակս ամենայնի : Չգոյր ինչ ժամանակակից Աստուծոյ, և ոչ նիւթ ինչ՝ ուստի առեալ զարարածս կազմիցէ. այլ ինքն է ամենայն բնութեանց արարիչ. և ոչ միայն կերպարանաց կազմիչ, և ոչ էութեան էականաց իրիք խառնիչ, այլ գոյանալոյ գոյացելոցքն գոյարար :

Զայսպիսիս պարտին ասել մարդիկ զԱստուծոյ, և այսպիսի պատմութեանց լինել պատմիչք. որով Աստուած փառաւորի, և մարդիկ ոչ վնասին :

Այլ ըստ Աստուծոյ արժանեաց զորք արժանաւոր իցեն պատմիչ լինել, բայց եթէ Աստուծոյ բարեկամք՝ որք վասն նորա սիրոյն և զկեանս աշխարհիս արհամարհեցին, և մահու չափ վասն կենդանի յուսոյն՝ որ առ Աստուած՝ զուն գործեալ, մատնեցին զանձինս ի կորուստ մարմնոց, ուստի փրկութիւն ոգւոցն գլխանի :

Եւ արդ ի զուրկ իսկ ջանան իմատունքն Յունաց զԱստուծոյ ճառել, այնու զի զարարիչն և զարարածս ի միմեանց

ոչ կարացին ընտրել, որք մթով դիւացն
խաւարեալք՝ ծնունդս բազումս և անթիւ
աստուածոց մուծանել զանդաչեցին :

Որպէս Եսիողոս ոմն իմաստուն ի նոցա-
նէն՝ բազում ծնունդս աստուածոց հա-
մարէր : Եւ Հոմերոս զբարանեալ, զնո-
րին հետ երթեալ, պաճուճեալ բանիւք
զնոյնս ճամարտակէ : Եւ այլք բազումք ի
փիլիսոփայից առասպելական բանիւք
բանդագուշեալք, խոստանան զԱստու-
ծոյ պատմութիւնս կատարել : Որք զԱս-
տուածն ոչ ճանաչեն, և ոչ զարարիչն
յարարածոց մեկնել զիտեն, զի՞նք զԱս-
տուծոյ ճառել ստաբերիցեն : Եւ մանա-
ւանդ որ բան զամենեւինն իմաստնագոյն
համարին զՊղատոն, որ վասն Աստուծոյ
և վասն ոգւոց և վասն արարածոց խօսել
յօժարեցաւ :

Եւ արդ ընդ նմա իսկ մարտիցուք զժ-
ոռութեան բանիւք, որ բան զամենայն
փիլիսոփայան աստուածապաշտագոյն ե-
րևի Յունաց : Զի նորա առաւել գտանի
չճանուցեալ զԱստուած, և ոչ զարարչու-
թիւնն արարածոց : Զի յորժամ զնորա

մեծարոյ կարիան զձձեցուք, և հանցուք
զնա յաչաց իւրոցն խաբեցելոց, սպա յո-յ-
ցուք թէ ով Աստուած է, և զինչ նշան արարածք:

Եւ մի ինչ, զորառաւելանճառ հասնարի
Պղատոն, այս է՝ թէ միշտ էր Աստուած արարածս ինչ ոչ ունէր. զորոյ զկատեւ
սիրեմ վասն զԱստուածն խնդրելոց, և
զամբարտաւանութիւնն ոչ գովն :

Գ Ի Ր Ի Բ Զ Ո Ր Ր Ո Ր Դ .

ԵՂՄ ԱՂԱՆԴՈՅՆ ՄԱՐԿԻՈՆԵ .

Ա. **Մ**ԱՐԿԻՈՆ մուրեալ մուծանէ
օտարութիւն ընդդէմ աստուծոյն օրինաց,
եղեալ ընդ նմա և զհիւղն էութեամբ, և
երիս երկինս: Ի միոջն, ասեն, բնակեալ
է օտարն. և յերկրորդումն օրինացն աս-
տուած. և յերրորդումն զօրք նորա. և
յերկրի հիւղն, և կոչեն զնա զօրութիւն
երկրի:

Եւ այնպէս կարգէ զաշխարհէ և զարա-
քածոց, որպէս օրէնքն ասեն: Այլ և յա-
ւելու՝ Թէ հաղորդութեամբ ընդ հիւղեայն
արար զամենայն զոր արար. և որպէս Թէ
էզ որ ինչ և կին ամուսնութեան էր հիւղն:
Եւ յետ առնելոյ զաշխարհս ել ինքն զօ-
րքն հանդերձ յերկինս. և հիւղն և որդիք
նորա մնացին յերկրի, և կալան զիւրա-
քանչիւր իշխանութիւն, հիւղն յերկրի,
և օրինացն աստուած յերկինս:

Եւ տեսեալ օրինացն աստուծոյ՝ Թէ
զեղեցիկ է աշխարհս, խորհեցաւ առնել
ի սմա մարդ: Եւ իջեալ առ հիւղն յերկիր,
ասէ. տուր ինձ ի կաւոյդ բումմէ, և յինէն
տամ ոգի, և արասցուք մարդ ըստ նմա-
նութեան մերում: Տուեալ նմա հիւղեայն
յերկրէ իւրմէ, ստեղծ զնա և փչեաց ինա
ոգի, և եղև Ադամ ի շունչ կենդանի. և
վասն այնորիկ անուանեցաւ Ադամ, զի ի
կաւոյն արարաւ: Եւ ստեղծեալ զնա և
զամուսինն նորա, և եղեալ ի դրախտին՝
օրպէս և օրէնքն ասեն, զային հանապազ
պատուիրէին նմա, և ուրախ լինէին ի
նմա իբրև յորդուջ հասարակաց:

Եւ տեսեալ, ասէ, աստուծոյն օրինաց
որ տէրն էր աշխարհի՝ Թէ ազնուական է
Ադամ և արժանի սպասաւորութեան,
հնարեցաւ՝ եթէ զիւրոյ կարացէ գողա-
նալ զնա ի հիւղեայն, և յիւր կողմն միա-
բանել: Առեալ զնա ի մի կողմն, ասէ,
Ադամ, ես եմ աստուած և չիք այլ ոք. և
բայց յինէն այլ աստուած քեզ մի լիցի.
տպա Թէ ունիցիս զոք այլ աստուածս
բայց յինէն, զիտասջիր զի մահու մեռա-

Նիցիս : Եւ իբրև ասաց զայս ցնա, և յիշատակեաց նմա զանուն մահու, զահի հարեալ Ադամայ՝ սկսաւ տակաւ զանձն մեկնել ի հիւղեայն :

Եւ եկեալ հիւղեայն՝ պատուիրել նմա ըստ սովորութեանն, տեսանէր՝ զի ոչ անասյր նմա Ադամ, այլ խորհեալ ի բաց մերժէր, և չմերձենայր առ նա : Յայնժամ հիացեալ իմիտս իւր հիւղեայն, իմացաւ՝ թէ տէրն արարածոց նենգեաց նմա : Ասէ . յականէ աղբերն պղտորեալ է ջուր նորա . զհնչ է այս, չև ևս բազմացեալ Ադամայ ծննդովք, և զողացաւ զնա անուամբ աստուածութեանն իւրոյ յինէն : Որովհետև աստեաց զիս, և ոչ պահեաց ընդ իս ըզդաշնն, ես արարից աստուածս բազումս, և լցից նորօք զաշխարհ զոյիւ իւրով, զի խնդրիցէ՝ թէ ո՞վ իցէ աստուած, և ոչ զտանիցի :

Եւ արար, ասեն, կուռս բազումս և անուանեաց զնոսա աստուածս, և ելից նորօք զաշխարհ : Եւ ընկղմեցաւ ամուն աստուծոյ, որ տեսանն արարածոց, ի մէջ անուանից բազում աստուածոց, և ոչ ու-

քեր գտանէր: Եւ մտլօրեցաւ ծնունդ նորա
նորօր, և ոչ պաշտէր զնա, զի ձգեաց
զամենեսին առ ինքն հիւղն, և ոչ ևս
Յոյլ և ոչ միում ի նոցանէ պաշտել զնա:
Յայնժամ, ասեն, բարկացաւ տէրն տրա-
բածոց, զի Յողին զնա և անասցին հիւ-
ղեայն. և մի ըստ միոջէ, որ ելանէին ի մար-
մնոց իւրեանց, արկանէր զնոսա առ ցառ-
ման ի գեհենն. և զկողամ արկ ի գեհենն վասն
ծառոյն, և այնպէս արկանէր զայր ի գե-
հենն զամենեսին, մինչև ցքսան և ինն դար:

Եւ տեսեալ, ասեն, աստուծոյն բար-
ւոյ և օտարի, որ նատէր յերրորդ երկինս,
Քէ այնչափ ուզոք կորեան և տանջեցան
ի մէջ երկուց նենգաւորաց՝ տեսունն ա-
բարածոց և հիւղեայ, ցաւեաց նմա վասն
անկելոցն ի հուր և տանջելոց: Առաքեաց
գորդի իւր երթալ փրկել զնոսա, և առ-
նուլ զնմանուծիւն ծառայի, և լինել ի
կերպարանս մարդոյ ի մէջ որդւոց աս-
տուծոյ օրինացն: Բժշկեսցիր, ասէ, ըզ-
րորոսա նոցա, և կեցուցիր զմեռեա-
լքս նոցա, և բացցիր զխոյրս նոցա, և ա-
բասցիր ի նոսա բժշկութիւնս մեծամեծս

ձրի. մինչ զի տեսանիցէ զքեզ տէրն արարածոց, և նախանձիցի, և հանիցէ զքեզ ի խաչ: Եւ ապա ի մեռանելն բռն իջցես ի դժոխս, և հանցես զնոսա անտի. զի չեն սուրբ դժոխք՝ ընդունել ի միջի իւրեանց զկեանս: Եւ վտան այնորիկ ելանես ի խաչ, զի նմանեսցիս մեռելոց. և բացցէ դժոխականն զքերանն իւր՝ ընդունել զքեզ. և մտցես ի մէջ նորա, և Թափուր արասցես զնա:

Եւ իբրև եհան զնա ի խաչ, ասեն, էջ ի դժոխան, և Թափուր արար զնա: Եւ հանեալ զոգիան ի միջոյ նորա, տարաւ յերրորդ երկինան առ հայրն իւր: Եւ տէրն արարածոց զայրացեալ, առ ցասմանն էցել զպատմութեանն իւր և զվարագոյր տաճարին իւրոյ. և խաւարեցոյց զարեզակն իւր, և զգեցոյց Թուխ աշխարհին իւրում, և նստաւ ի սուգ առ տրամուծեանն:

Ապա երկրորդ անգամ իջեալ Յեսու հերպարանօք աստուածութեան իւրոյ առ տէրն արարածոց, զնէր դատ ընդ նմա խան մահուն իւրոյ: Եւ տեսեալ տեսուն

աշխարհի զաստուածուծիւնն Յեսուայ,
դիտաց' թէ գոյ այլ աստուած արտաքոյ
քան զնա : Եւ ասէ ցնա Յեսու. դատաս-
տան կայ իմ ընդ քեզ, և մի ոք լիցի
դատաւոր ի միջի մերում, այլ քո իսկ
օրէնքն՝ զոր գրեցեր : Եւ իբրև եղին զօ-
րէնան ի միջի, ասէ ցնա Յեսու. ո՞չ դու
գրեցեր յօրէնսդ քում՝ թէ որ սպանանի-
ցէ, մեռցի. և որ հեղու զարիւն արդա-
րոյ, հեղցեն զարիւն նորա : Եւ ասէ.
այո ես գրեցի : Եւ ասէ ցնա Յեսու. արդ
տուր զքեզ ի ձեռս իմ՝ զի սպանից և
հեղից զարիւն քո, որպէս սպաներն դու
զիս և հեղեր զարիւն իմ. զի արդար եմ
իրաւամբք քան զքեզ, և երախտիս մե-
ծամեծս արարի յարարածսն քում : Եւ
սկսաւ համարել զերախտիսն, զոր ար-
ար յարարածս նորա :

Եւ իբրև ետես տէրն արարածոց՝ թէ
յաղթեաց նմա, և ոչ գիտէր զինչ խօսիցի,
քանզի յիւրոց օրինացն պարտաւորեցաւ
և չգտանէր տալ պատասխանի, զի եղև
մահապարտ փոխանակ մահուանն նորա,
սպա յողորս անկեալ աղաչէր զնա՝ թէ

վորխանակ զի մեղայ և տպանի զքեզ յան-
գէտս, քանզի ոչ գիտացի՝ Թէ աստուած
իցես, այլ մարդ համարէի զքեզ, տուեալ
քեզ ընդ այնր վրիժուց՝ զամենեսեան որ
կամիցին հաւատալ ի քեզ՝ տանել յո՛ և
կամիցիս: Ապա Թողեալ զնա Յեսուայն՝
յափշտակեաց առ զՊաւղոս, և յայտնեաց
նմա զգինան, և առաքեաց զնա քարոզել՝
Թէ զնոց զնեալ Լմբ մեք. և ամենայն որ
հաւատայ ի Յեսու՝ վաճառեցաւ յարդա-
րոյ անտի բարւոյն:

Այս սկիզբն է աղանդոյն Մարկիոնայ.
Թող զայլ բազում Թարմատարսն. և զայս
ոչ ամենեքին գիտեն, այլ սակաւք ի նո-
ցանէ. և աւանդեն զուսումնն միմեանց
ի բերանոյ. ասեն, օտարին՝ զնովք գը-
նեալ է զմեզ ի տեառնէն արարածոց, և
Թէ որպէս կամ իւ զնեալ իցէ. զայն ոչ
ամենեքին գիտեն:

Բ. Պատասխանի. արդարև որպէս
երանելին Առաքեալ ասէ, Թէ իմաստու-
Թիւն աշխարհիս այսորիկ յիմարուԹիւն է
առաջի Աստուծոյ: Զինչ առեալ կամ
զինչ կցկցեալ կամ ո՛յր բանիւ խօսին:

Թէ ճշմարիտ է նմա օրինացն աստուած,
յորմէ զարարածս ամենայն դնէ, աստ
օտարին՝ զոր նմա պագօղ մուծանէ՝ չէր
պարտ նորա արարածոցն ցանկանալ,
Թէպէտ և ի տանջանս էին կամ ի հան-
գըտեան: Զի Թէ աստուած էր, և իւր
իսկ արժան էր արարածս առնել, և ոչ
այլոյ արարածոց ցանկանալ: Այլ զի ոչ
ինչ արար, յայտ է՝ Թէ բնաւ և էր իսկ
ոչ: Զի Թէ էր իբրև զԱստուած, պարտ
էր նմա զամենայն հարողութիւն յանձին
ունել. և Թէ ինքն յանձնէ իմաստութիւն
ինչ այնպիսի ոչ ունէր. գեթ յարարին
պշխարիի նայեցեալ՝ իցիւ ուսանել ի
նմանէ զարուեսան: Եայց եթէ նմա նմա-
նօղ չկարէր լինել, գոնեայ հիւղեայն լիցի
նմանօղ, որ ընդ գետինն բարշէր՝ և եղև
հաղօրդ արարչութեան արարչին: Այլ
յայտ է Թէ մտաց բարբաջանք են աղան-
դըն, և ոչ ճշմարտութիւն:

Արդ նախ զաստուածն օրինաց և զհիւղն
նմա հաւասար դնել՝ ի փիլիսոփայից գո-
ղացեալ գնէ. որք տկարութիւն արկանեն
զԱստուծով՝ Թէ չկարաց յոչընչէ ինչ առ-

Նէլ, այլ ի նիւթոյ ընթերակացէ : Եւ թէ-
պէտ ըրապատիկ յանուն օտարին և
որդոյն նորա Յեսուայ՝ զոր բարեբարն
կոչեն՝ ապաւինիցի՞նք, զեն ինչ ընդհատ
ի հեծանոսաց : Բանգի որպէս նորա աւ-
տուածս բազումս ասեն, նմանապէս և
սորա աստուածս զնոյնած քարոզեն . և
բազմապատիկ մանապարտք են, զի ա-
բարեալք յօրինացն աստուծոյ՝ յօտարի
անուն խրախուսեն իբրև զտիրադրուծս .
որ և ի մարդկան միջի ոչ պաշտի : Զի ոչ
իշխէ արքայից արքայի ծառայ՝ ի կայսր
խրախուսել, և ոչ կայսեր որ ծառայ՝ ի
սասանականն խիզախել . ապա թէ ոչ՝
զլխապարտ գտանի :

Դարձեալ և նորա ծնունդս աստուածոց
բազմաց ասեն . և սորա յամուսնութենէ
օրինացն աստուծոյ և հիւղեայ ասեն ա-
բարեալ զամենայն արարածս . և զինչ
աւելի իցեն քան զմոզս, որք յամուսնու-
թենէ դնեն զաստուածսն իւրեանց : Արդ
ցուցցեն . իր հոգի ետ նոցա զայն օրէնս .
զի ի Հոգւոյն սրբոյ, որ ի մարգարէս և
յառարեալս խօսեցաւ, ուրացեալ են :

Գ. Այլ Պաւղոս՝ ասէն, յափշտակեցաւ լերրորդ երկինս, և լուա զայս բանս անճառս՝ զորս մեք քարոզեմք :

Նա աւանիկ Պաւղոս ասէ, զոր ոչ է պարտ մարդկան խօսել : Արդ Մարկիոնն, Թէ մարդ որ իցէ, ապա և նմա անճառ էին բանքն : Որ և մարդ իսկ է, և վատ-Թարագոյն բան զամենայն մարդիկ. որոյ Թողեալ զճշմարտութիւն Հոգւոյն, և նըստի առասպելս կարկատէ : Եւ այնչափ յանդգնեալ սատանայութեան ոգւովն, մինչև ի պատգամաց Հոգւոյն սրբոյ քաղ հանել. զկէս աւետարանի ընտրել առնուլ՝ և զկէսն իբրև զխոտան ի բաց Թողուլ. նոյնպէս և զառաքելական Թղթոցն, և զհին կտակարանս ամենևին ուրանալ, որպէս Թէ յանզգամէ տուեալ իցեն և ոչ ի բարւոյ :

Եւ Առաքեալ ասէ՝ Թէ անպատոււմ են բանքն, զոր լուայ. և Մարկիոնն ասէ՝ Եթէ ես լուայ : Արդ առաքելոյն՝ որ անճառ զբանսն համարի՝ պարտ է անաալ, Թէ Մարկիոնի՝ որ ի բարշտարկեալ ընդ վայրս զբանսն ածէ :

Գ. Դարձեալ թէ մշտնջենաւոր էր օրինացն աստուած, ապաքէն պարտ էր կանխագէտ և ամենագէտ էանալ. և թէ չէր կանխագէտ և ամենագէտ, ապա և կատարեալ իսկչէր: Այն աւանիկ կատարեալ երեւի այնու՝ զի զերկինս և զերկիր ամենայն արար, և ոչ միայն մի երկինս՝ այլ երկուս, և զօրս բազումս: Եւ որ այնմ ամենայնի բաւական եղև, զայն զի ոչ կարէր զիտել՝ թէ է ոք ի վեր քան զնա, յորմէ կասկած կայր նմա: Եւ եթէ գիտէր, ընդէր ոչ ամբացոյց զիւր տեղին, զի մի լինէր անդր մուտ հակառակորդին՝ որ կայր և սպստամբեցուցանէր զարարածս նորա ի նմանէ:

Եւ դարձեալ՝ բարին, զոր կոչեն, եթէ որպէս ասենն՝ բնութեամբ բարի էր, և չարութիւն ի նմա ոչ գոյր, զի այլոցն բարի խորհէր՝ նմա չար ընդէր խորհեցաւ, առնել զնա սրտառուչ յիւրոցն արարածոց: Զի սա հանապազ առնէ մարդիկ, և նորա միշտ հանեալ ի սմանէ, առնէ զսա թախծալից. որ ոչ բարւոյ գործ է՝ այլ չարի:

Ե. Դարձեալ, և զոր արդարն ասեն՝
Սէ արդարեւ արդար էր, յետ բաժանելոյ
զիշխանութիւնան, իւր զերկինան երկո-
սին առնելոյ, հիւղեայ և որդւոցն նորա
զերկիր միայն թողլոյ, զիւրդ էր զի միւ-
տանգամ նորա աշխարհին ցանկացեալ,
ասէր՝ Սէ տուր ինձ ի կաւոյդ քումմէ, և
յինէն տաց ոգի, և արասցուք մարդ ըստ
նմանութեան մերում, որ ոչ արդարոյ
գործ է՝ այլոյ աշխարհի ցանկանալ, այլ
անիրաւի :

Կամ հիւղեայն զիւրդ ընդ միտս հա-
րեալ էր, ընդ մի անգամ բաժանելոյն ի
նմանէ՝ դարձեալ հազօրդութիւնս առնել,
և անձամբ անձին նենդել և մասնատու
առնել օտարի յիւր աշխարհն, զի առնի-
ցէ անդ զԱդամն և զամուսինն նորա, որ
մերթ ի սա տայր ձեռն և մերթ ի նա :

Բայց և տէր տրարածոց զարդարն
միայն զիւրդ կոչիցեն. զի և յառաջնումն
որպէս ասեն, ոչ միայն ինչ արար, այլ
հասարակ արարին զինչ և արարին. և
յերկրորդումն ի հասարակաց նիւթոյ ար-
արին զմարդն, և երկորին զոյգ ուրախ

լինէին ի նմա : Զի թէ՛ որպէս ասենն՝ արդար միայն էր օրինացն աստուած, յայտէ՛ և՞ թէ զարդարութեան և պատուիրանս տայր նմա . և և՞ թէ չար միայն էր հիւզն, հարկ էր՝ և՞ թէ չարեաց և և՞ խրատ տայր նմա :

Եւ ներ էր զի երկօքին ուրախ լինէին ի նմա՝ որ հակառակ միմեանց տային զպատուէրս . մինն զբարեաց իբրև ըզբարի, և մինն զչարեաց իբրև զչար : Զի ոչ արդարոյ, որ բնութեամբ արդար իցէ, մարմի զչար ինչ պատուէր տալ . և ոչ չարի, որ բնութեամբ չար իցէ, ըզբարւոյ խրատ տալ :

Այլ և ուրախ լինել չարին ուստի էր, որ միշտ խաւարին և գժղմագոյն էր. կամ արդարոյ նենգել, որ ի բնէ արդարակորով և իրաւախորհ էր, որում չէր մարմ իւր միայն խորհել զմարդն հասարակաց տեսիծաւած : Այլ իբրև արդարոյ պարտ էր խորհել՝ թէ որպէս ի միասինն արարաբ զնա, առ հասարակ արժան է մեզ և մայելել ի նմա : Բայց ոչ իբրև զարդարակորով, այլ իբրև զնենդաւոր և զխաւար-

Տոտ առեալ մեկուսի զմարդն զեղծուցա-
նէր՝ Թէ ես եմ սատուած , և չիք այլ որ
բաց յինէն : Եւ ի դէպ էր Աղամայ ասել՝
Թէ մինչ առնելն կամեցար զիս , գոյր այլ
սատուած , յորժամ զհողն խնդրեցեր . և
արդ զի խորհելդ զիս բեզ կամիս միայն ,
որ դու միայն իցես սատուած , և այլ որ ոչ :

Այլ Թերևս ի համբաւէ մահուանն զար-
հուրեցաւ՝ զոր Թէ կամէր Թէ չկամէր սա-
կայն կրեաց : Եւ զայն ոչ զիտէր՝ Թէ առ
նենգելն նենգէ նմա հիւզն , և ընկղմէ զմի
անուն նորա ի մէջ բազում սատուածոց՝
զոր առնէր գայթակղութիւն մարդոյն :
Եւ այնպիսի վնասու ոչ յեանամեղն եղև
պատճառ , այլ որ նախն նենգեաց : Զի
Թէ նորա գայնպիսի արուեստ չէր ցու-
ցեալ , հիւզն ոչ իմանայր . այլ ինքն եղև
վարդապետ , և խորոյ նենգութեանն , և
հիւզեայ խորամանկութեանն :

Զ. Եւ իբրև տեսանէն՝ Թէ ոչ որ պաշտէ
զնա՝ բարկացեալ արար զնոսա մահկա-
նացուս , և որոց ոգիքն ի մարմնոցն ելանէ-
ին՝ արկանէր զնոսա մի ըստ միոջէ ի գեհենն :

Արդ ըսն զնոսա արկանէր ի գեհենն ,

զնա՝ որ պատրեացն զնոսա՝ ընդէր ոչ արկանէր ի գեհենն . մի Թէ վասն զի ոչ կարէր յաղծել նմա : Ապա եթէ բռնա գոյն քան զնա էր հիւզն, զի ետ ի ձեռս զիւր պատրեալսն նմա չարչարել :

Բայց և արդարն Թէ արդարեւ արդար էր, չէր պարտ այնուհետեւ զմարդիկ առնել . զի զիտէր եթէ խաբելոց է զնոսա հիւզն : Այլ իբրև արդարոյ արժան էր խորհել՝ Թէ զինչ օգուտ է զի ես առնեմ, և այլ հանէ զնոսա յինէն : Նա և տանջել իսկ չէր օրէն զնոսա, զի զիտէր՝ Թէ այլոց բանիւ մեղանչեն :

Է. Այլ միւսն ևս, զոր ասեն, ամպարըշտագոյն է քան զամենայն . Թէ իբրև ետես բարին՝ որ յերբորդ երկինս նստէր՝ զայնչափ զքսան և զինն ազգաց զոգիս տանջեալս ի գեհենի, զժացեալ ի նոսա առաքեաց զՅեսու զորդի իւր, երթալ առնուլ զնմանութիւն ծառայի, և ի կերպարանս մարդկան լինել :

Եթէ այնչափ զժած էր, ետ ընդ ետ իսկ ընդէր ոչ յղեաց լորդին իւր՝ երթալ փրկել զնոսա, այլ յետ քսան և ինն ազ-

զաց այնչափ ոգւոց ի գեհեանի ստանջելոց :

Այլ նախ՝ երրորդ երկինս ասել ուստի իցէ նմա . զի Մովսէս երկուս երկինս ասէ : Այլ որպէս յամենայնի մոլորեցան հերձուածողք . նոյնպէս և յայտ . զի ոմն տասն երկինս ասէ , ոմն ևՅն , և Մարկիոն երիս : Եւ ի գրոց սրբոց կամին հաստատել զմոլորութիւնն իւրեանց՝ Թէ երկինս և երկնից երկինս բազմաբար ասեն զիրք :

Յորժամ ոչ յուժեքէ սանձահարին հարցուածովք , արտաքոյ գրոց սրբոց բարբանջեն . և իբրև վտանգին . ապա ի զիրս ապաւինին : Բայց երկինս և երկնից երկինս յայն սակս գտանեմք ի զիրս , զի յեբրայեցւոց լեզու երկին շմարթի ասել , որպէս և ոչ յասորի լեզու՝ ջուր կամ երկին . այլ մին բազմաբար ասի :

Եւ յայտ անտի է , զի ևՅանաանիցն Յարգմանեալ ի յոյն լեզու , ասեն . ի ըսկըզբանէ արար Աստուած զերկին և զերկրկ , իբրև զմիոյ երկնէ յայտ արարեալ : Եւ յասորի լեզու քանզի շմարթի երկին ասել , ասէ . ի սկզբանէ արար Աստուած զյաճն երկինս և զյաճն երկիր . Թէպէտ

և միաբար չմարտի ասել նոցա զմիոջէ երկնէն, սակայն յամեն ասելով՝ որ է տարր՝ իբրև զմիոջէ տարերէ միոյ երկնի յայտառնէ Թարգմանութիւնն: Նա և զերևելի հաստատութիւնս, որ ի ջուրց մեկնեցաւ, երկին Թարգմանեցին և Թանասունքն. ուստի յայտ է՝ Թէ վերին երկինն և ներքին՝ երկու երկինք են, ոչ երեք կամ բազումք:

Այլ ասեն, Պաւղոս ասաց՝ Թէ յափըշտակեցաւ այնպիսին մինչև յերրորդ երկինս: Եւ զայնոչ զիտեն, Թէ չև ևս յայտ է՝ Թէ մինչև ցերրորդ երկնիս ասիցէ, կամ Թէ մինչև ցերրորդ ինչ մասն ի բազում մասանց միոյ երկինս ասիցէ. զի բանն ի յոյն լեզու յերկոսին հարկանէ: Եւ մանաւանդ զի առանց արթերն ասէ որ էն՝. զի ոչ ասէ Թէ մինչև ցերրորդ երկինն, այլ Թէ ցերրորդ երկնի՝՝ առանձինն ասելոյ: Ուստի տայ ակնարկութիւն, և Թէ ի մասն ինչ երրորդ ի բազում մասանց երկնի յափշտակեցաւ Պաւղոս,

---

* ὄυρανόν. ** ἕως τρίτου ὄυρανόν.

վասն որոյ ամէ, զնորին զկնի, Թէ յափըշ-
տակեցաւ այնպիսին ի դրախտն: Եւ դը-
րախտն ոչ եթէ յերրորդ երկինս իցէ, և
կամ բնաւ ի յերկինս ուրեք, այլ յերկրի.
զոր և ինքեանք իսկ վկայեն՝ Թէ իբրև
տրարին զմարդն, ի դրախտի անդ եղին,
որ է յերկրի և ոչ յերկինս:

Բայց Թէ և կոչի բարձրութիւն ինչ եր-
կինք, որպէս յորժամ ասիցէ զիր. Թըռ-
չունք երկնից և ցողք երկնից, և ամպք
և հողմք երկնից. ոչ եթէ յերկինս իցեն,
այլ զի ի բարձրութեանն են՝ երկնից կոչին:
Նա և զծառոց անգամ, որք ի սակաւ ինչ
բարձրութեան են, ասեմք՝ Թէ երկնաբերձ
են. և զծխոյ Թէ յերկին կցի: Ըստ նմին
ծրինակի և Պաւղոսի զերրորդ երկինսն
ասել իմանալի է:

Սկսիր յառաջնմէն, և էջ յերկրորդն,
և հաս յերրորդ ողդ՝ որ ի գրոց երկին կո-
չի, և գտանես զոր ինչ երանելին Պաւ-
ղոս ասէ. և լուաւ բանս անճառս, զոր
ոչ է պարտ ումեք խօսել: Թէպէտ և
Առաքեալ և անօթ ընտրութեան էր, սա-
կայն էր ընկեր Պետրոսի, լծակից որդւո-

ցըն որոտման և քարոզակից Բառնարայ,
զխնարդ էր զի նմա միայն պարտ էր լսել
և խօսել զբանսն անճառս, և իւրոց ըն-
կերացն ոչ. ոչ ապաքէն մի շնորհք էին
յաճենեսին, և մի և նոյն Հոգի և ի նոսա :
Այլ անճառ բանքն ոչ եթէ նմա ճարելիք
էին և յայլոց ընկերացն անճառք. այլ
ըստ այնմ զոր յառաջնումն Թղթին կորըն-
ծացւոց ասէ. զոր ակն ոչ ետես, և ունկն
ոչ լուաւ և ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ
այն՝ զոր պատրաստեաց Աստուած սի-
րելեաց իւրոց :

Է և զայս իմանալ՝ Թէ ոչ զի ես միայն
արժանի եղայ խորհրդոյն, որ տրուաց
եմ առաքելոց, այլ Թէ և Պետրոս՝ որ
զլուխն է առաքելոց՝ տեսանիցէ, չկարէ
ճարել. և Թէ լսիցէ, չկարէ պատմել
Քանզի անպատում է և ի վեր քան զմիտս
և զլեզու մարդկան, և վասն այնորիկ
ասէ Առաքեալ. Թէպէտ և տեսի, չկա-
րեմ պատմել. Թէպէտ և լուայ, չեմ բա-
ւական ճարել :

Դարձեալ, ճյր աստուած ճյր աստուածոյ
աշարածոց իմաստերայ Վինէր, եթէ ի

տանջանս էին և թէ յանդորրու : Կամ զան-
ցանելն զՅեսուայ ի նորա աշխարհն՝ զի
մարդ ոչ ինքն զգայր , և ոչ որ ի զօրացն
նորա , և ոչ այլոց զելանելն նորա անդ-
րէն : Եւ եթէ զնորայն իբրև զաստուծոյ
չկարէին իմանալ , և զայնչափ հոգւոց՝
զորս եհան առ նորօք յիւր երկինսն՝ ըզ-
սօսաւինն զիմարդ ոչ առնուին . և կամ
պահապանքն ոգւոցն արդելականաց ըն-
դէր ոչ առնէին ազդ տեսուն իւրեանց .
այլ յայտ է՝ եթէ սնոտի բանք են և ան-
հաւատ պատմութիւնք :

Ը. Եւ եթէ նմանութեամբ միայն եղև
մարդ , և կերպարանօք և եթ էր յաշն և
չարչարանք և մահն , ապա և փրկութիւն
ինչ ոչ զործեցաւ : Այլ և փրկէր իսկ ըն-
դէր զայլոյ արարածս , զոր իւր չէր
արարեալ . որ ոչ բարւոյ զործ է՝ այլ ա-
պիրատի , սպրդել զաղտ մտանել յայլոյ
տուն և նենգել նմա :

Բայց զայն ևս հարցցուք . մարմնաւոր
որ էր Յեսուն , եթէ անմարմին : Եթէ ա-
սիցեն՝ թէ անմարմին էր , լուիցեն .
զի եթէ անմարմինն եկն , և աստ՝ որ-

պէս ասենն՝ մարմին ոչ զգեցաւ, յայտ է՝ եթէ ոչ ետ ինչ, և ոչ առ, ոչ մեռաւ, և ոչ փրկեաց. և ի զուր է ասելն Մարկիոնի, եթէ արեանն Յեսուայ եմք զինք: Զի ոչ հեղաւ արիւնն նորա, և ոչ նորա գնեցան, այնու զի կերպարանօքն ասեն զխաչն և զմահն, և ոչ ճշմարտութեամբ: Եւ յանդիմանեն զնոսա Հրեայք, որ ցայսօր պնտեալ են՝ թէ հարքն մեր հանին զՅիսուս ի խաչ: Ուստի յայտ յանդիման ցուցանի, եթէ ոչ կեղծեօք ել Քրիստոս ի խաչ, այլ ճշմարտութեամբ: Քանզի և ճշմարտի յարութեանն մերոյ՝ կացոյց զիւրոյ անձինն զյարութիւն օրինակ:

Թ. Եւ եթէ, որպէս ասենն, զօրէնս արդարոյն դատաւոր և միջնորդ խնդրեաց Յեսուն, անդատին իսկ յօրինացն բազմապատիկ մահապարտ գտանի՝ զինախ քան զխաչելութիւնն իւր զբազումս յափըշտակեաց: Եւ ոչ միայն ինքն, այլ և զայլս բազումս ընտրեաց ի նոցանէն, և առաքեաց՝ զի աշակերտիցեն և ձգիցեն առ նա: Եւ ոչ միայն այնչափ, այլ և զօրու-

Թիւն զգեցոյց 'նոցա' կոխել զգօրս տեառնն
իւրեանց, և արկ սուր և բաժինս ի տան
նորա, և վառեաց հուր յարարածս նորա,
մինչև կարծել և խափանել զօրէնս նորա
յաւուրցն Յովհաննու մկրտչի, և աւետա-
բանել զիւր արքայուԹիւնն, արձակեալ
բարոզս բազումս՝ բարոզել, և հնձողս
բազումս՝ հնձել, զոր ոչ ինքն սերմա-
նեաց: Եւ այն մինչ չև մեղուցեալ ինչ
ուրուք էր նմա, ոչ ի խաչ հանեալ և
ոչ զարիւն նորա հեղեալ, առ աւար ըզ-
տուն նորա, և խախտեաց զԹագաւորու-
Թիւն նորա, և նա լռեալ կայր և ոչ ինչ
մեղանչէր նմա:

Եւ զիւնրդ ասիցեն, Թէ խաչելուԹեամբն
զնեաց զՄարկիտնն. զի ահաւանիկ զայն
ամենայն ժողովս բազմաց, մինչ չև ելեալ
էր ի խաչ, կորզեաց յինքն:

Այլ, ասեն, զնոսա բժշկուԹեանց զինս
տարաւ. զհիւանդս բժշկեաց, և զբորոտս
արբեաց. զմեռեալս յարոյց, զանդամա-
լոյծս հաստատեաց, և զղևս հալածակա-
նքս արար: Եւ իցէ որ բժիշկ, յորժամ
զօրդի ուրուք բժշկիցէ, վարձս ոչ առնու,

այլ զբժշկեալն ի գլխովին զիևս բժշկու-
ծեանն խնդրիցէ : Եւ զբեացուք՝ եթէ բը-
ժըշկեալքն էին ինչ նմա անկ վասն
երախտեացն . իսկ զորս ոչն բժշկեաց ,
ընդէր հրապուրեաց եհան ի տեառնէ իւ-
րեանց . որ ոչ բարւոյ զործ էր , այլ նեն-
գաւորի :

Եւ զօրէնսն զիմրդ իշխէր դատաւոր
խնդրել՝ որոյ այնչափ վնաս յառաջագոյն
քան զմահն իւր արարեալ էր ի տան նո-
րա . մանաւանդ զի և զիտէր իսկ՝ Թէ
պարտաւորեն զնա օրէնքն , և ոչ արգա-
րացուցանեն : Արդ եթէ յխարայէլացւոյ
կերպարանս եկն ի տուն նորա , սակայն
պարտաւորելոց էր : Զի գրեալ էր յօրէնսն
Թէ ամենայն Հրեայ , որ լուծցէ զօրէնս ,
սպանցի , և որ ոչ Թլխատեսցի , և ոչ ըզ-
շարածս պահեսցէ , մեռցի . և նա ելոյժ
զօրէնսն և խախտեաց կրօնսն , մահա-
պարտ էր յօրինացն : Եւ Թէ յայլոց ազ-
գացն ի կերպարանս եկն առ նոսա , նախ
զօտարագգիսն իսկ կոտորել հրամայեալ
էր նոցա , և ոչ խնայել . և ապա՝ ի վերայ
եկացն և պանդխտաց հրամանս կայր . Եթէ

ոչ սլահիցեն զկրօնս օրինացն, մահուամբ մեռցին. համայն և այնպէս յօրինացն մահապարտ էր :

Իցէ որ որ մտանիցէ զաղտ ի տուն ընկերի իւրոյ զեղծել ինչ, և ի բուն անփեալ՝ չլինիցի մահապարտ : Եւ կամ իցէ որ, որ մատուցեալ՝ զայլոյ զորդիս կամ զծառայս յապիմակս և ստահակս յօժարեցուցանիցէ հանել, և հասեալ ի վերայ ոչ հանիցեն զայն ընդ կառափն : Եւ կամ իցէ որ, որ իբրև զդէտ մտեալ՝ զայլոյ զթագաւորութիւն զաղտ լրտեսիցէ, և ծանուցեալ զլրտեսն ոչ սատակիցեն վաղվաղակի :

Նոյնպէս և Յեսուն յառաջ քան զխաչելութիւնն բազում ինչ այսպիսի վնաս գործեաց ի տան արդարոյն. և ըստ օրինացն, զոր դատաւորն խնդրեաց, բազում մահուց պարտական գտանի : Զի օտարոտի մի եկեալ յայլոյ տուն, զայնչափ մեծամեծ աղէտս գործեաց ի նմա. զօրէնսն և զմարգարէսն նորա արգել, և զիւր Պագաւորութիւնն աւետարանեաց :

Արդ ո՞վ էր նա՛ որ այնչափ մեծամեծս

կարաց զործել, եթէ ոչ Տէրն ամենայնի
որ ասաց՝ Թէ ամենայն ինչ տուաւ ինձ ի
հօրէ իմմէ: Ուստի յայտ է՝ Թէ ոչ իբրև
զօտար ոք առ յափշտակութեամբ, այլ
ի հօրէ տուաւ ի ձեռս նորա, և իբրև
զՏէր օրինացն դադարեցոյց զօրէնսն. և
յառաջ քան ի խաչ ելանել եցոյց զԹագա-
ւորութիւնն իւր:

Ո՛ր անմիտք. զի ոչ իմացայք, եթէ հայր
Յիսուսի է Տէրն ամենայնի, այնու զի
զամենայն ետ ի ձեռս նորա. և նա է Տէր
աշխարհի, և ոչ զորմէ դուքն կարծեցէր՝
որ չէր իսկ: Զի ամենայն որ արտաքոյ
քան զնա աստուած անուանի, չէ նա ի
քնէ աստուած: Եւ բազում ինչ և այլ է
որով ցուցանի՝ Թէ Տէր մեր յիւրան եկն
և ոչ յօտարոտիս. և ինքն և Հայրն իւր
են մի Տէր աշխարհի: Եւ առաւել ի վի-
րաւորէն, որ մինչ դեռ յերուսաղէմէ
յերիքով իջանէր՝ վիրաւորեցաւ յաւազա-
կաց, ցուցանի՝ Թէ ոչ օտարոտի որ էր
վիրաւորին Քրիստոս, այլ մերձաւոր և
դարմանիչ նորա: Որպէս և ինքն իսկ աս-
աց ցփարիսացին, Թէ ուղիղ դատեցար:

Եւ յոչխարէն և ի դրամէն, որ կորուսեալ էին և գտան, յայտ է՝ եթէ յիւրան եկն և ոչ յօտարոտիս :

Ժ. Դարձեալ, զմիւս քանն Առաքելոյ, զոր ուղիղ ասացեալ է, խախտեն. Թէ յորժամ խափանեցէ զամենայն տէրութիւնս և զիշխանութիւնս. զի պարտ է նմա Թագաւորել, մինչև դիցին ամենայն Թշնամիք նորա ի ներքոյ ոտից նորա : Եւ ասեն՝ Թէ տէրն աշխարհի խափանէ զինքն և զաշխարհ իւր յաւիտեան :

Ո՞ր անմիտք. եթէ յիւր ձեռս է շինելն և քակելն, և զայս աշխարհ՝ վասն զի ծերանայ և հնանայ՝ քակիցէ, ընդէր ոչ այլ նոր և գեղեցիկ քան զայս առնիցէ : Թէ մինչ չէրն աշխարհ՝ զիտաց խորհել և առնել քանիւ, այժմ զի լուաւ և տեղեկացաւ՝ Թէ գոյ այլ աշխարհ օտարին՝ գեղեցիկ և ազնուականագոյն քան ըզնորայն, զմէ ոչ առնիցէ լաւագոյն քան զնորայն, այսպէս զի և ընտանիք օտարին նորայոցն ցանկանայցեն՝ վասն գեղեցկութեանն և պայծառութեանն : Զի որպէս զառաջ իննկարող եղև քանիւ առնել,

այնպէս թէ կամի և այլ ազնուագոյն քան
զայն կարող է առնել: Եւ որ այնպէսն
կարող է, ընդէր խափանիցէ զանձն՝ լի-
նել պատուանդան ընդ ոտիւք այլոյ, և
ոչ առնիցէ իւր աշխարհնոր և զեղեցիկ
քան զառաջինն, և Թագաւորիցէ ի նմա
յաւիտեան:

Բայց թէ արգելուցու զնա օտարն: Եւ
Թէ այնչափ զօրագոյն քան զնա է՝ մինչ
զի և արգելուլ կարիցէ, ապա ոչ է տէր
ամենայնի՝ որպէս ասէ ինքն, այլ ծառայ
այլոյ տէրութեան:

Կամ զայն ուստի ցուցանիցէք՝ Թէ
աստուած օրինացն քակելոց է զաշխար-
հըս: Եթէ վասն ՚ի զրեալ են ի մարգա-
րէսն նորա՝ եթէ երկինք զալարեացին
իբրև զմազաղած, և երկիր իբրև զմամ
հալեացի, այլ և զայն զրեալ է ի մարգա-
րէսն՝ Թէ արարից երկինս նոր և երկիր
նոր: Ուստի յայտ է ըստ մարգարէու-
թեանն, Թէ զայս քակէր՝ այլ նոր առնէր,
որպէս և դուք իսկ ձեզն վկայեցէք:

Բայց և միւսումն ևս արարէք պա-
տասխանի, Թէ ո՞ր իցէ որ զիշխանութիւն-

տըն և զպետութիւնս խափանիցէ : Եւ
եթէ դուք ոչ գիտիցէք յԱռաքելոյ՝ զի
Քրիստոս խափանէ զիշխանութիւնսն, և
դնէ զամենայն թշնամիս ի ներքոյ ոտից
իւրոց : Եւ ոչ այն՝ զորմէ դուքն ասէք,
որ չէն իսկ և ոչ արարեալ ինչ նորա, և
ոչ առնէ. այլ Տէր մեր և Հայրն իւր, որք
կարող են առնել զամենայն, և հնազան-
դեն զամենայն թշնամութիւնս ընդ ոտիւք :

ԺԱ. Եւ դարձեալ՝ Թէ ձեռնհաս ինչ
որ էր օտարն, որպէս Մարկիոնն ասէ,
ազատել զհոգիան ի տանջանաց անտի,
ընդէր ոչ բնութեամբ իսկ ձեռն արկ և
կորզեաց զոգիս տանջանաւորացն յինքն.
այլ նախ Թոյլ տայր՝ զի տանջիցին, և
տալա հանէր. և զայն ոչ համարձակու-
թեամբ, այլ կասկածանօք և արեան զը-
նոց զնելով :

Այլ, ասեն, վասն ողորմութեան արար-
տեսեալ զոգիս տանջանաւորացն նեղեալս
ի դժոխս, առաքեաց զորդին իւր՝ փրկել
զնոսա : Եթէ փրկեաց զնոսա, վերջինքն
զի՞ գործիցեն, որ ի նոյն դժոխս անկա-
նելոց են : Եթէ վասն ողորմութեան ա-

բարձր արարն, պահեալ իցին զգալուստ
որդւոյն իւրոյ մինչև ի վախճան աշխար-
հի, և ապա առաքեալ, զի ի վերայ ամե-
նեցուն առնէր ողորմութիւն, և հանէր ի
կեանս, քան փութացաւ և առաքեաց
ի կէս դարին, և չիք հնար վերջնոցն՝
որ անկան անդր՝ թէ ելանիցեն, քանզի
այնուհետև զգուշացաւ նոցա տանջիչն :

Այլ յոյժ մոլորեալ են, և մոռացան
զայն՝ թէ չիք ծառ չար որ առնիցէ ըզ-
պտուղ բարի, և ոչ քաղեն խաղող ի փշոց,
և ոչ թուզ ի տատասկէ, և իւրն զիւրն
ընդունի :

Եւ միւսն ևս զոր ասեն՝ թէ ոչ ընդունին
դժոխք զկեանս, վասն այնորիկ ել ի խաչ,
զի իջեալ իբրև զմեռեալ՝ ընկալցին զնա
դժոխքն :

Իսկ արդ ոչ ոք առաքիցի անդր կեն-
դանի, կամ մարդիկ յանցաւորք, կամ
սատանայ և դեք կենդանւոյն. թէ այն-
պէս իցէ, և զնոսա ոչ ընդունին :

Կամ Յեսուն իբրև զմեռեալ յն՝ չոգաւ,
մի թէ ի գերեզման երկրի, զոր զիբք դժ-
ժոխք կոչեն, և ահա անդ չեն ողիք, և ոչ

հուրոր տանջիցէ զնոսա : Եւ եթէ ասիցնձ,
ի գեհեանն շոգաւ իրրև զմեռեալ, շիբ մուտ
բանիցն . զի ոչ տայ Թոյլ Առաքեալ՝ Թէ
երկուս մահս մեռաւ, այլ մի՛ զոր մար-
մնովն կրեաց զխաչին, և հնազանդ եղև
մահու խաչին : Եւ ոչ դնէ՛ Թէ այլ որ
դատեաց զնա և արկ ի գեհեան, այլ Թէ
Հայր ետ զնա ի մահ : Եւ դարձեալ, Թէ
ինքն ետ զանձն իւր փրկանս փոխանակ
բազմաց, մահուամբ մարմնոյ, և ոչ տան-
ջանօք ողւոյ :

ԺԲ. Այլ այնչափ, ասեն, հակառակ են
օրէնք արդարոյն՝ շնորհացն Յեսուայ, զի
անդ երանութիւն մեծատանց տայ, և եղ-
կութիւն աղքատաց, և աստ երանութիւն
աղքատաց, և վայ մեծատանց : Անդ ասէ,
մի սպանաներ. և ասա ասէ, Թէ որ բար-
կանայ ընկերի իւրում տարապարտուց,
պարտաւոր է գեհեանի : Անդ ասէ, մի շնոր .
և աստ ասէ՛ Թէ որ հայի ի կին մարդ առ
ի ցանկանալոյ, անդէն շնացաւ ի սրտի
իւրում : Անդ ասէ, մի երդնուցուս տուտ,
այլ հատուցիր Տեառն զերդմունս բո, և
աստ ասէ, ամենեին մի երդնուցուք :

Եւ արդ զիսորդ իցեն օրէնքն և շնորհք
միմեանց հակառակք: Զի Արրուհամ վասն
զօտարս և զաղքատս ընդունելոյ՝ բարե-
կամ Աստուծոյ կոչեցաւ. և Քրիստոս
ասէ՝ Թէ աղքատն ի զոգն Արրահամու
չոգաւ, և մեծատունն ի տանջանս հրոյ:
Քրիստոս աղքատաց երանութիւն տայ,
և ողորմածաց՝ Թէ ողորմութիւն դտանելոց
են. և օրինացն աստուած այնչափ ցու-
ցանէ ողորմութիւն, մինչև զգրաստու
Թշնամւոյն անկանելոյ բեռամբ՝ չհրամայէ
զանց առնել. Թէ և ի ժողովրդենէ ոք իցէ,
և եթէ յօտար ազգաց. և զուլ ի մօր կամն
չհրամայէ երիել, և ոչ զհաւ ի ձուոց
կամ ի ձագուց վերայ նստեալ՝ ի մի-
ասին միանգամայն առնուլ: Անդ ասէ,
սիրեացես զընկեր քո իբրև զանձն քո. և
աստ ասէ, սիրեացես զՏէր Աստուած
քո յամենայն սրտէ բուսմէ, և սիրեացես
զընկեր քո իբրև զանձն քո. զի զայսց եր-
կուց պատուիրանաց կախեալ կան օրէնք
և մարգարէք. և ասէ, ոչ եկի լուծանել
զօրէնս կամ զմարգարէս, այլ լնուլ
զնոսա:

Արդ զի՞նք հակառակ օրինացն իցէ, որ եկն ընուլ զօրէնս և զմարգարէս : Եւ ասէր ցբորոտն զոր սրբեաց, Թէ երթ մատո պատարագ վասն սրբութեանդ քոյ, որպէս պատուիրեաց Մովսէս յօրէնսն : Եւ ցօրինականն, որ եհարց ցնա, Թէ զի՞նչ ինչ արարեալ՝ զի զկեանս յաւիտենից ժառանգեցից, ասէ. զպատուիրանս օրինացն զիտես : Եւ հարցեալ կրկին՝ Թէ զո՞ր պատուիրանս, ասէ. զմի շնարն, զմի գողանար, զմի սպանաներ : Որով յայտարար՝ եթէ ոչ հակառակ օրինացն ուսուցանէր, այլ նմին միաբան :

Դարձեալ, ջբարկանալն շտպանուանելոյն ոչ եթէ հակառակ ինչ է, այլ կարի քաջ միաբան. զի Թէ ոչ որ բարկանայցէ, և ոչ զգործ սպանութեան մտարերէ : Նոյնպէս և ոչ ցանկանալն չշնալոյն ոչ եթէ ընդդիմակաց ինչ է, այլ առաւել հաւանագոյն. զի եթէ ոչ ցանկանայցէ, և ոչ ի գործ շնութեան ժտի : Եւ ամենևին չերդնուլն՝ սուտ չերդնլոյ ոչ եթէ ընդդէմ ինչ է, այլ յոյժ ընկերակից. զի եթէ ոչ սովորիցի որ ստէ՛սլ երդնուլ, և ոչ սուտ

Երբէք երդնու : Անդ քանզի յանուն կոռ-
ցըն երդնուին, ասէ. հաստուսչիր Տեառն
զերդմունս քո : Ասէ. յիս երդնուցուա՛ որ
կենդանի եմ, և մի ի կուռսն՝ որ ոչ են
կենդանիք : Իսկ աստ զի կատարեալա
առնիցէ Քրիստոս զիւր աշակերտեալսն,
ասէ. ամենևին մի երդնուցուք, այլ եղի-
ցի ձեր այոն այո, և ոչն ոչ, և թէ որ ինչ
աւելի է քան զայն, ի չարէ անտի է : Եւ
թէ որ աւելի քան զայոն և զոչ է՝ ի
չարէ անտի իցէ, հրչափ ևս առաւել որ
տուտ յահաւոր անունն երդնուցու :

Եւ դարձեալ՝ չբարկանալովն և չցանկա-
նալովն, զոր ուսոյցն՝ Յեսու, այնչափ առ
աստուածս ունի զօրինացն աստուած,
զի զնորս ասացեալսն հաստատէ յաւե-
տարանի. և նորս մոլին թէ հակառակ
ուսուցանէ նոցա Յեսուն : Նոյնպէս վասն
կերակրոց և ի հնումն և ի նորումս գտա-
նեմք, զի յԱստուծոյ տուեալ են ի դար-
ճան : Անդ ասէ. զեն և կեր զամենայն

(*) ուսուցիւ.

տնաստուն և զՅոչունս ուտելիս, և աստ
ասէ՛ թէ տմենայն ինչ որ մտանէ ընդ բե-
րան մարդոյ, ոչ պղծէ զնա, այլ որ ինչ
ելանէ ի բերանոյ անտի, այն պղծէ ըզ-
մարդն: Եւ յամենայնէն իմեքէ մի ինչ և
միան է, և եթէ պիղծ ինչ է ին Կերակուրքն
նախ ինքն իսկ ոչ ճաշակէր ի նոցանէ,
և ասքս այլոց հրաման տայր ճաշակել:

Իսկ եթէ ոչ ուրեք զտանեմք ասացեալ
նորա ի նորումս՝ թէ զայս ինչ մի ուտի-
ցես, յայտ է եթէ զխտրութիւնս կերակ-
րոցն՝ որք ըստ օրինացն է ին՝ դադարե-
ցոյց, այնու զի ընդ մեղաւորս և ընդ մաք-
աւորս և ընդ փարիսացիս ուտէր և ըմ-
պէր: Եւ զզատկէն ասէք ցաշակերտսն՝
Թէ ցանկանալով ցանկացայ ուտել զզա-
տիկս զայս ընդ ձեզ: Մի թէ և զզա-
տկէն ասիցեն՝ Թէ ձուկն էր և ոչ գառն,
քանզի Քրիստոս զամենայն կերակուրս
ուտէր անխտիր, որպէս յայտ է յաւե-
տարանին:

Իսկ թէ ասիցեն՝ Թէ Քրիստոս յետ յա-
րութեանն եկեր զձուկն և ոչ զմիս, վասն
այսորիկ և մեք զձուկն ուտեմք և ոչ ըզ-

միս, ասելի է՝ թէ ասպա և նորա այժմիկ մի կերիցեն ձուկն, այլ ի յարուժեան անդ, որպէս և նա յետ յարուժեանն կերաւ ձուկն՝ զոր եզիտ առ ձկնորսան :

Այլ զի և ձուկն միս է՝ այն ամենեցուն յայտ է. զի որոյ մարմին և արիւն, ճարպ և ոսկերք են, հարկ է՝ թէ մսեղէն է և կենդանի : Եւ է ձուկն՝ որոյ իբրև խոզի, պառակաց թամբ ի վերայ կողիցն կայ և արիւն այնչափ ելանէ, որչափ յոչխարէ ոչ ելանէ. և կերակուրս ժանտս զայն ուտէ, զոր և ոչ գազանք և անասունք ուտեն : Եւ զձուկն իսկ առաւել պարտ է գազան կոչել, որ զիւր համազգիսն անխըտիր ուտէ. և զի այնչափ սուրբ են անասունքն քան զնա՝ զի ի նոցանէն զոհք և ողջակէզք մատչին Աստուծոյ, և ի ձրկանց ոչ ինչ այնպիսի :

Այլ և ի խորհուրդ և յօրինակ մեծի խորհրդոյն՝ որ յայտնելոց էր, ոչխար և արջառ տպաւորէին, և ոչ ձկունք. որպէս գառն՝ որոյ արեամբ փրկեցան անդրանիկք որդւոցն Իսրայէլի յԵզիպտոս, և խոյն՝ որ սպանաւ փոխանակ Իսահա-

կայ, խորհուրդ էին ճշմարիտ գառինն՝
որ բառնայ զմեղս աշխարհի . և երինջն՝
զոր արտաքոյ բանակին սպանանէին յող-
ջակէզ, ըստ որոց օրինակի և Գրիստոս
արտաքոյ քաղաքին շարչարեցաւ : Եւ
Դաւիթ ասէ . հաճոյ եղիցի Տեառն իբրև
զորթ մատաղ, և ոչ իբրև զձուկն փափուկ .
զի ձուկն թէպէտ և գայ յառակ, ի գե-
րեզմանի առակ գայ և ոչ ի կենդանու-
թեան . ըստ այնմ զոր Տէրն ասէ՝ Թէ որ-
պէս եղև Յունան ի փոք ձկանն զերիս
տիւս և զերիս գիշերս, նոյնպէս պարտ
է որդւոյ մարդոյ մտանել ի սիրտ երկրի,
և լինել անդ զերիս տիւս և զերիս գիշե-
րըս : Եւ այսպէս ոչ գտանեմք ի գիրս
սուրբս՝ եթէ զձուկն սրբեաց և ետ ի կե-
րակուր, և ի մտոյ հրաժարեցոյց իբրև ի
պղծոյ և ի խոտանէ իմեքէ :

Այլ և յօրէնան գրեալ է՝ եթէ ետու
ուտել ձեզ զանասունս և զթռչունս
իբրև զքանջար խոտոյ . բայց միայն
մեռելոտի և արիւն մի ուտիցէք, զի շունչ
անասնոյ արիւն իւր է : Եւ առաքեալքն
ի Թղթին զոր յԵրուսաղեմէ յԱնտիոք գրե-

ցին, զնոյն հաստատեցին՝ Թէ պահել ձեզ
յարենէ: և ի հեղձուցելոյ և ի մեռելոտուոյ
և ի պոռնկութենէ, և չասացին՝ Թէ ի մտոյ:
Նա և յօրէնսն զուտելի անասունսն սուրբս
կոչէ և զչուտելիսն պիղծս. իբր ոչ եթէ
պիղծք ինչ բնութեամբ էին, այլ զչա-
խորժականսն մտաց մարդկան պիղծս կո-
չէ. զի զիտէր, Թէ է ինչ՝ զոր ախորժեն
ուտել, և է ինչ՝ զոր ոչ ախորժեն ուտել,
և ըստ նմին նմա օրէնս եղ:

Այլ զի չիք ինչ պիղծ ի կերակրոցն,
զայն ի Տեառնէն լուիցուք. Թէ չիք ինչ
որ մտանիցէ յորովայն մարդոյ՝ Թէ կարի-
ցէ զմարդն պղծել. այլ որ ինչ ելանէ
ի մարդոյ անտի, այն պղծէ զմարդն: Եւ
Առաքելոյ յառաջագոյն հայեցեալ մար-
գարէութեամբ ի տարապարտ հպարտու-
թիւն աղանդաւորացն, ասէ. կարճեն ըզ-
կերակուրս, և արգելուն զամուսնութիւն՝
զոր Աստուած արար ի մխիթարութիւն
հաւատացելոց, որ գոհութեամբ վայելեն.
զի սրբի բանիւ Աստուծոյ և աղօթիւք:
Իբր ոչ եթէ պիղծ ինչ իցէ և սրբիցի. այլ
որ նոցա պիղծն կարծէք վասն զոհելոյն,

կայ, խորհուրդ էին ճշմարիտ գառինն՝
որ բառնայ զմեղս աշխարհի, և երինջն՝
զոր արտաքոյ բանակին սպանանէին յող-
ջակէզ, ըստ որոց օրինակի և Գրիստոս
արտաքոյ քաղաքին չարչարեցաւ: Եւ
Դաւիթ ասէ. հաճոյ եղիցի Տեառն իբրև
զորթ մատաղ, և ոչ իբրև զձուկն փափուկ.
զի ձուկն Թէպէտ և գայ յառակ, ի գե-
րեզմանի առակ գայ և ոչ ի կենդանու-
Թեան. ըստ այնմ զոր Տէրն ասէ՝ Թէ որ-
պէս եղև Յունան ի փոր ձկանն զերիս
տիւս և զերիս գիշերս, նոյնպէս պարտ
է որդւոյ մարդոյ մտանել ի սիրտ երկրի,
և լինել անդ զերիս տիւս և զերիս գիշե-
րըս: Եւ այսպէս ոչ գտանեմք ի գիրս
սուրբս՝ եթէ զձուկն սրբեաց և ետ ի կե-
րակուր, և ի մտոյ հրաժարեցոյց իբրև ի
պղծոյ և ի խոտանէ իմերէ:

Այլ և յօրէնան գրեալ է՝ եթէ ետու-
ուտել ձեզ զանասունս և զթռչունս
իբրև զբանջար խոտոյ. բայց միայն
մեռելոտի և արիւն մի ուտիցէք, զի շունչ
անասնոյ արիւն իւր է: Եւ առաքեալքն
ի Թղթին զոր յԵրուսաղէմէ յԱնտիոք գրե-

ցին, զնոյն հաստատեցին՝ Թէ պահել ձեզ
յարենէ: և ի հեղձուցելոյ և ի մեռելոտւոյ
և ի պոռնկութենէ: և չասացին՝ Թէ ի մտոյ:
Նա և յօրէնան զուտելի անասունսն տարրա
կոչէ և զչուտելիսն պիղծս. իբր ոչ եթէ
պիղծք ինչ բնութեամբ էին, այլ զչա-
խորժականսն մտաց մարդկան պիղծս կու-
չէ. զի գիտէր, Թէ է ինչ՝ զոր ախորժեն
ուտել, և է ինչ՝ զոր ոչ ախորժեն ուտել,
և ըստ նմին նմա օրէնս եղ:

Այլ զի չիք ինչ պիղծ ի կերակրոցն,
զայն ի Տեառնէն լուիցուք. Թէ չիք ինչ
որ մտանիցէ յորովայն մարդոյ՝ Թէ կարի-
ցէ զմարդն պղծել. այլ որ ինչ ելանէ
ի մարդոյ անտի, այն պղծէ զմարդն: Եւ
Առաքելոյ յառաջագոյն հայեցեալ մար-
գարէութեամբ ի տարապարտ հպարտու-
թիւն աղանդաւորացն, ասէ. կարճեն ըզ-
կերակուրս, և արգելուն զամուսնութիւն՝
զոր Աստուած արար ի միսիժարութիւն
հաւատացելոց, որ զօհութեամբ վայելեն.
զի սրբի բանիւ Աստուծոյ և աղօթիւք:
Իբր ոչ եթէ պիղծ ինչ իցէ և սրբիցի. այլ
որ նոցա պիղծն կուրծէք վասն զօհելոյն:

և զայնմանէ ասէ Առաքեալ՝ Թէ սրբի
քանիւն Աստուծոյ և աղօթիւք: Վասն
որոյ ի միւսում Թղթին ասէ՝ Թէ յորժամ
կոչիցէ որ զձեզ յանհաւատից և երթայցէք,
զամենայն ինչ զոր դնիցեն առաջի ձեր,
կերիջիք և մի խղճիցէք: Ուստի յայտ է
Թէ մի ինչ յամենայնէ միան էր: Եւ դար-
ձեալ՝ Թէ որ ինչ վաճառիցի ի մակեղոնի,
որ է ի մսավաճառանոցի, կերիջիք և
մի խղճայցէք:

Այլ ատեն, Թէ ասէ Առաքեալ՝ Թէ լաւ է
ոչ ուտել միս, և ոչ ըմպել զինի, և ոչ
որով եղբայրն իմ գայթակղեսցի. և դար-
ձեալ Թէ ոչ կերայց միս յաւիտեան, որով
եղբայրն իմ գայթակղիցի:

Ասասցուք. եթէ ձկամքն գայթակղիցի
եղբայրն, ապաքէն և զայն չիցէ պարտ
ուտել. քանզի վասն գայթակղութեան չէ
պարտ ուտել, և ոչ Թէ վասն զի պիղծ ինչ
կայցէ ի կերակրոցն: Եւ մանաւանդ զինւով
որով բազումքն իսկ զեղխանան. և ոչ
այնչափ միան յանցուցանէ, որչափ զինին
զեղծէ զըմպելիսն, և գայթակղեցուցանէ
զտեսողսն: Եւ զիմարդ իցէ, զի ի մտոյ պա-

Տեն և ի գինւոյ ոչ զգուշանան Մարկիոնքն,
զի բանն յերկոցունց վերայ կայ. ասէ ոչ
ուտել միս, և ոչ ըմպել զինի. և զնովիմբ
ածեալ զպատճառսն, ասէ, Թէ և ոչ,
որով և դրայրն իմ գայթակղիցի կամ տը-
կարանայցէ: Որով ցուցանի՝ Թէ վասն
գայթակղելոյն և զայնպիսի միտս ի միջի,
և ոչ և՞ Թէ զկերակուրսն պիղծ համարէր,
որ ասէն՝ Թէ է որ հաւատայ ուտել զա-
մենայն ինչ: Թէ հաւատաս՝ ասէ՝ և՞ Թէ
բանիւ Աստուծոյ և աղօթիւք սրբին կերա-
կուրքն, կեր և մի խտրեր: Ապա և՞ Թէ
տկարացեալ ես հաւատովք և խղճես,
բանջար և և՞ կեր, և մի գայթակղիր: Եւ
յորժամ ոչ հաւատասն ուտել զամենայն
իբրև զսուրբ, մի իշխե՛ր դատել զայն
որ ուտէն. որպէս և որ ուտէն՝ ոչ պարտի
անգոսնել զքեզ իբրև զտկար, որ ոչդ հա-
ւատաս ուտել զամենայն ինչ իբրև ըզ-
տուրբ: Քանզի ոչ և՞ Թէ կերակուրքն կա-
ցուցանեն զմեզ առաջի Աստուծոյ, և ոչ
հանեն յերեսաց Աստուծոյ. այլ կամ հա-
ւատքն կամ խիղճ մտացն և գայթակղու-
թիւն:

ԺԳ. Իսկ ձեր ուխտաւորքն, ասեն, ընդէր են մահատը :

Մեր ուխտաւորքն ոչ վասն այնորիկ հրաժարեն ի կերակրոց՝ եթէ զկերակուրսն պիղծս համարիցին և ի հիւղեայ իբրև ի չարէ իմեքէ : Եթէ վասն պիղծ ըզկերակուրսն համարելոյ ուխտաւոր էին, և ոչ ուխտաւորութիւնն նոցա յուխտաւորութիւն համարէր : Այլ կարճեն զանձինս ի կերակրոց, զի զսրբութիւնն՝ զոր ի մտի եղին պահել՝ դիւրաւ պահիցեն :

Յոր սակա և հարքն մեր սուրբ եպիսկոպոսք սահմանեցին կանոնս, եթէ որ հաւատացեալ միս ոչ ուտիցէ, և բանջար ընդ մտոյ եփեալ իցէ, և ի բանջարոյն ոչ կամիցի ճաշակել, նզովեալ լիցի : Ընդէր նախ՝ զի զԱստուծոյ տուեալ զկերակուրսն ոչ իշխիցէ խոտան համարել, և ապա՝ զի տարապարտ հպարտութեամբն ոչ վնասիցի, որպէս թէ այնու առաւել ինչ իցէ քան զայլ մարդիկ :

Նա և կուսանք սրբոյ եկեղեցւոյ ոչ վասն այնորիկ պահեն զկուտութիւն, եթէ զամուսնութիւնն տուեալ յԱստուծոյ՝ պըղ-

ծուծիւն համարիցին, որպէս Մարկիոնն
և Մանի և մծղնեայք . զի էթէ յայն միտս
ուխտաւորք էին, ապա և կուսուծիւնն
չէր յանգարի կուսուծեան . այլ վասն ա-
ռաւել սիրելոյ զԱստուած, ի բարւոր
արարածոց Աստուծոյ հրաժարեն . զի
նմանեալք հրեշտակաց Աստուծոյ, ուր ոչ
արուն է և ոչ էգ, ցուցանիցեն և յերկր ի
զնոյն առաքինուծիւն . ըստ այնմ՝ Թէ են
ներբինիք, որ զանձինս իւրեանց արարին
ներքինիս վասն արքայուծեանն երկնից,
լինել ի յարուծեանն հաւասար հրեշտա-
կաց : Եւ Առաքեալն՝ այր հաւատարիմ
կոչէ զկուսանսն . բայց հայեցեալ ի բը-
նուծիւնն՝ չիշխէ յայտ հրաման տալ,
այլ ակնարկելով յօժարեցուցանէ . որպէս
և Տէրն ակնարկէ, այլ ոչ ստիպէ :

ԺՄ. Այս ամենայն վասն Մարկիոնաց
աղանդին ասացաւ, որք զամուսնուծիւն
և զմսակերուծիւն խոտեն . և ուխտաւո-
րեալք հանդերձ աշխարհականօքն ի կու-
սուծիւն, ստեն ուխտեն : Զի առ չժու-
ծալոյ ցանկուծեանն, արկանեն միւսան-
գամ զնոսա ընդ ապաշխարուծեամբ :

Արդ եթէ որինաց ոչ հաւատայցեն , որ
ասէ՛ եթէ Թողցէ այր զհայր և զմայր իւր
և երթիցէ զհետ կնոջ իւրոյ , և եղիցին
երկօրին ի մարմին մի , Յետուայն ընդէր
ոչ հաւատայցեն՝ որ զնոյն հաստատէ , և
յաւելու՛ թէ զոր Աստուած զուգեաց ,
մարդ մի մեկնեացէ : Արդ հաւատացելոց՝
որ զճշմարտութիւնն կամիցին ցուցանել՝
նախ զորժ այն է , զի զիրան՝ որպէս և
իցեն՝ նոյնպէս խոստովանիցին . և ապա
Թէ այրընտիր լինիցին յառաքինութիւնսն
այն ընդունելի է : Եւ ոչ որպէս նորա ,
որք մեծապէս կտորեն՝ Թէ մեր անգատին
իակ յաւազաննն ուխտաւորիմք ի մասկե-
րութենէ և յամուսնութենէ , և ապա լու-
ծանեն զուխտն , և զան մտանեն ընդ ա-
պաշխարութեամբ :

Եւ եթէ հարցանես՝ եթէ տանջանք զո՞ն
բարւոյն . ասեն . ոչ զոն : Եւ եթէ ի տան-
ջանաց կասկած չիցէ , ապաշխարութիւն
առ իմ իցէ . ոչ ապաքէն յայտ է՝ Թէ ի
տանջանաց ոչ երկնչին , և ի մեղսն ան-
խըտիր են : Բայց որոյ տանջանք չեն ,
յայտ է՝ Թէ նորա և սխարզեք չզոն :

Այլ մեր, ասեն, յայն տակս փախեալք
յարդարոյն, զի ահագին սպառնալիս ըս-
պառնայ յօրէնսն իւր՝ Թէ հուր վառեալ
է ի բարկութեանն իմում, և այրիցէ մին-
չև ի դժոխս ներքինս, և Թէ այս ամենայն
պահեալ էր ի գանձի իմում, և այլուր՝
Թէ հրով դատի Աստուած :

Ո՞ւնմիտք և մոլորեալք. Թէ վասն
ահագին սպառնալեացն փախչիցիս յօրի-
նացն Աստուծոյ, յորժամ Յիսուս ևս աւե-
լի սպառնալիս քան զայն սպառնայցէ,
հուր անշէջ և որդն անմահ և տանջանս
յաւիտենականս, յ՞ ունիցիս փախչել :
Եւ յորժամ ի հնում և ի նորումս զնոյն
սպառնալիս և զնոյն խոստմունս բարու-
թեանց գտանեմք, ո՞չ ապաքէն յայտ
յանդիման ցուցանի՝ Թէ մի տուիչ է հնոյն
և նորոյս :

ԺՅ. Այլ և յարութեան մարմնոց չհա-
ւատալ ուստի իցէ Մարկիոնի և Մանեայ
և այլոցն նոյնպիսեաց :

Ասեն. Առաքեալ ասաց՝ Թէ մարմին և
արիւն զարբայութիւնն Աստուծոյ ոչ ժա-
ռանգեն, և ոչ ապականութիւն զանու-

ապականութիւն. և դարձեալ՝ թէ ելանել
ի մարմնոյս ցանկացեալ եմ և ընդ Տեառն
լինել : Որով յայտ է, ասեն, թէ վասն զի
ի հիւղեայ է մարմինս, յայն սակս չառնի
արժանի յարութեանն :

Եւ թէ վասն զի ի հիւղեայն է մարմին՝
չառնիցի արժանի արքայութեանն, ապա՝
և վասն զի յարդարոյն են ողիքն՝ մի լի-
քին արժանի արքայութեան բարւոյն :
Այլ յանդիմանէ զնոսա նոյն Առաքեալ՝
անդէն ինմին տեղւոջ. որոյ իբրև մատամբ
ցուցեալ զմարմինն, ասէ՝ թէ պարտ է
սպականութեանս այսմիկ զգենուլ զա-
նասպականութիւն, և մահկանացուիս այս-
միկ զգենուլ զանմահութիւն : Ուստի յայտ
է թէ ոչ զոգիան կոչէ սպականացուս և
մահկանացուս, այլ զմարմինան : Եւ ի
միւսում թղթին ասէ՝ թէ ամենեցուն մեզ
յանդիման լինել կայ առաջի բեմին Քրիս-
տոսի, զի ընկալցի իւրաքանջիւր որ իւ-
րով մարմնով զինչ և գործեաց յառաջ,
եթէ բարի և եթէ չար : Տեսանես զի մար-
մնով հանդերձ ասէ կրել զբարիս կամ
զչարիս, և ոչ միայն ոգւով :

Այլ ասեն, ասաց Առաքեալ՝ Թէ ապա-
կանութիւն զանապականութիւն ոչ ժա-
ռանգէ :

Ո՛վ բանաբաղ Մարկիոն, որ զվին լսէ
և զմիւսն ստո՛նգանէ : Եթէ ուղիղ մտօք
լսէր զայն՝ Թէ ապականութիւն զանապա-
կանութիւն ոչ ժառանգէ, կարէր կալ ի
վերայ ճշմարտութեանն : Զի Առաքեալ
այնչափ ստուգէ զյարութիւն մարմնոյ,
մինչ զի և բազում օրինակս ի մէջ բերէ :

Նախ առաջին և բուն գճրիստոսի յա-
րութիւնն՝ եթէ Քրիստոս մեռաւ ըստ զը-
րոց և Թաղեցաւ և յարեաւ յաւուր երրոր-
դի : Եւ զետեղեալ անդէն զտեղեաւն, բա-
զում հանգամանս ցուցանէ վասն յարու-
թեանն հաստատութեան, և առաւել զայն
զոր իրրև յունկանէ Մարկիոնի և Մանեայ
աղաղակէ և ասէ, եթէ մեռեալք ոչ յառ-
նեն, զի՛նչ զործիցեն այնոքիկ որ վասն
մեռելոցն մկրտեցան : Դուք, ասէ, ասէք
Թէ մարմինք վասն զի ի հիւղեայն են,
ոչ յառնեն. եթէ մարմինքն մահկանա-
ցուք ոչ յառնիցեն, հոգիքն կենդանիք
վասն մարմնոցն մեռելոց ընդէր դաւանի-

ցեն . և կամ մարմինքն մահկանացուք
ընդ ոգւոցն կենդանեաց վասն էր մկրտի-
ցին , Թէ որպէս ասէքդ՝ չիցեն յառնելոց
մարմինքն մահկանացուք :

Այսպէս իմանալի է բանս , և ոչ որպէս
Մարկիոնն դանդաչէ՝ Թէ փոխանակ երա-
խայի մեռելոյ , պարտ է կենդանւոյն
մերձաւորի իւրում մկրտել . զի անդ նմա
համարիցի : Զոր և առնեն իսկ Մարկիոն-
քըն : Այլ յանդիմանէ զնոսա բանն տէրու-
նական , որ ասէ՝ Թէ որ ոչ ծնցի վերստին՝
ոչ կարէ տեսանել զարքայութիւնն Աս-
տուծոյ . և դարձեալ . եթէ որ ոչ ծնցի ի
ջրոյ և ի հոգւոյ , ոչ մտցէ յարքայութիւնն
երկնից : Որով յայտ է Թէ իւրաքանչիւր
ուժեք պարտ է մկրտել , և ոչ այլում
ընդ այլոյ :

Եւ դարձեալ ի սերմանեացն առակէ
յայտնի ցուցանի յարութիւն մարմնոց .
Թէ որպէս զսերմն , զոր սերմանես , ոչ
այլ ընդ այլոյ գայ , Թէպէտ և բազմապա-
տիկ վայելչութիւն զգենու . այլ ոչ երբէք
սերմանեցեր զգարի և հնձեցեր ցորեան .
և ոչ սերմանեցեր կորեակ , և հնձեցեր

հաճար . այլ զոր սերմանեցեր , զնոյն հըն-
ձեցեր . ըստ նմին օրինակի , ասէ . և մար-
մինն որ անկաւ' նոյն և յառնելոց է :

Դարձեալ , և մարմին և արիւնն ասել
Առաքելոյն' թէ զարքայութիւնն Աստու-
ծոյ ոչ ժառանգէ , և ոչ տպականութիւն
զանատականութիւն ժառանգէ , ոչ յայն
միտս իմանալի է , յոր Մարկիոնն առնու-
թէ վասն զի ի հիւղեայն են մարմինքն ,
ոչ յառնեն . այլ յայլ երկուս օրինակս :

Մի յայն' թէ մինչ դեռ ի մարմնոյ խոր-
հուրդս և ի գործս իցէ մարդն , շնչաւոր
է և մարմին և արիւն . և զի ըստ մարմնոյն
և եթ խորհի և գործէ , չէ արժանի մտա-
նելոյ յարքայութիւն երկնից : Որպէս և ի
միւսում թղթին գրէ Առաքեալ առ աշա-
կերտեալսն' թէ որ մարմնովն են , զմար-
մնոյ խորհուրդս խորհին . բայց դուք ոչ
էք մարմնով , այլ հոգւով : Մի թէ յօրժամ
զայս գրեաց առ աշակերտեալսն' կէսք
էին ի մարմնի , և կէսքն չէին : Ուստի
յայտ է թէ ի մարմնի ամենեքեան էին ,
այլ ի գործս մարմնոյ և հոգւոյ ոչ բոլորե-
քեան :

Դարձեալ ի միւս ևս միտս իմանալի է, եթէ ոչ շաղղով և արեամբ ուռուցեալ յառնեն մարմինքն, այլ նորոգեալք յարուժեամբն՝ ապականացուք զանապականութիւն ժառանգեն: Որպէս և ածէ իսկ զնովիմք՝ թէ փող հարկանի, և մեռեալք՝ որ ի Քրիստոս յառնեն անապականացուք և մեք նորոգիմք:

Որով ցուցանի՝ թէ մարմինք նորոգեալք յարուժեամբն, ազատացեալ յամենայն կարեաց՝ յառնեն: Եւ ընկղմի մահ ի պարտութիւն, յորժամ ապականեալքն զանապականութիւն զգենուցուն, և մահկանացուքս զանմահութիւն, և սերմանեալք տկարութեամբ՝ զզօրութիւն, և վարեալք անարգութեամբ՝ զփառաւորութիւն: Եւ չիք մարմին՝ որ ի հող մնայցէ. այլ իւրաքանչիւր ոգւոց զանձնիւր մարմին զգեցեալ, յական բժժել՝ կայցեն առաջի ահեղ ատենին, ոմանք ի կեանս յաւիտենականս և ոմանք ի պատիժս դատաստանի:

ԺԶ. Մարկիոնս այս ի պոնտացւոց աշխարհէ անտի եղեալ էր, որդի եպիսկոպոսի: Եւ ապականեալ զկոյս մի, զը-

Նաց փախստական վասն մերժելոյ զնա
բեկեղեցւոյ՝ իւրոյ իսկ հօրն : Եւ երթեալ
ի Հռոմ խնդրել ապաշխարութիւն յայնմ
ժամանակին , և շնատեալ այնմ՝ զբզու-
ցաւ ընդդէմ հաւատոց : Եւ եղևալ երիս
առաջս , ուսուցանէ զքարւոյ և զարդա-
րոյ և զչարէ : Եւ զնոր կտակարանս օտա-
րտի համարի ի հնոյն . և յայնմանէ , որ
ի նմայն խօսէր , զյարութիւն մարմնոյ
արհամարհէ : Եւ մկրտութիւն ոչ մի միայն
տայ , այլ և երիս յետ յանցանելոյ . և փո-
խանակ երախայից մեռելոց՝ այլոց ստիպէ
առնուլ կնիք : Եւ այնչափ յանդգնեալ՝
մինչև կանանց հրամայէ մկրտութիւն տալ՝
զոր ոչ որ իշխեաց յայլոց աղանդոցն առ-
նել . ոչ կնիք կրկին և երեքկին տալ , և
ոչ զկանայս առ քահանայս ունել :

Նա և նմա իսկ ուստի իցէ քահանայու-
թիւնն , որոյ ապականեալ զկոյս՝ տարա-
գիտ եղև յեկեղեցւոյ յիւրմէ հօրէ , մինչև
ապաշխարութեան ևս հասանել ոչ եղև
արժանի : Եւ յիրաւի չեղև արժանի , զի
ի պատգամս Հոգւոյն սրբոյ իշխեաց ձեռն
արկանել , զկէսն հատանել ընկենուլ իբ-

բև զխոտան, և զկէսն ընտրել առնուլ
խորթամ ի մարմնոց մատն մի կտրիցէ առ-
նուցու, զամենայն մարմնոյն վկայէ՝ սա-
կաւ ինչ մասնն կարեալ: Առաւել և Թ-
յանդիմանէ զնա կատարիչն օրինաց, որ
ասէր՝ Թէ ոչ եկի լուծանել զօրէնս և ըզ-
մարգարէս, այլ ընուլ զնոսա. և Առա-
քեալն, որ ասէ՝ Թէ Քրիստոս է խաւարու-
Թիւնն մեր, որ արար զերկոսին ի մի:
Նրում փառք յաւիտեանս յաւիտենից.
ամէն:

ՋԵՐՁ

ԽՐԱՏՔ

Ստուգածասէրն յիւր կամացն որպէս
ի Թնամեոյ զգուշանայ :

Լաւ է յատակ խորհրդով ննջել, քան
պիպծ խորհրդով աղօթս մատուցանել, և
վարձս ոչ առնուլ և ի զուր աշխատել :

Մխեստ զմարմինդ նեղութեամբ, և զսիր-
տըղ երկեղիւն Աստուծոյ, զի աներկեղ
լիցիս ի մահաբեր նետից սատանա ի :

Որ զերկեղումն սիրէ, սիրոյ արձան
կանդնէ առ Աստուած, և անհաշտ Թշնա-
Տուժիւն առ սատանայ :

! սէր և զերկեղ քնութիւն արսա բեզ. որ
խարէութեամբ շաշխատիս :

Որչափ զրկիս և աշխատիս և նեղիս,
և համբերես, անապակրան զանձ գոտ-
րաւեսս բեզ յերկինս. ապա Թէ արտըն-
ջես և նեղասրտիս, ի զուր աշխատիս և
անվտոճ ելանես :

Հեզաշիր շարշարանօքն Քրիստոսի, և

համբերեա վասն նորա, զի վայելեացեա
յանանց բարութիւնսն :

Որ գարուն ի հանգստեան կայ, ձմեռն ի
սովոյ և ի սառամանեաց սատակի :

Որ աստ զմարմինն պարարէ, ի յաւի-
տենական հանգիստն ոչ մտանէ :

Հնազանդեա սիրով, աղօթեա յուսով,
աշխատեա հաւատով, և պայծառասցիս
յերկնային հարսանիսն :

Զոր ինչ Աստուած քեզ շնորհ տայ, ի
պէտս կարօտելոցն սպասաւորեա. զի
շնորհքն աղբիւրասցին, և դու փառաւո-
րեսցիս :

Կրօնաւոր մարմնասէր՝ խոզի նման է,
ի ծովացեալ մեղացն հեղձնու :

Արտասուս լուացումն է մեղաց, և յոգ-
ւոց հանելն ապաշխարութիւն. ապա որ
զամենայն ժամանակս կրօնաւորական
կարգօք անցուցանէ ի սուգ և ի տրտմու-
թիւն, նա զորպիսի զերանական զփառսն
ժառանգէ :

Կեղծաւոր կրօնաւոր՝ պատրուակ է
սատանայի. ընդ իւրեաւ ունելով զսա-
տանայ՝ զզազրութիւն անդամոցն ծածկէ,

և նկարակերպ պատրուակօք պատրէ ըզ-
տեսողան : Սորա են գայլք գառնզգեստք՝
որոց սպառնացաւ Քրիստոս ընդ անհա-
ւատսն դասել :

Որ զեղբայր իւր տեսանէ և տրտում
կայ, յաղթեալ է ի կեղծաւորութենէ . որ
առանձինն նստի և զուարթ կայ, գերեալ
է ի սատանայէ :

Բերանք մեր հոտեալ են ի պահոց, և
լեզուք մեր ընդարմացեալ ի սաղմոսեր-
գութենէ, և զոր Աստուած խնդրէ՝ զայն
ոչ ունիմք, զսէր և զխոնարհութիւն . շըր-
թամք սիրեմք զԱստուած, և ի զուր աշ-
խատիմք :

Զմիս անասնոյ ոչ ուտեն, և զեղբայրն
անյագարար ուտեն . գինի ոչ ըմպեն, և
զհոգին արեամբ շաղախեն . զամուսնա-
ցեալսն ատեն, և պիղծ խորհրդով հանա-
պազ պոռնկին . զգեստ գյոռին զգենուն,
և ազահութեամբն այրին . յայնպիսեացն
արժան է փախչել, և ոչ հաղորդութիւն
ունել :

Զպայծառութիւն աչաց շլացուցանէ
ծուխ, և զպարծանս կրօնաւորի ընտե-

լուծիւն մանկանց, եթէ զերկինս բանայ,
մի մտաներ. եթէ հրեշտակական վարձ
ունի, մի հաւատար:

Մանուկ կրօնաւոր, որ ոչ է առ ոտս
ձերոց, անջան որս է սատանայի:

Մանկագոյն կրօնաւորի մի սսեր զժա-
ծուկան քո, զի մահ է նորա:

Կրօնաւոր ուրախամիտ դև է գերգե-
ացի:

Մի սիրեր զյագուրդ կերակրոց կամ
զըմպելեաց, ապա թէ ոչ՝ զմարմնդ քա-
ղաք պոռնկուծեան շինես և ամրոց սա-
տանայի:

Գինի զբազմուծիւն ախտից զարձու-
ցանէ, և զերկիւղն Աստուծոյ հաշուծէ:

Մի սիրեր զեղբայրն փափուկ կերա-
կրոյք կամ ըմպելեօք կամ պատուական
հանդերօխ կամ դատարկուծեամբ, զի
մի զԳայենէն ժողովնդեսցես զպատիսն:

Մի տրամեցուցաներ զոք, և մի տըրտ-
միր տւմբէ:

Մի բարկանար աշակերտի մեղուցելոյ,
զի հիւանդն ոչ թէ յիւր կամաց հիւան-
դանայ:

Աստուածսիրութիւն է առանձինն յած-
գիմանել :

Մի Թիւնամափ լինիր յեղբայրն խրա-
տու պատճառաւ :

Զվէրն՝ կակուղ դեղն բժշկէ, և զախտս՝
բարեգործութիւնն :

Աշխատութիւն զոհումեամբ՝ առանց
պասակի ոչ լինի :

Կրօնաւոր պճնող ասպնջական է դի-
ւաց :

Որ մարմնական ընչից ցանկայ, պոռն-
կութիւն է :

Եթէ վասն Աստուծոյ հալածիս, մի
խէթ պահեր :

Յորժամ աղօթես՝ ընտրես զխորհուր-
դըրդ, և ապա սողմտես :

Թէ Թշնամւոյն չաղօթես որպէս քեզ,
ապա լաւ է չաղօթել :

Եթէ առնուս ինչ յումեքէ, յաւել ի առ-
վորական աղօթսն :

Դեք յինչսն ժողովին, և հրեշտակք ի
բաշխելն :

Ընչասիրութիւն լծակցութիւն է կռա-
տագտութեան :

Աշօթք ի սուրբ սրտէ զպատարագի
փրկութիւն գործէ :

Մի խնդրեր զհամեղութիւն կերակրոց :
ԶՔրիստոս նա տեսանէ , որ զինչսն
ատէ :

Կրօնաւորի բերդ ամուր է անգրադու-
թիւն :

Եղբայրասէր կրօնաւոր ազգակցութիւն
ունի առ Քրիստոս :

Սաղաղասէր կրօնաւոր ջան պայծառ
է եղբայրութեանն :

Որ ոխս ունի ընդ եղբորն , դաշնաւոր է
սատանայի . որ խեթիւ ննջէ՝ բարկացու-
ցանէ զԱստուած :

Երիկունն , երբ ի մահիծան ելանես , հա-
մարեա՛ թէ ի գերեզման ես իջեալ :

Թող զխորհուրդս և զքանա՛ որ սնտախ
ընթանան , և բևեռեա զքեզ ընդ երկիւղն
Աստուծոյ , և ած զմտաւ զօրն դատաս-
տանին :

Որ զեղբայրն ի մարմնաւոր կերակրոյ
զրկէ , չէ ցանկացող սեղանոյն Քրիստոսի :

Որ փութայ առնուլ ինչ յու՛նքէ , ոչ
ունի յոյս առ Քրիստոս :

Եթէ խնդրէ որ ի բէն և տաս, գոհացիր
զԱստուծոյ՝ զի դու առաւել շահեցար
քան զնա :

Մի լինիր ծաղրածու և կատակեր-
գակ, զի մի ժառանգեսցես զանվախճան
զլացն :

Խոնարհութեամբ և յուսով հնազանդել,
և գիտութեամբ աշխատել՝ կատարելու-
թիւն է :

Այլ են առաքինութիւնք, և այլ ընտրու-
թիւնք :

Զհաց աւուրն քրտամբք հրամայեաց
բեզ ուտել, և դու զկեանսն յաւիտենից
բնով կամիս ժառանդել : Եւթանասուն
ամ է կարգեալ զկենաց քոց, և զայն ցա-
ւօք և հեծութեամբ. դու զհազարամեայ
օրն առանց ցաւոց կամիս ժառանգել :

Աշխատելոցն հրամայեաց զհանդիստն,
և ոչ որդնապարար մարմնասիրացն :

Նահանջեա զտրտմօզ բարսդ չորակե-
րութեամբ, և զխատութիւն սրտիդ կակղեա
տքնութեամբ, և զգիծութիւն մարմնոյդ
ցամաքեցո աշխատութեամբ, և ապա կա-
րես քառնալ զիսան Քրիստոսի : Ուստ և

զսիրտ քո՝ սիրել զեղբայրն . և այնպէս
սիրես զմարմինն քո, որպէս զեննգաւոր
եղբայր :

Որ զերկիդան ատէ, և զաներկիղն
սիրէ, մի չարիք են :

Եթէ ցաւակցուծեամբ չսիրես զեղբայրն,
մի կտր ընդ նմա :

Նեղես զմարմինդ զխառնեամբ զրոց
վկայուծեամբ :

Են առարկնուծիւնք՝ որ ոչ են հաճոյ
Աստուծոյ, և այն չարին խարէուծիւն է :

Զփափուծիւն և զհանգիստ ատես :

Որ պէտա ունի յեղբարցն, նմա տուր :

Վաղիւն երթալոց ես ի հայրենիսն, անդ
հանգիր :

Յորժամ աղօթես, ծանիր թէ ընդ սւճ
խօսիս, կամ զինչ խնդրես . և զխոր-
հուրդդ ի բեզ հաւարես :

Յորժամ առարէ բեզ Աստուած փափուկ
կերակուր, կամ մաքուր հաց, կամ միրդ,
զՔրիստոսի մասն կարօտեալ եղբօրն տուր
նախ քան զքո ճաշակելն, զի Քրիստոս
բեզ սեղանակից լինի :

Յորժամ նստիս ի սեղանն, խոնարհեցո

զգլուխդ . մի այլ ինչ տեսաներ , բայց
միայն զբեզ . և ճաշակեա զոհումեամբ :

Մի խնդրեր զհամնպումիւն կերակրոց
և զլուսննայն , այլ միայն որ զվտանզն
բառնայ :

Հանդերձ բո մի լիցի առ ի պճնել , այլ
միայն առ ի պէտս մարմնոյդ , որ պէսզայն
որ զվեռեայն ծածկէն : Ապա թէ զուե-
լորդն և զանպատշաճն սիրես , զրկիս
յերկնաւոր զարդուէն :

Եթէ հիւանդ ես կամ աշխատեալ , մի
իշխանութեամբ վարի :

Եթէ առնեն բեզ սէր , զոհացիր զԱս-
տուծոյ . և եթէ ոչ առնեն , մի տրանչեր ,
և մի տրամեցուցաներ զանձն ուրուք .
այլ նեղեա զբեզ սակաւ մի լռութեամբ .
զի որ պատերազմի , ժուժկալութեան
պէտք են :

Զտաւ ամ զոր դատաստանին , զոր
պատրաստեալ է Աստուած :

Այս կեանքս պատերազմ է :

Որ լուն է , և զուարթ երևի :

Զայն խնդրեսցուք , զոր իրխատոս խառ-

տացաւ տալ՝ թէ ուր եան եմ, անդ և պաշտօնեայն իմ եղիցի :

Ծերութիւն և հիւանդութիւն պատերազմ է ժամանակեայ. զի մարմնոյ զօրութիւն պակասեալ է, վտանգն բազմացեալ, և հանգիստն սակաւ. և կամ բնաւ իսկ ոչ. և սատանայ բորբոքէ զբոց ցամանն, և ատել տայ զկարգն, հայհոյել զառաջնորդն, տրտնչել զեղբարցն. աստ պէտք են սիրոյ և զթութեան, երկայնամիտ լինել, և զմարտիրոսական առնուլ պսակ :

Որ բարկանայ եղբօրն, և չէ վասն Աստուծոյ, հրեշտակ անողորմ հանդիպի նմա :

Որ ի սաղմոսելն ծիծաղի, կամ մարմնական խօսք բերէ ի մէջ, արտաքոյ լիցի սրբութեանցն՝ մինչև առողջացի :

Լաւագոյն է զձեռսն համբառնալ առ Աստուած. յորժամ աղօթեսցէ. բայց առաւել կարևոր է, որ ի պէտս եղբարցն սպասաւորեսցէ :

Զձեռս յորժամ յաղօթս համբառնաս՝

հանդէպ երեսացոյ կալ, և զգուշացիր յօտար խորհրդոց :

Եթէ հաւատացեալ ես յեղբայրն, հնազանդեա նմա. ապա թէ ոչ, ի սովորականէն մի ելաներ :

Պարտ է կրօնաւորին արեամբ չափ հակառակ կալ ընդդէմ մարմնական ցանկութեանց. և այնպէս պատարագ լինել Աստուծոյ :

Քրիստոս ասաց. ես եմ ճանապարհ և ճշմարտութիւն և կեանք. և որ կամի գա առ իս, ուրացի զանձն իւր, և առցէ զխաչ, և եկեսցէ զկնի իմ : Եւ որ ոչ ուրանայ զանձն իւր, ոչ կարէ բռնալ զխաչն Քրիստոսի, և չէ ի ճշմարտութենէն. և որ ոչ է ի ճշմարտութենէն, չկարէ ժառանգել զկեանսն յաւիտենից, այլ ի ստուերի կայ և ի խաւարի շրջի :

Եւ որ զիւր կամսն պաշտէ, զաշխարհական զործ ոչ կարէ վճարել, Թող թէ զհոգևորն, Թէպէտ և մեծական վաստակօք անցուցանէ զիւր զկեանսն, չկարէ հասանել կրօնաւորական կարգի : Իսկ հնազանդն՝ Թէպէտ և պղերդ և ծոյլ, կրօ-

նաւոր է, ծառայութեամբ ի տան Աստուծոյ է :

Անգործ մեղու՝ լաւ է քան զժիր պիծակ :

Որ զինքն ուրացեալ է, և ի լուծ պատուիրանին մտեալ՝ բառնալով զխաչն Քրիստոսի, չէ պարտ ընտրողութիւն առնել հրամանաց առաջնորդին՝ այլ անաւել երկիւղիւ . զի և Պետրոս չօգտեցաւ ինչ ընտրութեամբն : Եւ եթէ թերի ես յառաջնորդն, մի կար ընդ նմա . զի կորուսաւ ես զոգիղ քո : Երբեմն տրտնջես, երբեմն նըզովես, երբեմն դիմաբանես, առ այլս չարախօսես, զսէր և զհնազանդութիւն բառնաս յեղբարոյն, զամենեսեան յ մպարշտութիւն ուսուցանես . այնպիսւոյն միաբանութիւնն դատապարտութիւն է :

Տգէտ և անընտրող առաջնորդ՝ ի բժըշկելն խոցէ, և յուղղելն խորտակէ . ի սիրոյ տեղ՝ աստելութիւն ցուցանէ, և յատելութեան՝ զսէր . և խառնափնւորելով զեղբարսն անվաստակ հանէ :

Որ սիւն եղեալ է և զբոլոր շինուածն

յինքն հաստատեալ, եթէ խորտակի՝ զա-
մենեսեան ի վայր կործանէ : Այսպէս և
առաջնորդն, թէ ոչ ըստ կամացն Աստու-
ծոյ վարի, զամենայն եղբայրութիւնն սա-
տանայի մատնէ. և փոխանակ առաջ-
նորդութեանն՝ կորստեան պատճառ լինի :
Մեծ հերձուած և անբժշկելի չարիք է
այնպիսի առաջնորդութիւնն. զի ւարդիկ
յօրինակն առաւել հային, քան ի ճշմար-
տութիւնն :

Ար զմի ոք ի փոքրկանց զայնթագղեցու-
ցանէ, չէ արժանի գերեզմանի. իսկ որ
բազմաց կորստեան պատճառ լինի, զնա
զինչ ասես. ո՞չ ապաքէն զործակից եղև
սատանայի, և ընդ նմա տանջելոց է ի
գեհենին :

Հոգևոր առաջնորդ՝ աստուածային հուր
է, զապականարար ախտն այրէ և զգի-
ծութիւն ցամաքեցուցանէ, և կրօնաւորա-
կան հանդիսիւ փորձէ որպէս զոսկի ի
բովս, և անաղտ սրբութեամբ զեղբարսն
Աստուծոյ ընծայէ. և ինքն ըստ հաւա-
տարիմ ծառային թագաւորէ ի վերայ
սասն քաղաքաց :

Առաջնորդ ազահ, որ է կռապաշտ, աւազակապետ է : Աւազակք բազումք կան յաշխարհի, և չեն ամենեքեան սպանողք . իսկ նա յամենայն աւուր սպանութիւն գործէ : Ոչ զմարմինն միայն ապանանէ որպէս զաւազակն, այլ սատանայի գործակից և զհոգին կորուսանէ՝ որ նմա հաւատացաւ : Նա զամենայն չարիս դիւրաւ գործէ, և զբարին ոչ երբէք :

Եթէ ամենայն եղբարցն հիւանդութիւնն քեզ ոչ ցաւէ, մի լինիր առաջնորդ :

Եթէ զանարժանն ըստ պիտոյիցն ոչ յադիմանես, մի լինիր վարդապետ :

Զվարդապետն քաջասիրտ սուրբ վարքն առնեն :

Քաղցր է մեղր, բայց ախտալից մարմնոյ վնաս առնէ . օգտակար է խրատ և յանդիմանութիւն, բայց որ զղէմս յարեմուտս է հաստատեալ՝ նմա անօգուտ է :

690-5-069

2013

2001

«Ազգային գրադարան»

NL0015069

